MEMORIALUL REVOLUŢIEI 16-22 DECEMBRIE 1989

CENTRUL NAŢIONAL DE DOCUMENTARE,
CERCETARE ŞI INFORMARE PUBLICĂ DESPRE
REVOLUŢIA DIN DECEMBRIE 1989

www.memorialulrevolutiei.ro

MEMORIAL 1989

Buletin ştiinţific şi de informare

1 (11) / 2013
Timişoara

Colegiul de redacţie:

Redactor şef: Gino Rado (Revoluţie)

Redactori: Adina Hornea Abruda (Viaţa ştiinţifică)

Liza Kratochwill (Istorie orală)

Simona Mociolcă (Evenimente)

Cristina Tudor (Comunism)

Tehnoredactare: Gino Rado

Corectură: Adina Hornea Abruda

Coperta: Traian Abruda

Consiliul consultativ: Ioana Boca – Fundaţia Academia Civică – Bucureşti, Viorel Marineasa – Universitatea de Vest din Timişoara, Stelian Mândruţ – Academia Română, filiala Cluj-Napoca, Silviu B. Moldovan – CNSAS – Bucureşti, Bogdan Murgescu – Universitatea din Bucureşti, Victor Neumann – Universitatea de Vest din Timişoara, Daniel Vighi – Universitatea de Vest din Timişoara, Smaranda Vultur – Universitatea de Vest din Timişoara

www.memorialulrevolutiei.ro

ISSN: 1843-319X

editura MEMORIALUL REVOLUŢIEI 1989

CUPRINS

Cuvânt către cititor 9
Foreword..... 10

STUDII
Lucian-Vasile Szabo, Sindromul Timişoara: eroism şi minciună..... 11
Lucian Ionică, Fotografi timişoreni ai Revoluţiei (II) 25

VIAŢA ŞTIINŢIFICĂ
Dublu eveniment la Institutul de Instructie Superioară „Alessandro Lombardi" din Airola. Vernisajul expoziţiei itinerante „Decembrie 1989 – Momentul Timişoara" şi prezentare de filme: „Noi nu murim!" şi „Timişoara" (Cristina Tudor)..... 37
Zidul Berlinului s-a mutat la Timişoara! Fragmente de istorie recentă rememorate la Memorialul Revoluției (Adina Hornea Abruda) 39

COMANDANŢII REPRESIUNII
Cornel Pacoste în Decembrie 1989 (Dumitru Tomoni)..... 52

COLAJE DE CELULOID
Bumerangul – dinspre vest spre sud-est. Martori la destrămarea ultimului miting ceauşist vorbesc despre prezenţa unor timişoreni activi şi influenţa mediului cultural (Liza Kratochwill) 67

TEROAREA COMUNISTĂ
Mişcarea studenţească din Timişoara – 30 octombrie 1956 (Partea a III-a) (Cristina Tudor)..... 82
Aplicarea articolelor Convenţiei de Armistiţiu pe teritoriul judeţului Timiş-Torontal (I) (Loredana Tănasie)..... 105

www.memorialulrevolutiei.ro

BIBLIOTECA REVOLUŢIEI

Col. (rtr.) Constantin C. Gomboş, *Noi, cei din Calea Lipovei*, Editura Eurostampa, Timişoara, 2012, 285 p. (Liza Kratochwill)..... 117
Teodor Stanca, *Remember 1956*, Biblioteca Cercului de Studii VESTUL, Seria „Rezistenţa", Editura Universităţii de Vest, Timişoara, 2011, 88 p. (Cristina Tudor) 138
Franz Kräuter, *Erinnerungen an Bischof Pacha. Ein Stück Banater Heimatgeschichte. / Amintiri despre Episcopul Pacha. Un fragment de istorie a Banatului*, Editura ADZ, Bucureşti, 1995, 254 p. (Adina Hornea Abruda) 143
Costel Balint, *1989. Maşina de scris*, Editura Eurostampa, Timişoara, 2012, 386 p. (Liza Kratochwill)..... 155

INSTANTANEE – MEMORIAL

Activităţi ştiinţifice şi invitaţii pe care le-am onorat cu prezenţa. 159
Vin ambasadorii!..... 166
20 Decembrie 2012 – Comemorarea Revoluţiei la Popeşti-Leordeni 174
Prin muzică cinstim Eroii 176
„Cupa Memorialul Revoluţiei"– Ediţia a V-a..... 178
„Supercupa Memorialul Revoluţiei" 2012..... 181
Obiective pentru anul 2013 182
Vizita ministrului Apărării Naţionale la Memorialul Revoluţiei 184
Activităţi în parteneriat 185
Vizita ministrului Culturii la Memorialul Revoluţiei. Clarificări şi proiecte pentru viitor 187
„Şcoala altfel" la Memorialul Revoluţiei 194
Proiecţii de film, dezbateri între tinerii prelaţi 197
Pelerinaj pe biciclete la Monumentele Revoluţiei 199
„Cupa Eroilor Neamului" – Ediţia a III-a 201

COLABORATORI 211

www.memorialulrevolutiei.ro

TABLE OF CONTENTS

Foreword 9
Foreword 10

STUDIES
Lucian-Vasile Szabo, The Timişoara Syndrome: Heroism and Deception 11
Lucian Ionică, Timişoara Revolution Photographers (II) 25

THE SCIENTIFIC LIFE
Double event held at „Alessandro Lombardi" Higher Education Institute of Airola. Opening of the itinerant exhibition "December 1989 – The Timişoara Moment" and screening of two important documentaries: "We Won't Die!" and „Timişoara" (Cristina Tudor) 37
The Berlin Wall Moved to Timişoara! Fragments of Recent History Evoked by the Memorial Museum of the 1989 Revolution (Adina Hornea Abruda) 39

COMMANDERS OF REPRESSION
Cornel Pacoste, in December 1989 (Dumitru Tomoni) 52

CELLULOID COLLAGES
The Boomerang – from West to South-West. The witnesses of the decay of the last communist rally speak about the presence of several active protesters from Timisoara and about the influence of the cultural environment (Liza Kratochwill) 67

COMMUNIST TERROR
The student movement from Timişoara – October 30th 1956 (3rd Part) (Cristina Tudor) 82
Enforcement of the Truce Convention from September 1944 in Timiş-Torontal County (I) (Loredana Tănasie) 105

www.memorialulrevolutiei.ro

REVOLUTION LIBRARY

Col. (retired) Constantin C. Gomboş, *We, the People of Calea Lipovei*, Eurostampa Publishing House, Timişoara, 2012, 285 p. (Liza Kratochwill) ... 117
Teodor Stanca, *Remember 1956*, "VESTUL" Study Circle Library, Series "Resistance", West University Press, Timişoara, 2011, 88 p. (Cristina Tudor).138
Franz Kräuter, *Erinnerungen an Bischof Pacha. Ein Stück Banater Heimatgeschichte. / Memories on Pacha Bishop. A piece of Banat's History*, ADZ Publishing House, Bucharest, 1995, 254 p. (Adina Hornea Abruda)..... 143
Costel Balint, *1989. The Typewriter*, Eurostampa Publishing House, Timişoara, 2012, 386 p. (Liza Kratochwill)..... 155

SNAPSHOTS – MEMORIAL

Scientific activities and events which we had the honour to attend..... 159
The ambassadors are coming! 166
December 20th 2012 – Commemoration of the Revolution of Popeşti-Leordeni 174
Paying tribute to our Heroes by music 176
"Memorialul Revoluţiei Cup" – The 5th Edition 178
"Memorialul Revoluţiei Super-Cup" 2012 181
Goals for 2013..... 182
The visit paid by the Minister of National Defence at the "Memorial Museum of the 1989 Revolution"..... 184
Partnership activities 185
The visit paid by the Minister of Culture at the "Memorial Museum of the 1989 Revolution". Clarifications and projects for the future 187
"A Different School Week" at the "Memorial Museum of the 1989 Revolution" 194
Film screening, debates between the young prelates 197
A biking tour of the Monuments of Revolution 199
„Eroii Neamului Cup" – The 3rd Edition..... 201

COLLABORATORS 211

www.memorialulrevolutiei.ro

INHALTSVERZEICHNIS

Vorwort 9
Vorwort 10

STUDIEN
Lucian Vasile-Szabo, Das Temeswar-Syndrom: Heroismus und Lüge 11
Lucian Ionică, Temeswarer Fotografen der Revolution (II) 25

WISSENSCHAFTLICHES LEBEN
Doppelereignis beim Institut für Hoheren Unterricht „Allesandro Lombardi“ von Airola. Eröffnung der Wanderausstellung „Dezember 1989 – Moment Dezember“ und Vorstellung der Filme „Wir sterben nicht!“ und „Temeswar“ (Cristina Tudor) 37
Die Berliner Mauer wurde nach Temeswar verschoben! Fragmente von jüngster Geschichte, die bei der Gedenkstätte der Revolution zurückerinnert wurden (Adina Hornea Abruda)..... 39

FÜHRER DER REPRESSION
Cornel Pacoste im Dezember 1989 (Dumitru Tomoni) 52

ZELLULOIDCOLLAGEN
Der Bumerang – vom Westen nach Süd-Osten. Zeugen bei der Zerstörung der letzten Pro-Ceauşescu-Versammlung sprechen über die Anwesenheit einiger aktiven Temeswarer und der Einfluss des kulturellen Millieus (Liza Kratochwill) 67

DIE KOMMUNISTISCHE TERROR
Studentenbewegung aus Temeswar – 30. Oktober 1956 (dritter Teil) (Cristina Tudor) 82
Anwendung der Artikel des Waffenstillstandsabkommens auf dem Gebiet des Landkreises Timiş-Torontal (I) (Loredana Tănasie) 105

www.memorialurevolutiei.ro

BIBLIOTHEK DER REVOLUTION

Oberst Constantin C. Gomboş, *Wir, diejeingen im Lipovei Weg*, Eurostampa Verlag, Temeswar, 285 S. (Liza Kratochwill) 117
Teodor Stanca, *Remember 1956*, Bibliothek des studienkreises WESTEN, serie „Widerstand", Verlag der Westuniversität, Temeswar, 2011, 88 S. (Cristina Tudor) 138
Franz Kräuter, *Erinnerungen an Bischof Pacha. Ein Stück Banater Heimatgeschichte*, ADZ Verlag, Bukarest, 1995, 254 S. (Adina Hornea Abruda) 143
Costel Balint, *1989. Die Schreibmaschine*, Eurostampa Verlag, Temeswar, 2012, 386 S. (Liza Kratochwill)..... 155

MOMENTAUFNAHMEN BEI DER GEDENKSTÄTTE DER REVOLUTION

Wissenschaftliche Tätigkeiten und Einladungen, die wir mit der Anwesenheit geehrt haben 159
Es kommen die Botschafter! 166
20. Dezember 2012 – Kommemoration der Revolution in Popeşti-Leordeni 174
Durch Musik verehren wir die Helden..... 176
„Fußballcup Gedenkstätte der Revolution" – 5. Auflage 178
„Supercup Gedenkstätte der Revolution" 2012 181
Ziele für das Jahr 2013..... 184
Besuch des Ministers für Nationalverteidigung bei der Gedenkstätte der Revolution..... 184
Partnertätigkeiten 185
Besuch des Ministers für Kultur bei der Gedenkstätte der Revolution Erklärungen und Zukunftprojekte 187
„Die Schule anders" bei der Gedenkstätte der Revolution 194
Filmvorführungen, Erörterungen/Debatten unter den jungen Prälaten 197
Pilgerfahrt mit dem Fahrrad bei den Denkmälern der Revolution..... 199
„Cup der Volkshelden" – 3. Auflage 201

MITARBEITER 211

www.memorialulrevolutiei.ro

Cuvânt către cititor

Cu acest număr 1 (11) din 2013, încercăm să mai facem un pas pentru îmbunătăţirea calităţii revistei noastre. Dorim să adoptăm toate cerinţele Consiliului Naţional al Cercetării Ştiinţifice (CNCS), pentru a putea depune cât mai curând dosarul pentru recunoaşterea şi ierarhizarea revistei noastre.

Astfel fiecare lucrare, studiu, ori recenzie va avea la început un rezumat în limba engleză, urmat de câteva cuvinte cheie. Totodată vom încerca publicarea integrală a revistei în format pdf şi pe site-ul nostru www.memorialulrevolutiei.ro secţiunea revista online. Au fost nominalizaţi redactorii responsabili pe secţiuni după cum urmează: Adina Hornea Abruda – Viaţa ştiinţifică, Liza Kratochwill – Istorie orală, Simona Mocioalcă – Evenimente, Gino Rado – Revoluţie, Cristina Tudor – Comunism. În continuare accentul va fi pus pe revoluţie mai ales în capitolele studii, colaje de celuloid şi documentar.

În acest număr veţi găsi două studii interesante: *Sindromul Timişoara: eroism şi minciună* de Lucian-Vasile Szabo şi *Fotografi timişoreni ai Revoluţiei* (II) de Lucian Ionică. În capitolul Teroarea comunistă, Cristina Pop este prezentă cu a III-a parte din *Mişcarea studenţească din Timişoara - 30 octombrie 1956*. Trebuie să semnalez şi aici una din principalele realizări a Memorialului Revoluţiei din ultimul timp şi anume aducerea unui fragment din Zidul Berlinului care este expus în curtea sediului nostru. Despre această acţiune ne vorbeşte Adina Abruda în articolul *Zidul Berlinului s-a mutat la Timişoara! Fragmente de istorie recentă rememorate la Memorialul Revoluţiei*.

Ultimul capitol al revistei noastre Instantanee-Memorial este generos datorită unei activităţi i---ntense prin care Memorialul Revoluţiei a devenit şi mai cunoscut atât pe plan intern cât şi pe plan internaţional

Gino **RADO**

www.memorialulrevolutiei.ro

Forewort

Starting with this first issue of 2013 (vol. 11), we took a step toward improving the quality of our magazine. Our objective is to satisfy the requirements set out by the National Scientific Research Council (N.S.R.C.) to submit the relevant file for having our magazine formally acknowledged and ranked as soon as possible.

Therefore, every paper, study or review will start with a brief summary in English, followed by the relevant key-words. At the same time, we will use our best efforts to publish the entire magazine in pdf format as well as on our website, www.memorialulrevolutiei.ro, online magazine section.

The section editors, as well as their duties and responsibilities, have already been nominated: Mrs. Adina Hornea Abruda – *The Scientific Scene [Viaţa ştiinţifică]*, Mrs. Lisa Kratochwill – *Oral History [Istorie orală]*, Mrs. Simona Mocioalcă – *Events [Evenimente]*, Mr. Gino Rado – *Revolution [Revoluţie]*, Mrs. Cristina Tudor – *Communism [Comunism]*. Like before, a special attention will be paid to the Romanian Revolution, particularly in the following chapters: *Studies, Celluloid Collages* and *Documentary*.

This magazine issue will also foster two interesting studies: *The Timişoara Syndrome: Heroism and Deception*, by Lucian-Vasile Szabo and *Timişoara Revolution Photographers (II)*, by Lucian Ionică. Cristina Tudor comes back with the third part of *The Student Movement of Timişoara – October 30th 1956* in the chapter evoking *The Communist Terror*. One of the latest outstanding achievements of The Memorial Museum of the 1989 Revolution is also the procurement of a fragment of the Berlin Wall which is exhibited in the front yard of the building. Adina Hornea Abruda tells us the whole story behind this action in her fully documented article *The Berlin Wall Moved to Timisoara! Fragments of Recent History Evoked by The Memorial Museum of the 1989 Revolution*.

The last chapter of our magazine, *Snapshots – Memorial* provides exhaustive information as a consequence of the elaborate activity which brought out The Memorial Museum of the 1989 Revolution to the national and international attention.

Gino **RADO**

www.memorialulrevolutiei.ro

STUDII

Sindromul Timişoara: eroism şi minciună

Thousands dead and countless wounded. The majority of casualties were due to shootings but numerous other cases of persons with fatal bayonet wounds or beaten to death or severely hit by the vehicles used to repress the crowd were also documented. This was one of the images with whom Timişoara faced the world at the end of 1989. Step-by-step, the facts started to change and the Romanian Revolution was seen more like a huge mystification. The case of Timişoara 1989 represents a turning point in terms of mass-media understanding and it definitely is a fact to reflect upon with reference to the way it has been accounted, given the multiple openings it benefited from. Under the general context of the unprofessional journalism, the phenomenon was described differently but the accounts thereof used similar phrases in terms of meaning. By turns or simultaneously, the accounts about the large number of casualties from Timişoara, during the Romanian Revolution of December 1989, have been regarded as disinformation, falsification, exacerbation, lack of professionalism, lies, fabrication, lack of objectivity.

Key words: **Timişoara, syndrome, revolution, facts, lies, victims, mass-media**

1. Fapte şi interpretări

Expresia *The Timişoara syndrome* a fost folosită în diferite contexte de diverşi autori, printre alţii Jean Baudrillard, care va scrie şi un studiu consistent pe această temă[1]. Dimensiunea erorii este atât de amplă, încât a stârnit interesul unui număr impresionant de cercetători, din toată aria ştiinţelor sociale şi ale comunicării. Studii numeroase au fost dedicate subiectului, iar atunci când se discută despre relatări deficitare în media ale unor situaţii sensibile şi controversate, „sindromul Timişoara” este amintit obligatoriu, funcţionând cu rol preventiv, de avertisment pentru o eventuală altă gravă eroare.

Baudrillard defineşte *The Timişoara syndrome* astfel: ”Absolving the real event and substituting a double, a ghost event, an artificial prosthesis, like the artificial corpses of Timişoara, testifies to an acute awareness of the image function, of the blackmail function, of the speculation, of the

[1] Jean Baudrillard, *The Timişoara syndrome: The Télécratie and the Revolution*, “Columbia Documents of Architecture and Theory”, New York, 1993, pp. 61-71.

www.memorialulrevolutiei.ro

deterrence function of information"[2]. Pentru a fi înţeles în toată complexitatea sa, este important să recurgem la alte scrieri ale autorului, printre care *Simulacra and Simulation* (1981). Eroarea lui Baudrillard se construieşte într-o succesiune de argumente, pe care autorul le ordonează pentru a dovedi valabilitatea ideii susţinute. Se porneşte de la fapte reale, a căror autenticitate nu poate fi contestată: prezentarea de către mass-media (televiziuni, în special) a unor trupuri de persoane decedate, cadavre aflate într-o situaţie deplorabilă, cu susţinerea că ar fi victimele represiunii din perioada revoluţiei din 1989 la Timişoara. Ulterior, aceeaşi mass-media va reveni şi va arăta că acele trupuri şi gropi comune nu au legătură cu represiunea. O altă evidenţă este dată de numărul mare de victime (peste 4000 sau chiar 60.000) anunţat în primele zile ale revoluţiei, ca apoi să se constate că au fost mult mai puţine. Nu este însă o realitate simulată, cu toate aceste ezitări ale jurnaliştilor şi ale mijloacelor de informare.

Contextul este mult mai larg, aici trebuind să ţinem cont de cel puţin trei alemente (evitate de Baudrillard, deoarece i-ar fi afectat demonstraţia): 1) la Timişoara a existat represiune, iar numărul de victime (morţi şi răniţi) a fost ridicat; 2) mulţi eroi au fost îngropaţi în gropi comune în Cimitirul... Eroilor. Îngroparea s-a făcut în clandestinitate, în 27-28 decembrie 1989, fără ca populaţia să ştie, înhumarea din Cimitirul Eroilor s-a făcut **după** dezgroparea cadavrelor (cele care au stârnit toată tevatura) din Cimitirul Săracilor, aflat în apropiere; 3) peste 40 de cadavre au fost efectiv furate de forţele de ordine în noaptea de 18 spre 19 decembrie, trasportate la Bucureşti, incinerate discret, iar cenuşa a fost aruncată pe câmp, într-un canal de irigaţii. Observator atent al fenomenului mediatic, dar şi al realităţilor din România, de la Timişoara în special, scriitorul româno-american Andrei Codrescu va preciza: "In truth, there were two revolutions: a real revolution that was not televised and that continues, particularly in Timişoara, and a studio revolution that fooled the entire world"[3]. Va demonta mecanismul mistificării, precizând şi unul dintre marii actori ai dezinformării: "Watching these images in New Orleans via CNN, I was moved and enraged, along with millions of others in the world"[4].

www.memorialulrevolutiei.ro

[2] Idem.
[3] Andrei Codrescu, *The Hole in the Flag. A Romanian Exile's Story of Return and Revolution*, William Morrow and Company, New York, 1991, p. 203.
[4] Idem, p. 204.

2. Apropieri imposibile

Baudrillard (1994) va avea şi o altă referinţă la revoluţia timişoreană. Este dezvoltată cu titlul *The Timişoara massacre*. Este vorba de teza unui fals masacru, întregul volum având ca subiect „demistificarea" unor astfel de întâmplări. În altă parte, autorul va reveni asupra ideii, argumentând cu *The Timişoara massacre* ceea ce el a numit *Carpentras complex*. Se referă la un eveniment deosebit de dureros, întâmplat în mai 1990 în localitatea franceză Carpentras, unde peste 30 de morminte ale unor decedaţi dintr-un vechi cimitir evreiesc au fost profanate. Imaginile oribile care au circulat înfăţişau mai ales cadavrul unei persoane ce fusese înhumată acolo cu doar o lună înainte. Situaţia este diferită faţă de ceea ce se întâmplase la Timişoara cu cinci luni înainte. Asemănarea există însă în modul asemănător de a expune imaginile. Baudrillard vede aici o asemănare, care însă cu greu poate fi susţinută atunci când luăm în calcul şi celelalte elemente. La Timişoara vorbim de familii îndurerate, care îşi căutau morţii (sau rudele dispărute, căci erau şanse ca unii să mai fie în viaţă). În cazul Carpentras avem un atac antisemit înspăimântător de profanare de morminte într-o localitate liniştită şi lipsită de animozităţi interetnice. Nu este o luptă pentru drepturile civile şi supravieţuire, luptă în care partea guvernamentală va folosi arme de foc.

Textul în engleză al lui Baudrillard se intitulează *Strike of Events*. Versiunile diferă, însă ambii traducători se vor strădui să redea cât mai exact convingerea că, în ambele cazuri (Timişoara şi Carpentras), este vorba de spectacol mediatic, de senzaţional căutat cu orice preţ. Charles Dudas redă astfel: "this is the Carpentras complex (after Timişoara [Romania]: the rigged televising of dead bodies), the complex of profanation". Un alt traducător, Chris Turner, redă, cu titlul *The event strike*, astfel: "This is the Carpentras complex (after the Timişoara complex: The faking of corpses for TV), the desecration complex"[5]. Cu referire directă la *The Timişoara massacre* şi la modul în care Occidentul a fost păcălit de imaginile utilizate de televiziuni se va pronunţa Anthony Gardner, subliniind convingător faptul că viziunea lui Baudrillard este una reducţionistă[6].

Un alt autor va vorbi despre falsele gropi comune de la Timişoara. Referinţa apare într-un studiu-raport pentru UNESCO, ceea ce arată, dacă era nevoie, importanţa mondială a subiectului. Analizând evoluţia media şi încercând să avertizeze împotriva manipulărilor, raportul precizează: "Press

[5] Jean Baudrillard, *The Timişoara Massacre*, in *The Illusion of the End*, translated by Chris Turner, Polity Press, Cambridge, 1994, pp. 54-61 şi *Selected Writings*, Standford University Press, Polity Press in association with Blackwell Publishers, 2001, pp. 261-262.

[6] Anthony Gardner, *Revolutionary Mise-en-Scènes: Democracy and the Television Screen*, 2010, "emaj", 5: 1-15, www.melbourneartjournal.unimelb.edu.au/E- MAJ.

www.memorialulrevolutiei.ro

and television images are manipulable by technological miracles far more difficult to detect than the crude fabrications of the 'Timisoara mass grave' (Romania)"[7]. Suntem la şapte ani de la Revoluţia română şi, după cum vedem, autorul nu are niciun dubiu cu privire la falsitatea imaginilor prezentate, iar UNESCO îşi va însuşi acest punct de vedere, în mare parte greşit, după cum vom vedea. Este de menţionat şi formularea lui Stephen P. Aubin. Acesta va declara: "Le Monde Diplomatique called the false carnage at Timişoara 'whitout doubt the most important deception since the invention of the television' "[8].

3. Timişoara, Tiananmen, Vietnam

O poziţie contrară, remarcabilă prin eleganţa formulării şi prin surprinderea sintetică, dar exactă a evenimentului o găsim la Ralf Dahrendorf. Reputatul analist va face un salt din China în România, legând două evenimente sângeroase, care au stârnit o mare emoţie în lume: „Yes, there were tears, bitter tears at the massacre of Tiananmen Square which brutally ended the 'democracy movement' of students and workers and even soldiers in China, tears for the victims of *Securitate* brutallity in Timişoara and elsewere in Romania six months later"[9].

Formula *The Timişoara syndrome* are însă un grad mare de generalitate. Acest tip de definire, prin asocierea unei denumiri la termenul sindrom (syndrome) nu este nou, căci mai fusese folosit şi în alte cazuri. Noam Chomsky va identifica caracterul exploziv, complicat, greu de înţeles, divers şi solicitant al fenomenului. Nuanţele sunt importante, aşa cum relevante sunt şi faptele brute, evidente. Însă în astfel de cazuri nimic nu e clar, întotdeauna rămânând o doză de incertitudine. Expresia ca pattern va fi caracterizată prin referirea la războiul din Vietnam, cu o încărcătură emoţională profundă şi cu mari probleme de evaluare detaliată. Autorul american defineşte sindromul de acest gen ca o „maladie tehnică" şi detaliază: "*The Vietnam syndrome*, a term that began to come up around 1970, has actually been defined on occasion. The Reaganite intellectual Norman Podhoretz defined it as 'the sickly inhibitions against the use of military force'. There were these sickly inhibitions against violence on the part of a large part of the public. People just didn't understand why we

www.memorialulrevolutiei.ro

[7] Lotfi Maherzi, *World communication report: The media and the challenge of the new technologies*, UNESCO Publishing, Paris, 1997.
[8] Stephen P. Aubin, *Distorting Defense: Networks News and National Security*, Greenwood Publishing Group, 1998, p. 162.
[9] Ralf Dahrendorf, *Reflections on the Revolution in Europe*, Transactions Publishers – The State University, New Jersey, 2005, pp. 6-7.

should go around torturing people and killing people and carpet bombing them. It's very dangerous for a population to be overcome by these sickly inhibitions, as Goebbels understood, because then there's a limit on foreign adventures. It's necessary, as the Washington Post put it rather proudly during the Gulf War hysteria, to instill in people respect for 'martial value'. That's important. If you want to have a violent society that uses force around the world to achieve the ends of its own domestic elite, it's necessary to have a proper appreciation of the martial virtues and none of these sickly inhibitions about using violence. So that's *the Vietnam syndrome*. It's necessary to overcome that one"[10]. Principalul reproş formulat va fi acela că mass-media a abdicat de la valorile ei tradiţionale şi a intrat într-o spirală a dezinformării, plusând într-un proces al amplificării unor informaţii false, adesea fără baze reale. Evident, amplificarea a fost posibilă în contextul revoltelor împotriva sistemului comunist şi a cuplului Ceauşescu, mişcări revoluţionare marcate de o represiune sălbatică, criminală, subiectivismul martorilor oculari fiind preluat fără niciun filtru de comunicatorii media.

Discuţia despre *the Vietnam syndrome* nu este simplă. Despre ceea ce s-a întâmplat în acea confruntare militară s-au scris mii de pagini. O discuţie amplă a fost începută şi în privinţa modului de acoperire mediatică a evenimentelor. Opinia publică mondială a avut ocazia să afle informaţii despre întâmplările din teatrele de război chiar de la reporterii americani. Este evident că mai ales fotografiile au răscolit publicul, contribuind la polarizarea în confruntări de opinii. La nivel politic confruntarea va însemna şi o interogaţie cu privire la respectarea demnităţii şi a valorilor umane. Ulterior, iar cazul invaziei americane în Panama va fi doar un început, presa va avea mult mai greu acces în teatrele de război. În al doilea război irakian, din 2003, jurnaliştii, chiar şi cei aflaţi aproape de locul confruntărilor, vor primi informaţii structurate de birourile de comunicare şi relaţii publice ale armatei. Culegerea de informaţii, înţelegând aici şi capturarea de imagini (foto sau video), va fi dirijată, prin deplasarea jurnaliştilor la locul confruntărilor, în cele mai multe cazuri atunci când acestea au încetat, iar perimetrul a fost securizat. Documentarea pe cont propriu, prin avansarea neasistată în teatrele de război, a reprezentat un risc enorm, greu de asumat. Este o lecţie din care s-a învăţat doar ce este rău, determinând, practic, o limitare şi chiar o îngrădire a posibilităţilor de comunicare mediatică.

Deşi pândită de mari pericole, activitatea jurnaliştilor în timpul confruntărilor din Vietnam le-a lăsat acestora toate libertăţile de exprimare,

[10] Noam Chomsky, Noam (2002), *Media Control, The Spectacular Achievements of Propaganda*, Seven Stories Press, New York, 2002, p. 30.

www.memorialulrevolutiei.ro

fapt care se traduce prin confruntarea de opinii şi poziţii din acel timp şi prin aprecierile formulate anterior. Controlul presei în acţiuni militare bine organizate (Panama sau Gulf War) are un corespondent în totala libertate de acţiune în acoperirea evenimentelor de tip revoluţionar, aşa cum a fost Timişoara 1989 sau primăvara africană 2011. În astfel de situaţii se afirmă jurnaliştii profesionişti, ponderaţi şi eficienţi, precum şi editorii circumspecţi, capabili să recunoască informaţia adevărată în contrast cu ceea ce este greşit, adică ceea ce pe plan mondial se înţelege prin fake. Guy Westwell va decripta mecanismul prin care a fost realizată în Vietnam celebra fotografie cu fetiţa ce fuge goală şi înspăimântată, refugiindu-se din calea flăcărilor în la fel de celebrul atac cu napalm[11]. La Timişoara, în decembrie 1989, astfel de exigenţe profesionale vor fi complet abrogate. Morţii vechi dezgropaţi din Cimitirul Săracilor vor fi fotografiaţi şi filmaţi cu frenezie, iar hidoasele imagini vor face înconjurul lumii. Nu este neapărat o vină aici, cât o cedare sub enorma presiune a momentului. Jurnaliştii occidentali vor ajunge la Timişoara după un timp îndelungat petrecut în faţa graniţei închise, perioadă în care vor fi alimentaţi cu zvonuri cutremurătoare despre mii de morţi, gropi comune şi tratamente sălbatice aplicate locuitorilor oraşului de neîndurătoarea Securitate. Când vor ajunge în oraş, avizi de ştiri proaspete, li se va servi imaginea unor morţi vechi, fără legătură cu realitatea. Se adaugă presiunea concurenţei şi teama de a nu rata nimic din ceea ce poate să răscolească publicul. Câteva zile nu va exista niciun dubiu cu privire la adevărul informaţiilor transmise, cele care au generat un val emoţional atât de puternic.

4. Falsul ca loc comun mediatic

The Timişoara syndrome a devenit un loc comun în referinţele despre erorile jurnalistice, modul de tratare în unele cazuri fiind apropiat de cel al culturii populare. Există un fragmentarism şi o doză de superficialitate, induse adesea de modul consumist al media (televiziune, dar şi electronică) specific postmodernismului. Nu militäm pentru o întoarcere la valorile moderniste ale presei, acceptând noile modele ale manifestării şi performării media. Un punct de reflecţie îl constituie însă faptul că perceperea, înţelegerea şi dialogul pe subiecte legate de evoluţia comunicării are nevoie de câteva reguli de bază pentru a se putea realiza. Discuţia despre modul de evoluţie a valorilor presei, a realizării şi difuzării unui produs jurnalistic, este amplă şi marcată de puternice controverse. Ceea ce ne

[11] Guy Westwell, *Accidental Napalm Attack and Hegemonic Visions of America's War in Vietnam*, "Critical Studies in Media Communication", Vol. 28, No. 5, December, 2011, pp. 407- 423.

www.memorialulrevolutiei.ro

interesează însă aici este evidenţierea existenţei unei abordări superficiale atunci când sunt analizate deficienţele informării mediatice. Dacă în cultura populară, în artă şi în abordările private ori publice fără pretenţii putem avansa poziţii mai puţin fundamentate (informaţii şi opinii nestructurate şi fără preocuparea unei argumentaţii decisive), în evaluările declarat analitice (cercetare, educaţie) renunţarea la instrumentele ştiinţifice de verificare şi validare a rezultatelor pune numeroase probleme.

Definirea termenului sindrom în raport cu ofensiva mediatică şi cu complicaţiile generate există şi la alţi autori. Contextul este cel al noilor tehnologii, capabile să faciliteze accesul mai uşor la informaţie şi să facă posibilă diseminarea pe mai multe canale. Va creşte proporţional şi capacitatea de mistificare, generată fie de greşeli profesionale (un slab nivel de pregătire sau goana după senzaţional, cu convingerea că emoţionalul vinde mai bine), fie de încercări directe de manipulare a realităţii şi opiniilor (pentru a crea aşteptări diferite de cele generate firesc în cursul mediatizării), precum şi de influenţare a cursului evenimentelor în folos propriu abia mascat. Diversităţii tehnologice actuale îi vor fi asociate teorii mediatice mai vechi, cum este cea referitoare la **precesiunea???** simulacrelor şi simularea realităţii, propusă anterior de Jean Baudrillard[12]. Această poziţie a sa este susţinută de alţi cercetători. Luc Boltanski[13] va considera chiar că greoaia teorie a simulacrelor oferă cadrul teoretic pentru a analiza un caz complex cum este cel privind mediatizarea unor false victime ale revoluţiei de la Timişoara.

Louis Armand va face o repunere în context şi va constata: ”In an age of digital surveillance, reality tv, cyberspace, war games and world-state simulations – all integrated into a global ’industrial technical system’ **17** – history is no longer a memory of the real, but what Jean Baudrillard terms an ’excess ’ of the real”[14]. La o analiză atentă, vom vedea însă că observaţiile lui Baudrillard despre realitatea simulată nu sunt neapărat corecte, fapt care afectează demonstraţia, altfel interesantă, a lui Armand. Unele amendamente va face şi Jolan Bogdan într-un studiu important pentru înţelegerea relaţiilor dintre media, conducători şi conduşi. Opinia sa va fi că nu poate fi stabilit un raport direct între mediatizare şi modul de înţelegere ulterioară a celor întâmplate: ’The significance of the media cannot be

www.memorialulrevolutiei.ro

[12] Jean Baudrillard, *Simulacra and Simulation*, trans. Paul Foss, Paul Patton and Philip Beitchman, Semiotext(e), New York, 1981.
[13] Luc Boltanski, *Distant Suffering: Morality, Media and Politics*, Translated by Graham Burchell, Cambridge University Press, 2004, p. 176.
[14] Louis Armand, *Events States: Discourse, Time, Mediality*, Litteraria Pragensia, Prague, 2007, p. 7.

overlooked for having directly contributed to the way in which the revolution unfolded and its profound influence on political developments which followed, both internally and internationally"[15].

Atât de puternic va fi impactul medierii greşite de la Timişoara, încât şi alţi cercetători importanţi se vor apleca asupra fenomenului. Trecând în revistă provocările la adresa jurnalismului contemporan, Claude-Jean Bertrand va aminti printre pericole şi cazul inflaţiei de morţi de la Timişoara. De fapt, această referinţă va fi culeasă din temerile jurnaliştilor: "They cite technological progress; concentration of ownership; the increasing commercialization of media; the confusion of news and ads; the growing inaccuracy of the news; the Timişoara slaughter hoax and the 1991 Gulf War; serious violations of professional morals by some reporters (invasions of privacy, especially in the popular press)"[16]. La zece ani de la Revoluţia de la Timişoara şi de la marea acuzaţie pentru un masacru închipuit, într-un demers retrospectiv, John Sweeney prezenta modul în care presa numără morţii în cazul unor mari tragedii. Cu privire la cei 19 decedaţi deshumaţi din Cimitirul Săracilor, autorul va nota că micul său articol a fost pus de editor în pagina a treia a ziarului. Este de mirare cum de s-a întâmplat acest lucru, deoarece fotografiile luate de la faţa locului erau înspăimântătoare. Sweeney consideră că a contat faptul că erau doar 19 cadavre. Numărătoarea în redacţii, operaţiune executată de editori, se face, astfel, în funcţie de apropierea de domiciliul cititorului: "The accounting of pity is a wickedly inexact science, and a cruel business to boot. In the balance sheet of human misery 1,000,000,000 Chinese living under `Capitalist-Leninist' repression are worth less than 1,000,000 Indians made wretched by the Orissa cyclone. The dead are graded too: 1,000,000 dead black Africans killed in Rwanda, Burundi and the Congo are worth less that 100,000 Algerians murdered since 1992, who are worth less than 10,000 killed in Kosovo, who are worth less than 170 first reported dead in the Paddington rail crash, and even the 31 who did, in cold fact, die"[17].

5. Profesionalism şi emoţii

După cum vom vedea, Baudrillard se va înşela în mare parte şi în aprecierile cu privire la mediatizarea excesivă a presupuselor orori de la

[15] Jolan Bogdan, *Technology and the Romanian Revolution: performative contradiction in the nation-state*, "Parallax", 2008, 14:3, 62-73.
[16] Claude-Jean Bertrand, *Quality Control: Media Ethics and Accountability Systems*, Transactions Publishers, New York, 2002, p. 5.
[17] John Sweeney, *Millions dead, but who's counting?*, "The Observer", 7 noiembrie 1999.

www.memorialulrevolutiei.ro

Timişoara din perioada decembrie 1989-ianuarie 1990. Ideile autorului francez vor fi uzitate chiar pentru definirea conceptului de sindrom în raport cu Timişoara: "Coined by Baudrillard, the term "Timişoara syndrome" refers to a benchmark event of media inflation and simulacral crisis— what we might call the open-relation of media—in terms of which critical, social action assumes the form of a media confab, affecting what passes as a critical modus operandi *in the absence of any object other than the representation of crisis itself*"[18]. Doar că observaţiile acestea sunt valabile pentru definirea sindromului mediatizării prin supralicitare în general, ceea ce face din Timişoara 1989 un caz particular. Putem oare vorbi de sindromul Vietnam, Timişoara sau al Războiului din Golf? Caracteristicile sunt aceleaşi: informaţii ce par corecte, selectate după criterii de noutate şi interes pentru public şi cu o difuzare ce îmbracă aspect senzaţionalist.

Trebuie remarcat faptul că termenul pentru denumirea a ceea ce s-a întâmplat cu creşterea şi descreşterea numărului de morţi de la Timişoara (din timpul revoluţiei române) a avut o evoluţie complexă. Însuşi Baudrillard va face adaptări continue. Am specificat deja că a vorbit de *sindrom, masacru* sau *complex.* Ulterior, când va descrie comportamentul mass-media în Războiul din Golf, dar şi utilizarea tehnicilor TV în război, Baudrillard va arăta cum luările de ostatici şi uciderea lor vor avea un aer ireal, vorbind de o obsesie pentru real. Fără îndoială, moartea virtuală o va surclasa pe cea reală, deoarece "we prefer the exile of the virtual", acolo unde găsim şi plăcere, şi violenţă, susţine autorul[19]. Nici războiul nu va scăpa de această presiune a virtualului, acolo unde se schimbă şi regulile privind viaţa şi moartea: "War has not escaped this virtualisation which is like a surgical operation, the aim of which is to present a face-lifted war, the cosmetically treated spectre of its death, and its even more deceptive televisual subterfuge (as we saw at Timişoara)"[20]. După cum vedem, autorul revine la teza morţii-spectacol, a cadavrelor pregătite şi prezentate cu ostentaţie, pentru a impresiona, imaginile televizate storcând emoţii. Ca şi în alte cazuri, Baudrillard uită că dincolo de aceste prezentări (care forţează limitele eticii profesionale) există tragedii enorme, pentru că, adesea, oamenii mor cu adevărat, ucişi ori epuizaţi de lipsuri. Faptul că televiziunile prezintă astfel de orori, dacă nu sunt false în totalitate, nu reprezintă un lucru rău. Reţinem şi această caracterizare, cum că la Timişoara am întâlnit un "televisual subterfuge".

www.memorialulrevolutiei.ro

---

[18] Louis Armand, *op. cit*., p. 48.
[19] Jean Baudrillard, *Selected Writings*, Standford University Press, Polity Press in association with Blackwell Publishers, 2001, p. 234.
[20] *Ibidem*.

The Gulf War Did Not Take Place este o lucrare reprezentativă pentru modul în care, utilizând premise false, Baudrillard ajunge la concluzii dubioase, chiar dacă acestea sunt formulate într-un limbaj metaforic şi incitant în acelaşi timp. Chiar titlul acestei lucrări este cât se poate de curios. Nu vom intra în capcana argumentării faptului că în Irak a avut loc o luptă. Ceea ce surprinde aici este vălul ceţos care acoperă vederea autorului. Fără îndoială, există argumente pentru a crede că imaginile confruntării sunt doar simulacre ale unei realităţi îndepărtate. Din punctul meu de vedere însă, mai grav este faptul că jurnaliştii nu au ajuns decât rareori pe teren, la locul întâmplărilor. Transmisiunile în direct erau toate de la mare distanţă de câmpul de război. De cele mai multe ori, jurnaliştii au fost transportaţi la locul unor evenimente importante **după** ce confruntările au avut loc. Desigur, pericolele erau atât de mari în orice încercare de documentare directă, încât jurnaliştii deveneau ţinte sigure, iar iniţiativele de acest gen însemnau sinucideri anunţate. Însă a lipsit observaţia directă, mirosul sângelui şi al prafului de puşcă, ceea ce a afectat în mod direct toate relatările din Războiul din Golf.

6. Cum se numără morţii?

Câteva constatări din această lucrare merită luate în discuţie, mai ales că Baudrillard face permanent comparaţii cu Timişoara din 1989, desemnată aici cu expresia ”Timişoara-complex”. Prima este cea a războiului fără victime şi fără eroi, o confruntare, cumva, ireală. O primă concluzie va fi că în Golf vor fi văzute prea puţine victime, iar la Timişoara prea multe. Efectul va fi acelaşi, căci nu va exista dorinţa de a cunoaşte adevărul. Această ancorare în ireal, în simulare îi pare autorului contagioasă, el vorbind explicit de ”a sexually transmited disease”. Referirile la sexualitate vor veni şi din alte direcţii. El va susţine, în acelaşi loc, că televiziunile induc ”a state of erection of fear”, dar şi că este vorba de o ”futile masturbation”. O altă susţinere va fi că violenţa este un afrodisiac, asemenea drogurilor, ţintind ”any orgasmic event”. În acest context, nu mai există informare, ci doar spectacol: ”The pleasure of mental speculation in image equalling that a capital in stock market run, of that of the corpses in the charnel corpses of the Timişoara”[21]. O concluzie formulată aici va fi evident nedreaptă şi neadevărată, nu doar cu faptele, ci chiar cu argumentele (şubrede) furnizate mai devreme: ”The charnel houses of Timişoara are such a parody, so paltry by contrast with the real slaugther-house of history”[22].

[21] Jean Baudrillard, *The Gulf War Did Not Take Place*, Bloomington, University of Indiana Press, 1995, p. 75.
[22] Idem, p. 76.

www.memorialulrevolutiei.ro

Autorul se mobilizează în descrierea sa pe reliefarea mistificării realizate prin dezgroparea moţilor vechi din Cimitirul Săracilor. Nu aminteşte nimic de morţii adevăraţi ai Timişoarei (peste 70), în mare parte dispăruţi. A avut la dispoziţie câţiva ani pentru a se documenta...

Cercetând în profunzime scrierile lui Baudrillard, Richard Gilman-Opalsky analizează şi referinţele la Timişoara: "Baudrillard presses us to recognize that even suffering and death can be and have been simulated (i.e. the Timişoara Massacre in 1989 in Western Romania, where protestors were gunned down by the army. While the massacre was real, it was later disclosed that 27 bodies were exhumed from the Timişoara 'Paupers' Cemetery' to exaggerate the massacre for TV effect. This series of events marked the end of Ceauşescu's Stalinist regime in Romania)"[23]. Nu 27 de cadavre au fost exhumate din Cimitirul Săracilor, ci 19. Autorul sesizează însă că a existat un masacru real, dar şi o exagerare mediatică. E o diferenţă pe care Baudrillard nu a considerat-o necesară niciodată.

Halimi şi Vidal vor face şi ei o comparaţie între supraexpunerea mediatică a corpurilor de la Timişoara şi acoperirea deficitară a Războiului din Golf de mai târziu. Unii jurnalişti şi editori vor motiva slaba implicare în Golf prin circumspecţie, prin teama de a nu exagera. Va fi dat şi un exemplu: "Barely 10 years earlier, despatched to Timişoara to view some old corpses dug up by the propaganda department of the new Rumanian regime, a journalist from the France 2 television channel had commented, 'These pictures are here to prove that 4,630 people died at the hands of the secret police' "[24]. După cum se observă, autorii cred că utilizarea imaginilor cu falşii morţi ai revoluţiei dezgropaţi din Cimitirul Săracilor ar fi fost dictată de reprezentanţii noului regim instalat în România. O astfel de apreciere este greu de susţinut, mai ales că nu se aduce niciun fel de dovadă.

7. De la erori la concluzii

Eroarea lui Baudrillard se construieşte pe trei direcţii: 1) încercarea de a argumenta cu cazul Timişoara o teorie, cea a simulacrelor, formulată cu mai mulţi ani înainte; 2) luarea în calcul doar a faptelor convenabile, ceea ce se traduce prin reducţionism metodologic; 3) ignorarea deliberată a argumentelor contrarii şi a contextului general. Eroarea va fi facilitată şi de faptul că autorul nu va face o cercetare propriu-zisă, ci va utiliza un stil eseistic. În ceea ce priveşte

[23] Richard Gilman-Opalsky, *Spectacular Capitalism: Guy Debord and the Practice of Radical Philosophy*, Minor Compositions, London/NYC/Port Watson, 2011, p. 51.

[24] Serge Halimi şi Dominique Vidal, *Lessons of war - media and disinformation*, "Le Monde Diplomatique", martie, 2000. http://www.converge.org. nz/pma/sless.html (translated by Harry Forster).

www.memoriarevolutiei.ro

sursele, Baudrillard se va mărgini la cele de suprafaţă, mediatice, fără o citare exactă, ci doar impresionistă, fără să încerce să meargă la documente. În realitate, toate aceste elemente confuze sunt regăsite pas cu pas în relatările din presa primelor luni ale anului 1990. Un exemplu elocvent este dat de Jim Hoagland, care va scrie pentru „Washington Post" despre filmul de 90 de minute despre execuţia lui Nicolae şi Elena Ceauşescu. Va fi un prilej de a înşira câteva elemente de senzaţionalism ieftin (Dracula modern, execuţia de Crăciun), plus mai multe confuzii şi erori. Surprinzător este însă faptul că autorul va furniza date greşite, reuşind să facă exact ceea ce dorea să combată: o comunicare defectuoasă!

Într-un loc ni se spune (sau i se spunea publicului american, unul care, oricum, nu avea cum să verifice amănuntele şi nici nu avea un interes prea mare să o facă): "An elaborate made-for-television hoax claiming that thousands of civilians had been massacred in the town of Timişoara by Ceausescu forces helped solidify support for the revolutionaries at a crucial moment. Romanian and French television showed 40 badly mutilated bodies allegedly discovered by a Romanian dissident, who said that 4,000 such bodies had been uncovered in a mass grave outside Timişoara, the town where the uprising against Ceausescu began". De fapt, nu a fost nicio farsă elaborată de cineva, ci a fost un gest spontan al reporterilor străini de a prelua imaginile şi de a le difuza. Apoi, nu au fost 40 de trupuri prinse în manipulare, ci 19 (cele dezhumate din Cimitirul Săracilor). 40 (43, de fapt) este cifra trupurilor sustrase de la morgă şi incinerate la Bucureşti, caz despre care se discuta intens la acea vreme în România, fiind o dovadă clară a masacrului de la Timişoara, dar şi pentru încercarea Securităţii lui Ceauşescu de a şterge urmele represiunii. Să mai amintim şi faptul că Televiziunea Română nu a difuzat imagini cu cadavrele vechi dezgropate din Cimitirul Săracilor în 22 decembrie 1989. Autorul nu vorbeşte, aşa cum nu se întâmplă nici la Baudrillard, de cele zece trupuri de eroi dezgropate din Cimitirul Eroilor în 15 ianuarie 1990, o altă dovadă solidă a masacrului care a avut loc la Timişoara.

www.memorialulrevolutiei.ro

Lucian-Vasile **SZABO**

LUCRĂRI CITATE

Armand, Louis (2007), *Events States: Discourse, Time, Mediality*, Litteraria Pragensia, Prague.
Aubin, Stephen P. (1998), *Distorting Defense: Networks News and National Security*, Greenwood Publishing Group.
Baudrillard, Jean (1981), *Simulacra and Simulation*, trans. Paul Foss, **Paul Patton and Philip Beitchman**, Semiotext(e), New York.
Baudrillard, Jean (1993), *The Timisoara syndrome: The Télécratie and the Revolution*, "Columbia Documents of Architecture and Theory", New York, pp. 61-71.
Baudrillard, Jean (1994), *The Timişoara Massacre*, in *The Illusion of the End*, translated by Chris Turner, Polity Press, Cambridge, pp. 54-61.
Baudrillard, Jean (1995), *The Gulf War Did Not Take Place*. Bloomington, University of Indiana Press.
Baudrilard, Jean (2001), *Selected Writings*, Standford University Press, Polity Press in association with Blackwell Publishers.
Baudrillard, Jean, *Strike of Events*, www.ctheory.net/articles.aspx?id=52
Bertrand, Claude-Jean (2002), *Quality Control: Media Ethics and Accountability Systems*, Transactions Publishers, New York.
Bogdan, Jolan (2008), *Technology and the Romanian Revolution: performative contradiction in the nation-state*, "Parallax", 14:3, 62-73.
Boltanski, Luc (2004), *Distant Suffering: Morality, Media and Politics*, Translated by Graham Burchell, Cambridge University Press.
Chomsky, Noam (2002), *Media Control, The Spectacular Achievements of Propaganda*, Seven Stories Press, New York.
Codrescu, Andrei (1991), *The Hole in the Flag. A Romanian Exile's Story of Return and Revolution*, William Morrow and Company, New York.
Dahrendorf, Ralf (2005), *Reflections on the Revolution in Europe*, Transactions Publishers – The State University, New Jersey.
Gardner, Anthony (2010), *Revolutionary Mise-en-Scènes : Democracy and the Television Screen*, "emaj", 5: 1-15, www.melbourneartjournal.unimelb.edu.au/E- MAJ.
Gilman-Opalsky, Richard (2011), *Spectacular Capitalism: Guy Debord and the Practice of Radical Philosophy*, Minor Compositions, London/NYC/Port Watson.
Halimi, Serge şi **Vidal, Dominique** (2000), *Lessons of war - media and disinformation*, "Le Monde Diplomatique", March.

www.memorialulrevolutiei.ro

http://www.converge.org. nz/pma/sless.html (translated by Harry Forster).
Hoagland, Jim (1990), *Off to a Rough Start*, "The Washinton Post", 26 aprilie.
Maherzi, Lotfi (1997), *World communication report: The media and the challenge of the new technologies*, UNESCO Publishing, Paris.
Sweeney, John (1999), *Millions dead, but who's counting?* "The Observer**"** , 7 Novembre.
Westwell, Guy (2011), *Accidental Napalm Attack and Hegemonic Visions of America's War in Vietnam*, "Critical Studies in Media Communication", Vol. 28, No. 5, December, pp. 407- 423.

www.memorialulrevolutiei.ro

Fotografi timişoreni ai Revoluţiei (II)

Bringing forward new testimonies, we continue the approach we have initiated in the book referred to as "*Mass-media, Repression and Freedom"* (coordinator: Lucian-Vasile Szabo)[1],, a book which was compiled and published under the care of the *"Memorialul Revolutiei 16-22 Decembrie 1989 Timişoara*" Association [*"Memorial of Revolution 16th – 22nd of December 1989, Timişoara" Association*]. Our chief objective is to introduce and tell the stories of the people behind the pictures which became, over the time, invaluable testimonies documenting the events of December 1989. Caught in vivid images, the faces and gestures of the people are more than eloquent. They give us a better understanding of both the state of mind of the city and the manner in which it gradually changed as the events evolved. As never before, the inhabitants of Timişoara have intensely *lived* each and every second of the Revolution. Without this subjective dimension, everything that happened in Timişoara during those days would seem distorted and we would be dealing with a superficial, inaccurate understanding of those events.

Key words: **1989, revolution, photos, Doina Benea, Liviu Butoi, Gheorghe-Martin Copăceanu.**

Continuăm cu noi mărturii demersul început în *Mass-media, represiune şi libertate* (coordonator Lucian-Vasile Szabo)[2], volum elaborat în cadrul Asociaţiei Memorialul Revoluţiei 16-22 Decembrie 1989 Timişoara. Ceea ce ne-am propus este să facem cunoscute poveştile şi pe oamenii din spatele fotografiilor, devenite, în timp, documente extrem de importante. Surprinse în imagini, chipurile oamenilor şi gesturile lor de atunci sunt elocvente. Ele permit o mai bună înţelegere a atmosferei din oraş şi a felului în care ea s-a schimbat pe măsură ce evenimentele au evoluat. Momentele revoluţiei au fost *trăite* intens de timişoreni, ca niciodată. Fără această dimensiune subiectivă, ceea ce s-a întâmplat la Timişoara în acele zile ar apărea distorsionat, existând riscul unei înţelegeri superficiale, inadecvate.

Deşi mărturiile au fost consemnate la peste 20 de ani, când, în mod firesc, detaliile nu mai sunt aşa de vii, credem că se mai pot afla multe lucruri relevante. Unul dintre ele este să-i cunoaştem pe autorii imaginilor: unii au fost fotografi profesionişti, alţii erau pasionaţi de această artă, iar alţii fotografiau doar ocazional, la evenimente în familie sau în concedii.

Demersul nostru mai urmăreşte să atragă atenţia asupra valorii excepţionale nu doar a imaginilor, cele mai multe bine cunoscute, ci şi a suportului lor, adică a negativelor sau a diapozitivelor, pe care ele au fost

[1] „Gutenberg Univers" Publishing House, Arad, 2010, pp. 33-43.
[2] Editura Gutenberg Univers, Arad, 2010, pp. 33-43.

www.memorialulrevolutiei.ro

realizate. Aceste filme nu trebuie să se piardă. Păstrarea lor în condiţii optime de temperatură şi umiditate constituie o necesitate stringentă, fiind vorba de un tezaur documentar naţional.

Prof. univ. dr. Doina Benea

„În 1989 eram muzeograf la Muzeul Banatului, aveam specialitatea arheologie. A fost un an în care am făcut foarte mult teren, pentru că atunci eram pe autofinanţare. Noi plecam dimineaţa şi ne întorceam seara, aşa că despre Tökés şi tot ce a fost înainte nu am avut habar."

Sâmbătă, 16 decembrie 1989

„Sâmbăta a fost zi liberă şi abia atunci am aflat că se întâmplă ceva, dar nici atunci nu am ştiut foarte clar."

Duminică, 17 decembrie 1989

„Duminică am aflat mai multe, că lumea a ieşit pe stradă. Am încercat să merg spre centrul oraşului şi am auzit împuşcături, în viaţa mea nu mai auzisem împuşcături. Eu stăteam în Piaţa Dacia şi am venit cu tramvaiul înspre centru. Am auzit ceva care semăna cu pac !, pac !, dar nu foarte puternice. Oamenii din jur spuneau că sunt împuşcături. Atunci am luat un alt tramvai şi m-am întors acasă. Mai târziu am fost anunţaţi ca a doua zi dimineaţă să fim neapărat la Muzeu."

Luni, 18 decembrie 1989

„Astfel că luni am pornit pe jos din Piaţa Dacia şi am văzut multe vitrine sparte. În centru era un şir de soldaţi, cu spatele la Operă. Am trecut pe lângă ei, erau înarmaţi, nu zâmbeau. La opt fix trebuia să fiu la serviciu, s-a făcut prezenţa. Toată lumea vorbea şi aşa am aflat mai multe lucruri. La ora patru, programul de lucru s-a terminat şi am plecat spre casă."

Marţi, 19 decembrie 1989

„A doua zi dimineaţă, din nou la serviciu, s-a făcut prezenţa. Acum era o stare de tensiune mult mai mare."

Miercuri, 20 decembrie 1989

„Miercuri a venit lumea în Piaţa Operei şi atunci am ieşit şi noi, nu ne-a mai oprit nimeni. Am vorbit între noi, colegii, să strângem tot ce vedem, dacă se va face vreo expoziţie. Nu ştiam ce se va întâmpla.

Mai mulţi au fotografiat ce au văzut, inscripţii şi alte lucruri, ca să rămână pentru posteritate. Au început în ziua în care au venit *gărzile*

www.memorialulrevolutiei.ro

patriotice de la Craiova. Atunci m-am gândit că aş putea să fac şi eu nişte poze. Eu ştiam să fotografiez, pentru că o făceam pe şantierul arheologic, şi am avut un film color diapozitiv. Am lucrat cu un aparat *Praktica*.

La un moment dat, s-a produs agitaţie, pentru că s-au găsit morţi în cimitirul săracilor. Lumea se ducea puhoi într-acolo. Am fotografiat un cadavru, despre care se spunea că fusese ars cu ţigara, dar nu cred că era adevărat. I se făcuse autopsia, pentru că se vedea că era cusut, iar picioarele erau legate cu sârmă.

Am stat o vreme cu colega mea, Camelia Crişan Matei, apoi m-am hotărât să fac nişte poze şi în centru. Am mers la un cunoscut care locuia în clădirea unde era restaurantul «Palace». Acesta m-a lăsat să fotografiez de la el din casă, de la geam. Am fotografiat printre două glastre, printre flori. Din cauza asta nu toate imaginile au reuşit. Unele erau mişcate, unele se repetau etc. Sunt imagini de ansamblu. Am stat acolo ore în şir şi am terminat un film întreg.

Asta e tot ce am făcut. În zilele acelea eram cam speriaţi şi dezorientaţi. Într-o seară, de pe acoperişul Muzeului s-a tras, pentru că s-au găsit foarte multe tuburi de cartuşe. Nu s-a aflat cine a fost, pentru că nu mai erau paznici. În locul lor, la poartă, au stat doi muzeografi, dar ei au spus că nu au văzut nimic.

Ulterior, am dat filmul lui Walther Konschitzky ca să-l developeze. Asta s-a întâmplat până la Anul Nou. El, parcă, tocmai venise cu ajutoare din Germania. După un timp, mi-a adus pozele color. Filmul a rămas la el. Annemarie Podlipny a şi folosit vreo două în cartea ei despre Revoluţie. Când s-a făcut la Muzeu prima expoziţie despre Revoluţie, cu diverse obiecte, inclusiv cartuşe, au fost expuse şi pozele mele."
(23.09.2010)

Liviu Butoi – instrumentist de jazz

Sâmbătă, 16 decembrie 1989

„Pe vremea aceea îndrumam o trupă de tineri pasionaţi de jazz. Ne vedeam zilnic ca să studiem piese de jazz. Repetiţiile aveau loc într-un demisol aflat lângă Liceul Loga. Printre acei tineri erau Sorin Bogdan, care cânta la contrabas, şi fratele meu, Mirel, la baterie. Ştiam de câteva zile că se strângea un grup de oameni la Tökés. Sâmbătă dimineaţa Sorin mi-a spus că el crede că se întâmplă ceva mai serios acolo, pentru că a văzut mai multă lume decât în zilele anterioare. Asta m-a făcut curios. Mai târziu am ieşit cu câinele meu, Leo, un Collie, şi m-am dus la plimbare până la Maria. Am ajuns acolo pe la trei-patru după-amiaza. Am văzut mai multă lume decât

www.memorialulrevolutiei.ro

mă aşteptam, cam vreo 150-200 de persoane. Felul în care strigau şi se manifestau era deja în două ape: nu-mi dădeam seama dacă strigau doar pentru pastor sau erau şi anumite lozinci cu un caracter mai general. Atunci am simţit şi eu că acolo se va întâmpla ceva. Am dus repede câinele acasă şi m-am întors. A durat vreo două ore. Acolo m-am întâlnit cu Lelu Bihoi şi am rămas împreună toată seara. Pe scurt, a început să se strige împotriva regimului, au venit scutierii, maşinile cu tunuri de apă, s-au produs busculade. La un moment dat, am fost strigaţi de profesorul Mureşan, care locuia în clădirea de pe colţ, cea cu frizeria. Am urcat la el şi am rămas acolo, cu Lelu, până la două noaptea, urmărind evenimentele din balcon."

Duminică, 17 decembrie 1989

„A doua zi, pe bulevard era foarte multă lume. Probabil auziseră ce se întâmplase. Când am ajuns la Catedrală, venea fanfara dinspre Maria. Nişte copii mai îndrăzneţi mergeau în spatele lor, maimuţărindu-i. Aproape de Catedrală, grupul copiilor a crescut şi s-au adăugat şi unii mai mari. Au devenit tot mai îndrăzneţi, astfel că pe ultimii muzicanţi chiar au început să-i împingă din spate. Pentru un moment, am avut sentimentul că revolta din noaptea precedentă se stinsese şi nu se va mai întâmpla nimic. Apoi, la Catedrală s-a format o coloană de 500-1000 de oameni, care au început să strige şi s-au îndreptat spre Complexul Studenţesc. M-am reîntâlnit cu Lelu şi am urmat coloana până la Consiliul Judeţean. Acolo mi-a venit ideea că ar fi cazul să fac nişte poze. Nu eram nici măcar fotograf amator. Aveam totuşi un aparat de fotografiat vechi, Zeiss Ikon Box-Tengor, cu film lat. Mai am şi acum acel aparat. M-am dus acasă, locuiam în apropiere, şi m-am întors cu el la Consiliul Judeţean. Acolo lucrurile luaseră amploare, apăruse tunul cu apă şi lumea începuse să se retragă spre Conti. Evenimentele erau atât de incredibile, încât nu m-am mai gândit să fac poze. Abia după vreo jumătate de oră mi-am amintit. Primele imagini au fost cu camioanele militare care parcaseră pe bulevardul dintre Podul Michelangelo şi «Conti», în dreptul sălii de sport. Soldaţii tocmai se dădeau jos din ele. N-am putut să fac multe poze, pentru că s-a înserat. Ce s-a întâmplat mai departe se ştie."

Luni, 18 decembrie

„Luni dimineaţa, când lumea a ieşit, pe străzi era o atmosferă de teroare. Se ştia că la morgă sunt aproape 100 de morţi, circulau camioane cu soldaţi care aveau armele îndreptate spre oameni. O asemenea teroare am simţit doar mai târziu, când am văzut la televizor scenele cu minerii în Bucureşti.

www.memorialulrevolutiei.ro

Am ieşit cu aparatul pe la nouă-zece şi am făcut poze: Librăria «Eminescu» cu vitrinele sparte, se strângeau cioburile, oameni care se uitau. La «Expres» era o maşină de pompieri arsă, pe care am fotografiat-o destul de bine. Eram împreună cu un copil din clasa a V-a, căruia îi dădeam ore de muzică şi cred că împreună păream destul de inofensivi. El avea o plasă de nailon. Eu mă făceam că umblu în plasă, scoteam aparatul şi pozam. Am mai fotografiat şi în dreptul Cafenelei «Violeta».”

Marţi, 19 decembrie

„Pe la prânz, am făcut poze în Iosefin. Acolo am prins o chestie ciudată: pe podul dintre piaţă şi ELBA era un grup de oameni care discutau. Spuneau nişte lucruri ciudate: cum că, în urmă cu vreo jumătate de oră, ar fi fost împuşcat un tânăr pe pod şi ar fi venit câţiva şi l-ar fi aruncat în Bega, ceva de genul acesta. Am fotografiat grupuri de oameni, atmosferă. Până în acest moment, făcusem deja două filme. Tot acolo am aflat că cei de la ELBA ar fi vrut să iasă în stradă, dar s-au răzgândit şi au amânat pe ziua următoare.”

Miercuri, 20 decembrie

„Ştiind acest lucru, a doua zi dimineaţa, la ora nouă, eram acolo şi am prins coloana de muncitori chiar atunci când ieşea. I-am urmat pe pod. O altă coloană a venit dinspre Casa Studenţilor, s-au întâlnit şi au pornit spre gară. Eu am făcut poze destul de lejer. *(*«Oamenii nu au reacţionat când te-au văzut cu aparatul?») Nu, erau chiar bucuroşi. Probabil că vedeau după mine, după mutră, şi cu aparatul acesta vechi… Dacă aş fi fost de *acolo*, aş fi avut un aparat mai bun (râde). Nici nu m-am gândit c-ar putea fi vreo problemă, unii chiar mă îndemnau să fac poze. N-am avut sentimentul că trebuie să mă ascund, dimpotrivă. Era un entuziasm general, molipsitor. Nu cum suntem acum, când ne uităm suspicioşi unii la alţii. Atunci au fost momente de fraternitate autentică.

Am ajuns în Piaţa Operei şi am făcut poze în continuare.

www.memorialulrevolutiei.ro

A apărut Marcu, cu un cearşaf pe care scria ceva, l-am fotografiat. După aceea am ajuns la Consiliul Judeţean, acolo am făcut cele mai multe poze. Mi-aduc aminte că, atunci când trebuia să schimb filmul, cei din jur mă ajutau. Aveam un palton şi sub acela scoteam şi puneam filmul. La Consiliul Judeţean eram chiar în faţă, în primul rând, şi am văzut tot felul de scene. A fost o chestie nostimă cu Eus. Apăruse Dăscălescu la balcon. La un moment dat, s-a deschis uşa de la Consiliul Judeţean şi au fost invitaţi la discuţii nişte reprezentanţi ai mulţimii. Întâmplător, Eus era în dreptul uşii şi s-a dus împreună cu ceilalţi. După Revoluţie a devenit preşedinte al Camerei de Comerţ din Timişoara. Am făcut poze acolo până s-a lăsat întunericul."

Joi, 21 decembrie

„Joi am fotografiat prin oraş ceea ce mi se părea mai interesant. De exemplu, lângă Catedrală era un chioşc, unde apăruse o pancartă pe care scria: «Când o face plopul pere şi răchita micşunele»."

Vineri, 22 decembrie

„Singura dată când am avut probleme a fost, cred, în 22, în apropiere de actuala Librărie «Humanitas». Acolo era un punct de control al militarilor. Atunci s-a legat unul dintre ei de aparat: «Pentru ce faci poze? Să nu mai faci poze!» Păreau iritaţi, nu le plăcea că aveam aparat de fotografiat.

Ştiam pe cineva la muzeu, o doamnă, care avea un laborator foto. Prin ianuarie sau februarie 1990, i-am dat ei filmele să mi le developeze. Când le-am primit, mi-a spus că unul sau două s-au voalat. Ţin minte că unul din filme era cu mai multe poze de la Librăria «Eminescu», iar altul cu maşina de pompieri arsă. Filmul acesta, cu maşina, a rămas, pe când filmul cu librăria s-a voalat. Am fost mirat când mi-a spus asta, pentru că le schimbasem cu grijă.[3]

În total trebuie să fi făcut vreo 10 filme. Numai cât am stat la Consiliul Judeţean am schimbat de trei ori filmul.

Fotografiasem doar pentru mine, fără nicio altă intenţie. După negativele acelea, am făcut un rând de poze pentru mine, mici, dar nu din toate. Când am fotografiat, imaginile mă interesau doar din punct de vedere artistic, încercam să surprind anumite lucruri care aveau valoare

[3] Ciudat este faptul că filmele 6x6, având o bandă neagră de hârtie, tocmai pentru a preveni intrarea luminii, în mod normal, nu se puteau voala decât la capete sau puţin pe margini, nu şi la mijloc. Ca să se voaleze în întregime, ar fi trebuit ca filmul să fie derulat la lumină, ceea ce, evident, nu s-a întâmplat. Prin urmare, înclin să cred că trebuie căutată o altă explicaţie. (L.I.)

www.memorialulrevolutiei.ro

psihologică, afectivă, vizavi de un eveniment. Nu mă interesa din punct de vedere documentar. Încercam, după simţul meu estetic, să surprind fizionomii interesante, din unghiuri deosebite. Până atunci nu făcusem multe fotografii, doar de familie. La Consiliul Judeţean am multe imagini cu grupuri din mulţime. Când am fotografiat scutierii, tot acolo, am încercat să prind şi un afiş aflat în spatele lor, pe clădire. N-au reacţionat că făceam poze la doi-trei metri de ei, poate pentru că erau mii de oameni acolo, în faţa lor, poate erau uimiţi de ceea ce se petrecea. Cine ştie ce se întâmpla în sufletele lor, erau şi ei oameni.

În prima parte a anului 1990, Constantin Duma mi-a spus că se va organiza o mare expoziţie şi că se strâng poze pentru ea. Când m-am dus la expoziţie, am rămas surprins să văd că multe fotografii de ale mele erau mărite mult, faţă de celelalte, care erau în format mic. Şi eu, care nu dădeam doi bani pe pozele mele! Apoi unii mi-au explicat că erau tehnic mai bune, pentru că am avut film lat. Ţin minte o poză, care îmi plăcea mie mult, făcută în faţă, la Consiliul Judeţean: un tanc cu un ciorchine de oameni. Avea o atmosferă foarte fainã – nu ştiai unde a fost făcută: în România, Polonia etc. – cu nişte fizionomii expresive, universale. Era şi un muncitor cu un chiştoc de ţigară în colţul gurii. Imaginea aceasta se aseamănă cu multe altele, luate la evenimente excepţionale, care fac să se transfigureze chipurile oamenilor, dându-le o emoţie cu totul aparte. Asta mă interesa.

La un moment dat, n-aş putea să spun când, Duma mi-a zis că filmele alea sunt valoroase şi nu e bine să fie păstrate oricum. Că ele trebuie ţinute la o anumită temperatură şi să i le dau lui, pentru că el ştie mai bine cum să le păstreze. I le-am dat, trebuie să fi fost vreo 7-8 filme, şi la el au rămas.

A mai fost o expoziţie cu fotografii din Revoluţie, la vila lui Ceauşescu, lângă Centrul Cultural Francez. Şi acolo am văzut pozele mele, mărite foarte mult, la aproape doi metri. Apoi le-am văzut la Memorialul Revoluţiei. Nu ştiu cum de-au ajuns şi aici acele imagini şi nici cine le-a mărit. Eu eram liniştit că negativele mele sunt la Duma. Fiind ocupat, nu m-am mai gândit la ele. În urmă cu vreo doi ani am încercat să le recuperez, dar n-am reuşit.”
(04.01.2012)

Dr. Gheorghe-Martin Copăceanu – medic stomatolog

„Am început să fotografiez la 15 ani. Tatăl meu fotografia, dar nu developa, ducea filmele la un atelier. Şi mi-a zis: «Tu trebuie să înveţi să fotografiezi şi să developezi, iar pe urmă o să mă înveţi şi pe mine.» M-a dat pe mâna unui domn, care era fotograful Muzeului Banatului, asta prin anii

www.memorialulrevolutiei.ro

’60. El avea un laborator în Castelul Huniade, la etaj. A început prin a mă învăţa cum se developează. El usca fotografiile pe nişte sticle, nu avea aparat pentru aşa ceva. Din păcate, multe fotografii se stricau, pentru că rămâneau lipite de sticlă. După aceea am aflat că sticla aceea trebuia foarte bine curăţată, cu spirt şi cu talc. El m-a luat prin deplasările sale. Am mers prin sate şi am fotografiat portul popular al şvabilor, al sârbilor, al bulgarilor etc. Mergeam în zile de sărbătoare, când lumea se gătea. După o vreme, am început să lucrez singur. Atunci tatăl meu mi-a dat unul dintre aparatele lui.

În 1989 eram medic specialist, lucram la dispensarul de întreprindere al GIGCL. Tatăl meu, Martin Copăceanu, preşedintele Filialei Asociaţiei Artiştilor Fotografi bănăţeni, era pensionat, dar fusese reangajat la serviciul de urgenţă al Spitalului Judeţean. Pe atunci eram jucător şi antrenor de tenis. În decembrie ’89 am fost invitaţi la Reşiţa, de un fost elev de-al meu, Miclo Tiberiu, pentru o întâlnire bilaterală, cu juniori şi copii.

Am plecat vineri, în data de 15 decembrie. Autobuzul nostru a pornit din centru şi am mers pe la Maria, ca să ieşim spre Reşiţa. Când am ajuns la Maria, am văzut lume adunată în faţa casei lui Tőkés. Nu ştiam nimic despre ce era vorba acolo. Asta era pe la două sau trei după-amiaza. Cu noi erau şi câţiva şefi, printre care directorul de la tipografie şi directorul PECOTIM-ului. Ei aveau copii la noi la tenis şi intraseră şi în conducerea asociaţiei noastre sportive. Când am întrebat ce se petrece, directorul de la PECOTIM a spus: «Nişte zurbagii fac aicea gălăgie, în legătură cu un preot nedisciplinat, dar o să-i punem noi la punct pe ăştia şi o să liniştim toate treburile!» Se pare că el ştia mai multe. Mi-am zis că aşa o fi şi nu m-am mai gândit la asta.

A doua zi, la Reşiţa, am fost ocupaţi cu meciurile. Seara, deodată, văd că şefii care erau cu noi au devenit foarte îngrijoraţi şi agitaţi. Ce se întâmplă? La început n-au vrut să spună, apoi, la un moment dat, cineva a zis: «Te interesează ce-i în Timişoara? Au venit americanii ! Ia şi dă un telefon la cineva din oraş!» «Faceţi bancuri, ce americani au venit la Timişoara?» «Timişoara e sub asediu, se pușcă şi se trage acolo ca la război!»

Aveam o colegă de facultate care locuia chiar în faţa Operei, în blocul unde astăzi e McDonald’s: doctoriţa Irina Nagy. Dau telefon şi răspunde soţul. «Mihai, ce se întâmplă în Timişoara?» «George, tu vrei să auzi ce se întâmplă în Timişoara? Dacă vrei să ştii ce-i în Timişoara, ascultă! Eu sunt acum sub geam. Pentru tine ridic telefonul, poate mă împuşcă unul în mână! Au tras şi în pereţii casei noastre! Dar nu ştiu cine. Nu pot să spun cine în cine trage.» Într-adevăr, prin telefon am auzit

www.memorialulrevolutiei.ro

răpăituri de automate. A fost o chestie extraordinară, eu, la Reşiţa, sâmbătă seara, auzeam împuşcăturile de la Timişoara. Se trăgea masiv.

Din momentul acela, şefii noştri au devenit foarte taciturni, probabil simţeau că nu o să le fie bine. Şi aşa a şi fost, cel de la PECOTIM a fost dat afară. După Revoluţie i-am făcut şi o judecată la Consiliul Judeţean, pentru că el vroia să rămână preşedintele secţiei de tenis a Consiliului Judeţean, lucru pe care noi, ceilalţi, nu mai puteam să-l acceptăm, mai ales că el dorea să-l dărâme şi pe Rusneac Ion, antrenor, care era un băiat deosebit, de treabă. Nu ştiu ce avea cu el.

A doua zi, duminică, era clar că întrecerea sportivă nu mai avea rost şi nu mai putea continua. Am stat totuşi acolo, pentru că la telefon ni s-a recomandat să nu ne întoarcem încă. Aşa că am plecat luni dimineaţa.

De la marginea Timişoarei până în centru, am fost opriţi la mai multe baraje ale militarilor. Când am văzut atâta armată, inclusiv blindate, ne-am speriat. Ne temeam să nu pornească de undeva rafale, noi având maşina plină cu copii. Interesant este că am fost dirijaţi chiar pe la Maria şi prin centru, am trecut pe la Catedrală şi «Capitol». Era plin de armată.

Ajuns acasă, m-am mirat că am văzut la mine pe stradă magazine sparte şi am stat de vorbă cu şefa magazinului de la parterul casei în care locuiesc. «Nu ştii ce a fost aicea? Vineri seara am venit la magazin şi am stat înăuntru. Am văzut nişte tipi îmbrăcaţi în negru, care au intrat în magazin, s-au uitat, n-au zis nimic şi au plecat.» «Şi nu v-au făcut nimic?» «Nu.» Întrebarea e ce căuta ea la magazin la ora aia?

Într-una din zilele alea, am văzut pe cineva cu un aparat care filma magazinele distruse.

Aflu că au loc mişcări prin oraş, că lumea se agită. Am văzut o coloană la noi pe stradă, una la biserică, ducându-se spre gară. Am spus că vreau să merg şi eu. Mama a început să plângă: «Nu ieşi, că nu se ştie ce se întâmplă!» La fel şi tata: «Tata, tu ai fost în război?» «Am fost.» «Ai fost aproape de linia întâia, chirurg în acel spital, şi puteai să fii oricând împuşcat. Tu ai avut războiul tău, acesta de acum e războiul meu. Tu ai scăpat, o să scap şi eu!» Am luat aparatul de fotografiat, aveam un Zorki 4, şi am plecat. Am ieşit şi mi-am zis să merg pe urmele coloanelor. Cineva mi-a spus: «Să nu te vadă ăştia cu aparatul, că e prăpăd!»

Când am ajuns pe la mijlocul străzii ce duce la gară, aproape de pod, pe neaşteptate, văd mai întâi un camion şi apoi un al doilea camion care mi-au atras atenţia. De obicei, şoferii de camioane sunt relaxaţi, ăia păreau, dimpotrivă, foarte crispaţi pe volan şi conduceau cu mare viteză. Erau camioane cu benă, iar deasupra aveau prelată neagră, iar dedesubt se observau nişte forme, care mi s-au părut a fi forme umane. Cel de al doilea

www.memorialulrevolutiei.ro

camion avea şi o remorcă. Le-am urmărit cu privirea şi au luat-o spre Calea Şagului. Îmi pare rău că nu am făcut nicio poză, mi-a fost frică să scot aparatul.

Apoi am trecut pe la gară şi am luat-o pe Republicii. Când m-am apropiat de centru, începuse mitingul şi atunci am prins curaj şi am făcut primele fotografii. Am prins momentul în care lumea a îngenuncheat spre Catedrală. Apăruseră drapelele găurite.

În zilele acelea, luni, marţi, mai umblau TAB-uri prin oraş. Eu eram pe geam şi mă uitam. Am văzut apropiindu-se unul. Când a ajuns în dreptul casei noastre, o mână a ieşit din turelă şi a aruncat ceva, în momentul acela am şi sărit înapoi. Explozia petardei a făcut să se zguduie geamurile şi cei din casă s-au speriat.

Miercuri, spre seară, au început împuşcăturile şi lumea din Piaţa Operei s-a ascuns. Eu am venit acasă şi am început să developez. După aceea le-am spus cunoscuţilor că am fotografii. Vineri, când au ajuns reporterii străini în oraş, am şi fost rugat de trei jurnalişti, unul din Franţa, unul din Belgia şi unul nu mai ştiu de unde, să le dau nişte poze. Cum o rupeam puţin în franceză, m-am înţeles cu ei. Au fost publicate, am primit şi un album din Franţa, cu una din pozele mele. Apoi am dat cuiva care trăia în SUA, unul Roman, câteva poze, printre care şi cele cu Cimitirul Săracilor. Dar el le-a folosit contra celor susţinute de noi, publicând un articol într-o revistă a românilor din America, în care vorbea foarte urât despre Revoluţie, spunând că ar fi fost făcută de nişte oameni fără căpătâi, că ar fi fost o diversiune. După asta mi-a părut rău că am discutat cu acest individ.

Într-una din acele zile, după miercuri, într-o dimineaţă, eram la comisariat, în Piaţa Libertăţii, s-a anunţat că sunt nişte mişcări diversioniste pe Str. Ialomiţa şi erau pregătite nişte TAB-uri cu militari pentru a merge într-acolo. Cum era plin de lume în piaţă, am strigat că vrem să mergem şi noi şi armata a acceptat şi ne-am urcat pe TAB-uri, câte cinci, şase, şapte oameni stăteam călare deasupra şi discutam între noi, ce facem dacă începe să se tragă. Eram tot timpul cu ochii pe găurile de la pivniţe, pentru că se putea trage de acolo. Aşa am ajuns în faţa Cimitirului Săracilor. Cineva a spus: «Au fost dezgropate nişte cadavre.» Soldaţii au oprit TAB-ul, pentru

www.memorialulrevolutiei.ro

că s-a produs un defect la motor şi trebuiau să regleze ceva. I-am întrebat: «Am timp să mă duc să fotografiez în cimitir, că am auzit că sunt nişte cadavre acolo.» «Ai timp, că nu plecăm fără tine!» Am intrat în cimitir şi am văzut cadavrele întinse. Era şi capela, unde zăcea un moş legat cu sârmă, pe o masă de piatră. Părea că fusese electrocutat, dar putea să fi fost ars cu o lampă oxiacetilenică, pentru că avea foarte multe urme de arsură rotundă, iar o electrocutare nu provoacă astfel de urme, ar fi rămas dungi sau crăpături în carne. Iar eu vedeam arsuri pe tot corpul şi capul găurit! Se pare că, într-un final, i-au tras un glonţ în cap ca să termine cu el. Am ieşit afară şi am trecut peste orice reţinere pe care o ai faţă de un cadavru… Era un tânăr cu părul roşu şi cu pielea albă, parcă şi acum îl văd, care nu avea niciun semn că ar fi stat multă vreme îngropat. Era alb complet, arăta foarte bine, de parcă murise doar cu câteva ore mai înainte. Eram surprins. M-am uitat la capul lui şi am văzut nişte pete de sânge. Fiind stomatolog, făcând şi operaţii, mă interesează, în primul rând, capul. Atingându-l, am simţit discontinuitate, că se înfundă… M-am dus şi la ceilalţi, la fel erau. E clar că s-a tras. Majoritatea erau împuşcaţi. Mai era şi o femeie cu un copil, imaginea ei a provocat oroare când a fost publicată. La ea n-am putut să constat dacă a fost sau nu împuşcată. Cu o zi înaintea mea, un doctor publicase în ziar că la Cimitirul Săracilor sunt cadavre cu urme de violenţă, dar el n-a specificat nimic în legătură cu împuşcăturile în cap.

Am făcut un raport, l-am bătut la maşină, mi-aduc şi acum aminte figura ofiţerului care l-a primit: «Ce vrei dumneata?» «Vreau să depun o plângere în legătură cu morţii din Cimitirul Săracilor.» În momentul acela s-a uitat la mine cu o privire ciudată. A luat hârtia şi mi-a zis: «O s-o dau mai departe.» Am mai întâlnit acolo un tânăr, nepotul unui prieten de-al meu, care făcea armata la Securitate, şi era acolo, în hol. Zic: «Tu eşti aicea? Uite ce se întâmplă, am depus o plângere.» Mi-a zis să nu-mi fac probleme, că la Procuratura Generală se află toate filmele, cu tot ce s-a întâmplat în revoluţie, inclusiv cu cei împuşcaţi la Spitalul Judeţean, şi se va şti tot. Dar nu s-a aflat nimic.

www.memorialulrevolutiei.ro

În total, am făcut două-trei filme. Am pozat mult, dar nu le-am mărit decât pe cele mai valoroase, care au făcut parte şi dintr-o expoziţie, prima expoziţie organizată după revoluţie la sediul AAF, la Bastion.

În martie 1990 am plecat în Germania. Un prieten mi-a adus o invitaţie la un club din Regensburg, ca să joc tenis ca profesionist. Ocazia aceasta a venit la momentul potrivit, bănuiam că sunt urmărit, primisem şi vreo două telefoane anonime în care mi s-a spus să fiu atent ce declar, pentru că unor persoane nu le place ce spun. Eu eram cam gură-spartă, pe unde am fost, am trăncănit. Nu ştiu dacă ameninţările erau reale sau nu. Uneori mi-e frică, dar sunt o fire impulsivă şi, când îmi dau drumul la gură, nu mă mai opreşte nimeni.

După vreun an de la Revoluţie, m-am întors în ţară şi tatăl meu mi-a zis: «Am organizat o expoziţie cu Revoluţia, sunt şi pozele tale, ai vrea să o duci în Germania?» Mi-a plăcut ideea, pentru că puteam arăta acolo ce s-a întâmplat aici la Revoluţie. Cei din Regensburg au fost foarte interesaţi de propunerea mea şi au organizat o expoziţie foarte bună într-o clădire situată central. Au şi înrămat lucrările, vreo 30, am şi un caiet cu impresii. La un moment dat, a venit un individ îmbrăcat în negru, cu o privire ciudată, la vreo 45 de ani, care s-a învârtit şi doar la urmă a venit să stea de vorbă cu mine. Mi-a zis să bag de seamă, că ceea ce am prezentat acolo sunt lucruri despre care s-ar putea dovedi că nu sunt adevărate. Astfel, am avut o ameninţare chiar în cadrul expoziţiei. După aceea s-au apropiat de mine doi români care trăiau acolo în Regensburg, soţ şi soţie, şi mi-au zis: «Domnu' Copăceanu, fereşte-te de acesta! Acesta face parte din gaşca de nemernici care au dat cu bâtele la Târgu Mureş.»

(22.09.2010)

Lucian **IONICĂ**

www.memorialulrevolutiei.ro

VIAŢA ŞTIINŢIFICĂ

Dublu eveniment la Institutul de Instrucţie Superioară „Alessandro Lombardi" din Airola:

Vernisajul expoziţiei itinerante *Decembrie 1989 – Momentul Timişoara* şi prezentare de filme: *Noi nu murim* şi *Timişoara*, 23-26 februarie 2013

From 23rd to 26th of February 2013, the "*Memorialul Revolutiei 16-22 Decembrie 1989 Timişoara*" Association, by its managing Director, Mr. Traian Orban, was a guest of the Institute of "Alessandro Lombardi" Higher Education of Airola. During this visit, the audience, chiefly gathering students, professors and local authorities, had the opportunity to view two outstanding documentaries dedicated to the Revolution of December 1989: "We Won't Die" [*"Noi nu murim*], directed by Gabriel Burza and "Timişoara", directed by Victor Popa.

Another important moment was the opening of the itinerant exhibition "December 1989 – The Moment of Timişoara", compiled by the "Memorialul Revolutiei din Timişoara" Association.

Key words: **Revolution, exhibition, documentaries.**

Memorialul Revoluţiei din Timişoara a onorat invitaţia lansată de profesorii Costantino Massaro şi Pasquale de Biase, care au fost oaspeţii instituţiei noastre în septembrie 2012.

Cu acest prilej, Memorialul Revoluţiei a fost, la rândul său, între 23-26 februarie 2013, prin preşedintele Traian Orban, oaspete al Institutului de Instrucţie Superioară Alessandro Lombardi din Airola, unde s-a prezentat filmul documentar despre Revoluţia din Decembrie 1989 din Timişoara, în regia lui Gabriel Burza, „Noi nu murim", şi s-a vernisat, în prezenţa oficialităţilor locale, precum şi a numeroşi profesori şi tineri, expoziţia itinerantă „Decembrie 1989 – Momentul Timişoara".

Dintre oficialităţile participante la eveniment îi menţionăm, în primul rând, pe senatorul Mino Izzo şi pe primarul localităţii încărcate de istorie, Michele Napolitano. Alături de ei, s-au aflat în sala de conferinţe a instituţiei preşedintele Societăţii „Dante Alighieri", precum şi reprezentanţi ai Inspectoratului Şcolar, iar gazda evenimentului a fost doamna profesoară Ines Victory D'Angelo, directoarea Institutului de Instrucţie Superioară „Alessandro Lombardi".

www.memorialulrevolutiei.ro

Dublul eveniment a debutat într-o notă de solemnitate, prin intonarea imnului Italiei şi al României, ţări care sunt legate prin firul unei istorii, până la un punct, comune, şi între care au existat şi există relaţii culturale şi economice înfloritoare.

Prezenţa tinerilor s-a făcut simţită încă de la început, când un elev de origine română a dat glas unor versuri în limba maternă, iar o elevă a recitat, în aceeaşi limbă, versuri revoluţionare pentru libertate.

Doamna profesor universitar Viorica Bălteanu, care a fondat şi conduce din 1991 Comitetul „Dante Alighieri" din Timişoara, a desfiinţat „graniţele" lingvistice dintre participanţi, traducând atât discursul de început al preşedintelui Memorialului Revoluţiei, Traian Orban, cât şi întrebările şi răspunsurile pe care le-au adresat tinerii privitor la Revoluţia Română din Decembrie 1989 şi la deziderate acesteia. Discuţiile au fost prelungite, datorită interesului deopotrivă al elevilor şi al profesorilor, care au solicitat numeroase precizări şi detalii.

Tot pentru tineri, dar nu numai, Memorialul Revoluţiei a donat o serie de cărţi şi publicaţii pe tematica Revoluţiei Române din Decembrie 1989 şi a comunismului.

După prezentarea filmului şi vernisarea expoziţiei itinerante realizate de Memorialul Revoluţiei, publicul a avut ocazia să vizioneze filmul documentar „Timişoara", semnat de Victor Popa, urmat de ample discuţii despre Timişoara, despre istoria României, în paralel cu istoria Imperiului Roman din anii Împăratului Traian şi ai Războaielor Daco-Romane.

Pentru a vedea istoria trecută la faţa locului, s-a vizitat şi Benevento cu obiectivele sale, care nu mai au nevoie de nicio prezentare: Arcul de Triumf, ridicat pentru a-l cinsti pe Împăratul Marcus Ulpius Traianus, şi Museum del Sannio, ce reconstituie toate perioadele istorice ale aşezării.

Vizita Memorialului Revoluţiei din Timişoara la Airola a constituit nu doar o incursiune în istoria mai de demult şi mai recentă a poporului român şi italian, dar a contribuit şi la stabilirea unor legături de colaborare între cele două instituţii, care se vor concretiza deja în cursul acestui an, prin vizita unor grupuri de profesori şi elevi din localităţile italiene Airola şi Benevento.

Cristina **TUDOR**

www.memorialulrevolutiei.ro

Zidul Berlinului s-a mutat la Timişoara! Fragmente de istorie recentă rememorate la Memorialul Revoluţiei

This article is focussed on three main events fostered by The "Memorialul Revolutiei din Timişoara" Association in December 2012, when celebrating the Romanian Revolution: the unveiling of a fragment of the Berlin Wall, in the presence of numerous local and international officials and the opening of two suggestive exhibitions.

The first exhibition, "The Wall, a Border through Germany", organized and compiled by the Federal Foundation for Processing the Dictatorship of the Socialist Unity Party of Germany, in close partnership with "Bild" and "Die Welt" papers, has depicted the history of the Berlin Wall, from the construction to the demolition thereof.

The second exhibition, organized by The "Memorialul Revolutiei din Timişoara" Association and referred to as the "Romanian Revolution of December 1989, in Images" captures the events which preceded the outbreak of the Revolution of December 1989 in the East European countries as well as the onset, the amplitude and the advancement of the Revolution in Timişoara and other Romanian cities.

Key word: **Berlin, Berlin Wall, German Democratic Republic, Timişoara, Memorial of Revolution, revolution, 1989.**

www.memorialulrevolutiei.ro

În vara anului trecut, mai precis la sfârşitul lui iunie, se întrezărea un proiect care părea a fi mai mult o utopie. A avea un fragment din Zidul Berlinului sau unul din Zidul Chinei în curtea Memorialului Revoluţiei părea aproape la fel de dificil. O dorinţă care, pentru a se împlini, avea nevoie de mulţi susţinători. Au existat, pe tot parcursul acestui proiect, mai multe etape şi mai mulţi entuziaşti care s-au implicat şi au contribuit, fiecare prin demersul său, la reuşita lui.

Ideea îndrăznețului proiect îi aparţine preşedintelui Memorialului Revoluţiei, Traian Orban, care îşi aminteşte, pe scurt, geneza ei:

Înainte de Revoluţie ascultam frecvent postul de radio „Europa Liberă" şi, astfel, am fost la curent cu extraordinarele evenimente care au condus la căderea comunismului în ţările est-europene. La 9 noiembrie am aflat că s-a deschis, prin căderea Zidului Berlinului, graniţa dintre RFG şi R.D.G. Am fost încântat că, odată cu demolarea Zidului Berlinului, a căzut şi graniţa care despărţea poporul german în două ţări. Pe atunci am apreciat acest eveniment ca pe unul dintre cele mai importante ale anului revoluţionar 1989 din Europa de Est. Mi-am dorit să călătoresc în R.D.G., să văd cu ochii mei desfăşurarea acestor evenimente istorice deosebite.

Peste ani, odată cu atribuirea, în 2011, a noului imobil pentru Memorialul Revoluţiei, având un spaţiu mult mai generos, care include şi o curte, am fost preocupat de reabilitarea imobilului, precum şi de

amenajarea curţii, pentru o bună funcţionare a unui Memorial şi a unui muzeu al Revoluţiei.

Între timp, am reuşit să vizitez Berlinul, precum şi Muzeul Zidului Berlinului şi Check Point Charlie[1] *şi am primit, de la doamna dr. Anna Kaminski, directoarea Fundaţiei Federale pentru Prelucrarea Dictaturii Partidului Socialist al Unităţii Germaniei, câteva expoziţii şi filme privind evenimentele care s-au petrecut în Germania Democrată în anul 1989, printre care şi căderea Zidului Berlinului. În dorinţa de a prezenta obiectiv Revoluţia din Timişoara, am considerat că este normal să o includem în contextul istoriei est-europene şi, implicit, est-germane. În acest sens, mi s-a părut important să avem un segment din acest Zid şi la Timişoara, la Memorialul Revoluţiei.*

După ce am obţinut acordul Senatului Berlinului, am prezentat proiectul Clubului „Rotary" din Timişoara. Prin bunăvoinţa domnului Rüdiger Wisser, om de afaceri austriac şi membru al amintitului club, am ajuns la un alt rotaryan, domnul Radu Diaconovici, directorul unei cunoscute firme din Timişoara, care are relaţii comerciale cu firme din Germania. Prin oferta generoasă a domnului Diaconovici de a suporta cheltuielile încărcării şi transportului segmentului de Zid la Timişoara, am reuşit să materializăm, în cele din urmă, acest proiect.

Aş dori, în acest sens, să le mulţumesc celor care ne-au ajutat din Germania sau din România să ducem la bun sfârşit ce ne-am propus: doamnei dr. Anna Kaminski, doamnei Buhe, care ne-a oferit sprijinul pentru încărcarea fragmentului de Zid, domnului Dan Şutean, preşedintele Clubului „Rotary", precum şi domnilor Rüdiger Wisser şi Radu Diaconovici.

Primul pas a constat deci în contactarea doamnei dr. Anna Kaminski, care s-a arătat foarte binevoitoare şi s-a adresat rapid Senatului din Berlin, prilej cu care am aflat că mai sunt disponibile doar 6 fragmente de Zid al Berlinului, „desigur, nu aşa de frumoase ca altele dinainte". În attachmentul scrisorii se găseau fotografiile respectivelor segmente de Zid, din care noi am optat pentru cel considerat potrivit.

Pentru a obţine acordul Senatului Berlinului, am fost sfătuiţi să redactăm o scrisoare oficială, în care să precizăm care sunt motivele cererii noastre şi, de asemenea, să confirmăm că transportul fragmentului de Zid îl va asigura Memorialul Revoluţiei.

[1] Cel mai cunoscut punct de control din Berlin, care făcea trecerea, prin Zidul Berlinului, din Germania Federală în cea Democrată între anii 1961-1990.

www.memorialulrevolutiei.ro

Iată, în continuare, pasajele mai importante din actul oficial care a fost redactat cu înfrigurare, la acea vreme, act semnat de către preşedintele Memorialului Revoluţiei şi expediat la 1 noiembrie 2012:

Către
Primarul General al Berlinului
– Cancelaria Senatului –
Doamna Schwarz – IV B 5 –
Jüdenstraße 1

Timişoara, 1 noiembrie 2012

Mult stimate Domnule Primar General,

Vă scriu în calitatea mea de preşedinte al Asociaţiei Memorialul Revoluţiei din Timişoara, care a fost fondată la 26 aprilie 1990 pentru cinstirea memoriei victimelor represiunii din timpul Revoluţiei Române din Decembrie 1989.

Între 1990 şi 1999 Memorialul Revoluţiei a ridicat un Complex Memorial în Cimitirul Eroilor din Timişoara, cât şi douăsprezece monumente în acele locuri în care a fost reprimată Revoluţia. În 1995, în cadrul asociaţiei, s-a constituit Centrul Naţional de Documentare, Cercetare şi Informare Publică asupra Revoluţiei Române din Decembrie 1989. Cinci ani mai târziu, Memorialul Revoluţiei a fost declarat, prin Legea Nr. 46/2000, obiectiv de interes naţional.

Scopul declarat al centrului este de a oferi publicului informaţii despre Revoluţia Română din Decembrie 1989. Istoria românească a acestei perioade trebuie valorizată corespunzător şi circumscrisă în evenimentele anului 1989 din întreaga Europă. Memorialul Revoluţiei adună mărturii contemporane pe suport celulozic, audio, video şi electronic, dispunând de spaţii funcţionale şi tehnică adecvată şi urmând să îşi pună la dispoziţie colecţiile într-o bază de date digitalizată.

Centrul Naţional de Documentare, Cercetare şi Informare Publică cuprinde: spaţii pentru documentare şi cercetare, o sală audio şi o sală video, o arhivă de documente scrise – oficiale şi particulare, memorii ale martorilor, victimelor şi participanţilor, spaţii expoziţionale şi muzeale, o bibliotecă şi o sală de colecţii de presă, precum şi Capela Eroilor.

Căderea Zidului Berlinului în anul 1989 a constituit o bucurie nemăsurată pentru cetăţenii oraşului Timişoara şi un exemplu elocvent că sistemul comunist poate fi înlăturat.

De aceea, vă rog să aprobaţi procurarea şi transportul unui segment din Zidul Berlinului pentru Memorialul Revoluţiei din Timişoara.

www.memorialulrevolutiei.ro

Doresc ca segmentul din Zidul Berlinului să fie amplasat în curtea Memorialului Revoluţiei din Timişoara ca un simbol al începutului Revoluţiei Române din Decembrie 1989 în Timişoara.

Am convingerea fermă că fragmentul de Zid al Berlinului, la intrarea în Memorialul Revoluţiei din Timişoara, va completa atât pentru turiştii români, cât şi pentru cei germani şi străini tabloul anului schimbărilor, 1989, şi le va aminti evenimentele importante ale istoriei europene recente.

Deoarece subiectul rugăminţii mele este Zidul Berlinului şi se apropie ziua de 9 noiembrie, permiteţi-mi, vă rog, domnule primar general, să vă felicit, cu această ocazie, pe dumneavoastră şi poporul german.

Cu mulţumiri cordiale şi cele mai prieteneşti salutări,

Dr. Traian Orban
Preşedinte al Asociaţiei Memorialul Revoluţiei din Timişoara

După o perioadă de aşteptare a semnării, de către Senatul Berlinului, a acordului de donare a segmentului de Zid, a sosit mult râvnitul răspuns afirmativ, redactat de către Şeful Secţiei pentru Afaceri Externe, domnul Gerd Kronmüller, unde, scurt şi la obiect, cum e la germani, primeam undă verde pentru ridicarea şi transportul fragmentului de Zid. Am inserat, în cele ce urmează, scrisoarea oficială ce pecetluia o donaţie importantă pentru muzeul Memorialului Revoluţiei, care se mândreşte astăzi că posedă, alături de Parlamentul European de la Bruxelles şi de Casa Terorii din Budapesta, un fragment de Zid al Berlinului şi, în acelaşi timp, unul de istorie recentă.

Şeful de Protocol al Landului Berlin
Cancelaria Senatului – 10871 Berlin (Adresa poştală)

Indicativul dosarului (rugăm a se indica la răspuns)
IV B 5
Referent: Petra Schwarz
Sediul serviciului: Berlin-Mitte
Primăria Berlin, 10178 Berlin

Către
Asociaţia Memorialul Revoluţiei din Timişoara
Domnului dr. Traian Orban, Preşedinte
Str. Popa Şapcă Nr. 3-5
300057 Timişoara *Data Noiembrie 2012*

www.memorialulrevolutiei.ro

Mult stimate domnule dr. Orban,

Vă mulţumesc, în numele primarului general al Berlinului, domnul Klaus Wowereit, pentru scrisoarea din 1 noiembrie 2012.

Ne bucurăm pentru atenţia acordată temei „Zidul Berlinului" şi vă mulţumim pentru interesul şi angajamentul dumneavoastră privitor la amplasarea unui segment din Zidul Berlinului în curtea Memorialului Revoluţiei din Timişoara, ca simbol al începutului Revoluţiei Române din Decembrie 1989 în Timişoara.

Prin prezenta aş dori să vă comunic că vă punem cu plăcere la dispoziţie un segment de Zid pentru Memorialul Revoluţiei din Timişoara.

Dar trebuie să vă precizez că bucăţile de Zid care se mai găsesc în Berlin au ajuns în posesia Landului Berlin pe baza unui contract de donaţie cu Firma Sony. Deci este posibilă doar o utilizare în scopuri comunitare. În afară de aceasta, Sony şi-a rezervat dreptul de a aplica pe bucăţile de Zid o plachetă care indică faptul că acestea au fost dăruite de către Sony. Transportul ar trebui să fie finanţat şi organizat de către Memorialul Revoluţiei din Timişoara. Mă bucur că aţi clarificat deja problema costurilor şi a logisticii. Pentru alte puneri de acord vă rugăm să vă adresaţi colaboratoarei mele, doamna Petra Schwarz (petra.schwarz@senatskanzlei.berlin.de / Tel.: +49-30-90262263).

Cu salutări prieteneşti,
Gerd Kronmüller
Şeful Secţiei de Afaceri Externe
Director adjunct al Departamentului de Protocol şi Afaceri Externe

Odată rezolvată problema acordului privitor la donarea fragmentului de Zid, mai rămânea cea a încărcării lui în Berlin şi a transportului la Timişoara. Tot prin doamna Anna Kaminski am intrat în legătură cu doamna Katrin Buhe, directoarea celebrului parc din Berlin, „Gärten der Welt" („Grădinile Lumii"), de unde trebuia ridicat preţiosul obiect.

www.memorialulrevolutiei.ro

Prin amabilitatea doamnei Buhe, s-a reuşit, în cele din urmă, cu mare grijă şi, de ce să nu o spunem, cu emoţii, încărcarea fragmentului de Zid al Berlinului, de 3 m înălţime şi cu o greutate de 2,5 t, într-un trailer şi transportarea lui de la Berlin la Timişoara.

La sosirea trailerului în Timişoara, s-a ivit un impediment care trebuia, de asemenea, depăşit. Camioanele de mare tonaj au interdicţie de a intra până în centrul oraşului, motiv pentru care s-a făcut apel la Primărie, mai exact la Direcţia Tehnică, care a oferit toată logistica necesară pentru ca fragmentul de zid să ajungă acolo unde era aşteptat, respectiv un camion de tonaj mai mic, pe care s-a făcut transbordarea acestuia, şi o macara.

Segmentul de Zid a fost amplasat în curtea Memorialului Revoluţiei în zi de sărbătoare, mai precis în 6 decembrie, de aceea bucuria a fost dublă. Televiziunile au sosit cu promptitudine la faţa locului şi s-au transmis imagini exact cu momentul descărcării acestuia în curtea instituţiei.

Inaugurarea segmentului de Zid al Berlinului a avut loc, cum era firesc, în perioada comemorării Revoluţiei, respectiv în 20 Decembrie. La inaugurare am fost onoraţi cu prezenţa Excelenţei Sale, ambasadoarea Sloveniei la Bucureşti, doamna Jadranka Šturm Kocjan, şi a Consulului Germaniei la Timişoara, domnul Klaus Christian Olasz. Au fost prezente, de asemenea, oficialităţile locale: subprefectul judeţului, doamna Liliana Oneţ, preşedintele Consiliului Judeţean, domnul Titu Bojin, primarul Timişoarei, domnul Nicolae Robu, deputaţi, precum şi reprezentanţi ai Mitropoliei Timişoarei.

Consulul Germaniei, un susţinător, încă de la începutul mandatului domniei sale, al Memorialului Revoluţiei, a ţinut un cuvânt de deschidere în care şi-a exprimat bucuria, în calitate de german, pe care i-o prilejuieşte dezvelirea unui fragment de Zid al Berlinului în Timişoara, la Memorialul Revoluţiei, punctând, totodată, importanţa evenimentului.

Stimate domnule dr. Orban,
Mult stimate doamne şi domni,

Sunt bucuros şi îndatorat că pot să ţin împreună cu dumneavoastră trează amintirea evenimentelor Revoluţiei din iarna lui 1989 – prin care România – din păcate prin vărsare de sânge – a ieşit de sub jugul comunist, pornind spre o nouă etapă europeană.

Trăim într-o epocă agitată, care mult prea rar îşi permite aşa-zisul lux de a păstra un moment de linişte într-un zbucium pe care, de cele mai multe ori, ni-l provocăm singuri. Importanţa eminentă a memoriei colective

www.memorialulrevolutiei.ro

este ocazional subapreciată. La 23 de ani „după aceea" vorbim deja demult de o nouă generaţie, o generaţie care nu mai vorbeşte despre teroarea dictaturii din prisma propriei experienţe.

Cei născuţi după aceea, care (la fel ca mine, născut în Germania de Vest) au avut parte de un noroc şi privilegiu nemeritat de a trăi în pace, pluralism şi libertate, resimt pacea, pluralismul şi libertatea ca pe un lucru firesc. Cu atât mai importantă devine atunci chiar simpla existenţă şi munca Memorialului Revoluţiei – pentru Timişoara, oraşul de unde a pornit Revoluţia Română, la fel cum este importantă pentru istoria scrisă a României şi, implicit, pentru istoria Europei.

Mă bucur că, după o perioadă lungă de incertitudine, câteodată măcinătoare, viitorul Memorialului este asigurat într-o clădire nouă, interesantă din punct de vedere istoric, mult mai generoasă ca spaţiu, şi mă bucur că vă pot felicita pe dumneavoastră, stimate domnule dr. Orban, iniţiatorul şi fondatorul Memorialului, la cea de-a doua misiune a vieţii dumneavoastră, cum singur o definiţi, pentru acest spaţiu central şi luminos.

Memorialul Revoluţiei Române are şi o conotaţie specială pentru mine, aşa cum bine ştiţi, domnule Orban, şi anume: dumneavoastră aţi fost, împreună cu domnul dr. Vasile Docea, primii timişoreni pe care am avut plăcerea să-i cunosc – încă înainte de începerea mandatului meu în calitate de consul al Germaniei în acest oraş fantastic – şi anume la Institutul Cultural Român din Berlin, unde în 2009 aţi inaugurat o expoziţie despre Revoluţia Română.

Iar acum pot să inaugurez cu dumneavoastră, în muzeul „dumneavoastră", două expoziţii deosebit de interesante, care au fost puse la dispoziţie de către Fundaţia Federală pentru Reconcilierea Dictaturii PSUG (Partidul Socialist Unit din Germania), una dintre expoziţii având ca tematică „Zidul Berlinului – o graniţă în inima Germaniei". Aici se închide deci cercul! Şi pot să fiu prezent, astăzi, când devine parte integrantă a Memorialului şi li se prezintă timişorenilor o bucată originală din Zidul

www.memorialulrev

Berlinului, un zid care a despărţit în mod vizibil şi dureros Berlinul din 1961 până în 1989.

Vă felicit pentru această idee bună şi mă bucură disponibilitatea spontană a primarului Berlinului, Klaus Wowereit, precum şi a Senatului Berlinului, care au făcut cadou Memorialului din Timişoara acest segment impresionant din Zidul Berlinului, un martor tăcut şi un monument care aminteşte de vremurile de restrişte.

Dar această bucată de zid a fost trimisă în călătorie încoace şi ca un simbol al legăturii strânse şi prieteniei oamenilor din Berlin şi Timişoara, din Germania şi România. Doresc să le mulţumesc celor care au organizat acest transport neobişnuit care, cu siguranţă, nu a trecut neobservat. Fie ca această nouă atracţie şi cele două expoziţii de fotografii şi texte să declanşeze un nou val de interes general pentru Memorialul Revoluţiei Române!

De menţionat că entuziasmaţi de ideea aducerii segmentului de Zid la Timişoara au mai fost şi alţi germani. Astfel, anul trecut, în august, a trecut pragul Memorialului Revoluţiei **consulul Republicii Federale Germania în Transilvania, cu sediul la Sibiu, domnul Alfred Hans Körner**, colaborator, totodată, al Fundaţiei Federale pentru Prelucrarea Dictaturii Partidului Socialist al Unităţii Germaniei, care a abordat-o pe doamna Anna Kaminski pe aceeaşi temă, punând încă „o cărămidă" la fragmentul de Zid.

De asemenea, domnul Manfred Dieterich, profesor la Liceul „Gustav Heinemann" din Berlin, care a vizitat, tot în luna august a anului trecut, Memorialul Revoluţiei, iar în decembrie a participat la dezvelirea fragmentului de Zid, i-a prezentat proiectul nostru domnului Michael Cramer, deputat al ecologiştilor în Parlamentul European, precum şi domnului Wilfried Seiring, refugiat din DDR în anul 1953, anul revoltelor muncitoreşti din Germania de Est, şi unul dintre iniţiatorii Memorialului **Notaufnahmelager Marienfelde / „Lagărul de preluare de către RFG a refugiaţilor din DDR Marienfelde",** rugându-i să facă lobby pentru noi la

www.memorialulrevolutiei.ro

Berlin. Cu atâţia entuziaşti, ceea ce părea imposibil de realizat a devenit „imposibil de nerealizat”!

Dar dezvelirea fragmentului de Zid al Berlinului nu a fost singurul eveniment ce a punctat ziua comemorativă de 20 Decembrie 2012, fiind urmată de vernisarea a două expoziţii. Prima, denumită *Zidul. O graniţă prin Germania*, este primită cu titlu de donaţie de la Fundaţia Federală pentru Prelucrarea Dictaturii Partidului Socialist al Unităţii Germaniei. Expoziţia este realizată de instituţia menţionată, în colaborare cu publicaţiile „Bild” şi „Die Welt”, şi urmăreşte istoria Zidului Berlinului, care a separat, începând din 1961, un oraş şi, concomitent, un popor.

Se prezintă, prin poze emoţionante, situaţia Germaniei înfrânte după Cel De-al Doilea Război Mondial, cauzele şi autorii care au condus la ridicarea Zidului, jertfele la Zid, (con)vieţuirea în preajma Zidului, „Micul Berlin” şi, în sfârşit, mult visata demolare a Zidului.

Spicuim, pentru exemplificare, câteva pasaje sugestive referitoare la toate momentele enumerate mai sus:

Zone de ocupaţie
Cortina de Fier

„Cei Trei Mari”, respectiv premierul britanic Winston Churchill, preşedintele american Harry S. Truman şi dictatorul sovietic Iosif Stalin, consfinţesc la Conferinţa de la Potsdam din iulie 1945 administrarea comună a Reich-ului German înfrânt. Astfel, Germania este împărţită în zone militare de ocupaţie, iar capitala sa, Berlinul, în sectoare. Forţele armate victorioase urmează să-şi administreze zonele de ocupaţie în regim de autonomie deplină, iar asupra problemelor privitoare la întreaga Germanie vor să decidă împreună, de acum încolo, la Berlin, printr-un Consiliu de Control. Dar după numai câteva luni acest acord se va destrăma. Linia de demarcaţie dintre zona britanică şi cea americană, pe de-o parte, şi cea sovietică, pe de altă parte, se transformă într-o graniţă de interes mondial. Churchill a intuit acest lucru de la început. La numai patru zile după capitularea germană, acesta foloseşte, pentru prima dată, într-o telegramă adresată lui Truman, termenul „Cortina de Fier“, care s-a coborât în Europa şi împarte acum continentul.

Construirea Zidului
13 august 1961

www.memorialulrevolutiei.ro

În toiul nopţii de 12/13 august 1961 s-a întâmplat aşa: la ora 1.05 se sting luminile: Poarta Brandenburg, simbol al chestiunii germane deschise, altădată viu iluminată, este învăluită brusc de beznă, în noaptea călduţă de vară. Se desluşesc doar tancurile ca nişte fantome, care trec pe sub construcţia clasică, şi oamenii în uniformă, care formează, de-a lungul graniţei dintre sectoare, un lanţ de supraveghere din centru până la Grădina Zoologică. Nu numai aici, ci pretutindeni de-a lungul celor trei sectoare vestice ale Berlinului mărşăluiesc, în aceste minute, forţe înarmate ale R.D.G.-ului. Ele blochează cele aproximativ 80 de treceri oficiale de frontieră existente până atunci, întind sârmă ghimpată pe străzi, prin terenuri în ruină şi parcuri.

Germanii din Berlinul de Est şi din R.D.G. pot să treacă graniţa dintre sectoare doar cu permise speciale de liberă trecere – deci, practic, deloc. În jurul orei 1.45 întregul Berlin de Vest este izolat şi înconjurat de posturi de control înarmate.

Din primăvara anului 1961 valul de refugieri periclita însăşi existenţa R.D.G.-ului. Cu acest argument a reuşit Walter Ulbricht să-l convingă pe Nikita Hruşciov să închidă complet Berlinul de Vest. Şeful Securităţii SED-ului[2], Erich Honecker, camuflează perfect „Operaţiunea Trandafirul".

Ordin de tragere
Morţi şi răniţi

Orice părăsire nepermisă a R.D.G.-ului periclitează viaţa. Primii din cei aproximativ 1000 de morţi de la graniţa dintre cele două Germanii există deja din 1949, cu trei ani înainte ca aceasta să fie închisă cu baraje de sârmă ghimpată şi făcută, practic, inaccesibilă.

Odată cu construirea Zidului în Berlin este închisă şi ultima portiţă de ieşire. Niciun german „normal" din R.D.G. nu ştie că santinelele înarmate ale trupelor de grăniceri nu au, la început, muniţie; SED-ul vrea să evite o escaladare, atâta timp cât nu este clar cum se comportă forţele de protecţie.

La nouă zile după închiderea graniţei, Walter Ulbricht este sigur că i-a ieşit calculul şi că Vestul nu întreprinde nimic. El anunţă în Biroul Politic: „Îi vom împuşca pe germanii care reprezintă imperialismul

[2] SED-ul – Sozialistische Einheitspartei Deutschlands / Partidul Unităţii Socialiste din Germania, fondat în anul 1946, sub presiunea sovieticilor, prin fuzionarea partidelor KPD (Kommunistische Partei Deutschlands / Partidul Comunist German) şi SPD (Sozialdemokratische Partei Deutschlands / Partidul Social-Democrat German).

www.memorialulrevolutiei.ro

german! Cine provoacă va fi împuşcat!" În următoarea dimineaţă toţi bărbaţii din serviciul de frontieră primesc muniţie de război. Doar două zile mai târziu poliţiştii feroviari îl împuşcă în Humboldhafen, în apropiere de Parlamentul Reich-ului, pe Günther Litfin, calfă de croitor de 24 de ani.

Viaţa de zi cu zi din faţa Zidului
Viaţa în umbra liniei de demarcaţie

Dinspre Est trupele de graniţă camuflează cât de bine posibil zonele de închidere a graniţei cu paravane şi zone interzise. Altfel decât în partea Berlinului de Vest, aici Zidul este integrat în viaţă. Amatorilor de spray-uri cu graffiti el le serveşte ca pânză uriaşă, amatorilor de camping le dăruieşte refugii liniştite la sfârşit de săptămână, iar patronilor de localuri un locşor pentru berării improvizate – ca şi când Zidul nu ar fi deloc acolo.

Oamenii s-au adaptat la realitate doar aparent. În realitate, fiecare din ei suferă de „boala Zidului", de care vorbesc psihiatrii şi neurologii. Este vorba de un sindrom de tulburări psiho-somatice, frecvent însoţite de depresii şi de sentimentul de a fi „înconjurat de ziduri". După construirea Zidului, Berlinul de Vest este considerat oraşul cu rata cea mai mare de sinucideri din lume. Pentru Berlinul de Est numărul sinuciderilor şi al tentativelor de sinucidere este, desigur, şi mai mare.

Micul Berlin
Mödlareuth în Turingia

Soldaţii SUA din Germania numesc satul cu 50 de suflete din Oberfranken „Little Berlin" („Micul Berlin"). Precum capitala în linii mari, el devine, în linii mici, simbolul separării germane. Deoarece prin mijlocul micuţei localităţi trece graniţa dintre cele două Germanii.

Mödlareuth am Tannbach a fost localitate de graniţă deja de secole, o parte a localităţii se află în ţinutul Turingiei, iar cealaltă în cel bavarez. Dar acest lucru nu a avut, mult timp, consecinţe asupra locuitorilor. Ei au trăit ca orice altă comunitate sătească, au avut o şcoală elementară generală, un birt şi o societate corală bărbătească. La biserică se mergea duminica, în satul parohial învecinat, Töpen.

Când Turingia este ocupată, după Al Doilea Război Mondial, de către sovietici, iar Bavaria devine americană, nu se schimbă nimic, chiar dacă este nevoie acum de un permis de liberă trecere. Chiar şi după fondarea Republicii Federale şi a R.D.G.-ului graniţa este accesibilă pentru Mödlareuth. În 1952 totul se schimbă: regimul SED-ului începe să

www.memorialulrevolutiei.ro

întărească linia de demarcaţie. Satul se află acum în „fâşiile de protecţie" şi cetăţenii vest-germani nu mai pot intra deloc în el, iar cetăţenii est-germani doar cu aprobare specială.

Cea de a doua expoziţie prezentată publicului ne aparţine şi se numeşte „Revoluţia Română din Decembrie 1989 în imagini". Concepută într-o manieră modernă, cu colaje din poze, dublate de textele aferente, expoziţia se constituie într-o cronologie a Revoluţiei Române din Decembrie 1989, surprinzând, totodată, şi evenimentele cruciale din Europa de Est, care au precedat-o, consecutive, la rândul lor, glasnost-ului şi Perestroikăi marca Gorbaciov: Polonia, cu ale ei alegeri libere din 25 august şi cu al ei prim guvern democrat condus de Tadeus Mazowiecki; Ungaria şi pluripartidismul politic demarat deja spre finalul anului 1988, deschizătoare, deja din mai 1989, a graniţei cu Austria; Cehoslovacia şi a ei „Revoluţie de catifea" şi, în sfârşit, dar nu în ultimul rând, două ţări care şi-au înlăturat în 10, respectiv 19 octombrie preşedinţii comunişti, încercând o variantă de conducere democratică: Bulgaria şi Germania Democrată, în ultima prăbuşirea comunismului îmbrăcând una dintre cele mai concrete forme: căderea Zidului Berlinului.

Panourile expoziţionale dedicate Revoluţiei Române trec în revistă oraşele în care s-a ieşit pe străzi, s-a manifestat şi s-a murit pentru libertate şi democraţie. Se începe, desigur, cu Timişoara, iar evenimentele sunt derulate în ordine cronologică, pe zile: 16 decembrie – adunarea credincioşilor la Biserica Reformată din Piaţa Maria; 17 decembrie – demonstraţiile de protest şi reprimarea lor; 18 decembrie – Timişoara – oraş asediat şi izolat de restul României; 19 şi 20 decembrie – începutul şi derularea grevei generale, discuţiile cu autorităţile şi prezentarea revendicărilor revoluţionarilor, fondarea Frontului Democratic Român, care proclamă Timişoara *Primul Oraş Liber de Comunism*; 21 decembrie – debarcarea în oraş a gărzilor patriotice din Oltenia şi demonstraţiile masive din Piaţa Operei; 22 decembrie – tipărirea manifestului Revoluţiei în limba română, maghiară, germană şi sârbă, fuga Ceauşeştilor.

Este surprinsă, totodată, în panoul următor, degringolada teroriştilor, iar un panou întreg este dedicat eroilor-martiri incineraţi în Bucureşti la Crematoriul „Cenuşa" şi a căror cenuşă a fost aruncată în gura de canal de la Popeşti-Leordeni. Alături de pozele eroilor-martiri, vizitatorii pot vedea şi un instantaneu cu bisericuţa de lemn ridicată la Popeşti-Leordeni, unde din Decembrie 2011 urmaşii eroilor-martiri pot, în sfârşit, să aprindă o lumânare şi să pună o floare pentru eroi într-un loc sfinţit.

www.memorialulrevolutiei.ro

Prezentarea oraşelor implicate în vâltoarea evenimentelor revoluţionare se face după acelaşi fir cronologic: Lugojul, Aradul, Sibiul, Cluj-Napoca, Târgu-Mureş, Braşovul şi Bucureştiul.

Ultimul panou expoziţional redă ecourile internaţionale ale Revoluţiei Române din cunoscute publicaţii germane: „Süd-Deutsche Zeitung", „Bild", „Stern"; britanice: „Newsweek", „The Sunday Times"; franceze: „Paris Match", „Le Figaro", „Observateur"; maghiare: „Népszabadság", „Magyar Hírlap" şi sârbeşti: „Ilustrovana Politika".

Fragmentul de Zid al Berlinului stă, în continuare, de strajă. De această dată în curtea Memorialului Revoluţiei, întâmpinând vizitatorii cu partea plină de grafiti, desenate de germanii federali, singurii care se puteau apropia de el, înainte de 1989, liberi, dar separaţi. Lângă micul castel cu turn, poate castelul de nisip al comunismului, zâmbeşte un băiat cu ochii închişi, visând, probabil, la un viitor mai bun, la o ordine socială mai dreaptă. Care e sublimă, dar... vorba dramaturgului nostru... lipseşte cu desăvârşire...

Adina **HORNEA ABRUDA**

www.memorialulrevolutiei.ro

COMANDANŢII REPRESIUNII

Cornel Pacoste în Decembrie 1989

The seventh child of a modest countryside family of Gorj County, Cornel Pacoste was born on June 15th 1930 in Bubuiesti Village, Pesteana-Vulcani Commune. After he graduated the Faculty of Water Engineering Works of Bucharest, Cornel Pacoste was assigned to manage the University Centre of Bucharest. Far to be an accidental event, Cornel Pacoste actively participated to the repression of the students who were singing Christmas carols in the Christmas Eve of 1968 and also to the denigration and stigmatization of students and professors who used to show their opposition to the communist regime.

In October 1973, Cornel Pacoste was appointed as the deputy minister with the Ministry of Foreign Affairs and, one year later, he was elected as full member of the Central Committee of the Romanian Communist Party. Based on the Decree no. 24 / February 7th 1980, he was appointed as senior vice-president of the Executive Committee of the Popular Council of Arad County. During the Extraordinary Conference of Timis County Organisation of the Romanian Communist Party, held on November 27th 1982, where Ion Coman, the secretary of the Central Committee of the Romanian Communist Party, was also present, representing the Central Managing Board, the appointment of Cornel Pacoste as the senior secretary of Timis County Committee of the Romanian Communist Party, was officially announced. Cornel Pacoste was an active member of the Central Committee of the Romanian Communist Party (from November 28th 1974 to November 23rd 1979 and from December 18th 1982 to December 22nd 1989) and a deputy member of the Executive Political Committee (from November 23rd 1984 to December 22nd 1989). On November 13th 1985, he was appointed as the secretary of the Central Committee of the Romanian Communist Party and on August 26th 1986, Cornel Pacoste became the Deputy Prime Minister of the government ran by Constantin Dăscălescu; he acted as the Deputy Prime Minister until December 22nd 1989.

Key word: **revolution, 1989, Cornel Pacoste, communism.**

S-a născut la 15 iunie 1930 în satul Bubuieşti, comuna Peşteana-Vulcani, fiind al şaptelea copil al unei familii de ţărani gorjeni. După absolvirea Facultăţii de Construcţii Hidrotehnice din Bucureşti, datorită originii sociale sănătoase, ataşamentului faţă de ideologia marxistă şi calităţilor profesionale, a fost numit în fruntea Centrului Universitar Bucureşti, „instrument bornat, obedient şi funest al politicii de intimidare şi

www.memorialulrevolutiei.ro

amuţire a studenţimii şi a cadrelor didactice nonconformiste”[1]. Nu întâmplător, Cornel Pacoste participă atât la reprimarea studenţilor care cântau colinde la Crăciunul din 1968[2], dar şi la denigrarea şi înfierarea profesorilor şi studenţilor care îşi manifestau opoziţia faţă de regimul comunist. În aceste condiţii, ascensiunea politică a universitarului de la Construcţii nu se lasă aşteptată.

În octombrie 1973, Cornel Pacoste a fost numit în funcţia de adjunct al ministrului Afacerilor Externe, iar peste un an a fost ales membru în C.C. al P.C.R.[3] Prin Decretul nr. 24 din 7 februarie 1980 a fost delegat pentru a îndeplini funcţia de prim-vicepreşedinte al Comitetului Executiv al Consiliului Popular al Judeţului Arad. La Conferinţa Extraordinară a Organizaţiei Judeţene Timiş a P.C.R. din 27 noiembrie 1982, la care participă din partea conducerii centrale Ion Coman, secretar al C.C. al P.C.R., a fost anunţată numirea lui Cornel Pacoste în funcţia de prim-secretar al Comitetului Judeţean P.C.R. Timiş[4].

În timpul mandatului său judeţul Timiş a reuşit să obţină locuri fruntaşe în competiţia organizată pe diferite domenii de activitate. La sfârşitul anului 1984 se situa pe primul loc în ceea ce priveşte producţia agricolă globală, iar în privinţa vânzărilor de mărfuri cu amănuntul prin comerţul socialist, ocupa locul 4. Producţia industrială era exportată în peste 70 de state ale lumii[5].

În acelaşi timp, semnele crizei de energie şi materii prime sunt tot mai evidente, cu repercusiuni directe asupra nivelului de trai. În 17 ianuarie 1985, Pacoste raportează conducerii superioare de partid: „Datorită presiunii scăzute a gazului metan, toate întreprinderile industriale din judeţ, care folosesc aburi industriali, nu au putut lucra de la începutul anului, ceea ce a prejudiciat realizarea sarcinilor de plan pe această perioadă. Din această cauză, avem greutăţi deosebite în producerea energiei termice atât pentru unităţile economice, cât şi pentru populaţie. Menţionăm că apa caldă menajeră nu se mai furnizează nicio zi, ceea ce a creat nemulţumiri în rândul populaţiei”[6]. Începând din 1985, pentru reducerea consumului de energie

[1] http://www.crimelecomunismului.ro/ro/biografiile_nomenclaturii/ 15.04.2012.
[2] http://www.adevarul.ro/actualitate/Palatul-Primaverii-tovarasii-petreceau-caltabosi 15.04.2012.
[3] http://ro.wikipedia.org/wiki/Cornel-Pacoste/ 15.04.2012.
[4] *Din cronologia judeţului Timiş*, coordonator Vasile Dudaş, Ediţia a II-a, Editura „Orizonturi Universitare”, Timişoara, 2006, p. 304.
[5] *Ibidem*, pp. 307-308.
[6] Direcţia Judeţeană Timiş a Arhivelor Naţionale, Fond *Comitetul Judeţean Timiş al PCR*, Dosar 13/1985, f. 6.

www.memorialulrevolutiei.ro

electrică unităţile industriale care funcţionau în sistemul cu trei schimburi erau obligate să treacă la două schimburi, zilele de repaus urmau să fie programate prin rotaţie, astfel ca producţia să fie realizată în 3-5 zile lucrătoare săptămânal. Aceste măsuri au afectat peste 80 de unităţi industriale importante din judeţ. Peste 40 de unităţi prestatoare de servicii pentru populaţie urmau să funcţioneze doar în intervalul orar 8-18. Întreruperea furnizării energiei electrice era frecventă, uneori durând şi peste 10 ore[7].

În acelaşi timp, criza de produse agroalimentare de strictă necesitate, asociată cu neajunsuri provocate de întreruperile de furnizare a curentului electric şi de restricţiile impuse la circulaţia autovehiculelor şi a mijloacelor de transport în comun, provoacă o stare de nemulţumire tot mai evidentă în rândul populaţiei. Şi totuşi perioada mandatului lui Cornel Pacoste nu va fi percepută, comparativ cu cea a urmaşului său, Ilie Matei, o pacoste pentru bănăţeni. Dincolo de o evidentă ţinută intelectuală, Pacoste s-a bucurat de simpatia unei părţi importante a mediului universitar timişorean, fiind adeptul unor discursuri concise şi nu excesiv de ideologizate şi bombastic-păşuniste. A rămas în mentalul colectiv drept un demnitar comunist rezonabil pentru acea epocă, poate şi pentru că a fost urmat de durul şi zelosul Ilie Matei.

Cornel Pacoste a fost membru al C.C. al P.C.R. (28 noiembrie 1974-23 noiembrie 1979 şi 18 decembrie 1982-22 decembrie 1989) şi membru supleant al Comitetului Politic Executiv (23 noiembrie 1984-22 decembrie 1989)[8].

La 13 noiembrie 1985 va fi numit secretar al C.C. al P.C.R., iar la 26 august 1986 viceprim-ministru al guvernului condus de Constantin Dăscălescu, funcţie pe care o va deţine până în 22 decembrie 1989.

În această calitate, Cornel Pacoste va fi convocat în 17 decembrie 1989, la ora 16.00, pentru a participa la o şedinţă extraordinară a Comitetului Politic Executiv al P.C.R., şedinţă ce va începe în jurul orelor 16.45-17.00. Într-o evidentă stare de surescitare, Ceauşescu îi informează pe cei prezenţi despre evenimentele de la Timişoara, legate de încercarea de evacuare a pastorului László Tőkés, evenimente puse pe seama amestecului „cercurilor din afară, a cercurilor străine, de spionaj, începând cu Budapesta, pentru că el [Tőkes – n.n.] a dat şi un interviu”[9]. După ce precizează că „o

www.memorialulrevolutiei.ro

[7] *Revoluţia română în Banat*, coordonator Alexandru Oşca, Editura Sitech, Craiova, 2009, p. 209.
[8] Gheorghe Sbârnă, Valentin Marin, *Dicţionar general al revoluţiei române din decembrie 1989*, Editura Militară, Bucureşti, 2010, p. 518.
[9] *Stenograma represiunii* în „Caietele Revoluţiei”, nr. 6(19)/2008, p. 14.

serie de elemente declarate" s-au adunat şi în ziua de 17 decembrie „şi au provocat dezordine, au intrat în sediul Comitetului Judeţean de Partid", îi acuză pe generalul Vasile Milea, ministrul Apărării Naţionale, pe Tudor Postelnicu, ministrul de Interne, şi pe generalul Iulian Vlad, şeful Departamentului Securităţii Statului, de trădare: „Aţi trădat interesele ţării, interesele poporului, ale socialismului, şi n-aţi acţionat cu răspundere!"[10]. Deşi cei trei acuzaţi şi-au recunoscut vina şi s-au angajat să aplice ordinele lui Ceauşescu, acesta a precizat că este dispus să-i destituie, dacă este de acord Comitetul Politic Executiv: „Din acest moment, preiau comanda armatei, să-mi pregătiţi decretul! Convocaţi Consiliul de Stat, să facem totul legal, în seara asta! Nu mai am încredere în asemenea oameni!"[11]. După ce Gheorghe Rădulescu, Constantin Dăscălescu, Gheorghe Oprea şi Manea Mănescu propun să se amâne destituirea celor trei miniştri, Ceauşescu simulează scena demisiei, fiind însă implorat de o parte din cei prezenţi să rămână în fruntea partidului.

A fost un moment psihologic ce putea deveni crucial în evoluţia ţării, deoarece membrii CPEx ar fi putut provoca demisia lui Ceauşescu şi salva astfel viaţa a peste 1000 de români[12]. Din păcate, membrii CPEx nu numai că nu au încurajat demisia, dar unii s-au comportat lamentabil, împiedicându-l pe Ceauşescu să părăsească sala şi implorându-l să le fie în continuare conducător.

După această seară, Ceauşescu s-a întors şi, „aproape calm", le-a propus să amâne hotărârea de destituire şi i-a informat că a dat ordin să se întrerupă orice activitate turistică, să nu se admită intrarea în ţară decât a cetăţenilor din Coreea de Nord, China şi Cuba, singurele ţări în care el mai avea încredere, precizând: „Cei din ţările socialiste vecine sunt trimişi aici ca agenţi"[13]. În acelaşi timp, îi avertizează pe cei prezenţi: „Toţi trebuie să ştie că suntem în stare de război. Tot ce s-a întâmplat şi se întâmplă în Germania, Cehoslovacia şi Bulgaria acum, şi în trecut în Polonia şi Ungaria, sunt lucruri organizate de Uniunea Sovietică, cu sprijinul american şi al Occidentului. Trebuie să fie clar acest lucru, iar ceea ce s-a întâmplat în ultimele trei ţări – R.D. Germană, Cehoslovacia, Bulgaria – au fost lovituri de stat organizate şi cu sprijinul plevei societăţii, cu pleava societăţii cu sprijin străin"[14].

www.memorialulrevolutiei.ro

---

[10] *Ibidem*, p. 18.
[11] *Ibidem*, p. 20.
[12] Ioan Scurtu, *Revoluţia Română din Decembrie 1989 în context internaţional*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2006 p. 186.
[13] „Caietele Revoluţiei", nr. 6 (19)/2008, p. 30.
[14] *Ibidem.*

Pentru toţi cei prezenţi la şedinţă, hotărârea lui Ceauşescu de a se folosi armele de foc pentru restabilirea liniştii trebuia să fie de domeniul evidenţei: „Deci, tovarăşi, având în vedere situaţia care s-a creat, acum, de fapt, îmi dau seama că, aşa cum este, nu se poate face ordine cu ciomagul. Am convocat şi teleconferinţa. Voi da ordin ca imediat să se primească, acum, armament, toţi să fie înarmaţi şi să aplice ordinul... Deci măsuri imediate, să lichidăm repede ce este în Timişoara, să punem trupele în stare de alarmă, în stare de luptă, atât unităţile ministerului de Interne, cât şi cele ale ministerului Apărării Naţionale şi, oriunde se încearcă vreo acţiune, lichidată radical, fără niciun fel de discuţie!”[15].

Şi totuşi membrii CPEx nu şi-au recunoscut nicio vină, considerând că atunci nu puteau să-şi exprime vreo poziţie privind reprimarea demonstranţilor. Acest lucru Pacoste îl susţine fără echivoc la proces: „Domnule preşedinte, onoraţi judecători ai Curţii Supreme, informarea din şedinţa CPEx despre evenimentele de la Timişoara, cât şi tensiunea şi nervozitatea paroxistă care existau în acele clipe, nu permiteau exprimarea vreunei poziţii proprii a membrilor CPEx şi din motivul că, de fapt, discuţiile erau între el şi cei trei”[16] [Milea, Postelnicu şi Vlad – n.n.]. Tensiunea existentă nu scuză lipsa de reacţie a celor prezenţi la şedinţă şi, cu atât mai mult, nu scuză comportamentul lui Pacoste, care, potrivit declaraţiei făcute de stenografa Maria Ionescu, s-a aşezat în dreptul uşii pentru a-l împiedica pe Ceauşescu să părăsească încăperea, rugându-l, alături de Silviu Curticeanu, Nicolae Constantin, Emil Bobu, Constantin Dăscălescu şi Ana Mureşan, „care începuse chiar să plângă..., să revină asupra hotărârii de a-şi da demisia, ceea ce Nicolae Ceauşescu a şi făcut”[17].

După şedinţă a urmat o teleconferinţă cu judeţele, Ceauşescu informând conducerile judeţene despre evenimentele de la Timişoara şi despre măsurile luate în acest sens. La terminarea teleconferinţei, Ceauşescu a hotărât să-i trimită în Banat pe Cornel Pacoste la Timişoara şi pe Iosif Szasz la Reşiţa. Amândoi erau în conducerea centrală a partidului, dar cunoşteau bine cele două judeţe, deoarece ocupaseră funcţia de prim-secretar judeţean la Timiş şi respectiv Caraş-Severin.

Trimiterea lui Pacoste la Timişoara, după ce îl trimisese şi pe Ion Coman şi pe mai mulţi generali şi ofiţeri superiori ai M.Ap.N. şi M.I., exprimă îngrijorarea lui Ceauşescu, chiar dacă el se străduia să minimalizeze evenimentele şi să pară sigur pe situaţie. De altfel, în jurul

[15] *Ibidem*, pp. 20-22.
[16] *Procesul de la Timişoara*, vol. VIII, ediţie îngrijită de Traian Orban şi Gino Rado, Timişoara, 2009, p. 4802 (în continuare: *Procesul de la Timişoara*, vol. VIII...).
[17] „Caietele Revoluţiei”, nr. 6 (19)/2008, p. 23.

www.memorialulrevolutiei.ro

orelor 20.30, Ceauşescu îl avertizează într-o discuţie telefonică pe Pacoste: „O să primiţi [se referea la el şi la Szasz – n.n.] un telefon, dar îţi atrag atenţia, nu pleci pentru aplauze acolo!”[18]. Îngrijorarea şi teama îl stăpâneau şi pe Cornel Pacoste, el mărturisind această stare de spirit la proces: „Îmi era teamă şi de faptul că era judeţul unde eu fusesem prim-secretar şi aveam, în acelaşi timp, trăiri dintre cele mai profunde, pentru că la Timişoara, aici, mi-am început activitatea de activist, părăsind meseria mea de dascăl, de 27 de ani, şi unde am avut, să vă spun cu toată sinceritatea, cele mai mari satisfacţii ale vieţii mele, nu datorită muncii mele sau numai a muncii mele, ci datorită oamenilor pe care i-am găsit aici, colaboratorilor pe care i-am avut, tradiţiilor, şi în industrie, şi în agricultură, nivelului general de informaţie al acestor oameni”[19].

Deşi îşi rezervase un bilet pentru trenul rapid București-Timişoara, ce urma să plece la ora 22.55, Pacoste va veni la Timişoara cu un avion militar AN-4, în jurul orelor 2330. De la aeroport va merge cu o maşină particulară spre sediul Judeţenei de Partid, fiind sfătuit că nu e bine să treacă prin centrul oraşului cu maşina trimisă de primul-secretar de la Caraş pentru a-l lua pe Iosif Szasz. Când ajunge în faţa Judeţenei de Partid, rămâne surprins de ceea ce vede: „Ajungând la sediu, parcă era o fortăreaţă, tehnică militară, în faţă maşină de pompieri arsă, camion ars, Dacii distruse, uşile sparte...”[20] Intră în biroul primului-secretar Radu Bălan, care îl informează despre evenimentele petrecute, inclusiv despre existenţa mai multor morţi şi răniţi. Din discuţiile purtate cu alţi demnitari locali aflaţi în sediu la acea oră află că „realizările socialismului” au avut mult de suferit în oraşul de pe Bega. Pentru a se convinge de cele auzite, înainte de a se caza la Hotelul „Partidului”, trece prin centrul oraşului cu maşina.

În dimineaţa zilei de 18 decembrie, oraşul „arăta groaznic, totul era devastat. Aerul avea miros de vulcan aprins. Piaţa era ocupată de cordoane de militari şi securişti în civil, înarmaţi, pe care trecătorii îi priveau cu ură, scârbă şi dispreţ. Pe străzi, în faţa magazinelor devastate şi incendiate, se făcea curăţenie”[21]. Liniştea era doar aparentă, pentru că starea de spirit a timişorenilor era mai mult decât tensionată, ca urmare a masacrului din ziua precedentă şi a celor peste 800 de arestaţi. În ciuda stării de necesitate ce interzicea circulaţia în grupuri pe străzi, la fiecare pas întâlneai oameni

www.memorialulrevolutiei.ro

[18] *Procesul de la Timişoara*, vol. III, ediţie îngrijită de Miodrag Milin şi Traian Orban, Editura Mirton, Timişoara, 2005, p. 1519 (în continuare: *Procesul de la Timişoara*, vol. III...).
[19] *Ibidem.*
[20] *Ibidem*, p. 1523.
[21] Costel Balint, *1989 – Legiunea Revoluţiei*, Editura Brumar, Timişoara, 2005, p. 44.

disperaţi, care îşi căutau copiii sau rudele ce dispăruseră sau fuseseră arestate.

De la sediul Judeţenei de Partid, Cornel Pacoste pleacă împreună cu Radu Bălan[22] şi Ilie Matei[23] la sediul municipal de partid pentru a participa la o şedinţă de analiză şi informare cu activul judeţean şi municipal de partid şi cu directorii şi secretarii de partid din întreprinderile şi instituţiile oraşului. Luând cuvântul după Radu Bălan şi Ilie Matei, Pacoste a vorbit despre distrugerile văzute în oraş şi a făcut apel la cei prezenţi să le ceară timişorenilor să nu se mai lase provocaţi, pentru că tot ei, prin munca lor, vor trebui să refacă oraşul[24].

Prezent la şedinţă, Huţu Nicolae, directorul Întreprinderii „Victoria" din Timişoara, declara la proces că Pacoste „a vorbit foarte puţin, concis, în stilul caracteristic dânsului, în care şi-a arătat, într-un cuvânt, mai pe scurt, vreau să spun, consternarea faţă de ce a constatat şi a văzut privind distrugerile în oraşul Timişoara. Şi am simţit, în cele expuse de dumnealui, fantastica părere de rău pentru bunurile şi averea poporului"[25].

Ioan Paştiu, directorul Întreprinderii „Optica" din Timişoara, ajuns după 1990 prefect al judeţului Timiş, îşi aminteşte că Pacoste era nemulţumit, deoarece „în Timişoara s-a instalat o stare de dezordine, oraşul este murdar, se manifestă foarte puţină atenţie în ce priveşte aprovizionarea, situaţia populaţiei, şi că una din concluziile care ar fi dus la această situaţie necorespunzătoare ar fi aceea că, în ultimul timp, au fost aduşi din alte localităţi diferiţi oameni, care au fost angajaţi la diferite instituţii şi că aceştia, nefiind coordonaţi cum trebuie, au amplificat această stare necorespunzătoare din municipiul Timişoara"[26].

Interesantă este poziţia secretarului judeţean de partid Sofronie Florea faţă de cele afirmate de Cornel Pacoste. Iniţial, Florea a declarat că Pacoste a considerat că cele întâmplate în Timişoara se datorează „acţiunilor unor agenturi străine, care au găsit la Timişoara teren fertil". Pacoste „a făcut apel să se împiedice demonstraţiile. A spus că sunt morţi şi răniţi şi că

[22] Dumitru Tomoni, *Radu Bălan, ultimul prim-secretar al judeţului Timiş, victimă sau călău în decembrie 1989?* în *Şcoală şi societate în Banat*, Serie nouă, nr. 2, Timişoara, Editura Eurostampa, 2012, p. 100.

[23] Idem, *Ilie Matei în Decembrie 1989* în „Memorial 1989. Buletin ştiinţific şi de informare", nr. 1(8)/2011, Editura Memorialul Revoluţiei 1989, Timişoara, 2011, p. 45.

[24] *Procesul de la Timişoara*, vol. III..., p. 1527.

[25] *Procesul de la Timişoara*, vol. IV, Ediţie îngrijită de Miodrag Milin şi Traian Orban, Editura Mirton, Timişoara, 2006, p. 2101 (în continuare: *Procesul de la Timişoara*, vol. IV...).

[26] *Ibidem*, p. 2112.

www.memorialulrevolutiei.ro

Armata are ordin să tragă în manifestanţi”[27]. La proces, Florea nu mai recunoaşte această declaraţie, o pune pe seama unei confuzii şi susţine că Pacoste le-a cerut celor prezenţi să pună mai mult accent pe educarea oamenilor: „Pacoste a debutat prin a spune că e incredibil în legătură cu ce s-a întâmplat la Timişoara şi nu-şi poate explica cum de a fost posibil aşa ceva. A cerut ca, în adunările generale care urmau să se desfăşoare în cursul aceleiaşi zile, să se dezvolte spiritul de combativitate şi să se pună accent pe educarea oamenilor”[28].

După terminarea şedinţei, Pacoste a plecat împreună cu Ilie Matei la Centrul Universitar Timişoara la o întâlnire cu rectorii timişoreni. A fost de acord cu propunerea făcută de academicianul Ion Anton, rectorul Institutului Politehnic „Traian Vuia” de a li se da studenţilor vacanţă, iar când unul dintre vorbitori a precizat că studenţii nu au participat la devastări, a simţit nevoia să precizeze: „Sunt convins, pentru că eu cunosc prestigiul Centrului Universitar Timişoara”[29].

După şedinţă se întoarce la sediu, unde află de la Ion Coman că, din ordinul Elenei Ceauşescu, el sau Matei trebuie să plece la Arad. Va pleca Pacoste cu o maşină ARO a Direcţiei Agricole Timiş, în jurul orei 10.15, fiind aşteptat la limita de judeţ de Elena Pugna, prim-secretar al Comitetului Judeţean P.C.R. Arad.

Pacoste a stat în Arad până în seara zilei de 19 decembrie, când a fost chemat de Ion Coman să se întoarcă în Timişoara, deoarece, din ordinul Elenei Ceauşescu, urma să-l înlocuiască Ilie Matei.

Atât trimiterea sa la Arad, cât şi înlocuirea cu Ilie Matei, un om mai dur şi mai hotărât, erau legate de posibila influenţă a evenimentelor din Timişoara asupra arădenilor. În ciuda acestor realităţi, Pacoste a negat cu vehemenţă orice legătură cu revolta timişorenilor: „Aşa după cum am arătat, la Arad eu m-am preocupat, până în seara zilei de marţi, 19 decembrie, când am revenit la Timişoara, la chemarea lui Coman Ion, de rezolvarea unor probleme privind buna aprovizionare a populaţiei şi a unităţilor economice”[30].

Elena Pugna, departe de a recunoaşte adevărata misiune a lui Pacoste la Arad, e mai nuanţată. Potrivit declaraţiei sale, imediat după sosire, Pacoste a convocat o şedinţă a Secretariatului Comitetului Judeţean P.C.R. Arad, la care au participat şi şeful Securităţii judeţului, al Miliţiei şi al Gărzilor Patriotice. Celor prezenţi, Pacoste le-a prezentat evenimentele de la

[27] *Ibidem*, p. 1888.
[28] *Ibidem*, p. 1889.
[29] *Procesul de la Timişoara*, vol. III..., p. 1528.
[30] *Ibidem*, p. 1581.

www.memorialulrevolutiei.ro

Timişoara şi le-a cerut să ia măsuri pentru a împiedica asemenea evenimente şi la Arad. A doua zi a participat la o altă şedinţă de secretariat judeţean, unde le-a vorbit despre distrugerile întâmplate în Timişoara, după care a plecat cu Elena Pugna şi cu secretara ei cu probleme de agricultură în două complexe pentru creşterea porcilor[31].

În seara zilei de 19 decembrie, Pacoste s-a întors la sediul Judeţenei de Partid din Timişoara, dar aflând că a luat foc depozitul de materiale de la I.A.E.M., care se afla în preajma rezervoarelor de la Fabrica de hidrogen, s-a deplasat rapid în acea zonă, fiind însoţit de Radu Bălan. De acolo a plecat direct spre Hotelul „Partidului" pentru a se odihni.

A doua zi dimineaţă este trimis de Ion Coman la Întreprinderea „Comtim", dar acelaşi Ion Coman îi cere să meargă la U.M.T., deoarece muncitorii de la cea mai mare uzină din oraş au încetat lucrul şi au intrat în grevă. „M-am conformat, declară Pacoste la proces – am ajuns la U.M.T., unde, într-adevăr, marea majoritate a muncitorilor lăsase lucrul şi se pregăteau să iasă în stradă, la manifestaţii, timp în care strigau: «Moarte lui Ceauşescu!», «Libertate!», «Vrem democraţie!», «Daţi-ne morţii!», «Vrem pâine!», «Armata e cu noi!», «Fără violenţă!» şi altele"[32].

La U.M.T. îl întâlneşte şi pe Radu Bălan, dar toate încercările celor doi demnitari comunişti de a linişti mulţimea dezlănţuită în curtea întreprinderii eşuează rapid. Muncitorii solicitau atât îmbunătăţirea condiţiilor de viaţă, cât şi înlăturarea regimului dictatorial condus de Nicolae Ceauşescu. Cei doi lideri comunişti realizează rapid că se află în faţa unui protest social şi politic deopotrivă şi, în scurt timp, părăsesc cea mai mare întreprindere timişoreană, revenind la sediul Judeţenei de Partid. Aici, împreună cu Radu Bălan, coordonează acţiunea de montare a două staţii de amplificare la Operă şi pe balconul Judeţenei[33].

Cornel Pacoste va participa la întâlnirea cu primul-ministru Constantin Dăscălescu şi cu secretarul cu probleme organizatorice al C.C. al P.C.R., Emil Bobu, trimişi de Ceauşescu la Timişoara pentru a analiza situaţia creată de protestul timişorenilor. Pentru că era viceprim-ministru, Dăscălescu i-a reproşat atât lui, cât şi secretarului Ion Coman lipsa de eficienţă a măsurilor luate împotriva protestatarilor. Răspunsul lui Pacoste a fost unul realist şi, bineînţeles, buimăcitor pentru Dăscălescu: „Atât eu, cât şi Coman Ion, le-am explicat că nu se mai poate face nimic. Că Timişoara este în mâna timişorenilor şi că, în realitate, noi am devenit ostatecii lor"[34].

[31] *Procesul de la Timişoara*, vol. IV..., p. 1869.
[32] *Procesul de la Timişoara*, vol. III..., p. 1585
[33] *Ibidem*, p. 1480.
[34] *Ibidem*, p. 1587.

www.memoriarevolutiei.ro

În jurul orei 18.00, Pacoste coboară împreună cu Bălan în faţa sediului partidului, unde se aflau zeci de mii de protestatari. Pentru a încerca să mai tempereze furia demonstranţilor, cei doi demnitari comunişti propun constituirea unei delegaţii din rândul demonstranţilor, care să-i prezinte primului-ministru doleanţele lor. Aceştia se vor constitui într-un Comitet cetăţenesc, ce va reprezenta al doilea nucleu de conducere a revoltei timişorenilor. După schimburi dure de replici între primul-ministru şi revoluţionarii Ioan Savu, Ioan Marcu, Sorin Oprea, Petre Petrişor, Mircea Mureşanu etc., de neimaginat cu doar o săptămână în urmă, se structurează un set de revendicări: abdicarea dictatorului, demisia guvernului, eliberarea arestaţilor, restituirea morţilor familiilor pentru a fi îngropaţi creştineşte, alegeri libere etc.[35] Revendicările, transcrise de Ioan Savu, vor fi prezentate mulţimii de către Petre Petrişor şi vor fi comunicate, împreună cu numele liderilor, Consulatului Iugoslav, pentru a fi difuzate în exterior[36].

În jurul orei 18.00, o delegaţie a F.D.R., formată din Lorin Fortuna, Claudiu Iordache, Nicolae Bădilescu, Mihaela Munteanu etc. vine în sediul Judeţenei de Partid pentru a participa la tratativele cu reprezentanţii guvernului. Revendicările lor erau aproape similare cu cele transcrise de Savu, cea mai importantă fiind demiterea lui Ceauşescu[37]. Evident că Dăscălescu nu a avut curajul să-i comunice dictatorului dorinţa cea mai fierbinte a timişorenilor, astfel că negocierile cu reprezentanţii guvernului au eşuat. Singurele revendicări acceptate au fost cele referitoare la eliberarea celor arestaţi – o parte dintre ei vor veni în cursul serii în Piaţa Operei – şi restituirea morţilor. Pe toată durata aşa-ziselor negocieri, mulţimea a scandat lozinci anticeauşiste: „Jos Ceauşescu!”, „Jos analfabeta!”, „Ceauşescu şi soţia nu au loc în România!”, „Până la Crăciun să scăpăm de-acest nebun!” etc.[38]

La aceste „negocieri” cu revoluţionarii din cele două delegaţii a participat şi Cornel Pacoste, iar comportamentul acestuia i-a dezamăgit la unison. Astfel, în timp ce Ceauşescu înfiera la televiziune acţiunile „huliganilor” timişoreni, revoluţionarul Ioan Savu a ieşit în Balconul Judeţenei de Partid şi s-a adresat protestatarilor, stârnind nemulţumirea lui

[35] „Caietele Revoluţiei”, nr. 2/2005, p. 9.
[36] Dumitru Tomoni, *Decembrie 1989 în Timişoara. De la revoltă populară la revoluţie* în „Studii şi articole de istorie”, LXXIV, Bucureşti, 2009, pp. 81-82.

[37] Milin Miodrag, *Timişoara în revoluţie şi după*, Editura Marineasa, Timişoara, 1997, pp. 113-114.
[38] Alesandru Duţu, *Revoluţia din 1989. Cronologie*, Editura Institutului Revoluţiei Române din Decembrie 1989, Bucureşti, 2006, p. 145.

www.memorialulrevolutiei.ro

Pacoste: „În acel moment, a venit în Balcon Cornel Pacoste, a încercat să-mi smulgă microfonul din mână, m-a amenințat că o să fiu împușcat, că instig, din nou, oamenii, s-a aplecat peste balustrada Balconului și a sesizat că în mâinile oamenilor erau steaguri cu stema decupată, s-a întors, din nou, spre mine și mi-a spus: «Domnule, dumneata știi că profanarea drapelului de stat se pedepsește foarte aspru și că riști să fii împușcat pentru asta?». Am început să râd. Că deja nu mă mai speriam”[39]. La proces, Pacoste a negat această secvență, solicitându-i printr-un bilețel avocatului care îl apăra să ceară reaudierea martorului și confruntarea cu el, ceea ce avocatul a și făcut. Din păcate pentru „amnezia” lui Pacoste și din fericire pentru adevărul istoric, lucrurile au fost clarificate atât de Ioan Savu, cât și de Radu Bălan, prin declarațiile făcute la proces[40].

Dezamăgirea lui Ioan Savu față de comportamentul lui Cornel Pacoste îi este mărturisită explicit și scriitorului Titus Suciu, autorul primei cărți despre evenimentele acelor zile: „Ca vechi timișorean, aveam despre el o impresie bună, cât timp a fost prim-secretar nu ne-a mers chiar rău, deci am încercat să văd cum gândește, ce poziție are față de ceea ce s-a întâmplat la Timișoara. Omul m-a dezamăgit. Nu gândea, nu voia să gândească, avea idei fixe, judeca de parcă în fața Județului se găseau doi-trei inși, într-o plimbare de după-amiază”[41].

Nici Lorin Fortuna, liderul Frontului Democratic Român, nu are cuvinte laudative la adresa lui Cornel Pacoste: „În momentul în care i-am spus lui Cornel Pacoste «fără dictatorul Ceaușescu și familia lui», omul a avut o ieșire violentă. «Cum vă permiteți să propuneți așa ceva?» Am spus: «Foarte simplu, cu asta începem, dacă nu sunteți de acord, plecăm și…». Pacoste a avut atunci un moment de furie și mi-a spus că se interesase cine sunt: «Măi, Furtună, mă – ceva în sensul acesta – și tu ai venit să faci aici furtună, mă, lasă că ne-am interesat noi, știm cine ești, lasă că vezi tu!» Credea că poate în felul acesta mă intimidează”[42].

Atitudinea de intimidare evidentă în comportamentul lui Pacoste și al celorlalți demnitari comuniști, departe de a putea accepta în 20 decembrie 1989 că în România soarele răsare și apune zilnic și fără „dictatorul Ceaușescu și familia lui”, l-a enervat pe impulsivul Lorin Fortuna. Acesta a

www.memorialulrevolutiei.ro

[39] *Procesul de la Timişoara*, vol. VI, ediție îngrijită de Miodrag Milin, Timişoara, 2008, p. 3768 (în continuare: *Procesul de la Timişoara*, vol. VI...).
[40] *Ibidem*, pp. 3784-3785.
[41] Titus Suciu, *Reportaj cu sufletul la gură*, Ediția a III-a, Editura SAOL, Timişoara, 2009, pp. 276-277.
[42] Titus Suciu, Vasile Bogdan, *Candelă împotriva timpului*, Editura Memorialul Revoluției 1989, Timişoara, 2011, p. 70.

încercat să smulgă microfonul din mâna lui Pacoste pentru a-i spune mulţimii că este ameninţat, lucru care l-a făcut pe fostul prim-secretar judeţean să-şi schimbe radical atitudinea, potrivit mărturisirii lui Fortuna: „Părea, aşa dintr-o dată, alt om, ne îndemna să ne calmăm, promitea că lucrurile se vor rezolva, dar nu aşa, în realitate încerca să ne determine să renunţăm la Revoluţie, ceea ce…”[43].

Imaginea unui Pacoste depăşit total de evenimente, incapabil să înţeleagă revolta reală şi pe deplin motivată a timişorenilor, o conturează şi mărturia unui alt lider de necontestat al timişorenilor, Claudiu Iordache: „Pacoste s-a comportat lamentabil. Jalnic. Nu înţelegea nimic din ce se întâmpla în ţară, în Europa, a luat-o de la început cu ameninţările, ne-a acuzat de situaţia de la ELBA, a sărit apoi în Panama, unde americanii tocmai intraseră, ne-a vorbit despre jocul marilor puteri. Când i s-a propus şi lui să treacă de partea noastră, a spus: «Sunt socialist prea vechi ca să mai pot face asta»[44]. Aidoma lui Ceauşescu, şi Pacoste era convins că timişorenii făceau jocul străinilor, în special al ruşilor”[45].

Pacoste a rămas toată noaptea în sediul Judeţenei de Partid, participând atât la discuţiile cu reprezentanţii revoluţionarilor, cât şi la plecarea lui Dăscălescu şi Bobu spre aeroport, în jurul orei 3.00. În jurul orei 5.00 asistă, alături de Coman, Bobu şi colonelul Ion Popescu, şeful Inspectoratului de Interne Timiş, la citirea Decretului privind declararea stării de necesitate în judeţul Timiş de către generalul Mihai Chiţac, potrivit declaraţiei făcute de acesta la proces: „Ion Coman împreună cu cei trei colaboratori – Cornel Pacoste, colonelul Popescu şi Radu Bălan – a hotărât ca acest decret să fie citit către ora cinci… Am citit acest decret de la Balcon, cu lumina unui paraşutist, care a aprins o lanternă. La început, au tăcut din gură [protestatarii – n.n.]; după aceea, când am citit cine semnează decretul, am fost huiduit. De la Balcon, când m-am întors, după perdea erau Ion Coman, Cornel Pacoste, colonelul Popescu şi Radu Bălan. Toţi patru asistaseră, din dosul perdelei, la ceea ce am făcut eu”[46].

În dimineaţa zilei de 21 decembrie, Pacoste era în sediul partidului, alături de Bălan şi Coman, când acesta i-a solicitat primarului Petru Moţ să ia măsurile organizatorice necesare pentru constituirea, din Platforma Industrială a Căii Buziaşului, a două grupuri de către cinci mii de oameni, formate din muncitori şi din luptători din Gărzile Patriotice, cu care să se

[43] *Ibidem*, p. 70.
[44] *Ibidem*, p. 111.
[45] Titus Suciu, *Lumea bună a balconului*, Ediţie revizuită, Editura Institutului Revoluţiei Române, Bucureşti, 2008, p. 46 (în continuare: Titus Suciu, *Lumea bună…)*.
[46] *Procesul de la Timişoara*, vol. VI..., pp. 3849-3850.

www.memorialulrevolutiei.ro

îndrepte spre centrul oraşului”[47]. În ciuda încercărilor făcute şi a deplasării militarilor în zona întreprinderilor ELBA, Electromotor, „6 Martie” etc., intenţia nu s-a putut finaliza, muncitorii fiind, majoritatea, în Piaţa Operei.

După eşuarea acestei contrademonstraţii, Pacoste realizează că centrul puterii locale nu mai era Judeţeana de Partid. Pentru a simţi mai bine pulsul oraşului, Pacoste pleacă, după propria mărturisire, împreună cu Radu Bălan spre Piaţa Operei: „Joi seara, către ora 8.30, eu cu Bălan am plecat pe jos, să trecem aproape de Calea Operei. De Piaţa Operei. Ne-am întâlnit cu tineri demonstranţi. Ne cunoşteau. Nu ne-au făcut nimic”[48].

În dimineaţa zilei de 22 decembrie, peste 150.000 de timişoreni se aflau în Piaţa Operei, scandând lozinci împotriva regimului ceauşist şi aplaudând discursurile celor de la Balcon. De aceea, vestea că dictatorul a fugit a produs un entuziasm greu de descris, alinând, în parte, şi durerea acelora care abia îşi îngropaseră morţii sau încă sperau să-i găsească. După fuga lui Ceauşescu, Coman şi Pacoste, potrivit declaraţiei date la proces de Ion Popescu, „au părăsit sediul Comitetului Judeţean de Partid, pe poarta nr. 2, după ce au distrus nişte documente, abandonând misiunea pentru care fuseseră trimişi la Timişoara”[49].

Cei doi demnitari comunişti au plecat pe jos spre aeroport cu intenţia de a merge la Bucureşti, dar nu au ajuns decât la Gara de Est din Timişoara. Neavând acte la ei, au fost reţinuţi de patru tineri şi conduşi la sediul Frontului Democratic Român de la Operă[50]. Prezenţa celor doi reprezentanţi ai regimului comunist şi mai ales dorinţa lui Pacoste de a se adresa din Balconul Operei timişorenilor l-au bulversat pe Sorin Oprea, care asigura paza Operei: „M-am mirat de privirea lui pierdută, dar şi de îndrăzneala de a veni acolo, în «gura» lupului. Şi mai ales de tupeul lui. Auziţi ce voia: să vorbească! Să se adreseze timişorenilor! Am simţit că pocnesc! Păi noi luptaserăm împotriva cui şi pentru ce muriserăm şi aveam gloanţe în noi, ca să-i vedem la tribună pe cei ce dăduseră ordine să fim împuşcaţi? Am reuşit să mă stăpânesc, i-am retezat orice tentativă de a-şi explica demersul, l-am pus sub paza unui tânăr, căruia i-am dat mână liberă să-l împuşte dacă va aborda pe cineva ori va încerca să plece”[51].

Prin rechizitoriul din 29 martie 1990, Procuratura Militară Timişoara a dispus trimiterea în judecată în stare de arest a inculpatului Cornel Pacoste

---

[47] *Ibidem*, p. 3718.
[48] *Procesul de la Timişoara*, vol. III..., p. 1547.
[49] *Procesul de la Timişoara*, vol. I, Ediţie îngrijită de Miodrag Milin, Editura Fundaţiei Academia Civică, Bucureşti, 2004, p. 140.
[50] *Procesul de la Timişoara*, vol. III..., p. 1370.
[51] Titus Suciu, *Lumea bună…*, p. 208.

www.memorialulrevolutiei.ro

pentru săvârşirea infracţiunii de genocid, prevăzută de Art. 357, alin. 1, litera a şi b din Codul Penal[52]. În acelaşi timp, a fost pusă în mişcare şi acţiunea de complicitate la infracţiunea de subminare a economiei naţionale, prevăzută la Art. 165, alin. 1 şi 2 din Codul Penal. Pentru că cercetarea penală pentru infracţiunea de genocid a fost terminată, în timp ce infracţiunea de subminare a economiei naţionale necesită timp, s-a dispus disjungerea cauzei[53].

La proces, Cornel Pacoste neagă toate acuzaţiile, fiind convins „că s-a vrut, de la început, ca foşti oameni din conducerea statului şi, în special, a fostului Partid Comunist, din clipa istorică 16-22 decembrie 1989, şi numai din aceasta, să fie colectiv incriminaţi de fapte abominabile, de toate suferinţele şi fărădelegile săvârşite în regimul comunist, în perioada de aproape 45 de ani, ca ei să fie singurii vinovaţi, indiferent de viaţa, activitatea fiecăruia, şi deci întreaga ură şi mânie a poporului să fie aruncată numai asupra lor”[54]. Pacoste neagă acuzaţiile, fiind convins că „au fost arestaţi şi trimişi, în scurt timp, în judecată, unii doar după câteva minute de urmărire penală, mai precis circa 15-20 de minute, sub incriminarea cumplită de genocid”[55]. „Există numai prezumţia unei vinovăţii bazate pe faptul că suntem vinovaţi şi trebuie să fim exemplar pedepsiţi. Indiferent de faptele şi viaţa noastră. Indiferent că mulţi dintre cei din boxă intrasem în politică cu mult după instalarea comunismului în ţara noastră”, declara Cornel Pacoste în ultimul cuvânt rostit în 18 decembrie 1991 în faţa instanţei.

Din păcate pentru morţii Timişoarei, declaraţia demnitarului comunist era fără acoperire. Prin complicităţi politice şi tertipuri juridice, cei vinovaţi de crimele de la Timişoara vor reuşi, într-o formă sau alta, să fie eliberaţi şi chiar să se victimizeze pentru că, după fuga dictatorului, au fost acuzaţi de complicitate la reprimarea revoluţiei.

La proces, Pacoste a negat orice implicare în reprimarea demonstranţilor, susţinând că nici măcar nu a auzit, în acele zile, vreun foc de armă în Timişoara: „Am precizat că n-am văzut nimic şi, nici în general, n-am văzut, n-am auzit un foc, n-am văzut un mort, n-am văzut un rănit, n-am văzut decât pe Oprea acela care m-a impresionat. Eu nici pe tatăl meu nu l-am văzut când a murit, domnule preşedinte, iertaţi-mă că vă spun! I-am

[52] *Procesul de la Timişoara*, vol. III..., p. 1296.
[53] *Ibidem*, p. 1310.
[54] *Procesul de la Timişoara*, vol. VIII..., p. 4799.
[55] *Ibidem.*

www.memorialulrevolutiei.ro

pus un prosop pe faţă ca să-l pot săruta. Nu pot să privesc morţii. Eu n-am pomenit cuvântul «moarte» în viaţa mea. N-am tăiat un pui de găină”[56].

Cu certitudine că Pacoste nu a tras în demonstranţi şi nici nu a dat ordin să se tragă, dar cu aceeaşi certitudine putem afirma, fără teama de a greşi, că nu a fost străin de represiunea de la Timişoara şi nu a încercat să împiedice această represiune. Şi Cornel Pacoste, ca şi Radu Bălan, s-au bucurat de o anumită apreciere din partea timişorenilor – ce-i drept, în procente diferite – dar şi unul şi celălalt, în decembrie 1989, s-au situat în tabăra lui Ceauşescu, fiind victime inevitabile ale prăbuşirii unui sistem în care s-au format şi cu care s-au identificat până în ultima clipă.

Cele afirmate mai sus au fost confirmate la proces, cel puţin în cazul lui Pacoste, chiar şi de către avocata care-l apără: „Vedeţi, oamenii pot avea credinţe politice cinstite, dar greşite. El a crezut în această idee. Întâmplător, în familia mea am pe cineva care îl cunoaşte de copil şi, poate de aceea, vă spun, Pacoste a crezut cinstit în ceea ce a făcut, dar uneori se întâmplă ca în ceea ce am avut noi mai bun şi mai cinstit, tocmai acolo să greşim”[57].

Nici Pacoste şi nici Bălan nu au vrut şi poate nici nu au putut să creadă, în ciuda numărului mare de morţi şi răniţi de care au ştiut, că sângele vărsat pe străzile oraşului de pe Bega era preţul libertăţii şi al victoriei şi că după această represiune, fără precedent în istoria României moderne, nu mai putea fi cale de întoarcere.

Prof. dr. Dumitru **TOMONI**

www.memorialulrevolutiei.ro

[56] *Procesul de la Timişoara*, vol. III..., p. 1548.
[57] *Procesul de la Timişoara*, vol. VIII..., p. 4409.

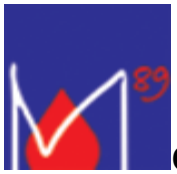

COLAJE DE CELULOID

Bumerangul – dinspre vest la sud-est.

Martori la destrămarea ultimului miting ceauşist vorbesc despre prezenţa unor timişoreni activi şi influenţa mediului cultural

A documentary based on testimonies accounted and put down by the persons who have actually lived and seen, for the first time in their lives, the unforgettable, noteworthy events derived from the avalanche of social movements which emerged in the Eastern Germany, in Berlin, and gradually overwhelmed the Eastern Europe, reaching their climax in Bucharest, Romania. These are emblematic, individual experiences which filled thousands of pages of history, miles and miles of films and countless hours of documentaries on the most significant events of the recent history, which heralded and guided the fate of a nation at the end of the 20th century and the beginning of a new millennium. The witnesses gathered by this documentary are living in Bucharest and Timişoara, have different occupations and give an account of the less known aspects of the events of December 1989.

Kew words: **Sanda, Păun, Cernea, Dima, Iordănescu, Filipoiu.**

Precum la căderea Zidului Berlinului, care a împărţit Germania Democrată de Est (R.D.G.) de cea Federală, de Vest (R.F.G.), mijloacele de comunicare în masă au avut un rol determinant şi periculos în căderea regimului totalitar din România. Timişorenii, asemeni berlinezilor – ajutaţi de protestatarii din Leipzig –, impulsionaţi de posturile Radio-TV, şi-au clamat, în faţa unei biserici, dorinţa de a trăi împreună în libertate, în democraţie, transmiţând vestea din gură în gură. De la poarta graniţei de vest, tăvălugul şi-a făcut cale şi-a ajuns în capitala marii închisori care a asuprit România 50 de ani. După duminica neagră şi declararea Timişoarei, de către populaţie şi, deopotrivă, armată, „prim oraş liber de comunism", situaţia era încă incertă. Nimeni nu era în siguranţă. Pericolul plana asupra întregului oraş. Se vorbea de bombardarea oraşului, ca replică din partea forţelor conduse de dictatorul Ceauşescu. Ţara trebuia să ştie, românii trebuiau să se convingă de adevăratele evenimente petrecute în oraşul de pe Bega.

Timişorenii au fost participanţi şi la destrămarea şi izbucnirea panicii masei de oameni de la mitingul convocat de Ceauşescu, în 21 decembrie, când furnicarul de oameni s-a împrăştiat pe străzile Bucureştiului şi-a

www.memorialulrevolutiei.ro

început focul revoluţiei, cu complicitatea tacită a unei părţi a forţelor de ordine din Piaţa Palatului.

Numeroşi martori au făcut referire la prezenţa unor timişoreni îndoliaţi în Bucureşti şi la trenuri plecate de la Timişoara spre capitală, cu steaguri fără stema României, banderole tricolore, pancarde cu lozinci anticomuniste îndemnând călătorii să li se alăture în lupta pentru înlăturarea lui Ceauşescu şi schimbarea regimului **(**conform Fondului documentaristic A.M.R.).

Adrian Sanda – martor la mitingul de la Bucureşti

Precizează în declaraţia scrisă de martor că, în 21decembrie, în timp ce manifesta cu prietenii, în Piaţa Rosetti, s-au folosit lacrimogene şi a început să se tragă, ceea ce l-a făcut să se îndrepte spre Teatrul Naţional, moment în care a văzut oameni căzând. Mai mult decât atât: „O femeie, cu buletinul în mână, stătea în genunchi, pe carosabil, şi spunea că a venit de la Timişoara, unde erau morţi, şi se ruga la lume să reziste. Femeia avea în jur de 50 de ani.” Adrian Sanda declară că a fost la curent cu ce s-a întâmplat la Timişoara, atât cât informa postul de radio „Europa Liberă”.

Ioan Păun – fotograf, martor la miting

Declară că avea cunoştinţă despre evenimentele petrecute la Timişoara de la postul de radio „Europa Liberă”. Lucra, în decembrie 1989, la Casa Scânteii – atelierul fotocolor, în funcţia de laborant foto. În 21 decembrie, la serviciu, a fost anunţat de Alexe Iosefina, secretar al P.C.R. al atelierului, că urmează să participe la mitingul organizat de Nicolae Ceauşescu, în Piaţa Palatului... „Ne-am încolonat şi am plecat, pe jos, spre C.C. (...) am ajuns în Piaţa Palatului, fiind poziţionaţi între Palatul Regal şi Biblioteca Centrală Universitară. Am observat că, în coloana noastră, erau mai mulţi civili pe care nu îi cunoşteam. Nu am văzut forţe de ordine în uniformă. În timp ce Nicolae Ceauşescu vorbea, în apropierea noastră am văzut doi tineri care fluturau două steaguri. Nu reţin dacă erau ale României. Aveau accent ardelenesc. Unul era cu faţa spre mine, avea cam 30 de ani şi striga: «Fraţilor, la Timişoara mor copiii şi fraţii!» Forţele de ordine nu au intervenit. La scurt timp, am auzit, dinspre mijlocul Pieţii Palatului, o bubuitură, bănuiesc că o petardă care a panicat lumea. Oamenii ţipau şi fugeau către ieşiri. (...) Noaptea, pe Strada Turda, a oprit un tanc care s-a defectat. Am discutat cu militarii şi am aflat că vin de la o unitate militară din judeţul Buzău şi se deplasează la Ministerul Apărării Naţionale.”

Martorul Ioan Păun s-a alăturat muncitorilor şi celorlalţi manifestanţi. A fost în curtea Televiziunii Române, scanda lozinci

www.memorialulrevolutiei.ro

anticeauşiste. La vila lui Ceauşescu, din Primăverii, a văzut cum sunt scoase bunuri de către civili şi aruncate peste gard. În dormitorul soţilor Ceauşescu erau trei fete, de 16-17 ani, care probau bijuterii şi se machiau. La Combinatul Poligrafic s-a subordonat Comandamentului pentru Apărare, atunci format. A fost repartizat să asigure paza, noaptea, la redacţia „România liberă". A primit 30 de cartuşe şi pistol-mitralieră de la Lupaşcu – de la G.P. (Gărzile Patriotice). A asigurat paza până în 8 ianuarie 1990.

Dumitru Smodescu – rector Logistică la Universitatea Româno-Americană

În decembrie 1989 era colonel la Serviciul de Asigurare Tehnico-Materială şi Financiară din cadrul Miliţiei Bucureşti. Era la curent cu cele petrecute la Timişoara. Primise ordin „pentru asigurarea liniştii şi ordinii la miting." „Când Ceauşescu anunţa mărirea salariilor şi anunţa de evenimentele de la Timişoara, s-a auzit un zgomot puternic. Am aflat că a fost o petardă aruncată de către un subofiţer din Armată, zgomotul fiind, probabil, amplificat în difuzoare. Din câte cunosc, în spatele Palatului Regal se afla un grup de cetăţeni de la Timişoara, care au început să scandeze lozinci anticomuniste şi anticeauşiste, concomitent cu zgomotul produs de petarde în difuzoare."

Tinca Cernea – mărturie despre participarea lui Nicolae Cernea la evenimentele din decembrie 1989, din preajma mitingului

„În timp ce mergea spre Sala Palatului, în dreptul Bisericii Kretzulescu, soţul meu a întâlnit un grup de manifestanţi care scandau «Timişoara! Timişoara!». S-a alăturat grupului, au plecat spre C.C., au fost opriţi de forţe de ordine. Soţul meu a fost reţinut de trei indivizi în civil. A fost bruscat de aceştia, în dreptul Restaurantului «Bulevard», şi obligat să intre în restaurant. A fost coborât la subsol, legat la mâini, picioare, întins pe burtă cu faţa în jos. În această situaţie au fost mai multe persoane. Au fost bătuţi cu bastoane şi cizme. Soţul şi-a scrântit o gleznă. De acolo au fost duşi la Închisoarea Jilava cu un ARO."

Ştefan Dima – parte vătămată – cu cetăţenie româno-americană, în decembrie 1989 era medic stomatolog, navetist, la un dispensar comunal din judeţul Teleorman.

În 22 decembrie 1989 mergea cu trenul spre serviciu, aflându-se în cursa Bucureşti-Timişoara.

„În jurul orelor 7.30, trenul s-a oprit neaşteptat, între staţii, concomitent cu aceeaşi cursă care venea dinspre Timişoara. Reţin faptul că,

www.memorialulrevolutiei.ro

între pasagerii celor două trenuri oprite paralel, au avut loc discuţii referitoare la evenimentele de la Timişoara, văzând, totodată, în trenul Timişoara-Bucureşti, mulţi pasageri în doliu, având steaguri, banderole tricolore, pancarde, scandând lozinci anticeauşiste şi îndemnând pasagerii din trenul în care mă aflam să li se alăture. La ora 10.00, întrucât reţelele comunale nu circulau, m-am oprit la Laboratorul de Tehnică Dentară din Roşiori. Aici, la un radio, am auzit ştirea că generalul Milea s-a sinucis, şeful de Policlinică permiţându-mi să plec acasă. În mod neobişnuit, am văzut că, spre Bucureşti, circulau foarte multe trenuri care nu erau prevăzute în «Mersul trenurilor», garniturile fiind pline cu persoane ce aveau pancarde anticeauşiste şi steaguri fără stema statului, dar nu erau decupate..."

Potrivit declaraţiei de martor privind evenimentele, Ştefan Dima a făcut parte dintr-un grup-filtru, împrejurare în care a oprit un autoturism Lada, de culoare albă, cu un număr scurt, la volan fiind Paul Niculescu Mizil (din C.C.), fapt confirmat în urma legitimării. În portbagaj şi pe bancheta din spate a autoturismului se aflau cutii, colete cu documente... „Am predat autoturismul căpitanului Piciorea" – susţine martorul Ştefan Dima, care a mai oprit, cu grupul-filtru, în 25.XII.1989, o maşină Lada, vişinie, tot cu număr scurt de înmatriculare, la volanul căreia era un bărbat de circa 40 de ani... „Într-un pod am găsit cartuşe mai mari decât cele de tip AR, mai lungi, zece tuburi, împreună cu căpitanul Piciorea şi o grupă militară specială – uniforme de culoare închisă, vestă antiglonţ, căşti speciale – la un imobil din Strada Schitu Măgureanu. Pe lângă tuburile de cartuşe, am găsit, în stratul de nisip din pod, urme de târâre."

După patru zile de la această descoperire, în timpul participării active la filtru, Ştefan Dima avea să fie reţinut, în 29 decembrie 1989, la Televiziune, încătuşat, dus la Secţia 4 a Miliţiei capitalei pentru „activităţi teroriste", din ordinul generalului Tudor, apoi eliberat, fapt pentru care martorul s-a constituit parte vătămată.

Ştefan Iordănescu – regizor, revoluţionar, participant la evenimentele din decembrie 1989 şi implicarea mediilor culturale prin comunicare (în dialog cu Traian Orban, rănit în Revoluţie, preşedintele Asociaţiei Memorialul Revoluţiei)

„Am făcut nişte poze aici, la Timişoara, în faţa Judeţenei de Partid... s-ar fi putut ca tot ceea ce s-a întâmplat – aşa credeam în orele alea – totul se va curăţa, se va şterge, ca şi cum n-ar fi existat nimic. Şi, atunci, ne-am gândit să dăm pozele, adică filmele, nici măcar nu le developasem, să încercăm să le dăm la un corespondent de presă străin sau, mă gândeam eu, poate la Ambasada Americană la Bucureşti. Şi-atunci, împreună cu un

www.memorialulrevolutiei.ro

prieten de-al meu, arhitectul Lucian Lichiardopol, am încercat să plecăm la Bucureşti, în seara de 18. Când ne-am dus la Agenţia de bilete, care, pe vremea aia, era în clădirea Poştei Mari, actuala clădire a Poştei, am constatat că sunt nişte soldaţi la poartă şi nişte miliţieni care cam controlează actele. Şi ne-am speriat. Şi atunci am pus la punct planul B: eu, fiind navetist la Arad, pleca în dimineaţa aia, era un tren personal, de regulă, ne-am gândit să plecăm cu trenul la Arad şi, de-acolo, să încercăm să plecăm la Bucureşti, pentru că m-am interesat eu, am dat telefon la colegii, la prietenii de-acolo, dar nu se ştia nimic, nu erau probleme din astea de verificări de acte, de nu ştiu ce. Şi-atunci, zis şi făcut, ne-am suit dimineaţa în trenul de Arad, n-am avut nicio problemă, era foarte interesant că, şi în gară, erau patrule mixte. Era şi Armată, şi Miliţie, care cam controlau actele, dar controlau numai la trenurile care plecau pe distanţă lungă. Aşa că am trecut frumos liniile mai încolo, ne-am suit în tren şi dimineaţa am ajuns la Arad. La Arad ne-am dus în teatru. Mai vorbisem la telefon, mai ştiau şi de la alţi prieteni din Timişoara, dar, în orice caz, lumea din Arad, culmea, era la 50 de kilometri distanţă, parcă venisem în altă lume! Asta a fost senzaţia mea în dimineaţa aia. Însă toţi, cel puţin cei din teatru, au fost interesaţi de ceea ce s-a întâmplat la Timişoara, aşa că le-am povestit la toţi: la director care, pe vremea aia, era Ovidiu Cornea, la secretarul de partid, care a fost foarte interesat de ceea ce s-a întâmplat la Timişoara şi chiar când a înţeles că s-a tras împotriva oamenilor şi că de-adevăratelea se trăsese şi că erau morţi şi răniţi, Jean Costea se numea. Şi ceilalţi actori şi lumea din teatru. Trebuie să vă spun lucrul ăsta, că e foarte important, pentru că ceea ce s-a întâmplat în Arad, dup-aia, în data de 21... asta, ceea ce vă povestesc eu, se întâmpla în 19 dimineaţa până după-masă, în afară de faptul că Vali Voicilă a fost, firește, liderul de necontestat al manifestărilor din Arad, trebuie să vă spun că foarte mulţi actori s-au implicat în povestea de-acolo. În ce fel? Adică firește că Vali comunica foarte uşor cu ei, pentru că erau colegi, erau colegii lui. Şi, când s-a pus problema, în noaptea aceea, în 21 – au povestit ei după aia –, ca să vină lumea în Piaţă etc., etc., trebuiau şi oameni în stare să o facă. Da. Trebuiau şi oameni în stare să o facă şi actorii au fost o prezenţă foarte activă printre manifestanţi. Adică mai era un actor care era tot din Timişoara, care a venit şi el în ziua aia, îl cheamă Doru Iosif, îl cunoaşte lumea din Timişoara, acuma-i actor la Naţional, la Timişoara, şi fost vocalist, pe vremuri, cânta la Pro Musica, deci un om destul de cunoscut în oraş. Şi el, pe vremea aia, era angajat în Arad, era actor la Arad, şi el a venit, dar a rămas atunci în Arad. El a rămas câteva zile. Ei bine, deci am stat de vorbă cu toată lumea în teatru, le-am explicat, le-am povestit de-a fir a păr ceea ce se întâmplă la Timişoara, i-am invitat să fie solidari, ceea ce iată că,

www.memorialulrevolutiei.ro

peste încă două zile, s-a şi întâmplat, când a început şi la Arad. Iar noi am luat un tren de seară şi dimineaţa am fost la Bucureşti. Eu şi cu Lucian Lichiardopol. Între timp, am mai vorbit cu un prieten de la Piatra-Neamţ, actor, îl cheamă Mircea Rusu, îl ştiţi, actor la Naţional, la Bucureşti, acum, care a zis că vine şi el la Bucureşti să se întâlnească cu mine, să îi povestesc ceea ce s-a întâmplat la Timişoara. Am ţinut legătura şi cu cei de la Bucureşti, cu maică-mea, şi se putea vorbi la telefon. Cine spune că au fost întrerupte legăturile, nu-i adevărat! Chiar dacă se prindea legătura destul de greu, dar asta e şi normal, erau nişte centrale, pe vremea aia, destul de primitive, ca să spun aşa, şi se obţinea legătura foarte greu. Ştiu că formam foarte multe numere de telefon, mai ales astea interurbane, dar le prindeai, la un moment dat.

În 20 am ajuns la Bucureşti, eu încercând să mă şi ascund, într-un fel, de aia nici nu m-am dus direct la maică-mea acasă, adică treceam pe la ea, dar n-am stat. Cel puţin în prima zi, pentru că ne era frică. După poveştile de la Timişoara ştiam precis că am fost filmaţi sau am fost fotografiaţi şi că era, probabil, o chestiune de timp până să dea cineva să ne prindă şi pe mine şi pe Lucian. Şi-atunci ne-am dus la o rudă mai îndepărtată a lui Lucian, din Bucureşti, şi am stat la ei, lector la... mi se pare că la Medicină. Ştiu că aşteptam foarte mult, se ştia deja că, în 20 seara, Ceauşescu va ţine un discurs în care va explica toată situaţia, ceea ce s-a întâmplat la Timişoara, şi noi aveam senzaţia că, atunci, el ar fi putut să... asta discutam, ţin minte, ar fi putut să cedeze. Sau asta era senzaţia noastră de atunci. Din 20 dimineaţa. Noi ţineam legătura, acum, cu cei de la Timişoara, adică cu soţia lui Lucian, pe vremea aia prietena lui, că nu eram căsătoriţi, Mihaela Lichiardopol, regizoare, actualmente, la Teatrul Naţional Timişoara, şi cu nevastă-mea, ţineam legătura tot timpul, adică ne sunam foarte des, ei ne explicau ce se întâmpla la Timişoara, pentru că ştiţi că, în 20 deja, lumea a ocupat străzile, Piaţa Operei, şi s-au întâmplat evenimentele care s-au întâmplat la Timişoara, şi noi le transmiteam mai departe celor din Bucureşti. Eu căutam să mă şi ascund acolo şi motivam prezenţa mea la Bucureşti prin faptul că urma să fac un spectacol la Teatrul de Comedie şi m-am dus chiar în dimineaţa de 20, ca să am motivaţia de ce sunt acolo. M-am dus să mă întâlnesc cu directorul de-atunci, se numea Silviu Stănculescu, şi cu un secretar de partid al Teatrului, care era George Mihăiţă. Cu el urma să fac piesa care trebuia să o fac, el trebuia să şi joace rolul principal. George Mihăiţă, le-am povestit şi lor, Silviu a fost foarte şocat şi el de ceea ce se întâmplă, ştiţi că el e timişorean, e din zonă, de aici, nu e chiar din Timişoara, dar e din zonă. Şi mai vorbeam cu el despre Timişoara, el se ţinea aşa, foarte aproape de noi, şi a fost foarte, foarte şocat.

www.memorialulrevolutiei.ro

Mie mi-era puţin frică la început de el, cum tot eram obişnuit din filmele cu tineri şi maturi, eroi comunişti prin toate filmele tâmpite care se făceau pe vremea aia, prin România, dar nu, vreau să vă spun că omul era extrem de îngrijorat şi chiar atunci şi el, şi George îmi spuneau, şi Ducu Darie, Alexandru Darie, era regizor pe vremea aia, la Comedie, am vorbit, era şi el acolo, în biroul directorului, şi i-am simţit foarte aproape de noi. Deci le-am spus celor de la Comedie ce s-a întâmplat, ei firește că au spus mai departe şi m-am întâlnit la prânz, în data de 20, la maică-mea acasă, cu Gabriela Adameşteanu, din partea Uniunii Scriitorilor, scriitoarea, o ştiţi, cea care conduce Revista «22» şi Grupul de Dialog Social, deci Gabriela era foarte interesată de ceea ce se întâmpla la Timişoara, eu i-am transmis, i-am spus lucrurile astea, ea le-a comunicat imediat mai departe, ţin minte, mi-a spus: «O să vorbesc cu Paleologu şi cu Paler» şi, de asemeni, am mai luat legătura cu Stelian Tănas, pe care-l cunoşteam de mai demult, şi i-am povestit şi lui ceea ce s-a întâmplat la Timişoara. Alţi oameni cu care am stat de vorbă, mi-aduc aminte, oameni mai cunoscuţi, aşa, pe care să-i numesc, am stat de vorbă cu actriţa Gina Patrichi de la Teatrul «Bulandra». Mi-aduc aminte că era la maică-mea, şi ea a fost foarte marcată de ceea ce se întâmplă. Firește că toată lumea cunoştea şi căuta să se intereseze de ce-a fost la Timişoara, dar nu, nu se întâmpla nimic pe stradă. Era, în oraş, normal, firesc. Mă rog, normal în condiţiile anilor de-atunci. Ştiu că am fost foarte dezamăgiţi de ceea ce s-a întâmplat cu discursul lui Ceauşescu. Şi, mai ţin minte, e foarte important, faptul că lectorul de la Medicină ne-a spus că au fost convocaţi studenţii şi cu el, a doua zi, la un miting, în Piaţa Palatului... Şi chiar mi-a spus că nu se poate, că ceva o să se întâmple acolo, pentru că e prea multă lume adunată şi sunt mulţi studenţi şi că ăştia n-o să tacă. Şi că el cu grupa lui de studenţi, acuma, că a înţeles şi că a auzit ce se întâmplă la Timişoara, o să facă ceva. Asta ţin minte. Eu eram destul de sceptic de faptul că o să se întâmple ceva, vă mărturisesc, ceea ce se întâmpla la Timişoara era un lucru, şi ceea ce se întâmpla la Bucureşti... parcă nu se întâmpla nimic. De aia eram foarte sceptic despre ceea ce urma să se întâmple a doua zi, la mitingul din 21, dar am zis: asta este. Chiar mă gândeam să încerc să fug cumva, să mă ascund pe undeva, pentru că ştiam că o să ne prindă. Dimineaţa m-am dus la maică-mea, ca să fiu mai aproape. Maică-mea să vă spun că locuieşte şi-acum pe Magheru, acolo unde e Cofetăria «Scala». Intersecţia aceea, Rosetti cu Bulevardul Magheru, foarte aproape de C.C., şi mi s-a părut important să mă duc la ea, ea stă la ultimul etaj, pentru că se vede foarte bine intersecţia, zona şi ştiam că acolo o să fie mitingul şi să văd ce se întâmplă. Şi ne-am dus la maică-mea dimineaţă, împreună cu Lucian şi cu Mircea Rusu, cu care m-am întâlnit la... a venit şi el, dormise în altă parte, la

www.memorialulrevolutiei.ro

altcineva, un alt coleg de-al nostru, care era din Cluj şi, şi el, ceea ce i-am spus lui despre ce s-a întâmplat la Timişoara, ştiu că a vorbit cu prietenii lui de la Cluj, a dat telefon şi a vorbit cu ei. Deja când am mers spre maică-mea, spre centru, spre Magheru, lumea venea spre Piaţa Palatului, spre miting. Foarte multă lume... Deci noi ştiam că mitingul din 21 va avea loc pe la 11.00-12.00, în Piaţa Palatului. Şi ne-am dus în direcţia aia. Foarte multă lume organizată, tăcuţi, chiar cu capul în pământ, ca vitele la tăiere, aşa. Dom'le, aveau foarte multe materiale de propagandă! Asta mi s-a părut foarte suspect, adică straniu, că aveau extrem de multe materiale de propagandă. Trebuie să vă spun că mai văzusem mitinguri din astea, cu foarte multă lume, dar parcă n-aveau atâtea. Şi cam noi, şi cam făcute special pentru ocazia asta. M-am şi mirat cum dracu' de-au putut într-o zi! Bun, aveau din alea mai vechi, că le mai şi ţin oamenii, mai le foloseau, mai stăteau pe la întreprinderi, pe-acolo, dar păreau multe noi. Şi foarte multe făcute sistem: un băţ din ăsta mare, cu o pancardă. Deci foarte multe bețe, foarte mulţi pari din ăştia, destul de sănătoşi aşa. Se dădeau la fabrici. Ăsta era sistemul. Fiecare fabrică cu materialele ei de propagandă. Aşa se lucra. Ne-am dus la maică-mea să ne uităm la televizor, să vedem chestia asta, şi am lăsat uşa de la terasă, de la balcon deschisă, pentru că se auzea şi sunetul live din piaţă. Deci a început mitingul şi era foarte interesant, că se auzea mai bine la televizor decât se auzea în piaţă, ca să spun aşa, decât ceea ce se auzea natural. În prima parte a mitingului. Cea previzibilă. După aia, mi-am dat eu seama că, de fapt, sunetul era asigurat mai mult de instalaţia de amplificare, care se afla în piaţă. Ei aveau două instalaţii, din câte ţin minte. Aveau două maşini, pe care aveau nişte goarne foarte mari. Nişte difuzoare speciale, care făceau amplificare. De ce mi-am dat seama imediat de lucrul ăsta, pentru că, practic, nu se prea auzea nimic din Piaţă, ascultând de pe terasă, şi sunetul care se auzea la televizor era un sunet destul de... cum să spun, goarnele aveau note înalte, dau un hârâit aşa, detalii din astea, care m-au frapat. Deci era foarte clar că sunetul ăla era pregătit, cu siguranţă. Până când s-a întâmplat declicul. Adică eu vă pot spune ceea ce am văzut la televizor, ceea ce fireşte că a văzut toată lumea şi ceea ce se poate vedea şi acum, pe înregistrare, adică şi pentru prima oară, şi efectul a fost foarte puternic, din punctul meu de vedere, am auzit zgomotul natural, venit din piaţă, ca un urlet, ca un muget imens. Şi acum îl am în ureche, deci era copleşitor şi era natural. Deci era clar că e uman, vine din sute de mii de oameni. Pentru că la televizor, dacă auzeai sunetul de la televizor, nu prea se auzea nimic. Sau se auzea foarte puţin. Deci ceea ce vedeţi sau auziţi dumneavoastră acum, când vă uitaţi la înregistrarea aia cu mitingul din Piaţă, să ştiţi că nu e deloc conformă cu realitatea, cu senzaţia care am trăit-

www.memorialulrevolutiei.ro

o io atunci, auzind sunetul ăla imens, care venea din Piaţă. A fost un sunet lung, prelung. Şi, într-un minut, două, s-a declanşat povestea de-acolo… Am început să văd, pe străzile laterale, că vedeam de sus, de la etajul şapte, de la cel mai înalt punct, am început să văd cum fug oamenii pe străzile astea secundare, pe la biserică, pe C.A. Rosetti, fugeau ca disperaţii, senzaţia mea a fost că se trage în Piaţă. Cu toate că nu se auzeau zgomotele. (...) Eu n-am auzit petarde. S-ar putea, dar nu s-o auzit, zgomotul acela, probabil, faţă de mugetul acela imens şi extrem de puternic, era ceva insignifiant. Nu ştiu. Cine ştie ce s-a întâmplat? Pentru că nu vedeam decât căile laterale spre Piaţă. Foarte multă lume fugind. Ştiu că verificam tot timpul la televizor. Era clar că Piaţa se golise. Chiar dacă cadrul de la Televiziune era dat puţin mai de jos, să nu se mai vadă până în fundul Pieţei, să se vadă doar cei care stăteau în faţă şi primele rânduri în grupul ăla organizat, care rămăsese compact acolo. Dar era clar că nu mai avea cum să fie lume în piaţă, pentru că se vedea cum lumea părăsise piaţa. Era clar că nu mai era cine să fie. Deci omul, în partea a doua, celebrele promisiuni le-a făcut când era Piaţa aproape goală. Nu prea mai era nimeni. A făcut-o aşa, pentru TV mai mult. Lumea fugise. Era o mare din asta de lozinci roşii şi de steguleţe, practic se călca pe ea şi au rămas vreo câteva zile acolo. Nu le-a putut curăţa nimeni. Şi în 23, şi în 24. Se făcuse loc cât să treacă maşinile pe stradă, dar n-au apucat să le strângă, n-au apucat să facă curat. Pentru că, de-acolo, s-a trecut într-o chestie continuă. Şi ţin minte că Gabriela Adameşteanu şi Gina Patrichi erau, din nou, acolo, la maică-mea, şi eu tot am început să văd ce se întâmplă pe stradă. Şi am văzut cum lumea începe să se organizeze spre Universitate, în principal pe Magheru şi, la Romană, mai puţin. Asta se întâmpla în 21, la prânz. De departe am văzut scena aceea celebră cu TAB-urile care au călcat, care au trecut în viteză dinspre Universitate pe Magheru, înspre Romană şi, în faţa Sălii «Dales», au dat într-un grup de oameni. Şi erau câţiva care încercau să coaguleze lumea la Universitate. Eu, tot timpul, stăteam într-o parte aşa, că nu vroiam să mă implic foarte puternic, ca să pot să scap repede... Stăteam mai ales în zona aceea, unde-i acum Ambasada Americană, spre colţul acela, unde-i Teatrul Naţional. Hotel «Intercontinental», Teatrul Naţional. Batiştei se numeşte strada aia. Erau nişte grupuri din astea de... actualii jandarmi, fostele trupe de Securitate, dar din ăştia, militari în termen. Erau în zona aia a Ambasadei Americane vreo două sau trei maşini. Camioane. Dar nu se băgau şi-n orice caz, unii erau în maşină, alţii erau, cam stăteau, cam nu ştiau ce să facă. Nu prea erau formidabil de bine organizaţi. Probabil că păzeau mai mult zona aia de ambasadă decât să ..., că nu erau suficienţi ca să ţină lumea de acolo. Oricum, se păzeau mai mult străzile care se închiseseră deja, pe la prânz,

www.memorialulrevolutiei.ro

străzile care dădeau spre Piaţa Palatului. Deci zona aia se păzea. Nu zona asta. Nu erau foarte mulţi la Universitate. Foarte multă lume trecea şi se plimba. Pe Magheru nu se circula, era închisă circulaţia, după aia s-a făcut şi baricada, la Universitate, deci la Magheru se circula pe jos. Foarte multă lume se uita... Nu mai ţin minte exact ora, că n-o mai leg de nimic, dar ştiu că era în jurul prânzului. 13.00, 13.00 şi ceva. Deci noi am continuat să ţinem legătura cu prieteni, cu oameni, cu nu ştiu ce, povestind tot timpul, la Bucureşti, ce se întâmplă la Timişoara. Şi transmiteam celor de la Timişoara ce se întâmplă la Bucureşti, ca să-i informeze pe ăştia din Timişoara şi invers. Deci eram un fel de releu, aşa, ţineam legătura cu cât mai multă lume, prin telefon. Toată după-masa asta de 21 decembrie făceam naveta între casa lui maică-mea, unde luam legătura la telefon, şi, în principal, Piaţa Universităţii, unde-i informam pe ăştia de la Timişoara ce se întâmplă în Piaţa Universităţii, că se adună, şi le spuneam, totuşi, că e puţină lume, că nu sunt foarte mulţi, că sunt mult mai puţini ca la Timişoara, că noi, în 16, la Timişoara, să ştiţi c-am fost mai mulţi pe străzi decât erau atunci, la Universitate, în 21. (...)

Baricada s-a făcut, aşa, pe după-masă. Încă era lumină. Începea să apună soarele. Ei, deocamdată, ţineau zona aia, deci toate străzile alea care dădeau spre C.C. erau ţinute de militari. Erau din ăia cu scuturi. Dar erau destul de subţirele. Parcă la Timişoara erau mai bine organizaţi decât acolo, la Bucureşti. Ei, deja seara, imediat ce s-a lăsat întunericul, cât să fi fost? cam şase, deja au venit, cum să spun, armată, armată. Adică trupe de militari, altfel organizaţi, deci clar din altă zonă. Deci mai puţine scuturi şi căşti şi bâte şi deja cu armament din dotare. E important de spus că lucrurile păreau să funcţioneze exact pe principiul pe care funcţionaseră la Timişoara. Lumea deja ajunsese, să zic, pe la etajul III, IV, în clipa în care a aterizat elicopterul. Se vedea foarte clar cum se ocupă etaj cu etaj. Elicopterul a stat 10-15 minute. La un moment dat, cum să vă spun eu, noi tot ne aşteptam să ajungă, era foarte clar că lumea va ajunge pe acoperiş, exact ca un acvariu care se umple. Era foarte clar, din punctul nostru de vedere, că va ajunge lumea pe acoperiş şi va pune mâna pe elicopter. Că elicopterul tot stătea acolo, se învârtea tot timpul, era în stare de funcţionare. În clipa în care elicopterul a făcut celebra manevră de s-a ridicat, după care a coborât puţin pe partea aialaltă aşa, înspre Magheru, după aia iar s-a ridicat şi a dispărut. N-au trecut mai mult de 30 de secunde, un minut şi deja am văzut primele capete de oameni care erau pe-acoperiş. Deci ca să zic aşa... îl linşau. Probabil că uşile erau închise acolo, până le-au spart, de acces, până le-au găsit, până le-au spart, s-a ridicat. La limită. La secundă. După care au ajuns nişte tipi cu nişte steaguri, deja erau celebrele steaguri găurite, model

www.memorialulrevolutiei.ro

Timişoara... Şi a început, a invadat lumea balconul şi a început, atunci am intrat, s-au deschis uşile de jos, între timp, şi am intrat în C.C. şi cu Lucian. Da. Eram cu Lucian. Şi cu Mircea Rusu. Am intrat în C.C., după aia, el şi cu Radu Băieşu rămăseseră în Piaţă. Am intrat în C.C. şi au început căutările prin birouri, pe-acolo, să vedem ce e, ce se întâmplă. N-am urcat decât până la etajul I, că mai sus mi-a fost frică... Nu era decât o mulţime bezmetică de oameni care alergau şi se strigau unii pe alţii. M-am întâlnit acolo cu regizorul Alexa Visarion, care tot timpul îl căuta, care deja apăruseră... era cam două, două şi ceva, apăruse Verdeţ. Fusese adus Verdeţ. Şi ăsta, Alexa Visarion, umbla după Verdeţ, să-l pună să fie iară prim-ministru. Şi s-au format celebrele... deci se făceau guverne, cum să vă spun eu, cam în fiecare birou se făcea câte un guvern. Deci cine cunoştea pe cine, ţin minte că urla unul după mine pe coridor, zicea: «Bă, tu, ăla din Timişoara, care eşti regizor, haide să te pun ministrul Culturii!» – unul, nu-l cunosc, nu ştiu cine, auzise că sunt din Timişoara şi că sunt regizor de teatru. Eu fugeam, ziceam: «Nu mă interesează», mă duceam în alte părţi... Eu stăteam pe coridoare, nu prea îmi plăcea să intru. Deci vroiam tot timpul să fiu, să pot să fug, să pot să umblu, fusesem cu obsesia asta. Băgam capul pe la uşi, l-am văzut pe Sârbu, care se ducea să filmeze celebra chestie care, după aia, aţi văzut-o la televizor cu toţii, povestea cu generalul Militaru şi cu Petre Roman. (...) În clipa în care a venit Caramitru la C.C., seara... a vorbit seara de la balcon, din clipa aia a început să se tragă. După ce a vorbit Caramitru. Au început să tragă spre Muzeul... spre Palatul Regal. Deci au început să tragă, că deja erau militari în Piaţă, şi-au tras spre Palatul Regal şi-n clipa în care am văzut că se-ncepe să se tragă, am zis: Nu e bine să stăm pe aici, că murim ca proştii, exact la spartul ...! Păi, ziceau că se trage dincolo, noi ştiam că în zonă, acolo, erau nişte puncte de Securitate. Ştiam demult chestia asta. De ani de zile. Că pe-acolo erau nişte centre din astea, pe Strada Boteanu, care-i chiar lângă Comitetul Central. Acolo aveau un punct din ăsta... Direcţia a 5-a. Aia or distrus-o după-masa. Foarte repede. Şi, foarte interesant, că n-a distrus-o lumea... focul a început exact la Bibliotecă, de exemplu, a început exact din zona aia unde era... după aia am aflat că era Direcţia a 5-a. Deci probabil că ăsta a fost un pretext, ca oamenii să ardă ceva. Documente. Şi după aia să dea aprobare. Dar, în primul rând, scopul a fost, după părerea mea, să ardă ceva. Că prea a început focul dintr-o dată. Şi tare. Oamenii şi-or ars documente pe-acolo, în interior în bibliotecă, şi ieşea focul pe geam. Şi la etajele de sus. Şi, atunci, am stat până pe la 10.00 prin Piaţă, dar ne-am retras tot la maică-mea, datorită faptului că era foarte interesant ce se întâmplă la televizor, nu mă interesa ce se întâmplă prin piaţă. Era mult mai interesant ce se întâmpla la televizor. Ţin minte că după-masa, şi ăsta e un

www.memorialulrevolutiei.ro

lucru important, am vorbit special cu nevastă-mea şi cu Mihaela, la Timişoara, şi le-am cerut să se ducă la Claudiu Iordache şi să ne dea împuternicire de la Front – pentru că începuseră să se schimbe guvernele, să pună guverne, să dea jos guverne, să facă guverne pe-acolo, pe la C.C. – şi să ne dea o împuternicire şi să se meargă la televiziune să se vorbească. Tot veneau oameni şi vorbeau la Televiziune şi vorbeau. Noi le-am cerut să ne dea o împuternicire ca să mergem la Televiziune să anunţăm că suntem reprezentanţii, la Bucureşti, ai Frontului legal constituit... N-au trimis niciodată. Tot atunci, seara, noaptea târziu, de la Mihaela am aflat că nu trebuie să mergem noi la Televiziune, pentru că au trimis nişte reprezentanţi şi trebuie să ajungă, trebuie să vorbească. Unul dintre reprezentanţi este un tip pe care atunci l-am cunoscut, că întâmplarea a făcut să ne întoarcem pe 24, la prânz, am plecat cu un tren care mergea spre Timişoara, şi ne-am întâlnit cu reprezentantul Frontului Democrat Român din Timişoara. Se numeşte Tudorin Burlacu. L-am cunoscut în tren. Care mi-a însăilat o poveste pe drumul de întoarcere, foarte ciudată, despre faptul că a mers în acelaşi tren cu Nuţă şi Mihalea... mi-a spus c-or mers pe la Deva. Că i-o coborât la Deva şi după aia n-au mai ştiut nimic de ei, după aia mi-au explicat că ei au ajuns cu un avion la Bucureşti, dar n-am înţeles, şi nici până în clipa de faţă, cum erau în trenul de Deva, erau la Arad, la Hotel «Parc», unde i-au arestat, de fapt, pe Nuţă şi Mihalea, au plecat cu un avion la Bucureşti, au ajuns cu avionul la Bucureşti, în 23...

În 23, dimineaţa, pe la 7.00-8.00, ne-am întors în Piaţă la C.C., eu eram, deja, foarte supărat că ăia de la Timişoara mi-au zis să nu merg la Televiziune, şi eu şi Lucian. Era deja pază la poartă, numai că una dintre cele mai importante personaje de-acolo, din C.C., era o prietenă foarte bună de-a noastră, pe care o cunoşteam foarte bine din municipiul Piatra-Neamţ. Se numeşte Mihaela Rădulescu. Avea 24 de ani. Noi o ştiam bine din Piatra-Neamţ, că io făcusem un spectacol chiar în anul ăla, ’89, făcusem două spectacole la Piatra-Neamţ, şi ea venea la repetiţii, voia să dea la teatru... Prietenă cu Mircea Rusu, nu numai că ne-a lăsat să intrăm, dar când i-am povestit ce s-a întâmplat, de unde venim şi ce s-a întâmplat – Mihaela ne-a dat celebrele legitimaţii de revoluţionar semnate de Iordan Rădulescu. Eu am numărul 69 şi Mircea Rusu are numărul 68. Sunt ştampile făcute pe gumă, cu numărul şi semnat de colonel Iordan Rădulescu, secretar Mihaela Rădulescu. Mihaela emitea legitimaţiile alea... C.F.S.N. – colonel Iordan Rădulescu. Şi semnat de el şi de secretar Mihaela Rădulescu. Ea era secretara, ea emitea legitimaţiile. E bine de precizat. Numai potriveală de nume. Şi am intrat în C.C., însă devenise deja foarte periculos, pentru că începuse să se tragă. Şi se trăgea rău pe coridoare. Dar ştiu că am coborât, că

www.memorialulrevolutiei.ro

Mihaela mi-a zis să mergem jos, la subsol, că-i mai sigur acolo, era un fel de demisol, aşa. Că aveau geamuri care dădeau spre Piaţă. Însă ni se spusese că sunt nişte tunele secrete şi că pe-acolo umblă terorişti care trag pe coridoare, nu ştiu ce, cu obsesia mea, îi ziceam lui Mircea: «Nu în spaţii închise! Nu în spaţii închise!» Şi-am ieşit afară. Şi, când am ieşit afară, tot aşa, mergeam spre maică-mea, şi ne întâlnim acolo, pe C.A. Rosetti, cu un tip, şi-acuma ţin minte, mai grăsuţ, aşa, cu părul creţ şi destul de mare. Mai tinerel, fenomen foarte interesant, apropo de ce se întâmpla în Bucureşti cu monumentele alea. Era dimineaţa. 9.00, 10.00. Şi zice: «Ce faceţi, pe unde sunteţi?» «Păi – zic – domnule, uite, eu sunt din Timişoara...», nu ştiu ce, tot asta spuneam. Zice: «Domnule, haideţi să ne ajutaţi! Mergeţi acolo, la Boteanu, unde a fost aia a Securităţii, ştiţi unde e?» Zic: «Da, ştiu unde e, e o intrare cu o uşă de tablă...» Zice: «Mergeţi acolo, că acolo se dau arme, luaţi arme şi veniţi să apăraţi C.C.-ul! Aţi făcut armata?» «Da, am făcut armata. Şi eu şi Mircea.» «Domnule, haideţi, că am tras toată noaptea, nu mai pot!» Şi ţin minte că m-am uitat la mâinile lui şi erau negre, nu negre, gri de ceva praf, de funingine. Mi-au rămas mâinile lui în cap. Zice: «Mergeţi acolo, intraţi, spuneţi că veniţi din partea mea...», mi-a spus un nume, dar nu-l mai ţin minte, ceva la modul... Viorel sau o chestie de tipul ăsta. Un nume de tipul ăsta. Zice: «Spuneţi că veniţi din partea mea, vă dă arme, daţi buletinul, vă dă arme şi mergeţi şi apăraţi C.C.-ul!» Îi zic lui Mircea: «Hai, domnule, avem o obligaţie, trebuie să mergem!» Zice: «Mergeţi la uşa aia de tablă!» Ne ducem acolo şi Mircea îmi zice: «Bă, hai să nu…!» Că eu zic: «Hai să intrăm, să mergem!» Şi zice: «Hai să nu intrăm!» Şi Mircea loveşte uşa cu piciorul – şi-acum ţin minte, era o uşă de tablă mare, verde era. A avut el o premoniţie. Şi-n clipa în care loveşte uşa, dinăuntru trag...! Am fugit ca şopârlele de-acolo şi ne-am dus, zic: «Hai pe Magheru, se vede!» Că era un gang acolo, cu o uşă de tablă. Un gang interior. Între Biblioteca Centrală şi bloc. E un bloc înalt, un intrând. Vizavi de aia, Direcţia 5, unde au făcut, după aia, catacomba. Aia deja era arsă. Şi am fugit şi ne-am dus pe Magheru. Pe Magheru ne-am refugiat, pentru că se trăgea. Deci erau unii care trăgeau de sus, de la «Lido», de la ultimele etaje, şi alţii care trăgeau de sus, din Hotel «Ambasador». Şi toţi trăgeau oblic. Noi ne-am refugiat, că n-am mai putut să ajungem la maică-mea, ne-am refugiat acolo, în recepţia de la «Ambasador». Şi ei trăgeau de sus, că se vedea clar de unde trag. Şi nu erau de jucărie. Nu erau simulatoare. Pentru că au tras, deci au dat în «Ambasador», în recepţie, sunt nişte coloane foarte mari, pătrate, au tras deasupra capului lui Mircea, cum să spun eu, la trei palme deasupra, de-a ciobit din... era de beton coloana aia, a lovit în ea, a ciupit şi, după aia, a ricoşat glonţul şi s-a dus undeva în recepţie. Noi eram

www.memorialulrevolutiei.ro

toţi pe jos, în recepţie. Deci în clipa aia, când am auzit prima piuitură, i-am zis lui Mircea: «Jos!» şi poc! A tras deasupra capului lui. Deci asta se întâmpla deja în 23, pe la prânz. Şi le-am zis: «Aici se trage – era balamucul de la Televiziune – hai să ne întoarcem acasă, că aici nu mai avem nimic de făcut!" Ceea ce am făcut, mi-a fost frică să plecăm în ziua aia, că se trăgea rău pe străzi şi era panică mare, era derută generală... Şi am mai stat în noaptea aia şi dimineaţa ne-am dus la gară. Trenurile funcţionau cu întârziere mare şi aveam un tren, ţin minte, dimineaţa, spre Timişoara şi trenul ăla de dimineaţă a plecat pe la vreo 12.00. Ne-am întâlnit acolo, în tren, cu povestea pe care v-am spus-o cu Tudorin Burlacu, mai erau cu încă vreo doi care veneau, se întorceau şi ei acasă de la Bucureşti, şi-am ajuns seara la Timişoara. Seara târziu. În Timişoara se trăgea, n-am putut să ieşim din gară toată noaptea, se trăgea de balamuc în jurul gării, pe-acolo. Şi mi-a fost frică noaptea, c-am zis că, dacă nu ne împuşcă ăia care trag, ne împuşcă militarii, ca proştii. Am stat în gară, am stat în sala aia de aşteptare, de la etaj. Pe vremea aia era sală de aşteptare, acuma e bancă sau ce e. Şi dimineaţa, în zori, când s-a făcut lumină, am venit şi am ajuns acasă. Ceea ce-i foarte important de reţinut este că a fost o legătură între Timişoara şi Bucureşti destul de puternică. La Bucureşti am mai aflat un lucru, că mai fusese cineva din Timişoara la Bucureşti – mi-a spus tot Gabriela Adameşteanu lucrul ăsta, scriitoarea – a fost Puiu Ilieşu. Io-l cunoşteam, io nu m-am întâlnit cu el în Bucureşti. Dar mi-a spus Gabriela că e şi el la Bucureşti, venit de la Timişoara. Eu vă spun nişte lucruri ca să le certific. Şi el s-a întâlnit cu scriitori. (…) chestia cu actorii din Timişoara, cu scriitorii... mediile culturale au avut un rol, spun eu, de transmitere de informaţii extrem de important şi de puternic. Şi lucrurile mergeau foarte simplu pe vremea aia. Păi, eu, prin colegele lui soră-mea, am fost ţinut la curent, de exemplu, că vin muncitorii din Băneasa. Colega aia a lui soră-mea, Oana, a vorbit cu taică-su, el era inginer acolo, la fabrică, la Băneasa. Deci el a vorbit, firește, cu oameni de-acolo. Deci lucrurile, informaţiile circulau, cum să spun eu, exponenţial, adică din gură în gură şi din om în om. Dar se răspândeau cu rapiditate foarte mare. De-aia şi foarte multe zvonuri, de-aia şi foarte multe exagerări. Nu vă ascund faptul că eu şi oameni ca mine suntem unii dintre cei care am colportat şi zvonul. Adică spuneam de mii de morţi, de zeci de mii de morţi la Timişoara, deci răspândeam şi noi, la rândul nostru, zvonul... ce-auzeam, le amplificam şi se ducea. Deci lucrurile astea sunt naturale şi sunt normale, în fond şi la urma urmei, sunt fenomene de înţeles. De asta spun că e foarte important, câteva surse de comunicare a acelora din Timişoara le-am dus mai departe şi noi."

www.memorialulrevolutiei.ro

De altfel, despre participarea activă a unor timişoreni la Bucureşti, în ziua de 21 decembrie, şi despre rolul unor actori şi interesul unor oameni de cultură s-a comunicat mediatic, de-a lungul celor peste 23 de ani care s-au scurs de-atunci. Pe unele posturi de televiziune, de exemplu Pro TV, în talk-show-ul moderat de Lucian Mândruţă, persoane care s-au evidenţiat ca lideri în evenimente, precum Gelu Voican Voiculescu, au făcut referire la „prezenţa unor timişoreni cu manifeste pe străzile capitalei, dar şi a unor indivizi la miting, bănuiţi a fi din trupe sovietice de şoc", numite de jurnalistul Emil Hurezeanu, în cadrul aceleiaşi emisiuni, „băieţi cu ochi roşii, gherile urbane pregătite să lupte în oraşe, în caz de conflict cu trupele NATO". Trebuie să adaug că şi tineri din Republica Moldova – deja înrolaţi de U.R.S.S., în timpul evenimentelor din România – făceau pregătire să lupte în conflictul din Afganistan, fiind instruiţi timp de şase luni de Armata Rusă, în Ungaria, după cum declară Iulian Olărescu, pe-atunci soldat – originar din Basarabia, absolvent al Academiei de Teatru şi Film, Secţia Imagine, Bucureşti – în emisiunea „Revoluţia şi execuţia".

Pe de altă parte, medicul Florin Filipoiu, revoluţionar din Bucureşti, mărturiseşte, în documentarul „Conspiraţia Securităţii", realizat de Revista „Lumea" şi difuzat pe postul OTV, un moment interesant care a concentrat lumea, în vâltoarea luptelor din stradă, la barajul format de miliţie, lângă fostul Restaurant „Grădiniţa". „Au venit doi indivizi, au scos nişte bilete de tren şi-au spus: «Noi suntem de la Lugoj. Uitaţi, la Lugoj revoluţia a învins, astea-s biletele de tren cu care am venit acum!...» Da. Deci oameni mai plinuţi, negricioşi. Şi totuşi lumea s-a coalizat în jurul lor."

Aşa cum bine a observat şi istoricul Marian Oprea, călătorii menţionaţi au pomenit de cuvântul „revoluţie" când încă nu se ştia dacă Ceauşescu va mai fi sau nu va mai fi. Reamintesc cititorilor că faptele istorisite se petreceau în 21 decembrie 1989.

Liza **KRATOCHWILL**

www.memorialulrevolutiei.ro

Mişcarea studenţească din Timişoara – 30 octombrie 1956
Partea a III-a

This study puts down a thoroughgoing analysis of the student movement which took place in Timişoara on October 30th 1956. The study gathers up the most important aspects of this major event for the anticommunist struggle led by the Romanian people. The students from Timişoara proved to the communist authorities that the political regime that had been set up in Romania was not in fact accepted by the Romanian intellectuals. The student movement enjoyed the participation of a significant number of students attending the higher education institutions from Timişoara University Centre.

The students drew up a memorandum which highlighted the economic, political and social complaints; in fact, this memorandum was the main document of the student movement. The students demanded the withdrawal of the Soviet military forces from Romania, the freedom of the press and the freedom of expression, wiping out of the cult of personality, academic autonomy, elimination of contributions and reduction of taxes as well as reliable and efficient measures and actions designed to meet the population's needs. The students challenged both the Romanian political and economic conditions as well as the decisions made by the communist regime. However, the student movement from 1956 led to the expulsion of a large number of students attending those manifestations.

Key words: **communism, 1956, student movement, Timişoara, memorandum.**

www.memorialulrevolutiei.ro

1. Contextul mişcării studenţeşti

Congresul al XX-lea al P.C.U.S. din 14-25 februarie 1956 milita pentru coexistenţa paşnică şi pluralitatea căilor de dezvoltare socialistă. Nu era vorba de o renunţare la ţările satelit, deoarece acestea îi aduceau mari avantaje, era doar o relativă liberalizare. Această destalinizare a fost receptată diferit în ţările din lagărul socialist, astfel că în 1956 s-au declanşat adevărate seisme revoluţionare în Polonia şi Ungaria, datorită existenţei unor curente politice reformatoare. Polonia a reuşit să se încadreze noului sistem propus de Kremlin, dorind să evite o intervenţie militară a sovieticilor, în timp ce în Ungaria se declanşează o revoluţie ce este înfrântă prin intervenţia directă a trupelor sovietice care staţionau pe teritoriul ţării,

fiind suplimentate cu trupe aduse din Uniunea Sovietică, precum şi din alte state membre ale Tratatului de la Varşovia, inclusiv România[1].

În România, ideea destalinizării a prins contur. Studenţii reprezentau un pericol pentru regimul comunist. Încă din primăvara-vara anului 1956, în mediile studenţeşti au apărut semne de nemulţumire faţă de regim, nemulţumiri exprimate fie deschis, în şedinţe U.T.M., fie pe căi ocolitoare, în discuţii pe holurile facultăţilor sau în camerele de cămin. Conducerea de la Bucureşti a fost preocupată de adoptarea unor măsuri în vederea supravegherii învăţământului universitar. Studenţilor li s-au promis: condiţii mai bune, acces preferenţial la manifestări sportive şi culturale, extinderea bazei materiale (cămine, cantine, baze sportive, case de cultură, tabere studenţeşti)[2].

Începând cu luna septembrie a anului 1956, s-au desfăşurat mai multe adunări în facultăţi, în care studenţii şi-au exprimat în mod deschis nemulţumirile. Ei au adus în discuţie probleme nedezbătute până atunci – relaţiile dintre U.R.S.S. şi România, necesitatea prezenţei trupelor sovietice în România, colectivizarea forţată a agriculturii, situaţia grea a studenţilor, falsitatea afişată de conducători şi de presa oficială în contradicţie cu realitatea – care erau şi revendicările susţinute de unguri şi polonezi. Studenţii erau nemulţumiţi şi de sistemul de acordare a burselor, de politizarea excesivă a programei de învăţământ, de birocratizarea structurilor U.T.M. Nemulţumirile studenţilor s-au acutizat pe fondul solidarizării cu studenţii polonezi şi unguri, după ascultarea unor ştiri la posturile de radio străine privind cursul evenimentelor din ţările vecine.

2. Prezentarea generală a anului 1956-1957 în România

Declanşarea Revoluţiei din Ungaria în 23 octombrie 1956 a provocat o dinamizare a mediilor studenţeşti. La Cluj, studenţii erau nemulţumiţi de supraîncărcarea programului de studii, de prezenţa obligatorie la cursuri, de criteriile şi modul de acordare a burselor studenţeşti, cerând, în acelaşi timp, autonomie universitară. Participanţii au decis convocarea unei mari adunări studenţeşti, care ar fi trebuit să aibă loc pe un stadion din oraş, moment în care s-ar fi prezentat şi un program de revendicări. Iniţiativa a rămas însă fără rezolvare, pentru că iniţiatorii acestui protest au fost arestaţi de Securitate chiar a doua zi. În 24 octombrie mai mulţi studenţi din anul al V-lea de la Facultatea de Filologie din Bucureşti au fost şi ei arestaţi după ce

[1] Ioana Boca, *1956. Un an de ruptură,* Editura Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 2001, p. 100.
[2] Vladimir Tismăneanu, Dorin Dobrincu, Cristian Vasile, *Raport Final*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2007, p. 681.

www.memorialulrevolutiei.ro

au purtat mai multe discuţii despre situaţia din Ungaria, iar doi dintre ei au depus la sediul ziarului „Scânteia Tineretului" un text pentru a fi publicat, în care era criticată conducerea de partid[3]. La Timişoara, în ziua de 26 octombrie, toate cadrele universitare au fost chemate la un instructaj, la care s-a hotărât ca, a doua zi, să se organizeze şedinţe pe grupe mici de studenţi, pentru a se studia mai bine starea de spirit şi a se comunica „adevărul" despre situaţia din Ungaria sub formula: „În zilele anterioare, în ţara vecină şi prietenă au avut loc o serie de tulburări, provocate de delicvenţi, huligani şi foşti deţinuţi de drept comun, care, încurajaţi de propaganda duşmănoasă a posturilor de radio străine, s-au dedat la furturi, spărgând vitrine şi incendiind unele obiective. Împotriva lor s-a ridicat poporul strâns unit în jurul partidului şi al organelor de ordine, care au restabilit situaţia.[4]"

În 27 octombrie, la Timişoara, un grup de studenţi de la Politehnică a avut iniţiativa organizării unei mari adunări, la care să participe studenţi de la toate facultăţile din oraş. În 30 octombrie cantina Institutului Politehnic era arhiplină. Anunţată în ultimul moment, conducerea institutului a participat la şedinţă, alături de doi lideri de partid veniţi de la Bucureşti, Petre Lupu şi Ilie Verdeţ. Tinerii au abordat subiecte ca: prezenţa trupelor sovietice în România, colectivizarea forţată a agriculturii, folosirea la construirea Canalului Dunăre-Marea Neagră a deţinuţilor politici, nivelul scăzut de trai al întregii populaţii şi şi-au exprimat făţiş sentimentele antisovietice.

Memoriul acestora a luat în discuţie nu numai probleme de ordin studenţesc, ci a făcut trimiteri la situaţia generală din ţară. Printre doleanţele studenţilor se numărau: lichidarea definitivă a cultului personalităţii, desfiinţarea sistemului de norme din economie, reducerea cotelor şi impozitelor din agricultură, mărirea salariilor tuturor categoriilor de salariaţi, relaţii bazate pe principiul egalităţii cu toate statele, retragerea imediată a trupelor sovietice, încheierea de convenţii economice cu toate statele, inclusiv cele capitaliste, libertatea presei şi a cuvântului, schimbarea criteriilor de acordare a burselor, pentru ca un număr mare de studenţi să beneficieze de ele, eliminarea limbii ruse ca limbă obligatorie de studiu, a marxismului şi a economiei politice din programa universitară. Studenţii au avertizat că neprimirea unui răspuns din partea autorităţilor în termen de 3 zile va duce la declanşarea unei greve generale, cerând, totodată, să nu fie luată nicio măsură represivă împotriva celor care au participat la adunare. S-

[3] *Ibidem*, pp. 681-682.

[4] Marius Ghilezan, Ion Medoia, *Ilie Verdeţ, trimisul C.C. al P.M.R., a participat la reprimarea mişcării studenţeşti anticomuniste*, în „România Liberă", nr. 1400/1 noiembrie 1994, p. 9.

www.memorialulrevolutiei.ro

a constituit un comitet studenţesc, format din reprezentanţi ai tuturor facultăţilor, care a fost împuternicit să prezinte, a doua zi, autorităţilor locale şi presei programul de revendicări.

Oficialităţile prezente le-au promis studenţilor că vor transmite la Bucureşti toate cerinţele lor şi că le vor da un răspuns, dar, în momentul încheierii adunării, participanţii au fost reţinuţi de către forţele militare, care înconjuraseră, între timp, campusul[5]. Colonelul Negrea, şeful Securităţii regiunii Banat, a decretat: „Din acest moment, nimeni nu mai are voie nici să întrebe, nici să vorbească nimic". A continuat „Vă pregătiţi cu toţii de un drum lung! Veţi fi îmbarcaţi în camioane militare. Să nu îndrăzniţi să fugiţi sau să săriţi din camioane, căci soldaţii au ordin să tragă şi vor trage ca în câini". „Fiecare cum se găseşte, aşa va pleca"[6]. Studenţii au fost transportaţi la o unitate militară de lângă Timişoara, la Becicherecul Mic. Aici au fost încarceraţi pentru câteva zile. Aproximativ 900 dintre cei 2000 de studenţi arestaţi au fost supuşi anchetelor Securităţii. Organele represive au trecut la o triere a studenţilor pentru depistarea celor care se evidenţiaseră în timpul discuţiilor, restul fiind eliberaţi după câteva zile. Liderii protestului au fost duşi direct la sediul Securităţii din Timişoara şi supuşi anchetelor. Chiar în timpul desfăşurării adunării de la Timişoara, Biroul Politic al C.C. al P.M.R. s-a întrunit în regim de urgenţă, luând decizia arestării studenţilor protestatari timişoreni. Membrii Biroului Politic au înfiinţat şi un organism de criză, Comandamentul General, în alcătuirea căruia intrau Nicolae Ceauşescu, secretar al C.C. al P.M.R, Alexandru Drăghici, ministrul Afacerilor Interne şi membru al Biroului Politic, Leontin Sălăjan, ministrul Forţelor Armate, membru al C.C. al P.M.R., sub conducerea lui Emil Bodnăraş, membru al Biroului Politic.

Atribuţiile noului organism erau foarte largi: coordonarea activităţilor serviciilor de informare ale statului, puterea de decizie pentru reprimarea oricăror acţiuni care ar ameninţa ordinea de stat, inclusiv dreptul de a ordona deschiderea focului şi dreptul de a declara stare excepţională în orice regiune a ţării, subordonarea unor instituţii importante – M.F.A., M.A.I., Procuratura Militară şi instanţele militare de judecată. Comandamentul putea declara stare excepţională în anumite regiuni ale ţării, iar trupele M.F.A. şi ale Securităţii erau pregătite pentru a interveni în orice moment, la ordinul comandamentului. Printre atribuţiile comandamentului

[5] Vladimir Tismăneanu, *op. cit*, pp. 683-684.
[6] Aurel Baghiu, *Mişcările studenţeşti din '56*, în Revista „NU", nr. 58, 25 noiembrie-2 decembrie 1991, p. 9.

www.memorialulrevolutiei.ro

se specifica, în mod explicit, că putea lua măsuri pentru suspendarea cursurilor în institutele de învăţământ superior.

În 31 octombrie, cursurile tuturor facultăţilor din Timişoara au fost suspendate. Criza nu s-a încheiat însă după arestarea liderilor şi reţinerea participanţilor la adunarea studenţească. În zilele următoare, tulburările din mediile studenţeşti au continuat.

Pentru a li se permite revenirea la cursuri, studenţilor li s-a impus semnarea unor desolidarizări de adunarea din 30 octombrie. Zeci de studenţi au fost exmatriculaţi în lunile următoare, fiind acuzaţi de „abateri grave de la disciplină", de „atitudine dușmănoasă", de „participare la acţiunea studenţilor de la Politehnică". Din cei circa 2000 de studenţi reţinuţi în acele zile la Timişoara, doar la 30 li s-a întocmit dosar penal. Studenţii au fost aduşi în faţa justiţiei, fiind împărţiţi în două loturi.

Tribunalul Militar Timişoara a dat sentinţele în 22 noiembrie şi 13 decembrie. Rapiditatea cu care s-a trecut la judecarea şi condamnarea studenţilor protestatari, precum şi încadrarea lor la un articol al Codului Penal care nu prevedea pedepse foarte mari, Articolul 327 (instigare publică), şi nu Articolul 209 (uneltire contra ordinii sociale) arată că autorităţile au dorit o rezolvare imediată a crizei de la Timişoara, încercând, în acelaşi timp, să evite provocarea unor noi tensiuni în mediile studenţeşti prin pedepsirea mai dură a protestatarilor.

În 10 noiembrie, Biroul Politic a desemnat un colectiv, format din Ilie Verdeţ, adjunct al Secţiei Organe a C.C. al P.M.R., Virgil Florea, adjunct al Secţiei Ştiinţă şi Cultură a C.C. al P.M.R., Nicolae Oniga, adjunct al Secţiei de Propagandă şi Agitaţie a C.C. al P.M.R., Nicolae Şipoş, ministru adjunct al Ministerului Învăţământului, Aurel Pop, director al Direcţiei Ştiinţelor Sociale din Ministerul Învăţământului, şi Ion Cârcei, secretar al C.C. al U.T.M., care a fost trimis la Timişoara pentru rezolvarea tuturor problemelor de după proteste. Grupul a primit atribuţiuni largi, fiind împuternicit să ia toate măsurile organizatorice, politice şi educative pe care le considera necesare. În perioada imediat următoare, 16 organizaţii U.T.M. din facultăţile timişorene au fost dizolvate, iar constituirea Asociaţiilor Studenţeşti şi alegerea liderilor consiliilor, în cazul în care erau deja constituite, au fost stopate. Abia la începutul anului 1957 se vor alege consiliile asociaţiilor studenţeşti din Centrul Universitar Timişoara[7].

Autorităţile au început să acorde o atenţie deosebită universităţilor, astfel că, în raportul prezentat la şedinţa M.A.I. din decembrie 1957, se anunţa că, în cursul anului 1957, ca urmare directă a evenimentelor din

[7] Vladimir Tismăneanu, *op. cit*., p. 684.

www.memorialulrevolutiei.ro

toamna anului 1956, au fost identificate „242 de elemente suspecte de activitate duşmănoasă”, fiind arestate 169 de persoane din rândul „elementelor contrarevoluţionare”. Conform unei alte statistici oficiale, în 1957 au fost arestate 852 de persoane acuzate de „uneltire contra ordinii sociale”, la care se adaugă alte 327 de persoane, câte fuseseră arestate în 1956, 1017 persoane acuzate de „agitaţie publică” şi 78 de persoane acuzate de „răspândire de manifeste”. În acelaşi timp, mediile studenţeşti au fost puse sub o strictă supraveghere.

La 12 noiembrie 1956 rectoratele institutelor de învăţământ superior trimiteau tuturor facultăţilor adrese prin care li se cerea o monitorizare atentă a tinerilor. Printr-o decizie a Ministerului Învăţământului, decanatele au fost obligate să afişeze, pentru a fi aduse la cunoştinţa studenţilor, articolele din regulamentul învăţământului superior referitoare la frecvenţă şi disciplină, precum şi sancţiunile legate de nerespectarea regulamentului.

La consfătuirea din 13 decembrie 1956 cu prim-secretarii Comitetelor Regionale U.T.M., instructorii C.C. şi responsabilii publicaţiilor şi ai celorlalte instituţii coordonate de C.C. al U.T.M., s-a decis ca, până la 1 ianuarie 1957, să fie organizate adunări generale U.T.M., în care „elementele duşmănoase” să fie puse în discuţie şi excluse din organizaţie. Au fost luate măsuri pentru „pacificarea” masei studenţeşti. Încă de la începutul crizei, în luna octombrie, Biroul Politic a decis mărirea burselor şi a stabilit noi criterii de acordare a acestora. În noiembrie au fost trimise pe teren echipe care să verifice condiţiile din căminele şi cantinele studenţeşti. Ministerul Învăţământului a primit o suplimentare de buget de 750.000 de lei pentru reparaţiile necesare în campusurile studenţeşti. Administraţia a fost instruită să le asigure studenţilor cele mai bune condiţii în perioada examenelor (decembrie 1956), iar profesorii au primit instrucţiuni să fie mai indulgenţi cu studenţii în timpul examenelor.

S-au introdus criterii noi de admitere în facultăţi, revenindu-se la verificarea dosarelor candidaţilor, şi s-a trecut la „epurarea” studenţilor. În 13 noiembrie 1956, în şedinţa Biroului Politic, s-a decis ca Ministerul Învăţământului să întocmească un program concret de măsuri, care să ducă la „îmbunătăţirea compoziţiei sociale” a studenţilor, ceea ce însemna, de fapt, reactivarea „dosarului”, pe baza căruia se putea intra la facultate la începutul anilor ’50, contând apartenenţa politică şi originea socială a candidatului. Exmatriculările din facultăţi au început imediat. Primii vizaţi au fost foştii deţinuţi politici, cărora li se permisese, în anii 1955-1956, revenirea în facultăţi. În 19 noiembrie 1956, Ministerul Învăţământului a trimis o circulară către toate instituţiile de învăţământ superior, solicitându-le ca, în termen de 7 zile, să trimită la Direcţia Generală a Învăţământului

www.memorialulrevolutiei.ro

Superior o situaţie a reînmatriculărilor din perioada 1955-1956, cerându-se în mod expres să se indice studenţii care au avut condamnări politice.

În 23 noiembrie, la o şedinţă cu activişti ai C.C. al P.M.R., unul dintre participanţi a precizat că va trebui să se introducă din nou rubrica în chestionarele studenţilor: „ocupaţia părinţilor" înainte de 23 august 1944 şi, în prezent, să se vadă ai cui fii sunt: de moşieri, de chiaburi, de funcţionari sau de muncitori. În câteva luni după declanşarea acestui val de excluderi şi exmatriculări, câteva zeci de studenţi fuseseră deja victime ale unor acuze ca: „fiu de preot", „fii de moşieri, exploatatori", „legionari" sau că „îşi ascunseseră originea socială".

Tonul campaniei de exmatriculări a fost dat de Nicolae Ceauşescu, membru al Biroului Politic al C.C. al P.M.R., care, într-un discurs ţinut la Bucureşti, în 15 noiembrie 1956, recomanda eliminarea urgentă din facultăţi a tuturor foştilor deţinuţi politic, dar şi a oricărui student care avea o atitudine critică faţă de regim, pentru a fi un exemplu pentru toţi ceilalţi studenţi.

În 1957 a fost emisă hotărârea 1003/1957 „pentru îmbunătăţirea compoziţiei sociale a studenţilor". Pe baza acestei hotărâri, s-a început o nouă campanie de exmatriculări din facultăţi. Multe dintre aceste exmatriculări aveau loc în cadrul unor şedinţe U.T.M. sau adunări studenţeşti, transformate în adevărate procese publice de demascare. Fii de preoţi, de foşti ofiţeri, de chiaburi, de condamnaţi politic, tineri „mistici", „cosmopoliţi", „împăciuitorişti", foşti deţinuţi politic, toţi au fost vizaţi de noua hotărâre. După protestele studenţilor din toamna anului 1956 s-a trecut şi la o restructurare a U.T.M., liderii partidului considerând că organizaţia nu îşi făcuse suficient datoria, contribuind la declanşarea crizei. Conducerea U.T.M. a convocat, în luna noiembrie, adunări cu studenţii din toate centrele universitare, pentru a fi discutate evenimentele din ultima perioadă. La şedinţa activului C.C. al U.T.M. din 18 noiembrie 1956, condusă de Virgil Trofin, primul-secretar al U.T.M., discutarea activităţii organizate în rândul studenţilor în timpul evenimentelor din Ungaria a fost principalul punct pe ordinea de zi. Liderii U.T.M. s-au văzut nevoiţi să recunoască că membrii organizaţiei din facultăţi se găsiseră printre protestatari.

În ceea ce priveşte cadrele de conducere a organizaţiilor de bază ale U.T.M., se recomanda verificarea acestora şi „infirmarea" lor în cazul în care nu corespundeau cerinţelor partidului, chiar dacă erau printre studenţii cu rezultate bune la învăţătură. S-a dat, astfel, startul unei epurări la nivelul nu doar al simplilor membri ai organizaţiei, ci chiar al conducerii U.T.M. După protestele din toamna anului 1956 autorităţile au monitorizat, cu atenţie sporită, mediile studenţeşti. Securitatea a folosit toate mijloacele –

www.memorialulrevolutiei.ro

informatori, delatori, filaj – pentru identificarea focarelor „reacţionare” şi eliminarea lor din rândul studenţimii. Valul de arestări din 1958-1959 – declanşat atât ca o reacţie la protestele din 1956, cât şi ca o măsură preventivă, în contextul retragerii trupelor sovietice – a amintit de teroarea de la începutul anilor 1950. Zeci de studenţi au fost arestaţi, în această perioadă, pentru mulţi atitudinea din timpul protestelor din 1956 fiind factor agravant în stabilirea pedepsei. Arestaţilor li se adaugă alte zeci de studenţi exmatriculaţi[8].

3. Desfăşurarea evenimentelor în Timişoara – octombrie 1956

Evenimentele care au avut loc în ţările aflate sub controlul sovietic, Polonia şi Ungaria, au produs îngrijorare în rândul elitei politice româneşti, ceea ce a determinat schimbări în politica dusă faţă de Moscova. Agitaţie s-a produs şi în rândul societăţii româneşti, care a perceput Revoluţia Maghiară şi evenimentele din Polonia ca pe un posibil semnal de schimbare a regimului din România. Liderii de la Bucureşti au fost interesaţi, încă din 23 octombrie, să cunoască „pulsul” populaţiei, pentru a evita o eventuală criză[9].

Membrii Biroului Politic al Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român au hotărât, într-o şedinţă din data de 24 octombrie 1956, o serie de măsuri ce trebuiau aplicate pentru menţinerea controlului. S-a trecut la cenzurarea corespondenţei din şi către Ungaria, din teama creării unor legături între centrele anticomuniste, cenzurarea publicaţiilor venite din Ungaria, întărirea pazei la frontiera româno-ungară şi ţinerea în alertă a armatei, neacordându-se permisii şi concedii militarilor[10].

În condiţiile în care presa oficială a pus un adevărat embargou asupra informaţiilor venite dinspre Polonia şi Ungaria, principala sursă de informare au fost posturile de radio străine, ca „Europa Liberă”, BBC sau, pentru regiunile de graniţă, postul de radio Budapesta, care au informat exact şi detaliat despre desfăşurarea evenimentelor. Lipsa ştirilor oficiale a creat o adevărată psihoză a zvonurilor în rândul populaţiei. La nivelul societăţii româneşti au existat, în toamna lui 1956, puţine reacţii de contestare a regimului comunist de la Bucureşti.

Revoluţia din Ungaria a suscitat interesul românilor, care au încercat să afle cât mai multe informaţii despre ceea ce s-a întâmplat în ţara vecină[11]. La 15 august 1956 intraseră în vigoare dispoziţiile privind desfiinţarea obligativităţii vizelor de intrare în Republica Populară Ungară şi, respectiv,

[8] *Ibidem*, pp. 689-692.
[9] Ioana Boca, *op. cit*., p. 126.
[10] *Ibidem*, p. 115.
[11] *Ibidem*, pp. 126-128.

www.memorialulrevolutiei.ro

în Republica Populară Română, pentru cetăţenii de toate categoriile. Din acel moment, frontiera româno-ungară a fost, pur şi simplu, asaltată de zeci de mii de cetăţeni maghiari, care veneau şi vizitau România, în special Transilvania. Au fost foarte mulţi cetăţeni români care doreau să călătorească prin Ungaria[12]. Cei mai mulţi români s-au rezumat la a comenta evenimentele din Ungaria şi a face o comparaţie cu starea de lucruri din România, asemănătoare, în mare măsură, cu cea din ţara vecină.

Regimul comunist considera că influenţa negativă a evenimentelor desfăşurate pe teritoriul Ungariei poate pătrunde în ţară prin vizitele oficiale, cât şi neoficiale, prin trimiterea de materiale literare din Ungaria, precum şi prin materiale de propagandă[13]. Spaima de a pătrunde agenţi ai „contrarevoluţiei" ungare în România, precum şi alţi „duşmani", a dus la suspendarea liberei circulaţii la graniţa cu Ungaria, nimeni nemaiavând aprobarea de a pleca în ţara vecină[14].

Presa românească prezenta evenimentele din Ungaria ca fiind acţiuni contrarevoluţionare ale delicvenţilor şi foştilor deţinuţi de drept comun care, încurajaţi de propaganda posturilor de radio occidentale, au trecut la jafuri şi furturi[15].

Denaturarea evenimentelor din ţara vecină a fost susţinută şi de o acţiune propagandistică prin două circulare ale Comitetului Central al P.M.R., transmise comitetelor regionale de partid. Este vorba de circulara numărul 22 din 24 octombrie şi circulara numărul 23 din 27 octombrie 1956. În conformitate cu acestea, Biroul Comitetului Regional de Partid trebuia să stabilească măsurile ce trebuiau luate pentru lămurirea evenimentelor din ţara vecină. În şedinţele de aplicare a acestor circulare, se ridică întrebări legate de ceea ce s-a întâmplat în Ungaria şi apar, de asemenea, reacţii care arătau o cunoaştere clară a ceea ce se întâmpla, de fapt, iar în comunele raionului Timişoara majoritatea populaţiei era de partea „contrarevoluţionarilor" din Ungaria, deoarece situaţia economică din ţară era grea şi cotele erau destul de mari[16].

În instituţiile de învăţământ superior, şedinţele de explicare a evenimentelor din Ungaria în varianta comunistă au determinat apariţia unor reacţii.

www.memorialulrevolutiei.ro

---

[12] Alexandru Ghişa, *Revoluţia Ungară din 1956 într-un episod epistolar*, în „Dosarele Istoriei", anul XII, nr. 3 (127)/2007, p. 63.
[13] A.N.D.J.T., Fond *Comitetul Regional al P.C.R. Banat*, dosar (în continuare d.) 45/1956, f. 1.
[14] Ioana Boca, *op. cit.*, p. 115.
[15] Vezi ziarul *Scânteia*, nr. 3735-3738 din octombrie 1956.
[16] A.N.D.J.T., Fond *Comitetul Regional al P. C. R. Banat*, d. 20/1956, f. 23.

În 27 octombrie 1956 are loc o acţiune de prezentare a „adevărului" despre Ungaria, văzută de autorităţi, în urma căreia studenţii vor fi organizaţi pe grupe mici, ceea ce le-a dat acestora ocazia să conştientizeze teama autorităţilor faţă de o posibilă ridicare a lor împotriva sistemului[17].

În toamna anului 1956, în ceea ce priveşte situaţia studenţilor, condiţiile de viaţă erau destul de proaste, având în vedere faptul că bursele erau mici. Astfel, deşi în 6 octombrie 1956, printr-o hotărâre guvernamentală, bursele studenţeşti au fost mărite, ele nu acopereau necesităţile acestora[18]. Cu toate că guvernul a anunţat mărirea burselor, mulţi dintre studenţi şi-au pierdut, de fapt, dreptul la bursă, deoarece plafonul de venit al părinţilor a rămas nemodificat, în condiţiile în care a avut loc o creştere salarială. Mai mult, studenţilor necăminişti li se oprea din bursă regia de cămin şi cantină, ceea ce ducea la o scădere a sumei cuvenite. Studenţii care nu primeau bursă se confruntau cu o situaţie materială grea, mulţi veniţi de la sate, iar părinţii, în condiţiile în care trebuiau să dea statului cotele la produsele agricole, nu aveau un venit suficient pentru a-şi întreţine copiii la facultate. Cel care primea bursă trebuia să fie integralist, un singur examen amânat, chiar din motive medicale, atrăgea după sine pierderea dreptului la bursă. Cantinele şi căminele studenţeşti erau într-o stare deplorabilă[19]. Numărul mic de locuri din cămine făcea imposibilă rezolvarea tuturor cererilor[20].

Cu ocazia adunării, din data de 27 octombrie, din sala 123 a Facultăţii de Mecanică, la care au participat Secţia Energetică şi grupele 1 şi 2 a Secţiei de Maşini termice, studenţii pun întrebări asistentului Ştefan Rosinger, însărcinat de partid cu explicarea variantei lor cu privire la evenimentele din ţara vecină, cu privire la motivul intervenţiei sovietice în Ungaria, asupra caracterului cererilor studenţilor maghiari, asupra modului de justificare a prezenţei armatei sovietice în România. Studenţii pun problema scoaterii limbii ruse ca materie obligatorie din programa analitică şi problema burselor[21]. Studenţii Teodor Stanca, Caius Muţiu, Aurel Baghiu, Nicolae Boldea, Valentin Rusu, Romulus Vlădeanu şi Nicolae Balaci condamnă intervenţia sovietică în Ungaria, cer desfiinţarea cotelor şi îmbunătăţirea hranei de la cantină. Se poate observa foarte clar că nu avem

[17] Teodor Stanca, *Am fost printre organizatorii mişcării studenţeşti,* în „Revista 22", anul II, nr. 44, Bucureşti, 1991, p. 5.
[18] A.N.D.J.T., Fond *Comitetul Regional al P.C.R. Banat*, d. 29/1956, f. 291.
[19] Idem, Fond *Comitetul orăşenesc al P.C.R.*, d. 16/1956, f. 2.
[20] Ioana Boca, *op. cit.*, pp. 135-136.
[21] Mihaela Sitariu, *Rezistenţa anticomunistă: Timişoara 1956*, Editura Sophia, Bucureşti, 1998, p. 56.

www.memorialulrevolutiei.ro

de a face numai cu revendicări strict studenţeşti, ci şi cu revendicări cu caracter general.

După încercarea regimului de a le explica studenţilor propria versiune cu privire la evenimentele din Ungaria, un grup de studenţi de la Mecanică, din anul V, respectiv Aurel Baghiu*, Teodor Stanca şi Caius Muţiu încep pregătirea unei manifestaţii de protest. Aceştia, întâlnindu-se cu câţiva colegi, au încercat să găsească varianta cea mai potrivită pentru declanşarea manifestaţiei. Caius Muţiu propune organizarea unei întruniri pentru data de 29 octombrie, dar Teodor Stanca e de părere că timpul e prea scurt pentru a fi anunţaţi toţi studenţii şi propune data de 30 octombrie. Teodor Stanca îşi aminteşte că aveau în cap tot felul de variante: fie un marş la ora 15.00, când ieşeau oamenii de la lucru, fie să meargă la unităţile militare pentru a lua legătura cu ofiţerii, ştiind că existau nemulţumiri în rândurile armatei, dar se hotărăşte organizarea unei adunări, urmând, după crearea unei atmosfere tensionate, să se iasă în stradă în faţa Comitetului Regional de Partid[22]. Au dorit ca aceste adunări să aibă loc şi în alte facultăţi pentru a se demonstra organelor de stat că există o solidaritate în rândul studenţilor, având aceleaşi revendicări.

În ziua de 29 octombrie 1956, Muţiu, Stanca, Baghiu, Nagy, Barth, Taşcă, precum şi asistentul Gheorghe Pop au stabilit ca toate întrunirile pe facultăţi să fie convocate pe 30 octombrie, la ora 14.00, iar organizaţia Uniunii Tineretului Muncitoresc (U.T.M.) să fie anunţată cu două ore înainte de începerea adunării. Studentul Teodor Stanca a propus să fie invitate şi forurile superioare din Ministerul Învăţământului, precum şi conducerea Institutului Politehnic.

Versiunea regimului cu privire la această întâlnire este aceea că o serie de studenţi, sprijiniţi de asistentul de la catedra de ştiinţe sociale, au ţinut o şedinţă secretă şi au hotărât convocarea unei adunări peste capul organelor de partid[23]. Se stabilesc persoanele ce trebuiau să facă legătura cu celelalte centre universitare şi sunt căutaţi oamenii de încredere pentru a face legătura cu celelalte facultăţi sau cu anumite categorii sociale, precum muncitorii. După cum îşi aminteşte studentul Ioan Muntean, aceştia erau: Axente Ţerbea şi Valentin Rusu, care merg la Facultatea de Zootehnie şi Agronomie, Nicolae Balaci la Agronomie, Ion Mihalca şi Ioan Ilca la

www.memorialulrevolutiei.ro

* Aurel Baghiu, student în anul V al Facultăţii de Mecanică, unul dintre liderii mişcării studenţeşti din octombrie 1956 împotriva regimului comunist şi a ocupanţilor sovietici, a fost închis 8 ani şi a cunoscut infernul de la Gherla, precum şi din alte închisori comuniste. Este autorul cărţii intitulate *Printre gratii*.

[22] Teodor Stanca, *Am fost ...*, p. 5.

[23] A.N.D.J.T., Fond *Comitetul Regional al PCR Banat*, d. 45/1956, f. 2.

Institutul de Medicină, Heinrich Drobny la Institutul Pedagogic, Caius Muţiu la Chimie Industrială şi Mecanică, Ladislau Nagy la Facultatea de Construcţii. Studentul Radu Valentin afirmă că răspândirea zvonului că va avea loc o adunare în ziua de 30 octombrie s-a făcut destul de repede, chiar el a scris pe tablă: „Sala 115, ora 14,00", pentru a-i anunţa pe studenţii de la Mecanică din primul an[24].

Organele regimului comunist au văzut adunarea de la Facultatea de Mecanică ca un îndemn adresat studenţilor de la celelalte facultăţi la acţiuni antistatale şi contrarevoluţionare prin scrierea pe tablă a unei pretinse adunări convocate de ministrul adjunct Coriolan Drăgulescu, că la Facultatea de Mecanică se organizează o conferinţă urmată de dans, rulând filmul „Mâine se va termina totul", o adevărată provocare pentru regim[25].

La această adunare a studenţilor şi-au făcut apariţia toţi cei invitaţi să participe: rectorul Institutului Politehnic, Alexandru Rogojan, prodecanul Facultăţii de Mecanică, Gheorghe Cristodorescu, şi ministrul adjunct al Învăţământului, Coriolan Drăgulescu, aflat la Timişoara, deoarece i se alocaseră ore la Facultatea de Chimie. Sunt alertate Securitatea şi forţele militare şi este stabilită legătura telefonică neîntreruptă cu cabinetul prim-secretarului Comitetului Regional de Partid, Martin Isac. Sala 115, unde a început adunarea, era unul dintre cele mai mari amfiteatre ale Facultăţii de Mecanică, dar, cu toate acestea, studentul Marian Lazăr, de la Facultatea de Construcţii[26], şi studentul Teodor Stanca îşi amintesc că sala a devenit neîncăpătoare[27].

Tonul discuţiilor a fost deosebit de dur, studenţii acuzându-i pe conducătorii statului de dezinformare şi minciună, manifestându-şi sentimentele antisovietice prin lozinci de genul: „Afară cu ruşii din ţară!", „Ne-am săturat de robie!", „Vrem libertate!", „Unde este grâul nostru?". Participanţii au pus autorităţilor întrebări care se refereau la cartelarea pâinii într-o ţară agricolă, la condiţiile de mizerie în care trăiau ţăranii şi muncitorii, la ce a însemnat, de fapt, canalul Dunăre-Marea Neagră, unde au murit mii de oameni[28].

Au avut loc huiduieli la adresa partidului şi guvernului, întreţinute de elemente duşmănoase: studenţi repetenţi, exmatriculaţi, cum erau

[24] Mihaela Sitariu, *Oaza de libertate*, Editura Polirom, Iaşi, 2004, p. 36.
[25] A.N.D.J.T., Fond *Comitetul Regional al P.C.R. Banat,* d. 45/1956, ff. 142-143.
[26] *Ibidem*, f. 3.
[27] Vasile Docea, *Libertatea din oază*, în „Orizont", Anul XVIII, nr. 10 (1489)/27 octombrie 2006, p. 22.
[28] Ioana Boca, *op. cit.*, pp. 135-136.

www.memoriadurevolutiei.ro

consideraţi cei care organizaseră adunarea de către conducerea regională a partidului[29].

Rectorul Institutului Politehnic, Alexandru Rogojan, s-a adresat studenţilor pentru a afla motivul întrunirii neaprobate. Teodor Stanca a luat cuvântul privitor la starea ţării şi la faptul că România era ocupată de trupele sovietice, deşi trecuseră 11 ani de la război, economia fiind subjugată sovieticilor, iar presa lipsită de obiectivitate. Alţi studenţi au cerut retragerea trupelor sovietice din ţară, au pus problema salarizării, a comerţului exterior neechivalent, a sistemului cotelor, şi s-a cerut ţinerea unui moment de reculegere pentru patrioţii căzuţi în Ungaria[30].

În jurul orei 16.00 se hotărăşte ca adunarea să se continue în sala mare a cantinei, ce avea capacitatea de a cuprinde un număr mare de studenţi. Acum şi-au făcut apariţia mai multe persoane cu funcţii de conducere în partid, la nivel local: secretarul Comitetului Regional al U.T.M., Micota, secretarul cu propaganda de la Comitetul Orăşenesc, Hertzberger, dar şi secretarul de partid al Institutului Politehnic, Bunescu, şi secretarul U.T.M. al Institutului Politehnic, Heller, care au venit însoţiţi de Ilie Verdeţ, membru al C.C. al P.M.R., şi Petre Lupu, ministru secretar de stat[31].

De la ora 14.00 până la ora 20.00 au luat cuvântul 30 de studenţi, adunarea transformându-se într-un „prilej de calomnii" la adresa regimului din România şi a Uniunii Sovietice[32]. Oficialităţile prezente şi-au dat seama că nu pot stăpâni situaţia şi au început să le dea dreptate studenţilor şi să le facă promisiuni, cerând un răgaz de trei zile pentru a informa Comitetul Central al P.M.R[33]. La această adunare a apărut, la un moment dat, şi o delegaţie de muncitori trimisă de Comitetul Orăşenesc, dar nu au reuşit să intre în sală.

A existat o informare privind faptul că memoriul studenţilor, ce urma a fi prezentat în data de 30 octombrie, era cunoscut în unele întreprinderi, dar Caius Muţiu consideră că această posibilitate trebuie exclusă, deoarece pe 29 octombrie seara memoriul nu era încă redactat[34].

Printre studenţii care au luat cuvântul s-au numărat: Valentin Rusu, anul IV Mecanică; Alexandru Dărăban, anul III Mecanică; Eugen Gavrea, anul II Mecanică; Cornelia Ionescu, anul II Construcţii; Remus Sitaru, anul

---

[29] A.N.D.J.T., Fond *Comitetul Regional al P.C.R. Banat,* d. 45/1956, f. 3.
[30] Teodor Stanca, *Am fost ...*, p. 5.
[31] Mihaela Sitariu, *Rezistenţa anticomunistă: Timişoara ...*, p. 68.
[32] A.N.D.J.T., Fond *Comitetul Regional al P.C.R. Banat,* d. 45/1956, ff. 148-150.
[33] Teodor Stanca, *Am fost ....*, p. 6.
[34] A.N.D.J.T., Fond *Comitetul regional al P.C.R. Banat,* d. 45/1956, f. 87.

www.memorialulrevolutiei.ro

IV Fizică-Matematică; Iulian Stanciu, anul IV Chimie; Aurelian Păuna şi Teodor Ciomocoş, anul III Construcţii. Nemaifăcând faţă situaţiei, autorităţile s-au retras, iar studenţii au dorit să îşi formuleze pretenţiile într-un memoriu şi să le trimită la redacţia ziarului „Drapelul Roşu". Acest memoriu fusese întocmit de Teodor Stanca în dimineaţa de 30 octombrie 1956[35].

Memoriul a fost citit de către Aurelian Păuna, iar fiecare punct al memoriului este discutat şi aplaudat de către cei prezenţi[36]. În memoriu existau cerinţe cu caracter general: lichidarea definitivă a cultului personalităţii; desfiinţarea normelor în industrie sau revizuirea normelor de lucru care ruinează clasa muncitoare[37]; desfiinţarea cotelor pentru ţărani, creşterea salariilor; desfiinţarea impozitelor pe salarii; libertatea presei şi a cuvântului; retragerea imediată a trupelor sovietice staţionate pe teritoriul ţării; încheierea de convenţii comerciale cu toate statele, inclusiv cu cele capitaliste, care să fie date publicităţii cu specificarea condiţiilor în care au fost încheiate. Au existat şi cereri ce-i privea direct pe studenţi: limba rusă să fie desfiinţată sau să devină facultativă; marxismul şi economia politică să se studieze numai doi ani; educaţia fizică să fie facultativă; acordarea de burse studenţilor ţărani, fără a se ţine cont de starea materială; reducerea preţului la cantină la 150 de lei; autonomie universitară. Era înscrisă, de asemenea, cerinţa ca împotriva autorilor memoriului să nu se ia nicio măsură de constrângere, dar şi faptul că, dacă în trei zile nu vor primi răspuns, vor înceta a se mai duce la cursuri[38].

Se hotărăşte ca memoriul să fie multiplicat şi dus la Partid, la Ministerul Învăţământului sau la Comitetul Central al P.M.R., iar un exemplar să rămână la studenţi. Se formează un comitet din reprezentanţi ai fiecărei facultăţi, ce cuprindea opt studenţi, iniţial fiind propuşi trei, printre care Aurel Baghiu şi Heinrich Drobny de la Mecanică, Octavian Vulpe de la Medicină, Aurel Păuna şi Teodor Ciomocoş de la Construcţii, Gheorghe Păcuraru de la Zootehnie şi alţii[39].

Într-o primă fază, s-au hotărât să ducă memoriul Comitetului Regional de Partid, iar Caius Muţiu propune ca toţi cei prezenţi să mai aştepte o oră întoarcerea comitetului studenţesc. Un alt student din anul V de la Mecanică, Paul Marius, propune să meargă la redacţia „Drapelului

[35] Ioana Boca, *op. cit.*, p. 140.
[36] Mihaela Sitariu, *Rezistenţa anticomunistă: Timişoara ...,* p. 72.
[37] Virgil Lazăr, Aurel Baghiu, *Printre gratii – prima carte dedicată mişcării studenţeşti din Timişoara anului 1956*, în „România Liberă", nr. 1692/17 octombrie 1995, p. 3.
[38] Mihaela Sitariu, *Rezistenţa anticomunistă: Timişoara ...,* pp. 72-73.
[39] *Ibidem,* p. 74.

www.memoriarevolutiei.ro

Roşu" pentru publicarea memoriului sau să-l publice în foaia Politehnicii, dacă aceasta ar trece sub administraţia studenţilor[40].

Când dezbaterile continuau, unităţile militare şi de Securitate au înconjurat cu maşini şi cordoane de soldaţi zona cantinei şi a Facultăţii de Mecanică. Atunci studenţii au început să-i fluiere şi să-i huiduie, iar colonelul Negrea, şeful Securităţii Regiunii Banat, a cerut să iasă în faţă cei care vorbiseră în timpul adunării şi s-au prezentat 10-12 studenţi[41].

Studenţii arestaţi sunt duşi la sediul Securităţii din Timişoara pentru anchetă, iar în noaptea de 30 spre 31 octombrie, în căminele şi clădirile facultăţii, securiştii şi miliţienii efectuează percheziţii, razii şi controlează cartierele pentru prinderea studenţilor[42].

S-a creat un comandament general şi la nivel local, din care făceau parte: Alexandru Moghioroş, Martin Isac, prim-secretar al Comitetului Regional, generalul Stan, generalul Dragnea, colonelul Negrea, şeful Securităţii Timişoara, colonelul Breban, colonelul Cristache, locotenent-colonel Tudor, Ioan Beldeanu şi Petre Simionescu[43]. Are loc izolarea studenţilor în cămine cu ajutorul forţelor armate, pentru a preîntâmpina o eventuală antrenare în acţiuni duşmănoase[44].

În ziua de 31 octombrie au fost suspendate cursurile în instituţiile de învăţământ superior, iar de la ora 10.00 grupuri de studenţi s-au adunat în faţa Facultăţii de Agronomie pentru a protesta împotriva arestării colegilor, fiind însă împrăştiaţi de către Miliţie[45]. Studenţii au plecat spre căminul studentelor, de unde sunt luaţi de forţele de ordine şi transportaţi cu camioanele la cazărmile unităţii de Grăniceri de la marginea comunei Becicherecul Mic[46].

Conform scenariului stabilit, Gheorghe Păcuraru[*], student la Facultatea de Zootehnie, organizează, în faţa Catedralei, împreună cu alţi studenţi, o demonstraţie la care au participat peste 1.000 de tineri. Au fost înconjuraţi de trupele de represiune. S-a tras în aer, s-a intrat în forţă printre rândurile studenţilor. Au urmat alte sute de arestări[47].

---

[40] Idem, *Oaza de libertate* ..., p. 58.
[41] A.N.D.J.T., Fond *Comitetul Regional al P.C.R. Banat*, d. 20/1956, ff. 24-25.
[42] Teodor Stanca, *Am fost* ..., p. 6.
[43] A.N.D.J.T., Fond *Comitetul Regional al PCR Banat*, d. 45/1956, f. 78.
[44] *Ibidem*, f. 3.
[45] *Ibidem*, ff. 105-106.
[46] *Ibidem*, f. 91.
[*] În 1956 era student în anul al II-lea la Facultatea de Zootehnie. A fost unul dintre organizatorii mişcării studenţeşti din 31 octombrie 1956. A fost condamnat la 2 ani de închisoare.
[47] Marius Ghilezan; Ion Medoia, *Ilie Verdeţ, trimisul C.C. al P.M.R., a participat* ..., p. 9.

www.memorialulrevolutiei.ro

La căminele Facultăţii de Medicină studenţii vor declara greva foamei şi îi vor întâmpina pe cei trimişi să stea de vorbă cu ei cu huiduieli şi strigăte, cerând să plece armata sovietică şi să fie eliberaţi cei arestaţi, desfiinţarea cotelor, creşterea salariilor şi introducerea libertăţilor democratice în România. Printre autorităţile care vor sta de vorbă cu studenţii vor fi activiştii de partid: Şandor, Marin Wiliam, Storel Ştefan, Levin Sergiu, Butnărescu[48].

În seara zilei de 31 octombrie, studenţii de la Medicină se baricadează în cămin, iar forţele de represiune, pentru a pătrunde, vor trage focuri de armă în aer şi în geamuri, arestând o parte din studenţi, pe care-i vor duce la Becicherecul Mic[49]. Studenţii de la Facultatea de Medicină, la iniţiativa lui Victor Diaciuc, din anul VI, vor intra în greva foamei pentru eliberarea celor arestaţi. Pe străzi circulau patrule înarmate.

În zilele următoare, elevii de la Şcoala Medie Nr. 5, împreună cu cei de la „Nikos Beloianis" (actuala Loga) au hotărât să protesteze împotriva acţiunilor represive. 30 de adolescenţi au fost arestaţi şi duşi în beciurile Securităţii[50].

Într-un proces-verbal încheiat la 1 noiembrie se preciza că s-au tras circa 30-35 de cartuşe fără a fi rănit nimeni, dar că s-au auzit şi zgomote mai puternice, constatându-se, ulterior, că acestea s-au produs prin lovirea cu un polonic a unui dop de burete de către Bogdan Grigore, fiul femeii de serviciu, care era debil mintal[51].

O situaţie încordată a fost sesizată şi la Căminul Adas, aparţinând Institutului Politehnic, iar când au venit cei de la Partid să se lămurească asupra desfăşurării evenimentelor, aceştia au refuzat să stea de vorbă cu ei şi au încercat să iasă din cămin în forţă, fiind însă împiedicaţi de Armată. Grupuri de studenţi s-au deplasat în satele din jur pentru a-i anunţa pe părinţii celor arestaţi, dar sunt trimişi şi în celelalte centre universitare pentru a-i anunţa pe ceilalţi studenţi despre ceea ce se întâmplă în Timişoara. La 1 noiembrie organele de Miliţie identifică un număr de 62 de studenţi şi studente care aveau intenţia de a părăsi Timişoara[52].

Studenţilor li se cere să facă declaraţii individuale sau colective, prin care să condamne mişcarea din 30-31 octombrie 1956. Declaraţiile seamănă între ele, ceea ce dovedeşte că acestea au fost scrise sub presiune, fiind, de fapt, dictate şi

www.memorialulrevolutiei.ro

[48] Idem, d. 20/1956, f. 110.
[49] C. Cristescu, *La Timişoara cu 33 de ani înainte*, în „Magazin istoric", nr. 10, Bucureşti, 1996, p. 28.
[50] Marius Ghilezan; Ion Medoia, *Ilie Verdeţ, trimisul C.C. al P.M.R., a participat ...*, p. 9.
[51] C. Cristescu, *La Timişoara cu 33 de ani ...*, p. 28.
[52] A.N.D.J.T., Fond *Comitetul Regional al PCR Banat*, d. 19/1956, f. 114.

impuse. Unii studenţi le semnează, alţii îşi retrag acceptul, iar alţii refuză să le semneze[53].

Studenţii duşi în cazărmile de la Becicherecul Mic au fost obligaţi să dea declaraţii de desolidarizare, iar anchetele au fost desfăşurate în faţa Securităţii şi a unor cadre didactice. Aici a avut loc trierea studenţilor participanţi la mişcare, iar colonelul Breban şi locotenent-colonelul Negrea propun ca în data de 2 noiembrie să li se dea drumul studenţilor care au semnat declaraţiile de desolidarizare, dar să fie puşi sub un regim sever[54]. Colonelul Isac propune să se facă o diferenţiere între cei reţinuţi astfel: cei care s-au numărat printre capii mişcării să fie judecaţi, cei cu un grad mai mic de vinovăţie să fie trimişi la detaşamentele de muncă, alţii să fie exmatriculaţi şi cei nevinovaţi să fie reprimiţi în facultăţi. Se ajunge la concluzia că, dacă se va menţine acest focar, se va desfiinţa acest centru universitar[55].

4. Urmările mişcării studenţeşti din Timişoara

În ziua de 3 noiembrie 1956 sunt deschise cursurile la Facultatea de Filologie, Zootehnie, Agronomie şi Electrotehnică. La redeschiderea cursurilor au fost invitaţi muncitori, cadre didactice şi ofiţeri ai Ministerului Forţelor Armate, care au vorbit despre realizările obţinute de oamenii muncii şi grija pe care o poartă partidul şi guvernul tineretului, îndeosebi tineretului studios[56].

Studenţii încep să vină la şcoală, mai întâi stăteau pe coridoare, intrând, în cele din urmă, la cursuri. Dar în urma prezenţei reduse a studenţilor, nu s-au deschis cursurile la anii IV, V şi VI la Facultatea de Mecanică[57]. Nici cadrele didactice, printre care s-au numărat decanul Facultăţii de Chimie, Gropşanu, profesorul Rusu Gheorghe şi asistentul Kovács, nu au fost de acord să nu-i primească pe studenţi la cursuri şi nu au acceptat nici măsurile luate împotriva lor.

Au fost duşi în cazărmile militare de la Becicherecul Mic aproximativ 868 de studenţi U.T.M.-işti, din totalul de 1000 de studenţi arestaţi[58]. Au început să apară manifeste ce instigau la revoltă, organele de Securitate au găsit plicuri cu manifeste purtate de studenţi, în orarul Institutului Pedagogic au fost şterse orele de limbă rusă şi se asculta „Europa Liberă”[59].

[53] Idem, d. 20/1956, f. 123.
[54] Mihaela Sitariu, *Rezistenţa anticomunistă: Timişoara ...*, p. 91.
[55] *Ibidem*, p. 92.
[56] A.N.D.J.T., Fond *Comitetul Regional al P.C.R. Banat*, d. 45/1956, f. 4.
[57] Idem, d. 20/1956, f. 129.
[58] Idem, d. 40/1956, ff. 147-148.
[59] Idem, d. 20/1956, f. 160.

www.memorialulrevolutiei.ro

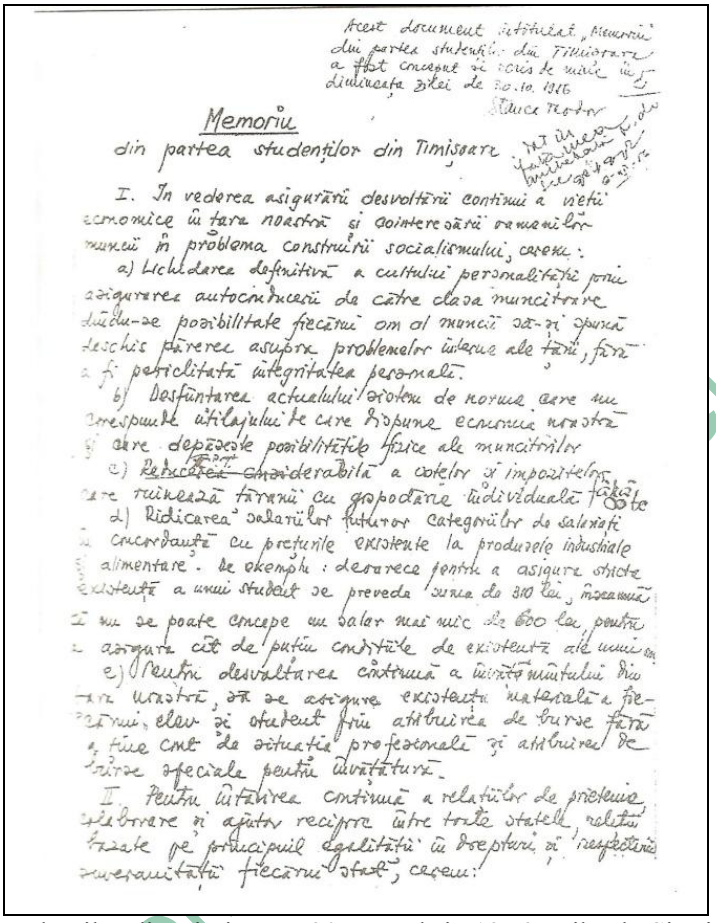

Memoriu
din partea studenților din Timișoara

I. În vederea asigurării desvoltării continui a vieții economice în țara noastră și ocrotirea drepturilor muncii în problema construirii socialismului, cerem:
a) Lichidarea definitivă a cultului personalității prin asigurarea autoconducerii de către clasa muncitoare dându-se posibilitate fiecărui om al muncii să-și spună deschis părerea asupra problemelor interne ale țării, fără a fi pericolitată integritatea personală.
b) Desființarea actualului sistem de norme care nu corespunde utilajului tehnic care dispune economia noastră și care depășește posibilitățile fizice ale muncitorilor
c) Reducerea ~~considerabilă~~ a cotelor și impozitelor care revin[ează] țăranii cu gospodărie individuală. [toate]
d) Ridicarea salariilor tuturor categoriilor de salariați în concordanță cu prețurile existente la produsele industriale alimentare. De exemplu: deoarece pentru a asigura strictele existențe a unui student se prevede suma de 370 lei, începând [cu] nu se poate începe cu salar mai mic de 600 lei, pentru a asigura cît de puțin condițiile de existență ale unui [student]
e) Pentru desvoltarea continuă a învățământului din țara noastră, să se asigure existența materială a fiecărui elev și student prin atribuirea de burse fără nici o deosebire de situație profesională și atribuirea de burse speciale pentru învățătură.
II. Pentru întărirea continuă a relațiilor de prietenie frățească și ajutor reciproc între toate statele, relații bazate pe principiul egalității în drepturi și respectării suveranității fiecărui stat, cerem:

Memoriul studenților din Timișoara, 30 octombrie 1956, Mihaela Sitariu, *Oaza de libertate*, Editura Polirom, Iași, 2004, pp. 195-197.

Acțiunea de lămurire a studenților continuă, dar se face și așa zisa „prelucrare" a muncitorilor din intreprinderi. Se iau o serie de măsuri pentru a se normaliza situația: trimiterea la Timișoara a unui colectiv de Partid format din: Ilie Verdeț, adjunct la Secția Organe a Comitetului Central al P.M.R., Virgil Florea, adjunct la Secția Știință și Cultură a Comitetului Central al P.M.R., Nicolae Oniga, Nicolae Șipoș, Aurel Pop; se hotărăște verificarea cadrelor didactice din Învățământul Superior, în urma căreia se consideră că majoritatea aveau o atitudine pasivă în ce privește situația din Ungaria și politica Partidului, iar unele încurajau chiar studenții în acțiunile lor
împotriva regimului[60].

[60] Idem, d. 10/1956, f. 152.

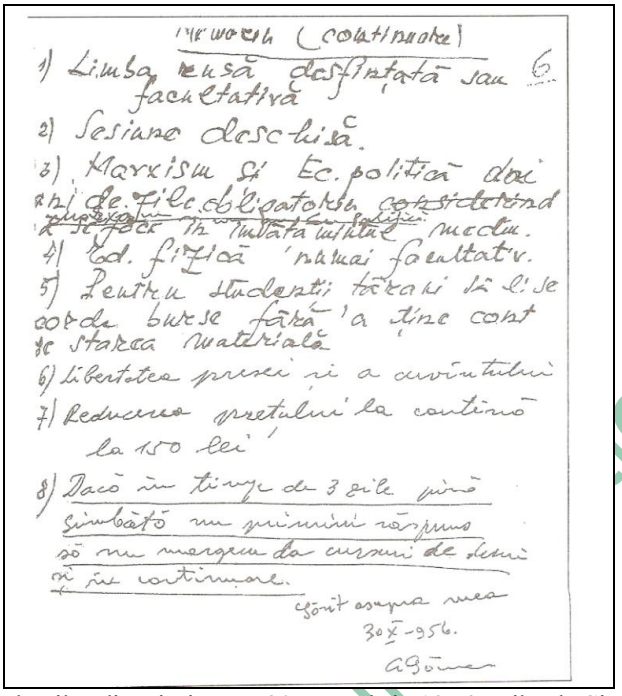

Memoriul studenţilor din Timişoara, 30 octombrie 1956, Mihaela Sitariu, *Oaza de libertate*, Editura Polirom, Iaşi, 2004, pp. 195-197.

În urma controalelor, din cei 735 de profesori, conferenţiari şi asistenţi, 73 erau consideraţi ca având origine de exploatatori, 40 de funcţionari, 189 de ţărani, muncitori şi mici meseriaşi, numai 72 având origine socială sănătoasă. S-a propus eliminarea a 11 cadredidactice de la Politehnică şi 5 de la Agronomie[61]. De asemenea, şi în Ministerul Învăţământului s-au făcut schimbări, fiind înlocuiţi Ilie Murgulescu din funcţia de ministru al Învăţământului, Coriolan Drăgulescu şi Teodor Bugnariu, locţiitori ai Ministrului Învăţământului, şi s-a hotărât întocmirea unui program concret de măsuri în vederea îmbunătăţirii originii sociale şi a programei analitice, precum şi a reglementării predării limbii străine[62].

În perioada 15-16 noiembrie şi 13-14 decembrie 1956 sunt judecate de Tribunalul Militar Timişoara cele două grupuri, din care făceau parte 28 de studenţi şi asistentul Gheorghe Pop. Procesul a declanşat o nouă agitaţie printre studenţi, iar studentul Gheorghe Lungu a propus ca, în ziua judecării procesului, să meargă la Tribunal pentru a protesta împotriva judecării colegilor lor[63]. Pentru

[61] Idem, d. 45/1956, ff. 5-6.
[62] Mihaela Sitariu, *Rezistenţă anticomunistă: Timişoara ...*, p. 105.
[63] A.N.D.J.T., Fond *Comitetul Regional al P.C.R. Banat*, d. 45/1956, f. 86.

a preveni o posibilă acţiune protestatară faţă de judecarea studenţilor arestaţi, se urmăreşte frecvenţa la cursuri, consemnându-se o frecvenţă în proporţie de 92-96%, cea mai redusă fiind la Facultatea de Medicină: 82,9% şi la Facultatea de Matematică: 78%[64].

S-au găsit vinovaţi de declanşarea mişcării studenţeşti: Caius Muţiu, Teodor Stanca, Aurel Baghiu, Friedrich Barth, Ladislau Nagy, Aurelian Păuna şi Nicolae Balaci şi s-a dispus trimiterea lor în faţa Tribunalului Militar Timişoara pentru delictul de agitaţie publică.

Tribunalul Militar Timişoara, compus din preşedintele Brancovici Ioan, maior de justiţie, asesorii populari: locotenent major Gligor Petru şi locotenent major Aftin Ioan, procurorul militar Luciu Virgil, căpitan de justiţie, şi secretarul Drăghici Ştefan, s-a întrunit la data de 9 noiembrie1956 pentru a-i judeca pe cei găsiţi vinovaţi de mişcarea studenţească.

De la Colegiul de Avocaţi sunt delegaţi, ca apărători din oficiu: Ghemicescu Constantin pentru Caius Muţiu; Chiachiru Aristarch pentru Teodor Stanca; Tol Gheorghe pentru Aurel Baghiu şi Friedrich Barth; Cernescu Tiberiu pentru Ladislau Nagy şi Gheorghe Pop; Craşovan Ioan, înlocuit ulterior cu Staicu Nicolae, pentru Aurel Păuna şi Nicolae Balaci[65].

Documente din arhiva P.M.R.

Notele informative care s-au trimis organelor de partid, cuprinse în dosarul 20/1956

"Afară cu cozile de topor"

"Studenţii care locuiesc în oraşul Timişoara s-au adunat în căminul studenţilor şi gesticulează. Fetele de la cămin au blocat intrarea stând pe scări, strigând în grup că unde este libertatea presei şi a cuvântului, democraţia şi de formă, afară cu cozile de topor, afară cu ruşii din ţară" (nota informativă, pag. 108, dosar 20/1956).

Copiii întrebau profesorii:

"De ce nu pleacă ruşii din ţară?"

"În oraşul Timişoara se discută evenimentele din 30-31 octombrie în mod nefavorabil de elementele duşmănoase (...) că, în şcolile elementare şi medii, copiii au o poziţie de ostilitate prin faptul că nu vor să mai înveţe şi să răspundă în limba rusă, întrebând pe profesori de ce nu pleacă ruşii din ţară" (informare, pag. 116).

CIRCULARA 22 a Comitetului P.M.R. din 24 octombrie, cu dispoziţia fermă ca aceasta să fie prelucrată în toate instituţiile publice, şcoli, facultăţi

"Pentru a preveni orice încercare a elementelor duşmănoase contrarevoluţionare de a se deda la acte potrivnice politicii P.M.R. şi guvernului R.P.R., puterii populare, comitetele regionale vor lua măsuri de LICHIDARE IMEDIATĂ (s.n.) a oricărei provocări împotriva partidului şi regimului".

Şedinţa extraordinară a biroului regional, înainte de proces. Procesul verbal din dosar 10/56. Cu participarea tovarăşilor Verdeţ şi Circei (din partea C.C. al P.M.R.)

"În cadrul şedinţei se cer relaţii în legătură cu mersul anchetelor, cu eventualele influenţe exercitate asupra studenţilor, din ordin exterior (legături cu rebelii unguri), de ordin intern (influenţa profesorilor care nu se pot desprinde de educaţia lor burgheză, influenţa unor cercuri reacţionare ţărăneşti sau legionare...".

DOCUMENT DE SINTEZĂ AL COLECTIVULUI INFORMĂRII DE PARTID, ÎNTOCMIT LA 7 APRILIE 1957. Titlu: "DESPRE FELUL CUM SE REZOLVĂ DE CĂTRE ORGANELE DE STAT CAZURILE DE ATITUDINI DUŞMĂNOASE DIN PERIOADA EVENIMENTELOR DIN UNGARIA"

"Se constată un ritm extrem de încet din partea organelor de stat privind rezolvarea celor 692 de cazuri duşmănoase. Numai 79 au fost condamnaţi pe baza sentinţelor date de tribunalele orăşeneşti, raionale şi municipale. De asemenea, au mai fost condamnaţi un număr de 25 studenţi, 72 au fost excluşi din U.T.M., 81 au fost exmatriculaţi".

„România Liberă", nr. 1400, 1 noiembrie 1994, p. 9.

În data de 22 noiembrie 1956 Tribunalul Militar Timişoara îi va declara vinovaţi pe toţi cei opt inculpaţi şi îi va condamna la câte opt ani de închisoare corecţională pe Caius Muţiu, Teodor Stanca şi Aurel Baghiu, la

[64] Mihaela Sitariu, *Rezistenţa anticomunistă: Timişoara ...*, p. 105.
[65] A.N.D.J.T., Fond *Comitetul Regional al PCR Banat*, d. 20/1956, f. 172.

şase ani închisoare corecţională pe Friedrich Barth, la cinci ani închisoare corecţională pe Gheorghe Pop, la patru ani pe Ladislau Nagy, iar Nicolae Balaci şi Aurel Păuna sunt condamnaţi, fiecare, la câte trei ani închisoare corecţională[66].

Cel de-al doilea lot de studenţi, condamnaţi în 13 decembrie 1956, includea 21 de persoane: Valentin Rusu, condamnat la şapte ani închisoare; Heinrich Drobny, la şase ani închisoare; Octavian Vulpe şi Iulian Stanciu, câte trei ani închisoare fiecare; Victor Diaiciuc şi Gheorghe Păcuraru, câte doi ani fiecare; Alexandru Dărăban, Axente Ţerbea, Cristian Matei, Dezideriu Lazăr, Romulus Taşcă şi Mircea Moraru, condamnaţi la câte un an închisoare; Cornel Cormoş, Ioan Petca, Radu Valentin, câte şase luni închisoare; Nicolae Boldea, trei luni închisoare; Ioan Ilca şi Gheorghe Tamaş, un an şi, respectiv, trei luni cu suspendare; sunt achitaţi studenţii Teodor Ciomogoş, Paul Marius şi Ioan Mihalca[67]. După terminarea pedepsei stabilite de tribunal, studenţilor condamnaţi în urma mişcării studenţeşti li s-a stabilit domiciliu obligatoriu în Bărăgan, sub pretextul atitudinii lor permanent contestatare, manifestată în timpul anchetei sau închisorii[68].

Au fost exmatriculaţi 81 de studenţi în urma mişcării, printre aceştia numărându-se şi cei care au fost condamnaţi de Tribunalul Militar, pe motiv de abateri grave de la disciplină, atât de la Institutul Politehnic, cât şi de la Facultatea de Agronomie din Timişoara[69].

Prin cele două procese, conducerea de la Bucureşti a încercat pedepsirea exemplară a răzvrătiţilor. Prin rapiditatea judecării studenţilor s-a urmărit să nu se dea amploare cazului, minimalizându-se, astfel, acţiunea studenţilor[70].

Urmările acestei mişcări studenţeşti au fost: eliminarea elementelor „duşmănoase" din învăţământul superior şi mediu, desfăşurarea anuală, în cadrul facultăţilor, a unor consfătuiri cu părinţii studenţilor, îmbunătăţirea condiţiilor materiale pentru studenţi, precum radioficarea căminelor, deschiderea Casei Studenţilor, îmbunătăţirea hranei de la cantină, redactarea de cursuri litografiate[71]. Ministerul Învăţământului a mai dispus descongestionarea orarului încărcat al studenţilor: desfiinţarea orelor de apărare locală antiaeriană, reducerea cu două ore a cursului de pregătire

[66] Mihaela Sitariu, *Rezistenţa anticomunistă: Timişoara ...*, p. 108.
[67] A.N.D.J.T., Fond *Comitetul Regional al PCR Banat*, d. 14/1956, ff. 47-48.
[68] Mihaela Sitariu, *Oaza de libertate ...*, p. 163.
[69] A.N.D.J.T., Fond *Comitetul Regional al PCR Banat*, d. 55/1957, f. 1.
[70] Ioana Boca, *op. cit.*, p. 139.
[71] A.N.D.J.T., Fond *Comitetul Regional al PCR Banat*, d. 20/1956, ff. 250-253.

www.memorialulrevolutiei.ro

specială şi trecerea educaţiei fizice ca disciplină facultativă, iar în anul 1957 s-a revenit la orarul iniţial[72].

Tineretul arestat şi chinuit în închisorile comuniste ne obligă să cunoaştem evenimentele din 1956, care fac parte din istoria noastră, ca popor[73]. Anul 1956 a fost un an de referinţă în istoria rezistenţei anticomuniste din România. A fost o perioadă în care intelectualitatea română a fost decimată în închisorile comuniste, dar, cu toate acestea, studenţimea timişoreană, formată, în majoritate, din fii de ţărani şi muncitori (copiii intelectualilor dădeau admitere doar pe 25% din locuri), a rămas tot anticomunistă. O acţiune paşnică, dar fermă, prin care se cereau răspunsuri clare, şi nu minciuni despre evenimentele din Ungaria, a fost reprimată cu ordin de la Bucureşti[74].

Exemplul studenţilor de la Timişoara este urmat şi de studenţii din celelalte centre universitare din Cluj şi Bucureşti, dar nu cu aceeaşi intensitate, iar la Iaşi a fost plănuită o acţiune „contrarevoluţionară” în anul următor.

Aceste mişcări studenţeşti au determinat conducerea P.M.R. să aplice un amplu program de măsuri, astfel că, în noiembrie 1956, se majorează salariile şi pensiile, în ianuarie 1957 se desfiinţează cotele obligatorii de produse, iar în 1958 are loc retragerea trupelor sovietice de pe teritoriul ţării noastre. După 1956 se va amplifica teroarea în universităţi, represiunea având loc şi împotriva societăţii civile.

(Va urma)
Cristina **TUDOR**

www.memorialulrevolutiei.ro

[72] Mihaela Sitariu, *Oaza de libertate ...*, p. 11.
[73] Lia Lucia Epure, *Cine a trădat în ’56?*, în „Timişoara”, nr. 47/10 martie 1992, p. 3.
[74] Marius Ghilezan; Ion Medoia, *Ilie Verdeţ, trimisul C.C. al P.M.R., a participat ...*, p. 9.

BIBLIOGRAFIE:

IZVOARE

Arhive

A.N.D.J.T., Fond *Comitetul Orăşenesc al PCRBanat.*
A.N.D.J.T., Fond *Comitetul Regional al PCR Banat.*

Presă

„Scânteia", 1956

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ

Boca, Ioana, *1956 – Un an de ruptură*, Editura Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 2001.
Sitariu, Mihaela, *Rezistenţa anticomunistă: Timişoara 1956*, Editura Sophia, Bucureşti, 1998.
Sitariu, Mihaela, *Oaza de libertate*, Editura Polirom, Iaşi, 2004.
Tismăneanu, Vladimir; Dobrincu, Dorin; Vasile, Cristian, *Raport Final*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2007.

BIBLIOGRAFIE SPECIALĂ

Cristescu, C., *La Timişoara cu 33 de ani înainte*, în „Magazin istoric", nr. 10, Bucureşti, 1996.
Baghiu, Aurel, *Mişcările studenţeşti din '56*, în „Revista NU", nr. 58, 25 noiembrie-2 decembrie 1991.
Docea, Vasile, *Libertatea din oază*, în „Orizont", anul XVIII, nr. 10 (1489), 27 octombrie 2006.
Epure, Lia Lucia, *Cine a trădat în '56?*, în „Timişoara", nr. 47, 10 martie 1992.
Ghilezan, Marius; Medoia, Ion, *Ilie Verdeţ, trimisul C.C. al P.M.R., a participat la reprimarea mişcării studenţeşti anticomuniste*, în „România liberă", nr. 1400, 1 noiembrie 1994.
Ghişa, Alexandru, *Revoluţia Ungară din 1956 într-un episod epistolar*, în „Dosarele istoriei", anul XII, nr. 3 (127), 2007.
Lazăr, Virgil; Baghiu, Aurel, *Printre gratii – prima carte dedicată mişcării studenţeşti din Timişoara anului 1956*, în „România Liberă", nr. 1692, 17 octombrie 1995.
Stanca, Teodor, *Am fost printre organizatorii mişcării studenţeşti,* în „Revista 22", anul II, nr. 44, Bucureşti, 1991.

www.memorialulrevolutiei.ro

Aplicarea articolelor Convenţiei de Armistiţiu pe teritoriul judeţului Timiş-Torontal (I)

This study is part of broader paper titled: "*Activity of the Commission for the Enforcement of the Truce Convention from September 1944 in Timiş-Torontal County*", which describes the political and economic conditions as well as the difficulties faced by post-Second World War Romania, subsequent to the conclusion of the Truce Convention with the Soviet Union, on September 12th 1944. The paper analyzes the most important articles of the convention as well as the manner in which these have been enforced by the local authorities. At the same time, the paper attempts to give an accurate and objective account of the economic and political situation of Timiş-Torontal County without however making a comparison with the general situation at the national level. Since the expenses required for enforcing the Convention have not been accurately determined yet, the documents highlight just a fraction of such costs.

Key words: **year 1944, armistice, The High Soviet Commandment, camp, repatriate.**

În judeţul Timiş-Torontal se va trece la punerea în aplicare a condiţiilor impuse de armistiţiu. Ceea ce s-a întâmplat în acest judeţ nu este diferit de situaţiile din alte judeţe ale ţării.Totul trebuia aplicat astfel încât să nu perturbe activitatea Comisiei pentru Aplicarea Armistiţiului, dar nici pe cea a autorităţilor centrale.

Inspectorul Regional de Poliţie, Grigore Berescu, îl informează pe prefectul judeţului Timiş-Torontal, dr. M. Marcu, cu privire la o adresă din 22 septembrie 1944 a Comisiei Române pentru Aplicarea Armistiţiului, în care se preciza discuţia avută pe 21 septembrie 1944 între preşedintele Comisiei Române pentru Aplicarea Armistiţiului, Ion Christu, cu colonelul Sidorov, ce lucra în numele Înaltului Comandament Sovietic. Se constata că, prin Art. 7 al Convenţiei, administraţia civilă a fost restabilită şi, prin Art. 10, necesităţile armatei sovietice urmează a fi satisfăcute de România.[1]

Referitor la Art. 15: „Guvernul român se obligă să dizolve imediat toate organizaţiile pro-hitleriste de tip fascist aflate pe teritoriul românesc, atât cele politice, militare sau paramilitare, cât şi orice alte organizaţii care duc propagandă ostilă Naţiunilor Unite şi, în special, Uniunii Sovietice, nepermiţând, în viitor, existenţa unor organizaţii de acest fel", sunt menţionate criteriile ce defineau o grupare pro-hitleristă, acestea fiind: din punct de vedere al scopului declarat, prin actele constitutive, din punct de vedere al persoanelor fizice care fac parte din comitetele de conducere, din

[1]A.N.D.J.T., *Comisia pentru Aplicarea Convenţiei de Armistiţiu, 1944-1948*, dosar 9/1945, f. 20.

www.memorialulrevolutiei.ro

punct de vedere al activităţii politice desfăşurate în perioada 1 septembrie 1939-23 august 1944. În urma acestui articol, este dizolvat Grupul Etnic German, prin Legea nr. 485 din 7 octombrie 1944.[2]

Încă din data de 26 august 1944, Inspectoratul de Jandarmi Timişoara trimite un ordin, venit de la şeful Marelui Stat Major, către Legiunea de Jandarmi Timiş-Torontal, prin care se comunică să se ia imediat măsuri faţă de germanii care au o atitudine brutală, faţă de toţi conducătorii Grupului Etnic German din ţară, precum şi faţă de toţi cei care pot organiza rezistenţa populaţiei săseşti sau şvăbeşti din Transilvania. La fel se întâmplă şi cu conducătorii minorităţilor maghiare. Acest ordin a avut o mare importanţă, deoarece se va repeta a doua zi.[3]

Autorităţile s-au mişcat repede pentru a duce la îndeplinire ordinele primite şi, astfel, la data de 6 septembrie 1944, Prefectura judeţului Timiş-Torontal trimite către Ministerul Afacerilor Interne o notă ce conţinea menţiunea „secret", prin care înaintează două tabele cu persoanele de origine etnică maghiară care au fost arestate de Chestura Poliţiei Municipiului Timişoara şi de Legiunea de Jandarmi Timiş-Torontal. Se menţionează faptul că nicio arestare nu s-a efectuat din ordinul Prefecturii, toţi deţinuţii au fost trimişi, pe 3 septembrie, în lagărul de la Craiova. Ministerul Afacerilor Interne trebuie să dea ordin direct lagărului de la Craiova pentru eliberarea şi trimiterea lor la domiciliu.[4]

Deoarece România se afla în război cu Ungaria, ministrul Afacerilor Interne, generalul Aldea, trimite, la 8 septembrie 1944, către Prefectura judeţului Timiş-Torontal, o notă prin care trebuiau luate o serie de măsuri, ca urmare a stării de război: toţi cetăţenii străini de origine etnică maghiară, bărbaţi şi femei, vor fi arestaţi şi apoi trimişi la Poliţie sau la posturile de jandarmi; li se vor confisca toate armele; cei periculoşi vor fi reţinuţi şi internaţi în lagăre, acestea luând fiinţă câte unul pe judeţ; cei eliberaţi aveau nevoie de o adeverinţă din care să reiasă că s-au prezentat la Poliţie; Prefectura avea sarcina de a raporta zilnic, numeric şi nominal, la Subsecretariatul de Stat al Poliţiei, persoanele care au fost reţinute, pe categorii de profesiuni.[5]

La 11 septembrie 1944 ordinul circular numărul 44.146, trimis de către Inspectoratul General al Jandarmeriei, Direcţia Siguranţei şi Ordinii Publice, către Inspectoratele de Jandarmi şi Legiunile Teritoriale se referă la măsurile ce trebuiau luate contra germanilor şi ungurilor aflaţi în ţară după

[2] Idem, dosar 2/1944, f. 49.
[3] Idem, dosar 3/1944, f. 3.
[4] *Ibidem*, f. 13.
[5] *Ibidem*, f. 19.

www.memorialulrevolutiei.ro

data de 23 august 1944. După terminarea operaţiunii, se înaintează o situaţie nominală a tuturor persoanelor internate pe teritoriul Inspectoratului. Tabelele trebuiau să cuprindă: numărul curent, numele şi prenumele, localitatea unde a avut domiciliul anterior internării, de când este în ţară, dacă are paşaport, data internării şi motivul pentru care a fost internat. Se va raporta şi data şi felul cum au fost predaţi lagărului de la Târgu Jiu.[6]

În urma acestei circulare au fost arestaţi germanii periculoşi şi au fost internaţi în lagărul de la Târgu Jiu; conducătorul Grupului Etnic German, Andreas Schmidt, împreună cu principalii săi colaboratori şi cu membrii importanţi; conducătorii formaţiunilor paramilitare ale tinerilor germani; conducătorii formaţiunilor „Hitler-Jugend"; tinerii de origine etnică germană, cetăţenii români care au fost înrolaţi în unităţile militare germane SS sau ale armatei regulate. Din cadrul Grupului Etnic Maghiar au fost arestaţi conducătorii comandamentului şi membrii acestuia. Se precizează ca, la triere, să nu se ţină cont de reclamaţiile anonime sau de tendinţele de răzbunare.[7]

La 14 septembrie 1944 prefectul judeţului Timiş-Torontal, generalul C. Deliceanu, trimite o telegramă-fulger către Ministerul Afacerilor Interne, raportând că, pe teritoriul Timişoarei, au fost arestaţi 13 supuşi de origine etnică maghiară şi o persoană ce dezertase din armata maghiară. Încă din data de 26 august au fost arestaţi 21 de cetăţeni români de origine etnică maghiară din localitate şi au fost trimişi la lagărul de la Craiova.[8]

Se observă faptul că, până la jumătatea lunii septembrie, toţi cei arestaţi au fost trimişi în lagăre ce nu se aflau pe teritoriul judeţului Timiş-Torontal. Prefectura judeţului Timiş-Torontal trimite către Legiunea de Jandarmi o notă prin care cere ca, până la data de 11 septembrie, să propună locul unde trebuie să ia fiinţă lagărul, conform Ordinului Ministerului Afacerilor Interne nr. 2967 din 8 septembrie 1944.[9]

La data de 22 septembrie această problemă nu-şi găsise rezolvarea, deoarece Chestura Poliţiei Municipiului Timişoara solicită Prefecturii judeţului Timiș-Torontal ajutorul pentru trimiterea etnicilor germani în lagărul de la Târgu Jiu, deoarece nu are mijloacele necesare şi nici posibilitatea de a-i reţine mai departe. Acest ordin are şi o anexă, care cuprinde numele celor arestaţi, vârsta acestora (între 3-82 ani) şi diverse meserii.[10]

---

[6] *Ibidem*, f. 20.
[7] *Ibidem*, f. 20.
[8] *Ibidem*, f. 25.
[9] *Ibidem*, f. 28.
[10] *Ibidem*, f. 32.

www.memorialulrevolutiei.ro

Printre cei internaţi în lagărul de la Târgu Jiu, amintiţi într-un tabel nominal întocmit de Prefectura judeţului Timiş-Torontal, Serviciul Administrativ, cu cetăţenii români de origine maghiară, se numără: Szűcs Ana, casnică; Kuban Andrei, ziarist; Burford Francisc, pensionar; dr. Irzay Ferdinand, medic; dr. Fodor Iosif, preot; Becski Ştefan, inginer; Kadar Ştefan, avocat.[11]

Pe lângă acest tabel, se mai găseşte unul, dar conţine nume ale etnicilor germani: Niesl, chelner; Sauer Ana, casnică; Hirsch Ioan, tâmplar; Kaiser Valentin, cârciumar; Haupt Nicolae, ziarist; Jagel Oscar, profesor; Rus Adam, ajutor primar.[12]

Situaţia existenţei unui lagăr în judeţul Timiş-Torontal va fi rezolvată până la data de 10 octombrie 1944, acest lucru îl aflăm dintr-un tabel nominal al Prefecturii judeţului Timiş-Torontal cu supuşii germani internaţi în lagărul deţinuţilor politic din Ictar, judeţul Timiş-Torontal.[13]

Potrivit Art.3: „Guvernul şi Înaltul Comandament al României le vor asigura forţelor sovietice şi celorlalţi aliaţi înlesniri pentru libera lor mişcare pe teritoriul României, în orice direcţie, dacă este cerut de către situaţia militară, Guvernul şi Înaltul Comandament al României acordând orice concurs posibil pentru o astfel de mişcare, prin mijloacele lor proprii de comunicaţie şi pe cheltuiala lor, pe pământ, pe apă şi în aer”; în acest sens, Prefectura Timiş-Torontal va face tot posibilul pentru a duce la îndeplinire prevederile acestui articol.

Ministrul Afacerilor Interne, directorul general Glod, trimite Prefecturii Timiş-Torontal o notă telefonică prin care cere ca, în conformitate cu Art. 3 din Convenţie, să fie puşi la dispoziţia organelor C.F.R. de pe teritoriul judeţului, zilnic, 2600 de muncitori, începând cu data de 1 noiembrie 1944. Ca răspuns la această notă telefonică, prefectul dr. Iuliu Ionescu trimite preturilor plăşilor ordin pentru a duce la îndeplinire această notă telefonică.[14]

Prefectura judeţului, secţia MONT face un referat în 12 noiembrie 1944 în care precizează că s-au găsit muncitori pentru a repara gările din judeţ, muncitorii provenind din rândul populaţiei maghiare şi germane. Dar situaţia din teritoriu era alta, de exemplu Pretura Plăşii Jimbolia trimite către Prefectură un act prin care arată că a îndeplinit ordinul primit, dar că mulţi etnici germani şi maghiari fie au fost închişi în lagăr, fie au plecat.[15]

---

[11] *Ibidem*, f. 42.
[12] *Ibidem*, f. 44.
[13] *Ibidem*, f. 45.
[14] Idem, dosar 4/1944, f. 16.
[15] *Ibidem*, f. 30.

www.memorialulrevolutiei.ro

Pretorul de la Sânnicolau va trimite o listă cu cei pe care-i pune la dispoziţia Prefecturii: un număr de 5 zidari, 5 tâmplari şi 40 de muncitori necalificaţi.[16]

Din localitatea Comloşu Mare un număr de 18 persoane sunt trimise pentru a ajuta la lucrări, dar aceştia, fiind de etnie germană sau maghiară, sunt luaţi la concentrare şi înlocuiţi de români sau sârbi, care erau plătiţi.[17]

În darea de seamă din 29 decembrie 1945 Pretura Plăşii Lipova anunţa Prefectura că ceea ce s-a prestat în contul Art. 3 din Convenţia de Armistiţiu în intervalul 28 noiembrie 1945-decembrie 1945 s-a pus la dispoziţia sovieticilor: cazarma din oraşul Lipova şi 1059 imobile particulare, plus un castel din comuna Neudorf, în valoare de 311.000 lei.[18]

În Timişoara au fost puse la dispoziţia armatei sovietice în contul Art. 3 următoarele imobile, în luna februarie 1946: Şcoala Primară de Băieţi Nr. 6, Cazematele Serviciului Tehnic, Orfelinatul Comunal, Depozitul de materiale şi Şcoala de Copii Mici Numărul 12.[19]

Din data de 23 august 1944 până la 28 februarie 1946, la dispoziţia armatei sovietice s-au pus, în Timişoara, un număr de 47 de imobile, dintre care: 29 de şcoli, 2 spitale, la care se adaugă cazemate, orfelinate, depozite şi cantoane.[20]

În judeţul Timiş-Torontal, referitor la Art. 5: „Guvernul României şi Înaltul Comandament al României vor preda imediat Înaltului Comandament Aliat, pentru înapoierea în ţara lor, pe toţi prizonierii de război sovietici şi aliaţi, aflaţi în mâinile lor, precum şi pe toţi cetăţenii internaţi şi pe cei aduşi cu sila în România. Din momentul semnării condiţiunilor de pace şi până la repatriere, Guvernul şi Înaltul Comandament Român se obligă să asigure, pe socoteala sa, tuturor prizonierilor de război sovietici şi aliaţi, precum şi cetăţenilor internaţi sau aduşi cu sila, persoanelor strămutate şi refugiaţilor hrana potrivită, îmbrăcăminte şi asistenţă medicală, conform cu cerinţele sanitare, cum şi mijloacele de transport pentru reîntoarcerea acestor persoane în ţara lor proprie”, s-a înfiinţat, la 4 noiembrie 1944, prin decizia Prefecturii, un birou special pentru repatrierea cetăţenilor sovietici, dar a fost înfiinţat temporar. Acesta era format din: Gheorghe Gaspar, avocat; Liviu Pop, şef birou; P. Magdin, subşef de birou; Liubovi Popovici-Văleanu, impegată; Elena Munteanu, impegată; Maria Constantinescu, impegată; Ana Seceleanu, dactilografă

[16] *Ibidem*, f. 54.
[17] *Ibidem*, f. 58.
[18] Idem, dosar 6/1946, f. 3.
[19] *Ibidem*, f. 77.
[20] *Ibidem*, f. 78.

www.memorialulrevolutiei.ro

şefă; Maria Drăgan, dactilografă; Pavel Sebestzen, contabil; Gheorghe Ieli, ajutor contabil. În ţară exista un Serviciu Special în acest scop.[21]

Pentru repatrierea sovieticilor, Prefectura judeţului Timiş-Torontal va constitui o comisie pentru organizarea, coordonarea şi îndrumarea procurării materiilor prime, cât şi pentru transformarea lor în articole de îmbrăcăminte şi încălţăminte, ca urmare a insistenţei locotenent-colonelului Saura Ivan Vasilievici, delegat sovietic din Comisia Interaliată de Control a Repatrierii Cetăţenilor Sovietici.[22]

Prefectura trimite, la 6 octombrie 1944, două ordine telegrafice cu numerele 3282 şi 3172, prin care se dispune ca cetăţenii aliaţi care cer repatrierea să aibă dreptul la hrană, îmbrăcăminte, mijloc de transport. Pentru acest lucru, Ministerul Afacerilor de Interne a pus la dispoziţia Prefecturii suma de 250.000 de lei, la care se adaugă 750.000 de lei destinaţi acestor cheltuieli.[23]

Tot la aceeaşi dată, Prefectura primeşte de la Ministerul Afacerilor Interne, Serviciul Special pentru Repatriaţii Aliaţi, un ordin prin care se cerea identificarea persoanelor sovietice care doreau repatrierea:

– înscrierea se făcea, în comune, la posturile de jandarmi, iar pe teritoriul urban, la poliţiile locale;

– acest ordin îi privea pe cetăţenii aduşi cu forţa în România de pe teritoriile Naţiunilor Unite, pe cetăţenii Naţiunilor Unite care se aflau pe teritoriul României la începerea războiului şi pe refugiaţii în România de pe teritoriul Naţiunilor Unite;

– înscrierea era însoţită şi de actele doveditoare;

– erau întocmite tabele, acestea erau verificate de o comisie compusă din subprefectul judeţului, comandantul regiunii şi şeful poliţiei locale;

– după verificare, li se eliberau adeverinţe, despre care va fi înştiinţat Serviciul Special pentru Repatriaţii Aliaţi până la data de 25 octombrie 1944;

– toate operaţiunile în legătură cu plecarea din oraşele de colectare nu vor dura mai mult de 10 zile, perioadă în care va fi asigurată masa şi îmbrăcămintea;

– haine primeau cei care nu aveau sau cei care nu le mai puteau utiliza;

– li se acorda asistenţă medicală gratuită;

– transportul se va face cu vagoane de clasa a III-a, puse la dispoziţie de Direcţiunea Generală a Căilor Ferate, în contul Ministerului Afacerilor

[21] Idem, dosar 2/1944, f. 65.
[22] *Ibidem*, f. 69.
[23] Idem, dosar 5/1944-1947, f. 2.

www.memorialulevreului.ro

Interne, iar itinerariul se va întocmi de comun acord cu Direcţiunea Mişcării şi a Delegatului Marelui Stat Major;
– pentru a se cunoaşte cheltuielile pentru fiecare repatriat în parte, acesta va completa o fişă individuală.[24]

La data de 9 noiembrie 1944 Serviciul Financiar Judeţean Timiş pentru Timişoara arată că există un număr de 86 de persoane care doresc repatrierea şi pentru care se va plăti diferit: pentru mediul urban câte 500 de lei pe zi pentru un adult şi un copil de la 8 ani în sus şi câte 250 de lei pe zi pentru un copil sub 8 ani. Pentru mediul rural sumele vor fi de câte 350 de lei pe zi pentru un adult şi un copil de la 8 ani în sus şi jumătate pentru un copil sub 8 ani.[25]

Numărul celor care doresc să fie repatriaţi creşte, astfel, până la 1 decembrie 1944, la 350 de persoane sovietice, conform Serviciului Special pentru Repatrieri, care a transmis Prefecturii să pregătească vagoane pentru transportul acestora.[26]

Pe lângă sovieticii care trebuiau repatriaţi s-au aflat şi cei din Basarabia şi Bucovina. Baza juridică a repatrierii basarabenilor sau a nord-bucovinenilor o reprezenta un Decret din 8 martie 1941, prin care cetăţenii acestor provincii româneşti au fost declaraţi „cetăţeni sovietici”. Un alineat din acest al cincilea articol din Convenţia de Armistiţiu era dedicat costurilor prilejuite de repatrieri, care urmau a fi suportate, aproape în întregime, de statul român. Aici, sovieticii au făcut „o concesie” autorităţilor noastre, în sensul că „(…) nu beneficiază de ajutoare băneşti pentru hrană şi îmbrăcăminte cetăţenii sovietici sosiţi în România înainte de 27 iunie 1940, dar care doresc totuşi să se repatrieze în U.R.S.S.”[27]

Preţul acestei adevărate extrădări făcute cu complicitatea autorităţilor româneşti şi, în special, a comuniştilor din delegaţia de la Moscova a fost enorm, secătuind şi mai mult finanţele ţării, şi aşa şubrezite din cauza economiei aruncate în aer de război. Pretenţiile sovietice au avut un rol determinant şi asupra inflaţiei care explodase. Depăşind, oarecum, prevederile Art. 5, autorităţile de la Bucureşti au căzut la un soi de înţelegere cu generalul Vinogradov, şeful Comisiei Aliate de Control de la Bucureşti, care „(…) a promis Comisiunii Române de Aplicare a Armistiţiului că niciun originar din Basarabia şi Bucovina de Nord nu va

[24] *Ibidem*, f. 222.
[25] *Ibidem*, f. 4.
[26] *Ibidem*, f. 6.
[27] Paul Zahariuc, *Repatrierea basarabenilor fugiţi în judeţul Vaslui*, în „Timpul. md“, 17 septembrie 2009, p. 1.

www.memorialulrevolutiei.ro

mai fi expediat [până când] numeroşii învăţători şi profesori care au rămas în Basarabia în anul 1940 nu vor fi ridicaţi şi expatriaţi în România”[28].

Au existat cazuri în care nu toţi „cetăţenii sovietici” au vrut să părăsească aşa de uşor teritoriul României, foarte mulţi fugind unde au văzut cu ochii după ce, evident, şi-au încasat drepturile băneşti.

Prefectura Timiş-Torontal cerea „(…) urmărirea şi arestarea unui număr de 65 de cetăţeni sovietici care şi-au încasat sumele necesare pentru hrană şi îmbrăcăminte, dispărând din judeţul nostru”. S-au înregistrat şi numeroase cazuri de reţinere abuzivă a cetăţenilor români „adevăraţi” şi de trimitere a acestora în U.R.S.S., fără să fi fost originari din Basarabia sau Bucovina de Nord, ori care nu se încadrau în niciun alineat al Art. 5, dar care s-au aflat la momentul nepotrivit şi locul nepotrivit în calea hingherilor ruşilor, jandarmii şi politiştii români.[29]

Procedura de repatriere era următoarea: identificarea cetăţenilor pasibili de repatriere aflaţi pe teritoriul judeţului; aducerea lor în oraşul de reşedinţă; cazarea acestora la hotel; prezentarea în faţa Comisiei Mixte; completarea unei declaraţii prin care cetăţeanul putea opta, teoretic, pentru rămânerea în România sau pentru repatriere; predarea actelor de identitate (unde existau); eliberarea unei adeverinţe de repatriat.

Doar teoretic chestionaţii puteau opta pentru rămânerea în România dar, practic, cine ajungea în faţa acestor adevăraţi inchizitori medievali avea soarta pecetluită. Prin urmare, cetăţeanul X intra la comisie „român” şi, când, peste câteva minute, ieşea cu adeverinţa în mână, era declarat de „competenta” comisie „cetăţean sovietic”. Declaraţia cuprindea câmpuri ce trebuiau completate de către cetăţeanul adus în faţa comisiei: numele şi prenumele; cetăţenia pentru care optează; locul şi data naşterii; ultimul domiciliu avut în U.R.S.S.; ocupaţia; localitatea în care vrea să se repatrieze; motivul pentru care a venit în România şi data sosirii; unde a locuit în România; ce ocupaţie a avut; de cine a fost întreţinut; documentele de identitate pe care le depune.

După toate acestea i se elibera o „adeverinţă de repatriere”. Interesant şi tulburător este faptul că marea majoritate a celor chestionaţi se declarau „cetăţeni români” sau „moldoveni”, iar pe adeverinţe apar ca fiind „cetăţeni sovietici” sau chiar „ruşi”. Trebuie adăugat faptul, deloc de neglijat, că aceste hârtii erau completate de vreun membru al comisiei, deoarece se poate constata o flagrantă neasemănare între caligrafia folosită la semnătură şi la textul propriu-zis.[30]

---

[28] *Ibidem*, p. 2.
[29] Idem, dosar 5/1944-1947, f. 23.
[30] Paul Zahariuc, *op. cit.*, în „Timpul.md“, 29 octombrie 2009, p. 5.

www.memorialulrevolutiei.ro

Începuse o adevărată vînătoare a cetăţenilor sovietici, iar pentru a potoli, întrucâtva, această vânătoare de oameni, Ministerul Afacerilor Interne a fost nevoit ca, în repetate rânduri, să emită adrese şi ordine circulare pentru a-şi tempera subordonaţii din teritoriu. Astfel, ordinul circular nr. 172.750/12 iulie 1945, semnat „pentru" ministrul de Interne de M. Moşoiu, suna aşa: „(…) se aduce la cunoştinţă că cetăţenii români care au primit indemnizaţiile de hrană şi îmbrăcăminte, deoarece au fost greşit consideraţi cetăţeni sovietici, trimişi în U.R.S.S., iar de acolo repatriaţi în ţară, nu pot fi urmăriţi pentru restituirea sumelor"[31].

Sumele de bani la care face referire ordinul reprezintă cele plătite falşilor „repatriaţi sovietici" în contul hranei şi al îmbrăcămintei. O adresă din 27 august 1945 a aceluiaşi minister păstorit de Teohari Georgescu spune că, din informaţiile primite, în ciuda ordinului citat, „(…) organele româneşti de poliţie şi jandarmerie au arestat şi urmează să aresteze cetăţeni români şi persoane ce, eventual, ar putea intra sub prevederile articolului 5 din Convenţia de Armistiţiu. (…) sub nicio formă nu este îngăduit vreunei autorităţi româneşti să emită vreun ordin de urmărire sau arestare împotriva cetăţenilor români sovietici sau chiar a persoanelor ce, eventual, ar putea cădea sub incidenţa articolului 5 din Convenţia de Armistiţiu"[32].

În continuarea acestei adrese, acelaşi minister, din precauţie, admite „excepţiile" următoare: „(…) dacă autorităţile provinciale primesc, totuşi, ordine emanând de la delegaţii sovietici locali, acestora li se va da urmărire numai în cazul în care ordinul este scris şi nominal". Aceste hârtii sosite de la Ministerul Afacerilor Interne nu aveau nicio valoare, odată ce, conform documentelor vremii, oficialii sovietici nu le-au respectat. Răzbunarea pregătită românilor din stânga Prutului, numai pentru simplul fapt că au fugit din calea urgiei războiului, trebuia să fie radicală, aşa cum s-a procedat şi cu tătarii din Crimeea.[33]

Apar şi probleme în îndeplinirea prevederilor acestui articol. La 9 noiembrie 1944 Ministerul Afacerilor Interne cerea socoteală Prefecturii Timiş-Torontal pentru cei 205 repatriaţi care nu au beneficiat de drepturile lor băneşti. Tot felul de neînţelegeri apar pe parcursul repatrierii. În comunele Sânpetru German şi Saravale cetăţenilor repatriaţi li s-a cerut o sumă de bani în valoare de 10.000 de lei, respectiv 20.000 de lei pentru a fi duşi la gară. Prefectul îi trimite, la 5 ianuarie 1945, o telegramă pretorului pentru a vedea cine a făcut acest lucru.[34]

---

[31] *Ibidem*, p. 6.
[32] *Ibidem*, p. 7.
[33] *Ibidem*, p. 8.
[34] Idem, dosar 5/1944-1947, f. 25.

www.memorialulrevolutiei.ro

De banii primiţi de la Ministerul Afacerilor Interne vor beneficia repatriaţii şi pentru altceva decât pentru ceea ce erau destinaţi. De exemplu, Serviciul Special pentru repatrieri primeşte, în data de 10 ianuarie 1945, de la Prefectul de Timiş-Torontal, informaţia că delegatul Comisiunii sovietice pentru repatrieri din Timişoara a aprobat ca Decuseară Theodor, profesor universitar, înscris pentru repatriere şi fiind suferind, să fie internat 30 de zile la Băile Herculane şi tratamentul să fie plătit din fondul special pentru Art. 5 al Convenţiei.[35]

Până la data de 24 ianuarie 1945 se reîntorseseră în U.R.S.S. din România un număr de 56.882 de cetăţeni sovietici.[36]

La data de 14 mai Serviciul Financiar a făcut o recapitulare cu ceea ce s-a cheltuit pentru repatriere:

- Alocaţii în bani pentru hrană în valoare de 32.791.000 de lei
- Alocaţii în bani pentru îmbrăcăminte – 200.094.000 lei
- Diurnele împuternicitului Comisiei Aliate de Control şi ale colaboratorilor săi pentru însoţirea trenurilor cu repatriaţi – 280.000 lei
- Diurnele patrulelor de jandarmi care însoţeau trenurile – 77.280 lei
- Medicamente pentru tratamentul cetăţenilor sovietici – 240.917 lei
- Costul truselor sanitare date pentru însoţirea trenurilor – 1.534.605 lei
- Costul hotelurilor rechiziţionate pentru cazarea cetăţenilor sovietici – 4.212.478 lei
- Transportul bagajelor – 190.000 lei[37].

Firmele private din judeţ primesc un ordin de la Prefectura judeţului Timiş-Torontal, la data de 19 decembrie 1944, prin care li se cere să îndeplinească Art. 5 din Convenţie, făcând îmbrăcăminte pentru repatriaţi. A existat un număr de 18 croitori care vor lucra pentru repatriaţii ruși, printre aceştia se numără: Hass Herman, Keppler II, Doina, Marion, Taxel.[38]

În data de 22 noiembrie 1944 toţi cei care aveau restaurante şi cafenele vor fi convocaţi în cabinetul vice-primarului dr. Ciorman şi li se va cere să pună la dispoziţia repatriaţilor un meniu. Primeau, în schimb, 500 de

[35] *Ibidem*, f. 30.
[36] „Luptătorul bănăţean”, 31 ianuarie 1945, p. 5.
[37] A.N.D.J.T., *Comisia pentru aplicarea Convenţiei de Armistiţiu, 1944-1948*, dosar 5/1944-1947, f. 60.
[38] *Ibidem*, f. 77.

www.memorialulrevolutiei.ro

lei pe zi pentru adulţi şi 250 de lei pe zi pentru copiii sub 9 ani. Au existat un număr de 23 de restaurante care aveau să pună la dispoziţia repatriaţilor un meniu.[39]

În referatul nr. 1195 din data de 9 februarie 1945 se menţionează că, pentru achiziţionarea materialelor necesare confecţionării îmbrăcămintei şi încălţămintei pentru cetăţenii ruşi, s-a înfiinţat o comisie ad-hoc pe lângă Camera de Comerţ şi Industrie, compusă din: prim-secretarul Camerei, inspectorul industrial, delegatul Prefecturii, un procuror, delegatul Primăriei şi un delegat al Chesturii.[40]

Pentru a se putea duce la îndeplinire Art. 5 al Convenţiei se iau măsuri să se blocheze mărfurile la firmele ce aparţineau Camerei de Comerţ şi Industrie.[41]

Biroul pentru aplicarea Armistiţiului, din cadrul Prefecturii judeţului Timiş-Torontal, trimite, ca răspuns la ordinul telegrafic nr. 4552 din 11 decembrie 1945, în 3 ianuarie 1946, un tabel către Serviciul Special pentru Repatrierea Aliaţilor, prin care arăta sumele plătite pentru repatriere şi numărul repatriaţilor:

- În perioada 12 sept. 1944-11 oct. 1944 nu a existat niciun repatriat
- În perioada 12 oct. 1944-11 nov. 1944 s-a cheltuit suma de 45.000 de lei, dar nu a fost nimeni repatriat
- În perioada 12 nov. 1944-11dec. 1944 s-a cheltuit suma de 81.150.498 de lei pentru un număr de 437 de repatriaţi
- În perioada 12 dec. 1944-11 ian. 1945 s-a cheltuit suma de 81.844.700 de lei pentru un număr de 1023 de repatriaţi
- În perioada 12 ian. 1945-11 feb. 1945 s-a cheltuit suma de 47.145.340 de lei pentru un număr de 415 repatriaţi
- În perioada 12 feb. 1945-11 mar. 1945 s-a cheltuit suma de 37.647.049 lei pentru un număr de 549 de repatriaţi
- În perioada 12 mar. 1945-11 apr. 1945 s-a cheltuit suma de 61.217.415 lei pentru un număr de 277 de repatriaţi
- În perioada 12 apr. 1945-11 mai 1945 s-a cheltuit suma de 26.961.452 lei pentru un număr de 316 repatriaţi
- În perioada 12 mai-11 iun. 1945 s-a cheltuit suma de 14.021.327 de lei pentru un număr de 96 de repatriaţi

[39] *Ibidem*, f. 68.
[40] *Ibidem*, f. 175.
[41] *Ibidem*, f. 216.

www.memorialulrevolutiei.ro

- În perioada 12 iun.-11 iul. 1945 s-a cheltuit suma de 9.473.540 de lei pentru un număr de 24 de repatriaţi
- În perioada 12 iul.-11aug. 1945 s-a cheltuit suma de 4.245.200 de lei pentru un număr de 19 repatriaţi
- În perioada 12 aug.-12 sept. 1945 s-a cheltuit suma de 2.792.969 de lei pentru un număr de 3 repatriaţi.[42]

Biroul Financiar pentru aplicarea Armistiţiului, din cadrul Prefecturii Timiş-Torontal, întocmeşte un tabel, prin care arată că, în perioada 12 septembrie 1945-31 martie 1947, pentru repatrierea cetăţenilor sovietici s-a cheltuit suma de 376.303.063 de lei.[43]

Convenţia de Armistiţiu a fost, mai degrabă, un dictat pe seama României decât un simplu act ce ar fi trebuit să reglementeze raporturile militare dintre două sau mai multe puteri angrenate într-un conflict deschis.

Loredana **TĂNASIE**

BIBLIOGRAFIE:

IZVOARE

a) Arhivă
A.N.D.J.T., Fond Comisia pentru aplicarea Convenţiei de Armistiţiu, 1944-1948

b) Presă
„Luptătorul bănăţean”, 1945
„Timpul”, 2009

[42] *Ibidem*, f. 267.
[43] *Ibidem*, f. 273.

www.memorialulrevolutiei.ro

BIBLIOTECA REVOLUŢIEI

Col. (rtr.) Constantin C. Gomboş, *Noi, cei din Calea Lipovei*, Editura Eurostampa, Timişoara, 2012, 285 p.

This review refers to a volume which completed the series of similar publications from 2012. Outstanding by its contents and approach, the book renders the notes written down by Constantin Gomboş, officer of the 41 Radio-Technical Brigade with the Military Unit 01864 (Bg. 41 Rd. Th. UM 01864) in relation to the events which occurred in Timişoara, in December 1989. Reading these lines, we actually take part to the experiences lived by a superior officer who found himself in the difficult and hard position to reconcile the military order with the oath and his conscience in a martyr city which made history. Although certain that his radiography of the events that occurred in Timişoara, particularly in Calea Lipovei will not be to all readers' liking, the author – today a retired colonel – remembers those terrible days.

Key words: **Gomboş, air-defence artillery, radio-location, journal, Calea Lipovei.**

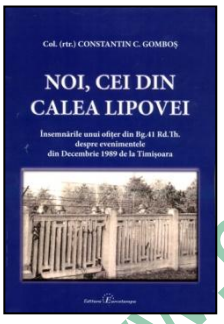
Col. (rtr.) CONSTANTIN C. GOMBOŞ
NOI, CEI DIN CALEA LIPOVEI
Însemnările unui ofiţer din Bg.41 Rd.Th. despre evenimentele din Decembrie 1989 de la Timişoara

Este o altă apariţie editorială (acreditată de Ministerul Educaţiei şi Cercetării prin Consiliul Naţional al Cercetării Ştiinţifice din Învăţământul superior, cod 184), care a încheiat seria publicaţiilor de gen din anul 2012. Lucrarea este publicată cu sprijinul financiar al Consiliului Judeţean Timiş, prin Centrul de Cultură şi Artă al Judeţului Timiş.

Semnificativă prin conţinut şi abordare, cartea redă însemnările unui ofiţer din Bg. 41 Rd. Th. UM 01864 despre evenimentele din Decembrie 1989 de la Timişoara. Citind aceste rânduri, asistăm la experienţele trăite de un militar cu grad, care a avut poziţia ingrată şi dificilă de a împăca ordinul cu jurământul şi conştiinţa, într-un oraş-martir care a făcut istorie.

Convins că radiografia sa despre evenimentele din Timişoara, în special din Calea Lipovei, nu va fi pe placul tuturor cititorilor, autorul rememorează acele zile în cinci capitole, care aduc un plus de cunoaştere istorică şi edificare în Dosarul Calea Lipovei: *Un strigăt de revoltă*; *Cine suntem noi? Structuri militare din Apărarea Antiaeriană a României de Vest, care se vor pune în mişcare*; *Timişoara era în flăcări*; *Un jurnal prin scrisori cu comentarii la zi, în loc de încheiere* şi *Documentar pentru*

www.memorialulrevolutiei.ro

Dosarul «Calea Lipovei». Cartea este bogată în date istorice despre unitatea de radiolocaţie din care a făcut parte autorul.

Pregătirea militară a personalului diviziei se executa în şcoli militare de profil, academii şi centre de instrucţie, iar piloţii executau, la câte patru ani, trageri reale de luptă în afara ţării, în poligonul militar din U.R.S.S. (aflat la Astrahan, la vărsarea fluviului Volga în Marea Caspică). Tot acolo, fiecare divizion de rachete românesc executa trageri reale de luptă, iar din 1968 la Capul Midia.

Evenimentele decembriste l-au găsit la comanda diviziei pe colonelul Rotariu Constantin (ulterior, general). Brigada (comandant general-maior Mihalache Vasile) avea următoarele misiuni: cercetarea prin radiolocaţie a spaţiului aerian, înştiinţarea despre situaţia aeriană şi pericolul atacului din aer a tuturor obiectivelor şi a populaţiei existente pe teritoriul din centrul, sudul şi vestul României, furnizarea datelor de radiolocaţie necesare conducerii zborurilor de instrucţie şi acţiunilor de luptă ale aviaţiei militare, a datelor pentru unităţile de artilerie antiaeriană şi rachete, precum şi controlul regimului de zbor în spaţiul aerian, îndeosebi al aeronavelor ce veneau din vest, nord-vest, sud şi sud-est.

În decembrie 1989, Bg. 41 Rd. Th. avea în organizare: Comandamentul brigăzii (Calea Lipovei-Timişoara), cu punctul de comandă suprapus cu cel al diviziei, 15 batalioane (Giarmata, Deta, Moldoviţa, Pecica, Craiova, Corlăţel, Deveselu, Furculeşti, Piteşti, Vârful Muntelui, Odorhei, Băcia, Dej, Oradea şi Tăşnad) şi 14 companii radiotehnice (Şepreuş, Sânnicolau Mare, Reşiţa, Târgu Jiu, Poiana Mare, Dăbuleni, Siliştea-Gumeşti, Morăreşti, Turda, Sibiu, Axente Sever, Bata, Vişeu şi Satu Mare). Pentru instruire şi deservire, la Timişoara mai existau: o companie pentru pregătirea radiotelegrafiştilor militari în termen, o altă companie care pregătea planşetişti, notatori şi dictori pentru punctul de comandă şi un pluton pentru transport-gospodărie. În dotarea brigăzii existau complexe de radiolocaţie moderne, staţii şi radioaltimetre. Sistemul realiza o zonă de cercetare prin radiolocaţie a spaţiului aerian continuă, pe 2-3 game de frecvenţă, pentru înălţimi mici, de 300-500 m, numai în regiunile de câmpie şi de-a lungul frontierei de stat, pe direcţiile sud-est, sud şi vest, iar în adâncimea teritoriului, de 2500-3000 m. Divizia mai avea: R 15 AA MX (comandant colonel Şerbulescu Nicolae) cu patru divizioane de foc (Orăştie, Ilia, Haţeg, Valea Ursului) şi unul tehnic (Hunedoara); R 17(comandant colonel Cocoşilă Vasile) la Reşiţa cu trei divizioane de foc (Anina, Doclin, Valeadeni) şi unul tehnic; divizioanele de artilerie de la Câmpia Turzii cu baterii a.a. (tunuri şi mitraliere) la: Luna, Târgu-Mureş şi Sibiu; Timişoara (Dn. 32 a.a. – Giarmata-aerodrom, comandant locotenent-colonel Manţa

www.memorialulrevolutiei.ro

Ioan) cu baterii la Arad şi Caransebeş; Dn. Deveselu cu baterii pe aerodromul Deveselu şi Siliştea-Gumeşti. Regimentele de rachete şi divizioanele de artilerie aveau în dotare mitraliere ZPU-14 (de fabricaţie românească, foarte eficiente la doborârea avioanelor şi elicopterelor inamice care acţionează sub 1500 m), rachete sol-aer (Complexele Volkov, Dvina şi Strela), tunuri a.a. de 37 şi 50 mm. În caz de război, divizia coopera şi cu regimentele de aviaţie din zona de dislocare: R 93 (comandor Drăghicescu Nicolae), R 91 şi R 61, precum şi cu escadrila de elicoptere de la Caransebeş. Acestea aveau în dotare avioanele de tip MIG-21, MIG-23, MIG-29, elicoptere MI-4 şi Alouette, precum şi avionul multirol de fabricaţie româno-iugoslavă. Divizia şi brigada aveau în dotare şi mijloace moderne de transmisiuni cu fir, radio şi radioreleu, inclusiv aparatura „Almaz" pentru transmiterea informaţiilor sub formă de mesaje codificate la Punctul de Comandă Central. Batalionul 140 Transmisii din subordinea diviziei asigura legătura radioreleu cu marile unităţi sovietice, ungare şi bulgare, cu care coopera în cadrul Tratatului de la Varşovia. Legătura era permanentă, zi şi noapte. Divizia şi brigada aveau responsabilităţi pe aliniamentul: Halmeu-Odorhei-Sibiu-Piteşti-Alexandria-fluviul Dunărea, de la intrarea în ţară la Baziaş-Moldova Veche-Orşova-Calafat-Zimnicea şi toată graniţa de vest a României.

Potrivit autorului, în decembrie 1989 starea morală a personalului era erodată din cinci motive: 1. nu se efectuase la termen avansarea cadrelor în următorul grad; 2. cadrele şi militarii în termen erau trimişi la munci agricole, în condiţii umilitoare; 3. nu erau asigurate energia şi combustibilul pentru funcţionarea tehnicii şi un confort minim în cazarmă; 4. cadrele erau obligate să suporte transportul în dispozitive pe cheltuială proprie; 5. totul era raţionalizat. „Personalul era la zi cu evenimentele care aveau loc în jur, în Europa şi lume, ascultând Radio «Europa liberă», BBC, «Vocea Americii». Se urmăreau şi posturi de televiziune din Ungaria, Austria şi Serbia, toate blocurile având instalate antene colective, în aer plutea o atmosferă tensionată, care a dus la ruperea legăturii dintre cei din conducere, devotaţi clanului ceauşist, şi masa majoritară. Se spera că, în curând, se va schimba ceva, dar nimeni nu afirma, de teama contrainformatorilor cu unelte în toate compartimentele."

Iată ce consemnează ofiţerul istoric în capitolul *Jurnalul cu comentarii la zi*, referitor la reacţia din 16 decembrie şi activitatea din acele 11 zile de foc, cât a stat la datorie, descrise în stil epistolar:

„16 decembrie 1989, ora 17.00. Suntem invitaţi la familia Filip, prieteni de prin anii 1963, când am venit în Timişoara de la Pecica-Arad. Soţiile erau colege de serviciu la Municipiul Timişoara. Jeni împlinea 50 de

www.memorialulrevolutiei.ro

ani... Prinde postul maghiar Duna TV. Pe ecran se derula o emisiune cu un preot reformat din Timişoara, care critica regimul lui Ceauşescu şi asupririle. Nicu, ştiind limba maghiară, ne traduce. Nu ne venea să credem. Am aflat că îl chema László Tőkés, din parohia reformată de la Maria – Timişoara. După ora 21.00, sună telefonul. Jeni Filip – aniversata – să se prezinte de urgenţă la serviciu, soţia mea este chemată şi ea. Ne îndreptăm spre gară ca să luăm troleibuzul. Aici constatăm un lucru neobişnuit. Pe bulevardul din faţa gării, cu sensul de mers spre centru, era în coloană de marş, pe maşini de luptă, o parte din efectivul Brigăzii 30 Securitate Timişoara, scutierii, cu comandantul lor, colonel Ion Bunoaică. Mă cunoşteam cu unele cadre din conducerea brigăzii, în vara anului 1989 organizând împreună (D.34 Ap. AAT şi Bg. 30 Sec.) un exercitiu cu tema: neutralizarea unui grup de terorişti care, pe aeroportul Gearmata [Giarmata – n.n.], au luat ostatici echipajul şi pasagerii unui avion de transport civil. Ne salutăm şi unul din ofiţeri îmi spune: «Tovarăşe colonel, grăbiţi-vă să ajungeţi la marea unitate, situaţia e gravă, avem probleme.» Ne grăbim... Am ajuns acasă, pe strada Odobeşti, din vecinătatea Facultăţii de Medicină. Am sunat imediat la unitate. Am cerut centralistei să-mi facă legătura cu comandantul. Făceam parte din conducerea brigăzii radiotehnice. Îmi răspunde generalul mr. Vasile Mihalache. I-am raportat cele văzute şi l-am întrebat dacă trebuie să mă prezint la comandament. «Staţi liniştit – îmi zice acesta. Noi, cei din echipa de luptă nr. 1, stăpânim situaţia (echipa pentru deplasare în punct comandă în zonă protejată din munţi pentru furnizarea datelor radiolocaţie despre inamic)». (...)

Sunt agitat şi îngrijorat, nu pot să dorm, mă gândesc la cele văzute. Fac o trecere în revistă a celor auzite la posturile de radio «Europa liberă» şi «Vocea Americii», pe care domnul Iuliu Mare, prim-solist la Opera din Timişoara, vecinul meu, le asculta în fiecare seară. Se auzeau prin perete crainicii emisiunilor. Îl sfătuiam să aibă grijă, să nu-l toarne vreun «binevoitor» de pe scară la securitate. Ardelean fiind, de pe Valea Ghiurghiului, fiu de preot unit, trăgea câte o înjurătură zdravănă la adresa acestora de fiecare dată. Nu o dată am discutat soarta regimului şi ne gândeam că, la Congresul al XIV-lea al partidului, Nicolae Ceauşescu, fiind şi bolnav, va preda ştafeta. Dar lingăii şi Elena Ceauşescu au ţinut cu dinţii de funcţie. Trebuia să vină şi la noi valul Perestroikăi, iniţiată de Mihail Gorbaciov. Ştiu că Ambasada Sovietică de la Bucureşti expediase prin ţară broşuri cu cuvântări ale acestuia, pentru a explica, în limba română, măsurile iniţiate prin Perestroika şi Glasnosti. Primisem şi eu în cutia poştală asemenea exemplare. Apoi mi-am adus aminte că, în 31 octombrie 1989, la comandamentul diviziei, ne-am întâlnit cu o delegaţie militară

www.memorialulrevolutiei.ro

sovietică, care ne-a prezentat reformele noi din armata lor şi ne-a răspuns la întrebări. I-am întrebat cum este prezentată de către istoriografia militară sovietică participarea Armatei Române la campania din Vest şi care sunt obiectivele educaţiei patriotice în Armata Roşie. Delegaţia armatei sovietice a vizitat multe garnizoane militare din România. Mi-am dat seama că ei doreau să se informeze, la faţa locului, asupra stării de spirit a militarilor români, îndeosebi a cadrelor militare. Primiseră informaţii că militarii români sunt nemulţumiţi. (...)

17 decembrie 1989. În jurul orei 7 sună telefonul. Ofiţerul de serviciu de la Municipiu o cheamă pe soţie la serviciu, deşi era zi de repaus, duminică. O însoţesc. La înapoiere observ că în faţa Comitetului Judeţean de Partid este mare agitaţie, scandau lozinci anticeauşiste. Se forţa lanţul de scutieri. Văd şi două maşini de pompieri de pe strada dinspre Medicină. Pe str. Nicu Filipescu erau încolonaţi militari în termen de la Brigada 9 Grăniceri, care aveau asupra lor lopata de infanterie şi câte o coadă de topor. Mă grăbesc spre casă. Sun din nou la comandament. Sun,t din nou, sfătuit să nu mă agit. Pe la orele 12 şi un sfert ies în stradă şi, împreună cu domnul Iuliu Mare şi alţi locatari de la celelalte scări, ieşim în capătul blocului dinspre Medicină şi observăm atent ce se petrece. Se auzeau zgomote şi vuiete puternice din stânga. Pe lângă noi erau duşi în foi de cort militari grăniceri răniţi în încăierările de la sediul Comitetului Judeţean. Ceea ce vedeam mă deruta. Observ într-o Dacie pe lt.-col. Popovici, de la M.I., care filma manifestanţii (locuia cu mine în bloc, pe scara din mijloc, a decedat între timp). Ne face semn cu mâna, din maşină, să mergem acasă. În acelaşi timp, dinspre Bulevardul Leontin Sălăjan, o tânără blondă (n-am mai văzut-o de-atunci, cred că a fost împuşcată) trece strada spre noi şi ne strigă: «Haideţi cu noi! Nu v-aţi săturat de Ceauşescu şi de mizerie?!» Văzând că nu acţionăm în niciun fel, ne apostrofează: «Laşilor!» Şi dispare în mulţimea ce asedia Comitetul Judeţean. (...) Întors în apartament, sunt sunat la telefon şi mi se comunică de către ofiţerul de serviciu pe brigadă să mă prezint de urgenţă la comandament. Soţia începe să plângă, întrebându-mă ce se va întâmpla cu noi. O liniştesc şi-i spun că voi avea grijă de ea. N-am făcut nimănui niciun rău şi nu mi-e frică de nimic. Îmi iau mantaua şi valiza de alarmă şi ies în stradă. Trec bulevardul, ies pe lângă fosta statuie a lui Leontin Sălăjan şi mă îndrept spre viaductul de lângă puşcărie, de pe strada Popa Şapcă. Îmi iasă în cale o colegă de serviciu, dna Şoşdean Iuliana (lucra ca operatoare pentru spaţiul aerian în punctul de comandă al brigăzii, în ture operative, 12 din 24 ore), timorată şi speriată că s-a dat alarma. Ne îndreptăm spre viaduct. Din sens opus, dinspre Calea Lipovei, se îndrepta spre noi un grup violent, care arunca cu pietre spre noi. Norocul nostru că,

www.memorialulrevolutiei.ro

din spate, un coleg de serviciu opreşte maşina şi ne strigă să urcăm repede, demarând cu viteză pe lângă cei ce ne ameninţau. Nu ştiam cum să-i mulţumim. Am ajuns la comandament. Se verifică prezenţa. Ni se distribuie pistoale fără muniţie şi suntem adunaţi în clubul brigăzii. Se dăduse indicativul «Radu cel Frumos». De când eram în serviciul militar, locotenent din promoţia de ofiţeri tehnici de radiolocaţie – Bucureşti – 20 august 1960, nu mai primisem un asemenea indicativ. Şi nu eram fără experienţă. Trecusem prin evenimentele din octombrie 1962, când eram la un pas de a se declanşa un nou război mondial după ce N. S. Hruşciov amplasase în Cuba rachete împotriva S.U.A.; prin cele din aprilie 1964, când s-a dat acea Declaraţie de independenţă faţă de politica U.R.S.S.-ului, din vara anului 1967, când a avut loc conflictul militar din Orientul Apropiat; cele din august 1968, când armatele U.R.S.S., Poloniei, Ungariei, Bulgariei şi R.D.G.-ului invadaseră Cehoslovacia; prin cele de a se asigura armatei române un statut propriu în cadrul Tratatului de la Varşovia, de asigurare materială şi, mai ales, de a avea o concepţie proprie cu privire la apărarea naţională a României, statuată în Legea nr. 14. (...)

Duminică, 17 decembrie, am ajuns cu greu prin mulţimea revoltată, ce se îndrepta spre Comitetul Judeţean, «Bastilia comuniştilor timişeni», ce nu voia cu niciun chip să cedeze presiunii străzii. Ajuns în cazarmă, am făcut prezenţa şi am primit misiune de luptă. Acea noapte de război civil adevărat pentru timişoreni n-am să o pot uita niciodată. Rafalele mitralierelor, tirul armelor automate ce brăzdau cu trasoare cerul Timişoarei, luminile exploziilor şi ale incendiilor, urletele mulţimii ce striga ameninţător: «Jos Ceauşescu!; Jos trădătorii ţării!; Libertate! Libertate!»... şi goana nebună, în noapte, a unor maşini Dacia şi ARO, din care se mitralia populaţia, dispărând. Eram îngrijoraţi cu toţii. Ai noştri fuseseră cu arme, dar fără cartuşe (puteau fi oricând împuşcaţi!) să împrăştie mulţimea revoltată din Piaţa Libertăţii. Seara, duminică, în 17, am primit cartuşe de război: două încărcătoare, pentru care am semnat în Registrul de ieşire-armament de la ofiţerul de serviciu pe unitate. În cazul formaţiunii mele, n-a fost nicio diferenţă de la ieşire la sosire... Aşa cum prevede Regulamentul de gardă, mi-am instruit camarazii, înainte de a intra în post, în Piaţa Unirii: somăm regulamentar, de două ori, apoi tragem în sus şi numai a treia oară să executăm foc, dar numai la picioare.

Luni, 18 decembrie, am intrat şi eu în dispozitiv de luptă în Piaţa Unirii. Comandam o formaţie compusă din zece cadre active şi 100 de militari în termen. Aveam muniţie de război la noi, pe persoană (două încărcătoare, dar şi de rezervă, plus grenade de mână defensive). Noaptea, în jurul orei două, fiind în control asupra posturilor de santinelă, pe care le

www.memorialulrevolutiei.ro

instalasem pe căile de acces spre Piaţa Unirii (erau opt străzi din care se putea pătrunde), un ostaş din post mă întreabă cu teamă: «Tovarăşe colonel, dacă vin demonstranţii spre noi, ce facem?! Tragem în ei!» I-am răspuns: «Măi, băiete, în demonstranţii paşnici, în fraţii noştri nu vom trage. Doar dacă vor purta uniformele militare ale altor ţări şi ne vor ataca cu focuri de armă vom riposta. În faţa celor paşnici, ne vom retrage în clădirea cu cei doi lei pe faţadă (sediul conducerii magazinelor de metalo-chimice din Timişoara, unde era depozitat şi armamentul celor care făceau parte din gărzile patriotice ale celor care lucrau în magazine) şi vom aştepta să treacă». Şi noaptea a trecut cu teamă şi îngrijorare din partea tuturor, cu greu, nervi şi tensiune, mai ales că, în jurul nostru, la Punctele Cardinale, la sensul giratoriu de la Oituz, în jurul Spitalului Militar, Piaţa 700 se auzeau rafale de arme automate, unele cartuşe trasoare brăzdând cerul.

Marţi, 19 decembrie, dimineaţa, după ora 08.30, a venit şeful de stat major, maiorul Constantin Mălăiescu, care m-a schimbat cu tura lui de ofiţeri şi militari în termen. Ne-am retras în cazarmă şi, conform ordinului primit de la eşaloanele superioare, am executat serviciul de gardă, la gardul din partea de sus a cazărmii, respectiv de la al doilea foişor de la Calea Lipovei, până la a doua poartă de intrare în cazarmă, de pe strada Câmpina. De la acea adunare populară din Piaţa Victoriei, apoi cea a lui Ceauşescu, transmisă în direct la televizor, la misiunea de apărare a cazărmii şi până la acţiunea de căutare şi arestare a «teroriştilor» presupuşi a fi adăpostiţi în unele case din cartierul Calea Lipovei, mulţimea nu mai putea fi stăpânită. (...) Într-o curte, ieri, fiind în misiune, am zărit trei ghiocei înfloriţi, tremurând în bătaia vântului, şi m-am gândit o clipă că, poate, sunt vestitorii noii primăveri ce a venit în decembrie 1989, întâi la Timişoara, pe 22, apoi în întreaga ţară, prin Revoluţia Română... Ne-a îndârjit pe noi, ostaşii, comunicarea ştirii că Ministrul Apărării Naţionale ar fi fost trădător. Da! A fost trădător, dar al clicii, tiraniei, al celor care au crezut că pot îngenunchea un popor atât de frumos în virtuţi, cel care, de la 1848, a pornit la luptă cântând «Deşteaptă-te, Române!» (...) Am trăit această clipă a redeşteptării.

Luni, 25 decembrie 1989, ora 08.30. Rânduri din timpul Revoluţiei Române. De-afară se aud împuşcături. Lupta continuă... Înspre ziuă, fiind de gardă un ostaş, îmi spune: «Ştiţi, tovarăşe colonel, eu azi împlinesc 19 ani. Mă cheamă Ionel şi sunt din acelaşi judeţ ca şi dumneavoastră, din Bistriţa-Năsăud.» I-am strâns mâna şi i-am sărutat obrajii neraşi, îmbujoraţi, zicându-i: «Să trăieşti, la mulţi ani, dragă Ionele, în libertate şi să nu uiţi niciodată că ai împlinit această frumoasă vârstă în zilele Revoluţiei Române, de care poţi fi mândru, şi să le povesteşti urmaşilor tăi!" (...) Poate mă întrebaţi cât îmi e de greu să-mi revin din munca ce o desfăşuram până la

www.memorialulrevolutiei.ro

evenimente. Eram în corpul de partid din conducerea Marii Unităţi. Un conducător, şi nu unul oarecare, ce ridicam mereu probleme celor de la Bucureşti, prin atitudinea mea severă la adresa lingăilor (care cereau celor din subordine să conspecteze şi să ştie pe de rost zicerile «celui mai iubit fiu al Carpaţilor»). Mă raportau superiorilor din Consiliul Politic. Norocul meu că eram un bun român (mama mă trecuse clandestin graniţa vremelnică obţinută de Ungaria horthystă, cu sprijinul Germaniei lui Hitler şi Italiei lui Mussolini). (...) De afară se aud din nou împuşcături. Sunt de mitraliere antiaeriene, aduse să apere punctul de comandă al celor două mari unităţi. Pe deasupra noastră trece în viteză un elicopter. Am aflat de la tura de serviciu că acesta scotocea zona, era venit de la escadrila de la Caransebeş, dar nu i se anunţase programarea de zbor. Era să fie doborât, noroc că servanţii mitralierei s-au încurcat unii pe alţii. În alte cazuri au fost doborâte de apărarea antiaeriană sau de focuri de armă trase la întâmplare de ostaşi speriaţi de zvonurile transmise permanent de Televiziunea Liberă, privind iminenţa unor atacuri străine. Au pierit echipaje întregi din cauza acestei diversiuni televizate, care a creat o psihoză periculoasă în rândul apărătorilor din cazărmi. (...) Am trăit clipe unice, am cunoscut pe viu de ce este în stare un popor să facă.

Să vă descriu câteva aspecte din timpul evenimentelor de la Timişoara: În primul rând, fac precizarea că ostaşii comandaţi de mine n-au tras în demonstranţi. Cei din dispozitivele de luptă n-aveau ordine să tragă în demonstranţi, doar focuri de intimidare, pentru descurajarea şi dispersarea lor. Între ei şi spatele lor au fost strecuraţi cei din trupele care n-au aparţinut M.Ap.N., cu arme automate, care au retezat, cu o cruzime de nedescris, vieţi omeneşti, indiferent de vârstă. Apoi, sunt convins că «echipele morţii», temeinic pregătite în timp de pace în alte ţări şi afluite în Timişoara, au făcut zeci de victime şi-apoi au dispărut ca prin minune. Cu avioanele decolate de pe Aerodromul Timişoara sau cu numeroasele tiruri care au intrat şi ieşit peste graniţa de vest a României, cum au vrut, după căderea lui Ceauşescu. Unii din aceştia au dat imediat interviuri la posturile de radio «Europa Liberă», «Vocea Americii» şi altele, inducând în rândul populaţiei o stare de nervozitate de nedescris. (...) Este incredibil, de domeniul fantasticului, uneori, cum a acţionat armata, cei din apărarea antiaeriană a teritoriului, tinerii ostaşi cu numai trei luni de instrucţie, alături de cei din trupele de paraşutişti de la Deveselu, în intervenţiile de noapte de la Poştă, Hotelul «Continental», Spitalul de copii din Timişoara, în cartierul de la calea ferată până în suburbia Timişoarei, Dumbrăviţa. Minunaţi sunt aceşti feciori ai patriei, fie-le ţărâna uşoară celor ce au căzut luptând pentru Victoria Revoluţiei Române!”

www.memorialulrevolutiei.ro

Redau, succint, date cuprinse în cel mai important segment al cărţii, care cuprinde ordine de luptă şi note din registre militare, consemnate de autor, care, în decembrie 1989, făcea parte din comandamentul brigăzii radiotehnice (echipa de luptă 2: pe loc) – Calea Lipovei.

„D34 ap. AAT şi Bg. 41 Rd. Th, în mişcare:

– 16.12. 1989, ora 24.00

Comandantul diviziei, col. Rotariu Constantin (com. al Garnizoanei Timişoara cu gradul cel mai mare), împreună cu lt.-col. Zeca Constantin (Divizia 18 Mecanizată «Decebal»), execută o deplasare în oraş, pentru a cerceta la faţa locului informaţiile privind evenimentele din Timişoara. Se raportează la M.Ap.N. generalului Vasile Milea şi se face deplasarea de la comandamentul diviziei mecanizate (Piaţa Libertăţii) în Piaţa Maria, cu 100 de militari din trupele M.I., în ţinută specifică, cu scuturi, cască albă, bastoane de cauciuc. Toate magazinele din zonă erau sparte şi aproape peste tot ardeau. La biserica reformată nu era nimeni. Li s-a comunicat, de către un căpitan de la trupele de miliţie-securitate, că au trebuit să intervină, pentru că grupuri de turbulenţi au dat foc, au bătut soldaţii de la primele patrule ale miliţiei care ajunseseră acolo. Au fost loviţi cu bolovani, sticle şi alte obiecte, «maşinile pompierilor au fost incendiate» (...)

În aceeaşi zi, la ora 21.00, brigada a fost alarmată din ordinul col. Rotariu Constantin, cu specificaţia de a fi chemaţi în subunităţi toţi comandanţii de batalioane şi companii radiotehnice şi echipa de luptă nr. 1 din comandament.

În punctul de comandă al brigăzii se primeau, de la toate subunităţile radiotehnice din dispozitiv, informaţii directe că, de-a lungul frontierei, patrulează aviaţia militară ungară (existau şi aerodromuri militare sovietice pe teritoriul Ungariei), şi că de la Brigada 9 Grăniceri s-au semnalat mişcări de trupe.”

Din relatarea lt. maj. Paşca Viorel (comandantul brigăzii U.M. 01864) aflăm:

„În ziua de 17 decembrie 1989, din ordinul comandantului gen. mr. Mihalache Vasile, la compania planşetişti, din curtea cazărmii de pe Calea Lipovei, au fost adunate efectivele. S-a ordonat ca mr. ing. Iordache Ilie (şef eşalon), cu lt. maj. Paşca Viorel şi cpt. Simescu Gelu, să plece cu două camioane mari şi cu 60 de militari în termen radiotelegrafişti să apere Primăria Municipiului Timişoara. N-au putut ajunge la obiectiv din cauza mulţimii revoltate. S-au oprit la Banca de Stat şi-apoi, pe jos, s-au îndreptat, urmând linia de tramvai, spre clădirea Comenduirii Garnizoanei (Piaţa Libertăţii, unde se afla comandamentul D18 Mec. „Decebal”). Pe străduţa către garnizoană, «9 Mai», un grup de turbulenţi arunca cu pietre, cărămizi

www.memorialulrevolutiei.ro

şi picioare de scaune în ostaşi, conduşi de un bărbat solid, în jur de 30 de ani, în trening roşu. Au înaintat în urma unui tanc ce încerca să pătrundă, pe linia de tramvai, spre garnizoană. I s-a dat foc, s-au retras. În manevră era să-i calce. Incendiul a fost stins de militari cu mantăi şi apă. Conducătorul tancului a deschis turela şi a ieşit. A dat cu casca de pământ şi a plecat înjurând spre comandantul diviziei. Li s-au adus căşti. Au intrat, din nou, în intersecţia str. Vasile Alecsandri cu Piaţa Libertăţii. Între timp, în faţa Comenduirii de Garnizoană, a fost împuşcată Lepa Bărbat şi rănit în stomac soţul acesteia. Turbulenţii au părăsit P-ţa. Libertăţii, fugind spre Piaţa Unirii. Între timp, lt.-col. Neron Aurel, cu o grupă de infanterişti, au trecut în spatele lor. S-a zvonit că turbulenţii vor să fure armele din depozitul de la gărzile patriotice din Piaţa Unirii. În pas alergător, militarii au intrat în Piaţa Unirii. Populaţia revoltată este avertizată că au muniţie de război. Nu cred şi îndeamnă să-i atace pe militari şi să-i dezarmeze. Atunci, lt.-col. Neron a luat de la un soldat pistolul-mitralieră, ţinteşte abajurul unui felinar cu neon din piaţă şi trage. Îl loveşte în plin. Ţăndările cad peste turbulenţi. Se naşte panică şi toţi fug. Piaţa se goleşte. Seara sosesc ajutoare de la Arad. Soseşte şi lt.-col. Ciobanu Emil, care rămâne surprins de cele întâmplate. Se pun santinele la intrarea în Piaţa Unirii şi la sensul giratoriu de la Oituz. Ofiţerul a văzut cum au fost sparte geamurile de la Magazinul «Stirex», de pe str. Vasile Alecsandri. Nişte indivizi au scos de sub haine un fel de drugi scurţi de metal (50-60 cm), care aveau sudate nervuri de sârmă oţelită cu piuliţe la capete. Când loveau geamul gros, acesta era lovit în 9-10 puncte de rezistenţă şi se făcea ţăndări.

– Ora 12.00: Pentru noi, cei din apărarea antiaeriană a teritoriului, s-a primit indicativul «Tabela ABC-ANA». Acesta avea în vedere aplicarea unui set de măsuri organizatorice în scopul trecerii, în ordine, la desfăşurarea unor activităţi care să asigure ridicarea capacităţii de luptă a comandamentelor şi unităţilor. Printre acestea se număra şi asigurarea continuităţii conducerii în afara orelor de program şi pe timpul nopţii, amplificarea controlului asupra modului cum se execută serviciul de zi, de luptă şi de gardă."

În timpul cercetărilor Procuraturii Militare, un ofiţer al U.M. 01140 Lugoj, lt. maj. Maricel Cristea, a atras atenţia asupra unui aspect pe care diferitele medii româneşti implicate în problema revoluţiei l-au ignorat. În legătură cu ordinele primite în după-amiaza de 17 decembrie, el a declarat: „Precizez că, deşi s-a dat ordinul alarmă de luptă parţială – «Radu cel Frumos» – nu ni s-a dat niciun document de alarmă, nici caracteristicile de lucru radio, nu s-a precizat nicio misiune, niciun inamic, nu s-a respectat nicio prevedere a Planului de alarmă în astfel de situaţii şi nici nu ni s-a dat nicio misiune sau informaţie, deşi toţi militarii erau echipaţi cu armament şi

www.memorialulrevolutiei.ro

muniţie. Aceasta a creat o stare de confuzie totală atât la cadre, cât şi la militarii în termen.” Aceasta era situaţia şi în rândul cadrelor şi soldaţilor din divizia de apărare antiaeriană. O situaţie hilară, într-adevăr, chiar şi un necunoscător s-ar întreba de ce sunt scoşi în stradă „să calmeze” populaţia cei de la apărare antiaeriană, când misiunea şi strategia lor de luptă sunt cu totul altele... Situaţiile critice în care s-au aflat militarii, în general, au fost cauzate de neclaritatea ordinelor, de improvizaţiile în acoperirea dispozitivelor, de necunoaşterea modalităţilor de adaptare a focului la incidente urbane, de lipsa de pregătire a militarilor în termen şi de precaritatea informaţiilor primite de la ofiţeri.

Lt.-col. Zeca Constantin declara în Procesul de la Timişoara: „La ora 15.00, ducându-mă în zona Comitetului Judeţean de Partid Timiş, am constatat existenţa unor trupe de la Brigada de Securitate, Brigada de Grăniceri, de la divizia de apărare antiaeriană şi de la regimentul de aviaţie. Toate aceste trupe erau înarmate, dar, din câte ştiu eu, fără muniţie. În total cred c-au fost 150 militari.” Se naşte iar o întrebare, un aspect care îi scapă istoricului Constantin Gomboş: lt.-col. Zeca Constantin, la gradul şi răspunderea pe care le avea, nu ar fi trebuit să cunoască amplasarea militarilor în oraş, din moment ce afirmă că „a constatat”? De constatat au constatat şi civilii şi simpli trecători.

„ – Ora 14.45. A fost transmis unităţilor din Timişoara (cele aparţinând D. 18 Mec. «Decebal») ordinul să execute indicativul «Radu cel Frumos», care definea trecerea de la starea de luptă parţială a tuturor unităţilor militare de pe teritoriul judeţului Timiş. În acelaşi timp, în oraş a fost decretată «starea de necesitate» (aducerea cadrelor şi a salariaţilor civili în cazarmă), ordin transmis de colonelul Niţescu de la C.A.A.T. Deoarece curierii ar fi trebuit să se deplaseze izolaţi şi înarmaţi, iar o parte din ei se găseau în dispozitivele de apărare din centrul Timişoarei, anunţarea cadrelor s-a făcut numai prin telefon.

– Ora 17.50. Generalul Ştefan Guşă, sosit în Timişoara, a ordonat să se distribuie armamentul fără muniţie şi cadrelor militare (pe baza tichetului individual).

– ora 19.00-19.20. S-a realizat dispozitivul de luptă şi apărarea cazărmii din Calea Lipovei. Întrucât şeful de Stat Major al diviziei, lt.-col. Ciobanu Emil, era cu militarii subordonaţi în zona Hotel «Continental»-Poştă-Banca Naţională, comandant al dispozitivului de pază a fost numit, fără a se consemna în ordinul de zi pe unitate, celălalt locţiitor, lt.-col. Păun Ioan, secretarul Consiliului Politic al diviziei. Efectivele brigăzii au fost organizate pe ture, pentru paza cazărmii, latura de pe strada Câmpina.

www.memorialulrevoluției.ro

– La ora 20.00 se afla în dispozitiv tura de gardă comandată de lt.-col. Gomboş. C. Constantin, dispuşi de-a lungul gardului de beton. În momentul deschiderii focului de avertisment de la poarta principală (C. Lipovei), ofiţerul s-a aflat în al doilea foişor de la gardul cazărmii de pe str. Câmpina. Dispozitivul de pază a cazărmii era funcţional, militarii erau înarmaţi şi aveau muniţie de război.
– Între orele 20.00-21.30, cadrele şi militarii în termen, aflaţi în dispozitiv de luptă pe latura dinspre Calea Lipovei, au asistat la manifestările ostile ale celor aflaţi pe trotuarul din faţa unităţii. Col. Rotariu Constantin se afla în biroul său (cu vedere spre C. Lipovei), împreună cu gen. mr. Cârneanu Florea, secretarul Consiliului Politic al C.A.A.T.-ului, trimis special al generalului Ilie Ceauşescu la Timişoara. Comandantul diviziei a ordonat de cele mai multe ori deschiderea focului de avertisment, mai ales că cerul Timişoarei era brăzdat de rafale de cartuşe trasoare, dar cei aflaţi în prima linie (la poarta principală – col. Cherăscu Gavrilă, col. Socaciu Petre şi lt.-col. Păun Ioan) nu au executat ordinul, deoarece, deşi manifestările celor adunaţi peste drum de unitate erau ostile, acestea nu erau agresive, ci erau vociferări, injurii la adresa militarilor şi a regimului comunist, spargerea vitrinelor din apropiere.
– în jurul orei 21.30-21.45 s-au întors din oraş un ARO şi un microbuz care transportase hrană militarilor aflaţi în dispozitivul din centrul Timişoarei, care nu mâncaseră din zori, precum şi muniţia, în lăzi sigilate, pe efective (150 militari au efectuat paza clădirilor B.N.R., a Poştei Centrale şi a Hotelului «Continental» până în 18.12.1989, orele 08.00, când efectivele s-au înapoiat în cazarmă, neexecutând focuri asupra mulţimii, apoi, de la ora 15.00, s-au constituit două detaşamente de 60 de militari în termen şi cinci cadre pentru paza sediului Poştei, sub comanda mr. Zburlea Nicolae şi a mr. Taifas Ilie, până în 20, când au fost retrase în cazarma de pe C. Lipovei, fără a se fi executat foc asupra populaţiei).”

În clipa în care poarta principală s-a deschis automat pentru intrarea celor două autovehicule, autoturismul ARO a depăşit, iar microbuzul a aşteptat în mijlocul străzii, înainte de a vira spre stânga, pentru a intra în unitate. Potrivit militarilor aflaţi în apărare, maşina a fost atacată de manifestanţi cu pietre, s-au repezit după ea, până în mijlocul şoselei. Poarta a rămas deschisă. Fără comandă, s-a dezlănţuit un potop de foc... (din consemnările armatei, manifestanţii au încercat să intre în incinta unităţii, în spatele maşinilor). După câteva minute, a apărut un autoturism Dacia cu sirenă, care a trecut pe străzile vecine, apoi o dubă a miliţiei, care i-a luat pe toţi demonstranţii din faţa porţii, căzuţi în învălmăşeala provocată de salva de foc. Plutonul de intervenţie comandat de lt. maj. Gheorghe Constantin a

www.memorialulrevolutiei.ro

ieşit în faţa porţii şi a tras focuri de avertisment pentru împrăştierea demonstranţilor rămaşi pe străzile vecine. Încă o întrebare a subsemnatei: aceşti protestatari, rătăciţi sau gură-cască, constituiau un real pericol pentru cazarmă, de la acea distanţă? Declaraţiile militarilor şi ale martorilor sunt contradictorii, ca şi în privinţa traiectoriei tragerilor. Conform regulamentelor, în mod normal, strada era obiectivul de intervenţie şi restabilire a ordinii şi liniştii publice, ce revenea brigăzilor M.I., miliţie, securitate, gărzi patriotice. Mai mult, din cele redate de autor, „ plutonul s-a deplasat din colţul cazărmii, de mai multe ori, în lanţ de trăgători, spre baricadă – la 75-100 m depărtare, intersecţia str. Borzeşti cu Câmpina. La fiecare deplasare, în militari se arunca cu pietre. S-au tras, de mai multe ori, focuri de avertisment. În jurul orei 22.30, s-a primit informaţia că un magazin alimentar din apropiere a fost spart şi jefuit de persoane necunoscute. I s-a dat foc. Locatarii erau alarmaţi, că pe acolo trece conducta de gaze a blocului şi există pericol de explozie. Lt. maj. Gheorghe Constantin s-a deplasat la magazin. A reţinut câţiva oameni cu sticle de băuturi în mâini. În total, în acea noapte, pe Calea Lipovei au fost consumate 800 de cartuşe, comparativ cu altă cazarmă din Banat, unde au fost trase, în câteva zile, două milioane de cartuşe!” Efectul (conform concluziilor pe fond ale Procuraturii Militare): „şase victime împuşcate mortal, prezentând un singur orificiu de intrare a glonţului, şi 29 răniţi, dintre care şase femei... Boţoc Virgil arată în instanţă că fiica sa (minoră), Boţoc Luminiţa, a fost împuşcată lângă biserica din spatele Complexului Comercial, în timp ce se trăgea din două Dacii şi două autoturisme ARO, care circulau cu luminile stinse pe strada Borzeşti, o stradă perpendiculară pe Calea Lipovei.”

Conform altei mărturii, la acea oră, când se vorbeşte de măsura de apărare a unităţii armate, în Piaţa Lipovei erau răniţi copii, alte victime, ale cui? Martorul Potroghir Lucica declara în audiere, referitor la ziua de 17.12.1989, după ora 19.00: „Când am ajuns la capăt, am întrebat militarii care erau acolo dacă pot să merg mai departe sau nu. Şi-au zis: «Doamnă, puteţi să mergeţi până la dispensar, dar mai departe nu puteţi merge!” Şi, deoarece copiii aveau febră, erau bolnavi amândoi, am mers până la dispensar (dispensarul de zonă, nr. 20). Când am ajuns la dispensar, nu mai era nimeni acolo. Am aşteptat puţin, ne-am întors înapoi. Când am ajuns în piaţă, am văzut o maşină roşie, care a trecut şi din care a început să tragă. Atunci, în momentul când s-a tras, eu cu fetiţa şi cu copilul şi lumea care era acolo ne-am adăpostit sub mesele din piaţă... Piaţa Lipovei. Este o piaţă mică acolo. Şi, la un moment dat, am văzut fetiţa plină de sânge. A început să plângă şi mi-a zis: «Mămica, curge sânge!»...”

www.memorialulrevolutiei.ro

Dosarul Calea Lipovei a făcut obiectul unui proces derulat mai mulţi ani, cu trei ofiţeri acuzaţi, în 1994 achitaţi, mai târziu găsiţi vinovaţi, întemniţaţi, ulterior graţiaţi, în 2002: generalul Rotariu Constantin (a dat ordin), lt.-col. Păun Ioan şi cpt. Gheorghe Constantin, care a executat (la scurt timp, rănit grav şi el, internat la Spitalul Militar si avansat, la patru zile după evenimente, în grad de locotenent-colonel, decedat, ulterior, la 50 de ani). Judecarea celor trei şi sentinţele date au stârnit diverse reacţii pro şi contra, chiar şi un sondaj în cadrul unităţii, valuri de opinii publicate în mass-media şi consemnate în documente oficiale.

Autorul continuă cu redarea consemnărilor din armată:

„– 18 decembrie 1989 – după ploaia torenţială de la prima oră a zilei, cu fulgere pe orizontală, pe o temperatură de 20 de grade, creşte tensiunea odată cu amploarea mişcărilor populaţiei revoltate din stradă. Efectivele îşi continuă misiunea la obiectivele din oraş.

Gen. Guşă convoacă, după miezul nopţii, toţi comandanţii din Garnizoana Timişoara şi le comunică: «Situaţia rămâne gravă. (...) Să se evite, pe cât posibil, orice contacte cu grupurile de oameni violenţi. Numai dacă agresorii nu se supun avertismentului prin foc tras în sus, să se execute tragerea la picioare!»

– 19 decembrie 1989 – orele 00.30-1.30, apoi 12.00-13.00, convoacă toţi comandanţii de unităţi la comandamentul D. 18 Mec. «Decebal» (U.M. 01024), unde participă şi gen. lt. Ilie Ceauşescu, secretarul Consiliului Politic Superior al Armatei, care a cerut ca armata să rămână în stradă şi să dea dovadă de multă fermitate în acţiunile viitoare: «Tulburările acestea sunt provocate de elemente teroriste aservite intereselor ţărilor capitaliste.» Acesta a vorbit şi în sala festivă a comandamentului celor două mari unităţi din Calea Lipovei, dar a fost primit cu ostilitate şi a plecat nemulţumit.

– Ora 18.00: soseşte în cazarma de pe Calea Lipovei un detaşament de paraşutişti de la U.M. 01841 Caracal, comandat de lt.-col. Mircea Gogonţea, compus din 296 militari. S-au întâlnit cu gl. mr. Cârneanu Florea şi comandantul diviziei, col. Rotariu Constantin, care i-au informat cu situaţia din Timişoara. Vor fi folosiţi ca forţă de rezervă (cei care, comandaţi şi de col. Ilie Burschi, i-au scos, în noaptea de 20/21 decembrie, din clădirea Comitetului Judeţean al P.C.R Timiş, asediată de revoluţionari, în doar câteva minute, printr-o diversiune, pe Emil Bobu şi pe toţi ceilalţi membri ai guvernului comunist, care au fost trimişi de Ceauşescu la Timişoara şi duşi, în siguranţă, la Aeroportul din Giarmata).

– Ora 23.00: se decretează starea de necesitate în judeţul Timiş. Toate unităţile militare din judeţ au fost puse în stare de alarmă. A sporit cercetarea prin radiolocaţie a spaţiului aerian. De la intervenţia din Cuba

www.memorialulrevolutiei.ro

(1962), cea din Orientul Mijlociu (1967) şi cea din Cehoslovacia (1968), Armata României nu mai cunoscuse o asemenea stare de încordare.

Adevăratul război pentru antiaeriană a început din 22 decembrie, când starea de nesiguranţă, pericolul iminent care plana în aer erau accentuate de bruiajele informaţionale. Acestea au provocat cele mai multe victime.

– 22.12.1989 – ora 8.00: Ca urmare a situaţiei aeriene create în zona Banatului şi a graniţei de vest, la ordinul comandantului C.A.A.T.-ului, general colonel Mircea Mocanu, toate unităţile din subordinea D 34 Ap. AAT au fost trecute în Stare de pregătire pentru Luptă nr. 1. Echipele de luptă nr. 2 ale diviziei şi brigăzii erau pregătite pentru a se deplasa în punctele de comandă de rezervă, în vederea asigurării conducerii acţiunilor.

– Ora 11.30: Cadrele şi militarii în termen urmăresc la radio şi televizor informaţiile privind desfăşurarea evenimentelor din Bucureşti. Vestea morţii gen. col. Vasile Milea – despre care noi ştiam că era un slujitor docil al lui Ceauşescu – a şocat.

– Ora 11.45: S-a primit nota telefonică nr. 37, semnată de generalul lt. Ilie Ceauşescu, să se acţioneze conform condiţiilor «stării de necesitate» şi să se asculte de ordinul comandantului suprem.

– Ora 12.45: Lt.-col. Zeca Constantin, în calitate de comandant de garnizoană, este invitat să ia cuvântul în faţa a peste 100.000 de cetăţeni adunaţi în Piaţa Operei, după fuga cuplului dictatorial, la 12.30. Circa zece minute a vorbit ofiţerul Zeca timişorenilor (cuprinşi de frenezia victoriei, încă din 20, când Timişoara se decuplase de autoritatea din capitală şi a devenit primul oraş liber al României), adresându-le, printre altele: «Armata este a poporului, militarii sunt fiii poporului, armata are aceleaşi interese şi salută victoria revoluţiei în întreaga ţară.» Noi, cei care executam serviciul de pază şi cei din turele din punctul de comandă, nu ştiam că maiorul Oancea Viorel părăsise cazarma în 21 decembrie, cu aprobarea camarazilor săi de la S.R.T.M.-ul diviziei, şi că afirmase, de la balconul Operei, că „militarii din unitatea sa – U.M. 01955, comandant lt.-col. ing. Damian Dumitru – îi încredinţaseră misiunea de a vorbi mulţimii revoltate din piaţă, că sunt alături de aceştia şi că sprijină revendicările lor».

– Ora 13.30: Anularea ordinului transmis de gen. Ceauşescu, prin nota telefonică nr. 39, semnată de general-locotenent Athanasie Stănculescu.

– Ora 15.00: Un război radioelectronic şi psihologic cum nu s-a mai confruntat divizia şi brigada.

– Ora 19.26: Ordin de tragere în ţintele aeriene la Giarmata şi apărarea cazărmii din Calea Lipovei împotriva elementelor diversioniste.”

www.memorialulrevolutiei.ro

Aşa cum rezultă din documentele aflate în dosarul nr. 7/1990 al U.M. 01942, cu comandamentul la Timişoara, din 22 decembrie, abia începând cu ora 19.30 a fost pus în stare de alarmă maximă sistemul de cercetare prin radiolocaţie a spaţiului aerian al diviziei, ca urmare a identificării unui număr mare de ţinte aeriene care se deplasau spre graniţele de nord ale ţării, din direcţiile nord, nord-vest, vest şi sud, respectiv din U.R.S.S, Ungaria, Iugoslavia şi Bulgaria. Sistemele de protecţie nu au evidenţiat existenţa bruiajului de imitaţie. La aproximativ 20-25 de kilometri de frontiera de stat, aceste ţinte aeriene dispăreau de pe ecranele staţiilor şi reapăreau, după aproximativ o oră, în interiorul ţării, direcţionându-se, în special, spre zona aerodromurilor unităţilor de rachete şi artilerie antiaeriană. Faptul că n-au fost vizualizate a lăsat impresia că acestea ar fi violat spaţiul aerian al ţării, zburând la joasă înălţime.

„– În perioada 22.12-25.12.1989, în zona de responsabilitate a Diviziei AAT a fost semnalat un număr de 741 de ţinte aeriene, parte din ele fiind combătute cu sisteme evoluate de rachete. Toate aceste indicii privind diversiunea radioelectronică, urmată de acţiuni terestre de aceeaşi natură, au făcut ca specialiştii militari din cadrul Diviziei AAT să concluzioneze că aceste forţe nu au aparţinut sistemului naţional de apărare a României, idee evidenţiată şi de concluziile documentului S443/02.04.1990, întocmit de Institutul Central pentru Tehnică Militară: «Caracteristicile tehnice ale mijloacelor existente în cadrul armatei române exclud posibilitatea desfăşurării unor acţiuni de către forţele destinate luptei radio-electronice din interiorul ţării». Potrivit mr. Traian Miheţ – ofiţer din Biroul Operaţii al BG. 41 Rd. Th, aflat în punctul de comandă – «... ecranele radiolocatoarelor au fost invadate de impulsuri luminoase, mereu fără zgomot, adesea noaptea, dinspre frontieră înspre munţi, pe văi sau pe firul apelor, evitând zonele în care ar fi fost lovite sigur. Teroarea creştea prin primirea unor comenzi şi rapoarte false, prin unele legături fir şi radio, prin încercările fără succes de a ocupa unele unităţi de apărare antiaeriană care, totuşi, ne-au lăsat fără unii dintre colegi, cu alţii răniţi. Şi cu... gloanţe care, de puţine ori, au fost de provenienţă străină!».

În noaptea de 22/23 decembrie 1989, militarii români au lansat 58 de rachete pe întreg teritoriul naţional, 60% au lovit ţintele. Din acestea, 12 rachete au fost lansate la R17 Rachete Reşiţa şi 5 la R 15 Rachete Hunedoara. La Reşiţa, în urma luptelor invizibile cu teroriştii, a fost consumat un vagon de muniţie. Tot în acest centru industrial, unde existau unităţile R 17 Rachete şi Radiotehnică, a fost semnalat un grup de indivizi înarmaţi pe lângă aceste obiective, în 22.12.89, iar după ora 22.00 se deschide foc asupra cazărmilor. Din analiza situaţiei reiese că împotriva

www.memorialulrevolutiei.ro

unităţilor militare s-a acţionat cu circa 10-15 guri de foc automat, în special în zona împădurită."

Cf. dosarului şi rechizitoriului maiorului magistrat Romeo Bălan, prim-procuror al Parchetului Militar Timişoara, prezentat Tribunalului Bucureşti, se dispune „... trimiterea în judecată a cpt. Gheorghiţă Popa, de 39 de ani, de la U.M. 01933 Hunedoara, pentru săvârşirea infracţiunii de tentativă de omor deosebit de grav. Din dosar rezultă că, în decembrie 1989, Gheorghiţă Popa avea grad de lt. maj. şi era şeful staţiei radar PRV-13 din U.M. 01864 Reşiţa. După 22, respectiv căderea regimului, acuzatul şi soldatul Dorel C. au avut misiunea să asigure paza împotriva teroriştilor pe latura dinspre pădure, lângă gardul exterior. Temându-se de un atac, cei doi s-au retras spre interiorul unităţii, în zona staţiilor de radiolocaţie, unde se aflau lt. maj. Ion Smaranda şi alţi militari. Toţi erau dotaţi cu arme automate şi muniţie de război. Învinuitul şi soldatul s-au oprit în spatele unei movile de pământ, la auzul unor focuri de armă. Lt. maj. Smaranda, care era şeful dispozitivului de pază, s-a deplasat spre gardul exterior al unităţii, apoi a revenit spre interior, însoţit de soldaţii Norbert Pongratz şi Liviu Pădureanu. Deplasarea au făcut-o în salturi. Observând grupul de trei persoane, fiind noapte, lt. maj. Gheorghiţă Popa a deschis foc automat, fără nicio somaţie. Ulterior, a declarat că a tras, pentru că a crezut că lt. maj. Ion Smaranda este luat ostatic de doi teroriști... Militarul Dorel C. a declarat, în timpul anchetei, că el a tras de frică în sus, dar superiorul Gheorghiţă Popa, în plin. Au fost împuşcaţi mortal lt. maj. Ioan Smaranda şi soldat Norbert Pongratz, iar militarul Liviu Pădureanu a fost rănit grav. În urma incidentului, învinuitul a avut o cădere psihică, s-a ascuns şi a intenţionat să se sinucidă".

Privitor la întrebarea „dacă au existat teroriști", generalul Constantin Lucescu, consilier juridic al şefului Armatei României, este prima personalitate militară care recunoaşte existenţa şi amestecul teroriştilor în Revoluţia Română din Decembrie 1989. „Teroriştii au existat, într-adevăr. Aceştia erau arabi, iar faptul că au dispărut se datorează ameninţărilor. Şefii lor au spus că, dacă nu îi vom lăsa să plece, îi vor omorî pe toţi românii care le vor ieşi în cale în afara graniţelor. Acţiunile de atunci ale armatei, pe fondul unui război informaţional, electronic şi chiar armat, s-au purtat, la un moment dat, alandala, militarii trăgând unii în alţii. Parchetul Militar consideră că, între 22-24 decembrie 1989, Armata nu a avut un for singular de comandă. Pe de o parte, ordona gen. Guşă, iar pe de altă parte, ordinele zburau spre soldaţi pe unde hertziene, adică prin televizor. Chiar şi aşa, nu se poate explica cum mulţi dintre cei morţi au fost împuşcaţi cu precizie în cap sau să mai aducem aminte că, nici până în ziua de astăzi, la Timişoara, 20 de trupuri fără viaţă nu au fost de nimeni revendicate."

www.memorialulrevolutiei.ro

Conform gen. Niculae Spiroiu, fost ministru al Apărării Naţionale între 1991-1994: „După 22 decembrie 1989, categoric nu s-a acţionat corect pentru anihilarea acţiunilor de diversiune, a teroriştilor şi nici nu se putea, în acele condiţii. Armata nu fusese pregătită şi nu avea calificarea pentru asemenea misiuni şi nu dispunea de dotarea necesară. Unele mijloace de diversiune – formaţiuni de elicoptere şi avioane, grupări de nave la litoral – procesate holografic, cu toate caracteristicile de ţintă reală, au fost produse IT de înaltă performanţă, pe care nu şi le putea permite decâ o mare putere tehnologică şi spaţială. S-a tras cu tunul de pe tanc după «teroriști» în clădiri de patrimoniu, la îndemnul unor civili din stradă. Diversioniştii nu se combat cu tancul. A acţionat şi teama freudiană, valabilă şi la militari, când nu ştiu cu cine luptă. De aici, decizii aberante, cu victime din propriile rânduri şi dintre civili.”

În ordinul de zi nr. 303 din 25.12.1989 al R 17 Rachete Reşiţa este consemnat: pe data de 24.12.1989 a căzut la datorie, apărând unitatea împotriva bandelor teroriste şi pentru a asigura victoria revoluţiei, soldatul Brânză Constantin şi au fost răniţi sergent major Budică Dan, sergent major Barbu Cristian şi soldaţii Popic Imre şi Paraschiv Sava.

În ordinul de zi nr. 304 din 26.12.1989: la data de 25.12.1989 au căzut la datorie: lt. maj. Poptelecan Ioan, lt. maj. Tamaş Radu, soldat Lupea Daniel şi au fost răniţi lt. Pasăre Ion, maistru militar Todor Dănuţ, soldat Otu Ioan şi soldat Ocoş Petru.

În ordinul de zi nr. 305 din 27.12.1989: Căzut la datorie soldat Rovineanţu Remus.

Victime consemnate în Registrul istoric al Brigăzii 41 Rd. Th.:

– În perioada 22 decembrie 1989, ora 22.00, şi 29 decembrie 1989, ora 21.00: două plutoane a 24 de militari în termen au desfăşurat lupte împotriva teroriştilor care atacau podurile clădirilor din preajma Operei Române din Timişoara. În timpul acestor lupte, în jurul orelor 23.00, a căzut eroic soldatul Puczi Andrei-Liviu, din plutonul comandat de cpt. Cora Aurel.

– În noaptea de 22/23.12.1989: lupte crâncene la depozitul „Centrofarm” Timişoara, unde lt. Drăguţ Valentin asigura, cu 20 de militari în termen, paza. Au primit întăriri. În timpul luptelor purtate, au căzut eroic soldatul Lile Cristian şi soldatul Burcea Marinel, fiind răniţi mortal.

– În timpul aceleiaşi nopţi, sergentul major Iacob Griga, fiind în cartier cu patru soldaţi, a fost rănit în timpul deplasării spre depozitul farmaceutic.

– Autocamionul A-5434, care transporta detaşamentul comandat de lt. Neamţu Costel, a fost atacat cu foc, spărgându-i-se toate roţile din spate. Cu toate acestea, conducătorul auto, plutonier Şandor Neculai, a efectuat

www.memorialulrevolutiei.ro

transportul răniţilor – sg. maj. Griga Iacob şi încă patru cetăţeni civili răniţi – la Spitalul „Victor Babeş”.

În Raportul SRI – Episodul I Timişoara ’89 (pag. 7) se relatează: „Consecinţe grave în derularea evenimentelor acelor zile au fost produse şi de unele erori individuale ale unor membri ai dispozitivelor militare cărora, uneori, le-au căzut victime chiar cadre ale armatei. Sugestiv este cazul m. m. Vâlceanu Constantin, din U.M. 01864 (făcea parte din gospodăria agricolă anexă a brigăzii de la Giarmata, comandant mr. Dobrin Nicolae), care, la data de 25.12.1989, în jurul orei 14.00, sa deplasat cu o Dacie la domiciliul său din Timişoara. La înapoiere, aproximativ ora 17.00, nu a mai oprit la punctul de control mixt din zona unităţii militare de grăniceri – comandamentul Bg. 9 Grăniceri de pe Calea Lipovei – , apreciind că aceştia au reţinut ceea ce el le-a comunicat: că se va înapoia după circa două ore. În aceste împrejurări, de la punctul de control s-a deschis foc asupra autoturismului, soldat cu uciderea m. m. Vâlceanu Constantin şi rănirea gravă a însoţitorului acestuia, m.m. Aurel Mântăluţă”. Acestui rănit i-a fost amputat un picior de la genunchi şi i s-a pus o proteză, fiind trimis de la Timişoara în Austria pentru îngrijire medicală şi recuperare.

Troiţa din incinta unităţii din Calea Lipovei este dedicată memoriei celor patru militari din cadrul diviziei, căzuţi la datorie (vezi foto, p. 234). Câte sacrificii au fost atunci din rândul armatei? Citând din *Însemnările din timpul Revoluţiei din Decembrie 1989*, din partea Ministerului Apărării Naţionale s-a transmis că, în perioada 17.12.1989-30. 01.1990, din rândul armatei participante s-au înregistrat: 270 de decedaţi şi 673 de răniţi – militari în termen, cadre şi salariaţi civili.

Cartea ofiţerului în rezervă, cu datele prezentate, confirmă că lupta pentru putere, manifestată prin războiul informaţional, electronic, apoi conflictele civile interetnice şi mineriada, a continuat şi în 1990, practic, până la primele alegeri libere pentru preşedinţie şi Parlament.

Col. ing. Ioan Crăciun, şeful aparaturii „Almaz” din pct. de comandă al D 34 Ap. AAT., declara, în exclusivitate, pentru ziarul „Observator militar”, anul III, nr. 34/89, 21-27 august 1991, în articolul *Vânătorii de fantome*: „La începutul lunii ianuarie 1990, în multe zone, spaţii imense de pe ecranele radar sunt inundate de ţinte aeriene, impresia unei invazii... Printr-un apel disperat către armată, locuitorii Ruşchiţei şi muncitorii de la exploatările miniere din zonă semnalizează prezenţa aeriană a teroriştilor. Aceleaşi semnale fuseseră localizate şi de către unităţile de radiolocaţie. Cercetarea radio semnalizează rapoarte radio în diverse limbi. În aceste condiţii, se dispune, cu acordul Marelui Stat Major, decolarea unui avion de cercetare; pilotul confirmă existenţa unui spaţiu iluminat gen aeroport. Se

www.memorialulrevolutiei.ro

hotărăşte plecarea unui detaşament de voluntari pe traiectoriile apărute pe ecran. Se formează trei echipe, fiecare urmând să se deplaseze pe un itinerar diferit, cu regrupare finală în zona Ruscăi. Detaşamentul se deplasează pe direcţia: Timişoara-Oţelu Roşu-Roşia Montană-Ruşchiţa-Poiana Boului. Pe un frig ca de Bobotează, maşinile se blochează, iar ostaşii sunt nevoiţi să care muniţia şi hrana cu raniţele. Erau călăuziţi de pădurari şi de minerii ce lucrau în zonă. Aceştia dădeau multe informaţii utile, dar se făcea şi ecoul unor veşti incredibile: ba că pe 5 ianuarie, la ora 17.00, fusese observat un aparat de zbor fără zgomot, la înălţime joasă, deplasându-se înspre direcţia Vest, ba că altul a evoluat deasupra casei unui pădurar, precum şi apariţia unei «stele sclipitoare», în apropiere de Padeş. Cu toate eforturile, duşmanul nu apărea, totuşi... În aceste condiţii, în ziua de 8 ianuarie s-a hotărât întoarcerea. Nu s-a ţinut seama de cererea minerilor de la exploatarea Poiana Boului, de a păstra măcar o tabără provizorie. Nimic nu indica prezenţa unor elemente de diversiune în zonă."

Amărăciunea se simte şi în constatarea retrospectivă a colonelului Gomboş: „Odată cu intrarea României în NATO (29 martie 2004) marea unitate de apărare antiaeriană de la Timişoara a dispărut, odată cu unităţile şi subunităţile subordonate. În fostele cazărmi au năpădit bălăriile, s-a furat tot ce s-a putut. Punctul de comandă de pe Calea Lipovei a fost demolat. Cazarma predată Ministerului de Interne şi Administraţiei Publice. Unii camarazi au trecut Styxul şi ne privesc din înaltul cerului. Alţii sunt grav bolnavi din cauza radiaţiilor. Cei rămaşi în viaţă se întreabă dacă au meritat această soartă."

Autorul dovedeşte simţul unui bun cronicar, documentarist (vezi trimiterile bibliografice) şi pasionat colecţionar, după cum se observă în iconografia (fotografii, documente, scheme, p. 215) care completează radiografia. De remarcat reproducerea de piese filatelice din acele zile, mostră de muzeu al istoriei recente, dar şi pozele, care dau un plus de informare şi autenticitate celor scrise, cu specificarea – orice martor surprins într-o fotografie care este publicată ar trebui să fie informat şi să i se ceară acordul, în acest sens.

În lucrarea de faţă, totul este ştiinţific redat, cu imagini pozitive surprinse în cadrul unor evenimente şi o bibliografie selectivă de excepţie. Autorul, col. (r) Constantin C. Gomboş, născut la 31 martie 1940, în comuna Ciceu-Giurgeşti, judeţul Someş, azi Bistriţa-Năsăud, este licenţiat în istorie, din 1973, preşedinte al Comisiei de Istorie Militară, filiala Timişoara, şi membru al Societăţii Scriitorilor Militari, decorat cu ordine şi medalii ale României.

www.memorialulrevolutiei.ro

A primit premiul „Pro Cultura Timisiensi”, în anul 2009, pentru întreaga activitate desfăşurată şi merite deosebite în promovarea artei şi a culturii timişene, acordat de Consiliul Judeţean Timiş; Premiul de excelenţă pentru eseu şi documentar istoric la Festivalul Internaţional de Creaţie şi Literatură Religioasă „Lumină lină” şi numeroase alte distincţii de onoare şi pentru înalt profesionalism.

A publicat într-o serie de reviste de profil din ţară şi din Republica Serbia, a avut o serie de apariţii la televiziuni, fiind coautor la numeroase volume. Este apreciat în rândul publicului pentru verva sa oratorică, claritatea şi spiritul patriotic puse în slujba adevărului despre Istoria Neamului românesc.

Cărţi tipărite: *50 de ani de istorie: 1939-1989. Din istoria judeţului Timiş*, Editura Orizonturi Universitare, Timişoara, 2007; *Căpitanul Nicolae Munthiu, ofiţer de naţionalitate română din armata austro-ungară. Scrisori de pe frontul din Galiţia, 1914-1917*, Editura Marineasa, 2007; *Am trăit cu demnitate şi respect pentru neamul românesc*, Editura Eurostampa, Timişoara, 2009; *Istorie, suferinţă şi speranţă*, Editura Eurostampa, Timişoara, 2010.

Liza **KRATOCHWILL**

orialulrevoluţiei.ro

Teodor Stanca, *Remember 1956,* Biblioteca Cercului de Studii VESTUL, Seria „Rezistenţa", Editura Universităţii de Vest, Timişoara, 2011, 88 p.

The paper "*Remember 1956"* has been written by one of the most important participants to the events from October 1956, Mr. Teodor Stanca, and therefore it is an essential, priceless document intended to present and clarify those events. "*Remember 1956"* is in fact a synthesis of the documents that highlighted the student movement and gave a more accurate account of what had happened then, and, at the same time, it deepens the reader's knowledge on the manifestations that emerged in the University Centre of Timişoara, in 1956.

The review brings forward several aspects designed to urge the reader to reach the text of the book. The details on the student movement from 1956 should be known because this movement played a significant role in the fight for freedom and it was a benchmark of the Romanian anticommunist resistance.

Key words: **anticommunist resistance, Timişoara, 1956, students, repression.**

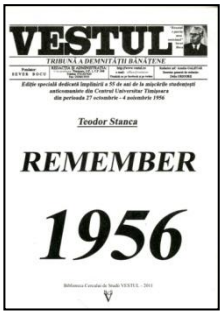

Lucrarea *Remember 1956* este scrisă de Teodor Stanca[*] la 55 de ani de la evenimentele petrecute în Centrul Universitar Timişoara, fiind o ediţie specială dedicată mişcărilor studenţeşti anticomuniste din 1956. Este o lucrare bazată pe un studiu documentat, cu o serie de documente importante anexate: diverse referate realizate de forurile politice; procese-verbale; ordonanţe; tabele nominale cu studenţii exmatriculaţi în cursul anului şcolar 1956-1957; liste cu studenţii arestaţi, anchetaţi şi condamnaţi; memoriul studenţilor, care ne prilejuieşte o reîntoarcere în timp, la anul 1956, la acel moment crucial al luptei de rezistenţă anticomunistă timişoreană.

[*] S-a născut la 26 martie 1933. A studiat la Facultatea de Mecanică, urmând şi un curs postuniversitar cu specializare în informatică şi este de profesie inginer mecanic şi analist programator. Este preşedintele Asociaţiei Foştilor Deţinuţi Politici – filiala Timiş, a fost preşedintele Convenţiei Democrate Române – filiala Timiş, iar din 1995 este vicepreşedinte al organizaţiei judeţene Timiş a P.N.Ţ.C.D. În 1956 era student în anul V la Facultatea de Mecanică. A fost unul dintre organizatorii principali al mişcării studenţeşti din 1956 din Centrul Universitar Timişoara, motiv pentru care a primit o condamnare de 8 ani de închisoare. Teodor Stanca a fost primul care a luat cuvântul la adunarea din 30 octombrie 1956 şi cel care a întocmit memoriul acestei mişcări.

www.memorialulrevolutiei.ro

Lucrarea se deschide cu un studiu realizat de Mircea Rusnac[*], *Ecourile bănăţene ale revoluţiei anticomuniste maghiare din 1956*, în care se explică rolul Banatului în lupta anticomunistă, precum şi influenţa evenimentelor din Ungaria asupra Timişoarei.

Remember 1956 constituie o relatare cât se poate de exactă a evenimentelor petrecute în Timişoara în anul 1956. Citită cu atenţie, ne oferă informaţii privitoare la rolul, motivele şi consecinţele declanşării mişcării studenţeşti. O lucrare bine structurată, o mărturie vie despre acel moment important din istoria comunistă a poporului român, un punct de referinţă în lupta anticomunistă.

Lucrarea lui Teodor Stanca include informaţii complexe, susţinute prin documente. Ecoul revoluţiei anticomuniste din Ungaria, declanşată la 23 octombrie 1956, a influenţat debutul mişcării studenţeşti din Timişoara. Polonia şi Ungaria au contestat regimul comunist, în special dominaţia sovietică. Timişoara a dovedit solidaritate cu Ungaria şi Polonia, deoarece şi în România atât economia, cât şi domeniile vieţii sociale, politice şi culturale se aflau sub influenţa modelului impus de U.R.S.S.

„Înrobirea comunistă" a fost motivul declanşării revoltei. Intervenţia U.R.S.S.-ului şi a autorităţilor comuniste a dus la stoparea revoltelor, însă acestea au demonstrat că regimul comunist şi măsurile adoptate, în cea mai mare parte represive, faţă de populaţie nu sunt acceptate şi că există o puternică rezistenţă anticomunistă.

Mişcarea studenţească din Timişoara, din 1956, se înscrie în tiparul acestei lupte de rezistenţă anticomunistă. Această mişcare s-a declanşat pe fondul nemulţumirilor studenţilor faţă de măsurile luate de regimul comunist, precum şi privitor la prezenţa trupelor sovietice în România.

Regimul comunist al anilor 1950 a fost unul represiv, în care drepturile şi libertăţile cetăţeneşti erau încălcate şi, în cele mai multe cazuri, se aplicau discriminatoriu, în funcţie de cât de devotat erai sistemului.

Memoriul anexat în lucrarea lui Teodor Stanca facilitează înţelegerea obiectivelor urmărite de studenţi prin declanşarea acestei mişcări. Se face chiar o paralelă între anii 1989 şi 1956, când în Timişoara „revolta plutea în aer"[1].

Din lucrarea în discuţie reiese că autorităţile comuniste, atât locale, cât şi centrale, au încercat să prevină orice atac la adresa puterii comuniste, luând măsuri ferme în vederea stopării mişcărilor anticomuniste, stabilind

[*] S-a născut la 23 iulie 1971. Este licenţiat al Facultăţii de Istorie a Universităţii „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi şi doctor al aceleiaşi instituţii.

[1] Teodor Stanca, *Remember 1956*, Cercul de Studii VESTUL, Seria „Rezistenţa", Editura Universităţii de Vest, Timişoara, 2011, p. 4.

www.memorialulrevolutiei.ro

întâlniri şi organizând şedinţe în care au fost adoptate mai multe circulare ce au fost, ulterior, prelucrate populaţiei.

În spatele siguranţei afişate de autorităţile comuniste exista o teamă a acestora faţă de rezistenţa poporului şi încercarea de a împiedica, cu orice preţ, crearea unei solidarităţi naţionale, care ar fi putut ameninţa stabilitatea regimului. Căderea regimului comunist a fost posibilă în momentul în care poporul român a înţeles că, acolo unde există unitate, există victorie.

Revendicările prezentate în memoriu aveau conotaţii:

Politice: lichidarea cultului personalităţii, retragerea imediată a trupelor sovietice prezente în România, libertatea presei şi a cuvântului.

Economice: desfiinţarea sistemului de norme din industrie, încheierea unor convenţii şi contracte economice cu toate statele, în condiţii reciproc avantajoase.

Sociale: reducerea cotelor în agricultură şi a impozitelor populaţiei, ridicarea nivelului de salarizare şi, în special, a salariului minim, în concordanţă cu preţurile existente, reconsiderarea mecanismului de acordare a burselor pentru elevi şi studenţi.

Pe linie de *învăţământ* se solicita: eliminarea limbii ruse ca limbă obligatorie şi introducerea, la alegere, a uneia dintre cele patru limbi de circulaţie internaţională[2], autonomie universitară, îmbunătăţirea condiţiilor de viaţă ale studenţilor[3], sesiune de examene deschisă, reducerea numărului de ore de marxism şi de economie politică[4].

Alte revendicări adresate conducerii de partid şi de stat de către studenţi, în cadrul memoriului, au fost: publicarea conţinutului memoriului în presa locală şi centrală, dezbaterea publică a acestor probleme şi a altora de acelaşi interes, abţinerea autorităţilor de la măsuri coercitive împotriva semnatarilor memoriului[5].

Mişcarea studenţească s-a declanşat în 30 octombrie 1956, în urma adunării din amfiteatrul 115 al Facultăţii de Mecanică, de la ora 14.00, şi a fost înăbuşită prin intervenţia Securităţii, a Miliţiei şi a Armatei, care au înconjurat zona cantinei cu tancuri şi maşini cu prelată. Mulţi studenţi au fost arestaţi.

În aceeaşi zi s-a constituit, la Regionala Banat a P.M.R., un Comandament politic militar, condus de Emil Bodnăraş, şi compus din reprezentanţi ai Armatei, Securităţii şi organelor de partid centrale şi locale

[2] *Ibidem*, p. 6.
[3] *Ibidem*, p. 44.
[4] *Ibidem*, p. 6.
[5] *Ibidem*, p. 44.

www.memorialulrevolutiei.ro

(inclusiv Alexandru Moghioroş, Ilie Verdeţ, Petre Lupu, generalul Marcu Stan, generalul Dragnea, colonelul Vasile Negrea etc.).

Evenimentele sunt prezentate, în continuare, pe scurt. Mişcarea studenţilor s-a încadrat în starea de tensiune existentă în judeţul Timiş: „starea de spirit a populaţiei întregii regiuni Banat era, în acel moment, extrem de ostilă faţă de exponenţii regimului comunist", iar „în mediul rural situaţia era, de asemenea, explozivă"[6].

Represiunea din partea autorităţilor a fost foarte dură. Studenţii au fost arestaţi. Mişcarea studenţească a fost înfrântă, dar a demonstrat regimului ostilitatea din rândul populaţiei faţă de abuzurile săvârşite. Ea a avut un oarecare succes, deoarece, în anii ce au urmat, cele mai importante revendicări ale studenţilor vor fi satisfăcute. Cererile studenţilor reflectau problemele cu care se confrunta întreaga societate românească[7].

Dorinţa de eliberare de sub dominaţia străină, lipsa de drepturi, abuzurile au fost cauze ale declanşării acestei mişcări. Revoluţia maghiară a constituit imboldul pe care îl aşteptau unii români şi a creat panică, teamă şi nesiguranţă în rândul autorităţilor comuniste române.

Ele au luat următoarele decizii pentru a controla starea de spirit din Centrul Universitar Timişoara:

– contramandarea tuturor manifestărilor sportive şi culturale, a adunărilor studenţeşti etc., pentru a se evita aglomerările de oameni, capabile a fi incitate la revoltă.

– un exagerat interes acordat condiţiilor de viaţă şi învăţătură ale studenţilor. Astfel, pentru prima dată, se recunoaşte implicit că „viaţa fericită" de care beneficiază tineretul era o invenţie propagandistică.

– încercările propagandei de partid de mistificare a evenimentelor din Ungaria, prezentate studenţilor într-o altă lumină decât erau în realitate[8].

Relevantă pentru înţelegerea motivului publicării acestei lucrări este afirmaţia făcută de autor, în partea introductivă a cărţii: „Mai importantă decât o rememorare este nevoia de a trezi interesul generaţiilor prezente faţă de o perioadă neagră în existenţa poporului român, perioada comunistă, în care s-au petrecut orori şi crime, în care s-au distrus valori umane, în care adevărul, dreptatea şi demnitatea erau înlocuite de minciună, teroare şi supunere oarbă faţă de puterea comunistă"[9].

[6] *Ibidem*, p. 10.
[7] Vezi pp. 12-13.
[8] *Ibidem*, p. 23.
[9] *Ibidem*, p. 16.

www.memorialulrevolutiei.ro

Fiind printre organizatorii mişcării studenţeşti şi fiind, totodată, marcat de evenimentele petrecute, care au rămas adânc întipărite în memoria sa, Teodor Stanca a prezentat informaţiile cât mai fidel posibil.

În urma parcurgerii acestei lucrări, putem afirma că mişcarea studenţească a dovedit autorităţilor comuniste puterea şi curajul tineretului român, precum şi nivelul ridicat al acestora de a înţelege problemele societăţii. Mişcarea studenţească din 1956 face parte din primele manifestări anticomuniste, un prim pas important de conştientizare a dezastrului ce avea să-l provoace regimul comunist asupra românilor, o pagină reprezentativă din istoria României comuniste.

Cristina **TUDOR**

www.memorialulrevolutiei.ro

Franz Kräuter, *Erinnerungen an Bischof Pacha. Ein Stück Banater Heimatgeschichte. / Amintiri despre Episcopul Pacha. Un fragment de istorie a Banatului,* Editura ADZ, Bucureşti, 1995

This review originated from the book "*Erinnerungen an Bischof Pacha. Ein Stück Banater Heimatgeschichte. / Memories on Pacha Bishop. A piece of Banat's history. / Amintiri despre Episcopul Pacha. Un fragment de istorie a Banatului*" written by Franz Kräuter, doctor of theology and long-term registrar of the Catholic Diocese of Timişoara.

The central figure of the book is Augustin Pacha who became, on October 16th 1930, the first Bishop of the multiconfessional City of Timişoara. The author managed to catch the successive phases of Augustin Pacha's development as a notable figure and outstanding representative of the Romano-Catholic Church in the South-Eastern European countries (his childhood, his first studies, his ascent in the Church hierarchy system) through a total commitment to his mission.

A special attention is paid to the depiction of the historical background of the evolution of Bishop Pacha who was involved in several crucial events: the private visit paid to Hitler and the consequences thereof, the legal proceedings instituted by the communists, his conviction, the years spent in prison and his release.

Key words: **Augustin Pacha, Bishop, Diocese, Cenad, Timişoara, Catholic Dome.**

În Timişoara contemporană există o stradă cu un nume cu sonoritate mai ciudată, pe care l-am auzit pronunţat în fel şi chip de către cei care, în tumultul de zi cu zi, se perindă în preajma ei sau intră şi ies în şi din casele ce o alcătuiesc.

Strada cu pricina se numeşte Augustin Pacha şi puţină lume mai ştie că ilustrul nume germanic îi aparţine primului Episcop al Timişoarei, care a trăit la intersecţia a două secole, unul mai liniştit şi mai aşezat, cel de-al doilea, în schimb, zbuciumat şi plin de mişcări şi răsturnări sociale.

Episcopul Augustin Pacha este ilustrarea vie a confluenţelor din Banatul multinaţional, multicultural şi multiconfesional, deoarece, ca prim Episcop al Timişoarei, i-a reprezentat şi susţinut, deopotrivă, pe germanii şi maghiarii acestor meleaguri.

În volumul *Erinnerungen an Bischof Pacha. Ein Stück Banater Heimatgeschichte*, în traducere *Amintiri despre Episcopul Pacha. Un fragment de istorie a Banatului*, redactat cu osârdie şi aplecare de către Franz Kräuter, doctor în teologie şi arhivar, timp îndelungat, al Episcopiei Catolice de Timişoara, ni se conturează portretele succesive ale copilului, tânărului, adultului şi bătrânului Pacha, care avea să treacă, la senectute, printr-o experienţă-limită, aducătoare de suferinţe fizice şi psihice.

Viitorul Episcop al Timişoarei este descendentul unei familii şvabe dunărene stabilite în Măureni, localitate care, ca majoritatea celor din Banat, are

www.memorialulrevolutiei.ro

corespondent şi în limbile naţionalităţilor conlocuitoare: *Moritzfeld* pentru germani, respectiv *Móricföld* pentru maghiari. Bunicii lui Augustin Pacha „au emigrat“, ca să folosim un termen modern, care răstoarnă complet direcţia de „mers” pe care o implică el astăzi, nu mult după Revoluţia din 1848, din Böhmisch-Petersdorf, un sat micuţ din Ţara Sudeţilor, în Banat, siliţi, ca mulţi alţii, de viaţa împovărătoare din acele timpuri şi acele locuri.

Ivit pe lume la 26 august 1879, într-o familie binecuvântată cu mulţi copii, fiind al doisprezecelea şi penultimul, Augustin Pacha avea să primească, prin botezul preotului localităţii, János Farkas, numele sfântului înscris în calendar în preajma datei naşterii sale.

Încă de copil, Augustin Pacha s-a decis să îmbrace sutana preoţească, călcând, după cum precizează Franz Kräuter, pe urmele fratelui său, Ştefan Pacha, care avea să devină abate titular de Timişoara-Fabric. Studiile liceale şi le-a început în Kecskemét, trimis fiind acolo de părinţi, „deoarece în Banat pentru un preot era şi este necesară cunoaşterea limbii maghiare”[1], având în vedere că Episcopia Cenadului cuprindea atât teritorii din România şi Iugoslavia, cât şi din Ungaria.

Periplul între România şi Ungaria a continuat, respectiv de la Timişoara la Szeged şi înapoi la Timişoara, unde Augustin Pacha a trecut cu succes, la Liceul Romano-Catolic, la 25 iunie 1889, bacalaureatul.

După liceu, viitorul Episcop al Timişoarei va frecventa Seminarul Teologic al Diecezei Cenad, care funcţiona în Timişoara, iar după patru ani de studiu asiduu va urma hirotonirea ca preot. Foarte instruit, pe de o parte, şi foarte tânăr, pe de alta, Augustin Pacha, care nu împlinise cei 24 de ani necesari, a fost hirotonisit de Episcopul Sándor Dessewffy la 12 august 1893, cu dispensă de la Roma. Între timp, îşi făcuse deja stagiul de copist la Cancelaria Episcopiei.

În anul 1896 îl găsim pe Augustin Pacha nu numai în Dieceza Cenadului, ci şi în oraşe din Vechea Românie. Franz Kräuter ne oferă un tablou succint al dificultăţilor pe care le aveau de întâmpinat credincioşii catolici din acea perioadă într-o regiune a ţării în care limba maghiară nu era la fel de prezentă în rândurile preoţimii ca în Banat. „După ce turcii au fost izgoniţi din Vechea Românie, ceea ce înseamnă Muntenia şi Moldova, şi ţara devenise din nou independentă, a dispărut şi teama faţă de această ţară necunoscută. Mai ales spre finele sec. al 19-lea, mulţi maghiari s-au mutat din Transilvania la Bucureşti şi în alte oraşe româneşti. În Bucureşti existau pe atunci 10.000 până la 20.000 de maghiari. Deoarece erau foarte harnici, au fost angajaţi cu plăcere ca servitori sau ceva similar. Asistenţa duhovnicească pentru maghiarii stabiliţi aici suferea, deoarece nu erau preoţi care să le cunoască limba. Acest lucru se simţea mai ales în perioada Paştelui, când oamenii vroiau să se spovedească şi nu erau la dispoziţie duhovnici care să cunoască mai multe limbi. De aceea, preoţii români s-au adresat Episcopului lor, Franz Xaver Hornstein, iar acesta l-a rugat pe vecinul lui, Episcopul de Cenad din

[1] Franz Kräuter, *Erinnerungen an Bischof Pacha. Ein Stück Banater Heimatgeschichte. / Amintiri despre Episcopul Pacha. Un fragment de istorie a Banatului,* Editura ADZ, Bucureşti, 1995, p. 18.

www.memorialdurevoltei.ro

Timişoara, să-i ajute. Aşa a venit Augustin Pacha în 1896 pentru prima oară la Bucureşti, Brăila şi Galaţi. La predicile din timpul Postului, el a trebuit să pregătească tinerii pentru spovedania de Paşti şi apoi să îi şi spovedească."[2] A fost o perioadă prolifică de trei ani, în care tânărul Pacha a avut nu doar ocazia să îşi pună în aplicare cunoştinţele lingvistice maghiare pe care le dobândise în anii de învăţătură, dar şi să intre în contact cu o mentalitate necunoscută şi cu oameni noi, atât din ierarhia Bisericii, cât şi laici.

La 6 decembrie 1901 Augustin Pacha este numit secretar al Episcopului Dessewffy. „A fost un post greu şi plin de răspundere, a cărui povară nou-numitul încă nu o bănuia deloc. El a trebuit să fie însoţitor, companion, mai târziu şi infirmier şi, desigur, consilier al Episcopului său în probleme bisericeşti şi politice."[3] O perioadă de numeroase răspunderi, dar şi de nenumărate călătorii prin oraşe europene cu o solidă tradiţie culturală, dar şi religioasă, cum ar fi Viena, Salzburg, München, Mainz, Koblenz, Köln, Bruxelles, Londra, Paris, Basel, Lucerna, Friedrichshafen şi Innsbruck.

Până să ajungă el însuşi episcop, Augustin Pacha avea să mai stea alături de doi episcopi ai Cenadului, care s-au succedat la un interval de trei ani. După moartea Episcopului Dessewffy, la 28 aprilie 1908 este numit Episcop al Cenadului János Csernoch. Odată cu el constatăm o schimbare a ascendenţei. Dacă Episcopul Dessewffy avea ca strămoşi iluştri nobili ai vechii Ungarii, noul Episcop al Cenadului, subliniază Franz Kräuter, „provenea dintr-o veche familie slovacă, dar se declara ca aparţinând ungurimii"[4]. Relaţia lui Augustin Pacha cu Episcopul Csernoch a fost la fel de solidă şi de profundă ca şi cea înfiripată cu precedentul episcop. Tot pe aceleaşi coordonate se va derula şi legătura lui Pacha cu cel de-al treilea episcop al Cenadului, care i-a succedat lui János Csernoch după ce acesta a fost numit Mitropolit Primat al Ungariei, la 8 martie 1911. După un episcop cu rădăcini maghiare şi un altul cu rădăcini slovace, a urmat tânărul Episcop Gyula Glattfelder, descendent şi el, ca şi Augustin Pacha, dintr-o familie şvabă dunăreană, dar din Vestul Ungariei. Episcopul Glattfelder va cârmui Dieceza Cenadului iniţial într-o atmosferă liniştită, iar apoi în tumultul anilor care s-au succedat Tratatului de la Trianon, din 1919, când, conform datelor inserate de către Franz Kräuter, „Dieceza a fost împărţită în trei părţi: României i-au revenit aproximativ 2/3 din teritoriul Diecezei, ceea ce înseamnă 24.755 km² cu 154 de parohii, Iugoslaviei 9387 km² cu 64 de parohii, iar Ungariei i-a rămas doar un mic rest de 770 km² cu 32 de parohii"[5].

După îndepărtarea Episcopului Glattfelder, ca urmare a unor fricţiuni cu tentă naţionalistă între acesta şi autorităţile române, Augustin Pacha este numit, în 1923, Administrator Apostolic şi va trebui, mai ales la început, să dea dovadă de

[2] *Ibidem*, p. 30.
[3] *Ibidem*, p. 31.
[4] *Ibidem*, p. 45.

[5] *Ibidem*, pp. 57-58.

www.memorialulrevolutiei.ro

multă diplomaţie. „Era vorba, mai întâi, să câştige încrederea guvernului. Pacha a fost mâna dreaptă a lui Glattfelder şi deci a fost întâmpinat, la început, cu neîncredere. Un ziar românesc din Transilvania a intitulat anunţul despre numirea lui Pacha ca Administrator Apostolic: «În Timişoara nu s-a schimbat nimic!»”[6] Din păcate, Augustin Pacha va avea de înfruntat nu doar neîncrederea autorităţilor, ci şi pe cea a propriilor enoriaşi, după cum remarcă Franz Kräuter: „De către un ziar sas din Transilvania i se făcuse reproşul că germanitatea lui ar fi doar un pretext pentru interesele maghiarilor. Maghiarii, din contră, vedeau în el principalul vinovat pentru părăsirea Ungariei de către şvabii dunăreni. Românii, în schimb, vedeau în Pacha doar colaboratorul de ani al lui Glattfelder şi, prin aceasta, continuatorul politicii sale bisericeşti greşite”[7].

Treptat şi cu strădanii susţinute, relaţia lui Augustin Pacha cu autorităţile române va începe să intre pe un făgaş firesc. Astfel, în acelaşi an, Regele Ferdinand va vizita Timişoara, fiind primit, desigur, cu solemnitate şi la Domul Catolic de către Augustin Pacha. „Mai întâi, Pacha a vrut să îl salute pe Rege în limba lui maternă, deci în germană, la recomandarea altora acest lucru a avut loc totuşi în limba de stat, în română. Când corul Domului a cântat imnul în germană, Regelui i-au dat lacrimile în ochi. Regele a vizitat, printre altele, mai multe localităţi şvăbeşti, precum Biled, Şandra şi Lovrin. El a fost foarte impresionat cât de bogat era noul ţinut dobândit. Pacha l-a însoţit pe Rege şi suita sa pe drumul lor, fapt apreciat foarte mult. Regele şi preşedintele Consiliului de Miniştri au vorbit acum pe un cu totul alt ton cu Administratorul Apostolic. Neîncrederea dispărea încet.”[8]

La 9 septembrie 1923 s-au sărbătorit la Domul Catolic din Timişoara 200 de ani de la imigrarea şvabilor bănăţeni. Cu acest prilej, Augustin Pacha a ţinut o slujbă festivă, iar predica sa, intitulată *Către poporul şvab al Banatului*, a văzut şi lumina tiparului. După ce a rememorat toate obstacolele pe care le-au avut de întâmpinat şvabii de-a lungul acestor ani, depăşite datorită trăsăturilor lor caracterologice, Augustin Pacha a adresat cuvinte memorabile auditoriului: „Iubiţi-i şi pe acei copii care încă nu au venit pe lume, dar pe care providenţa divină i-a destinat pentru voi. Popor al meu, tu mă înţelegi şi tu trebuie să auzi aceste cuvinte aspre din gura episcopului tău, trebuie să accepţi spăşit această învinuire gravă, conştient de vina ta pentru trecut şi dornic de a învăţa pentru viitor. Dacă nu vrei să pieri precum copacul, care nu are frunze, nu are flori, dacă vrei să ai o viaţă lungă pe pământ, atunci cinsteşte-ţi tatăl şi mama, iubeşte-ţi familia, iubeşte-ţi copiii pe care ţi i-a dat Dumnezeu şi ţi-i va mai da, aşa cum mamele noastre şi-au iubit copiii, i-au adus pe lume şi i-au crescut”[9]. Sunt cuvinte rostite de la amvon, percepute, poate, în vremurile de azi ca exaltate şi chiar perimate, dar care ilustrau o scară de valori astăzi demonetizată, din păcate.

www.memorialulrevolutiei.ro

---

[6] *Ibidem*, p. 79.
[7] *Ibidem*, p. 80.
[8] *Ibidem*, p. 81-82.

[9] *Ibidem*, p. 84.

La 16 octombrie 1930 Augustin Pacha avea să devină primul Episcop al Timişoarei, iar la 25 noiembrie va depune la Bucureşti jurământul pe Constituţie, în prezenţa Regelui Carol al II-lea. Întronarea festivă a Episcopului Pacha se va face la 29 noiembrie 1930, la Domul Romano-Catolic din Timişoara. Odată cu primirea cheilor Domului, Episcopul Augustin Pacha îşi va mărturisi în public credinţa: „Jur solemn şi promit că îmi voi apăra mireasa, Biserica din Timişoara, care mi-a fost încredinţată de către Dumnezeu, credincios până la ultima mea răsuflare, întru cinstirea lui Dumnezeu şi întru mântuirea sufletelor”[10].

Ca episcop deopotrivă al germanilor şi maghiarilor, Augustin Pacha va aborda aici şi acum şi delicata chestiune a naţionalităţilor, de care s-a lovit şi se va lovi mereu pe parcursul vieţii, cu consecinţe mai mult sau mai puţin plăcute: „Se înţelege de la sine că fiecare naţionalitate îşi iubeşte limba maternă şi îi este credincioasă. Foarte adevărat! Acesta este doar dreptul înnăscut al oricui, pe care l-a moştenit de la tata şi mama. Şi acesta ar dori să îl transmită mai departe ca moştenire şi copiilor săi”[11]. Raportându-se tot la naţionalităţi, ca prelat, în primul rând, şi, cu atât mai mult, ca episcop, Augustin Pacha îşi defineşte rolul foarte succint: „Nu vreau să întreb pe nimeni: «Tu cărei seminţii îi aparţii?» Eu ştiu, pur şi simplu, un lucru şi vreau să îl ştiu: Tu vrei să îţi găseşti mântuirea şi eu trebuie să îţi ofer această mântuire»”[12].

Preluarea puterii în Germania anilor ’30 de către naţional-socialişti a avut consecinţe nefaste asupra Bisericii Catolice nu doar în Germania, ci şi în România. Avizi de putere, naţional-socialiştii nu concepeau că oamenii ar putea avea alt Dumnezeu decât pe Hitler cel omniprezent şi omnipotent. În Germania a început, rând pe rând, desfiinţarea organizaţiilor bisericeşti, printre care şi R.K.A. – Reichsverband für das Katholische Deutschtum im Ausland / Asociaţia Naţională pentru Catolicii Germani din Străinătate. În luna februarie a anului 1934 Episcopul Augustin Pacha s-a aflat în vizită la Berlin împreună cu nepotul său, dr. Franz Kräuter, pentru a onora invitaţia Episcopului Berlinului, dr. Klaus Bares. Cu această ocazie, Augustin Pacha a acceptat, rugat fiind de conducătorul Asociaţiei Naţionale pentru Catolicii Germani din Străinătate, prelatul dr. Clemens Scherer, să ceară o audienţă la Hitler şi să facă „lobby” pentru asociaţia ameninţată, şi ea, cu desfiinţarea, evidenţiind, în acest scop, sprijinul constant pe care aceasta l-a oferit Bisericii Catolice din Banat şi şvabilor bănăţeni de aici. Asumându-şi acest gest pe care l-am putea numi temerar, Episcopul Augustin Pacha a sperat, totodată, că îl va convinge pe Hitler să întreprindă ceva pentru diminuarea influenţei negative a naţional-socialiştilor din Banat asupra credincioşilor şvabi, care începuseră să se îndepărteze de Biserică.

Vizita lui Augustin Pacha la Berlin nu a însemnat, desigur, doar audienţa la Hitler, care a fost doar adiacentă scopului sosirii prelatului român în capitala Germaniei. „La 11 februarie el a ţinut în Biserica Parohială St. Klemens din Strada

[10] *Ibidem*, p. 110.
[11] *Ibidem*, pp. 112-113.
[12] *Ibidem*, p. 113.

www.memoriabanatului.ro

York o slujbă episcopală. La 12 februarie a luat parte la festivităţile legate de aniversarea încoronării Papei la Catedrala St. Hedwig şi la 17 februarie la sărbătorirea Papei la Palatul Sporturilor din Berlin."[13]

Episodul audienţei la Führerul Hitler este redat de Franz Kräuter pornind chiar de la rememorarea lui Augustin Pacha, prin care facem cunoştinţă cu un Hitler cu o faţă aparent umană, care nu are nimic de pierdut să promită marea cu sarea.

„Primirea la Hitler, pe care o pregătise Scherer, a fost fixată pentru joi, 22 februarie 1934, la ora 12.00. Pacha descrie cum a decurs primirea, după cum urmează: «Am ajuns cu punctualitate la Cancelaria Reichului. Eu, Kräuter, Scherer şi încă un angajat al Cancelariei Reichului. A trebuit să aşteptăm zece minute în anticameră, apoi s-a deschis uşa Cancelariei şi au ieşit doi bărbaţi: ministrul Propagandei, dr. Josef Goebbels, şi ministrul Alfred Rosenberg. A fost aceasta grija gazdei de a nu-l primi pe episcopul catolic în prezenţa acestor doi şefi ideologi sau trebuia să i se amintească acestuia în slujba cărei concepţii despre lume se afla el? (adică Führerul) În orice caz, Hitler a venit în întâmpinarea episcopului şi l-a salutat. Era prezent şi locţiitorul lui, Rudolf Hess. Episcopul a fost întâmpinat cu multă politeţe. Deoarece nu era prevăzută sosirea lui Scherer, lipsea un scaun. Scherer a vrut să îşi ia un scaun, dar fiindcă fotoliul era prea greu, i-a venit Hitler în ajutor.»

Pacha i-a declarat lui Hitler cum au venit catolicii germani în Banat şi din care regiuni ale Germaniei proveneau ei; că el este primul episcop din mijlocul lor. Apoi a adăugat: «Noi citim în cartea dumneavoastră, *Mein Kampf*, şi auzim din discursurile dumneavoastră că naţional-socialismul nu este marfă de export. El este doar pentru Reich şi pentru germanii care locuiesc aici. Totuşi, agenţii Reichului nu respectă acest principiu. Ei instigă cu toate mijloacele contra legăturilor noastre. Statul român nu va tolera asta. Tot ce au reuşit germanii în Banat se datorează Bisericii. În interesul liniştii şi al siguranţei vă rog să opriţi aceste provocări. Prosperitatea pe mai departe a oricărei chestiuni germane în Banat cere acest lucru.» Hitler a răspuns: «Aveţi dreptate, domnule Episcop. Dar roadele Revoluţiei Franceze au fost destinate, la început, doar poporului francez şi mai târziu au devenit, totuşi, bun comun al întregii lumi. Fascismul este doar pentru Italia, aristocratismul doar pentru Anglia. Nu voi îngădui să fie deranjată de aici minunata aspiraţie a lumii germane». El s-a arătat binevoitor şi amabil. Audienţa a durat douăzeci de minute."[14]

Deşi a fost animat de intenţii bune, Augustin Pacha a fost foarte criticat în presa vremii, ajungându-se chiar şi la o interpelare în Parlament prin persoana istoricului Nicolae Iorga. Gestul lui Augustin Pacha nu a avut efectul scontat. După cum aflăm de la Franz Kräuter, Asociaţia Naţională pentru Catolicii Germani din Străinătate nu a mai fost, ce-i drept, desfiinţată şi a funcţionat până în 1945. Cât priveşte situaţia Bisericii Catolice din Banat, ea a rămas neschimbată. S-ar putea

[13] *Ibidem*, p. 124.
[14] *Ibidem*, pp. 124-125.

www.memoriadulre.ro

spune chiar că s-a agravat pe parcursul anilor. După ce statul român i-a dat conducerii Grupului Etnic German dreptul să beneficieze de şcolile confesionale după bunul plac, aceasta ajungând să le dicteze profesorilor unde, ce şi cum să predea, Augustin Pacha va lua, după o prealabilă consultare cu decanii Diecezei, decizia de a încheia un acord cu Grupul Etnic German, conform căruia şcolile treceau oficial în jurisdicţia acestuia. Acest acord se va semna la 16 martie 1942, iar la 26 mai va fi aprobat de către guvernul român.

Acest armistiţiu nu a dus însă la încetarea războiului, ajungându-se, în cele din urmă, la conflicte deschise între Grupul Etnic German şi Episcopia Catolică. Augustin Pacha, ca reprezentant al acesteia, va adresa mai multe plângeri către autorităţi, culminând cu cea trimisă la Nunţiatură, la începutul lunii martie a anului 1944, care va ajunge pe masa generalului Antonescu. Răspunsul îl va primi direct de la Andreas Schmidt, conducătorul Grupului Etnic German. Reproducem aici integral textul scrisorii, aşa cum apare el redat în volumul de faţă[15], text din care reiese, oarecum voalată, ameninţarea.

Către Episcopul de Timişoara, Dr. Augustin Pacha

Referitor la Prologul Nunţiului Papal la Ministerul Regal de Externe

Nunţiul Papal a prezentat la Ministerul Regal de Externe plângerea dumneavoastră personală, pe care i-aţi comunicat-o referitor la slaba frecventare a Bisericii şi la învăţământul religios.

Eu nu ştiu dacă acestea sunt acum cele mai mari griji ale dumneavoastră, ale mele, în niciun caz. Faptul că dumneavoastră tocmai într-un asemenea moment vă plângeţi la guvernul român prin Nunţiul Papal este deosebit de neplăcut.

Aş dori să vă rog, mai degrabă, să creaţi, printr-o colaborare strânsă cu instituţiile mele din Banat, o atmosferă care este necesară pentru timpurile grele de azi.

Dacă, în viitor, vă veţi mai plânge la Guvernul României prin Nunţiul Papal, vă fac atent că declin orice colaborare, în viitor, cu dumneavoastră şi cu organele dumneavoastră.

Heil Hitler!
A. Schmidt

Scăpat de săgeţile dreptei, prin survenirea loviturii de stat de la 23 august 1944, Episcopul Pacha nu va reuşi să scape de cele ale stângii, care se vor declanşa, veninoase, pentru a-l trage la răspundere şi, în cele din urmă, a-l arunca în închisoare.

[15] *Ibidem*, p. 142.

www.memorialulrevolutiei.ro

După 1944, precizează Franz Kräuter, Episcopul Augustin Pacha va intra în colimatorul comuniştilor, care îl acuzau că prin acordul semnat cu Grupul Etnic German ar fi cedat şcolile confesionale naziştilor. Scrisoarea purtând nr. 11.438, pe care i-a trimis-o Nunţiul Apostolic, Arhiepiscopul Andrea Cassulo, în 1945 nuanţează motivele faptei Episcopului Pacha şi prezintă atât versul, cât şi reversul medaliei[16].

În convenţia pe care Excelenţa Sa a încheiat-o cu Grupul Etnic German, învăţământul religios a fost, de asemenea, o condiţie pentru care i s-a predat Grupului Etnic German folosinţa ad tempus (şi nu dreptul de proprietate) a şcolilor catolice.

Dar este adevărat că dumneavoastră a trebuit să vă plângeţi foarte des atât la autoritatea bisericească, cât şi la cea civilă că această condiţie, pe care şi guvernul român o acceptase şi o garantase, nu a fost respectată...

Dumneavoastră nu v-aţi neglijat niciodată îndatoririle. Că dumneavoastră aţi predat uzufructul şcolilor s-a întâmplat pentru ca Biserica şi Dieceza dumneavoastră să nu sufere, într-un moment dificil, niciun rău mai mare. Pe de altă parte, din nou, dacă profesorii nu şi-ar fi părăsit posturile, autoritatea episcopală nu ar fi fost adusă în situaţia de a semna, în mod necesar, convenţia.

Dumneavoastră v-aţi făcut datoria. Cea mai înaltă autoritate bisericească şi guvernul român ştiu că Excelenţa Voastră a acţionat doar din iubire pentru pace şi pentru bine. Clerul şi credincioşii dumneavoastră o cunosc pe Excelenţa Voastră de ani şi ştiu ce aţi întreprins pentru binele moral şi general al Diecezei şi al României. Dumneavoastră sunteţi apărat cel mai bine prin simţul dumneavoastră al dreptăţii şi prin rodnica dumneavoastră activitate episcopală.

Episcopul Augustin Pacha împlinise deja venerabila vârstă de 80 de ani când va fi arestat, la 19 iulie 1950, de către Securitate în casa parohială din Caraşova, unde se retrăsese pentru odihnă, şi va ajunge să fie judecat împreună cu mai mulţi prelaţi catolici, acuzaţi fiind că sunt „spioni, trădători şi conspiratori în serviciul Vaticanului şi al centrului italian de spionaj”[17].

La această gravă acuzaţie se va adăuga episodul trecut al audienţei la Hitler, care îi provocase deja suficiente neplăceri, fiind răstălmăcit după bunul plac al anchetatorilor, după cum reiese şi din ştirea apărută în publicaţia „Neuer Weg” din 11 septembrie: „În raportul de anchetă se indică faptul că acuzatul Augustin Pacha a fost primit, în primele zile de februarie 1934, într-o audienţă solemnă de către Hitler, unde el, ca Episcop de Timişoara şi reprezentant al somităţilor catolice germane din Sud-Estul Europei, şi-a exprimat dorinţa fierbinte pentru victoria acţiunilor banditeşti întreprinse de Hitler”[18].

[16] *Ibidem*, p. 143.
[17] *Ibidem*, p. 164.
[18] *Ibidem*, p. 164.

www.memorialulrevolutiei.ro

În cursul depoziţiei sale, Episcopul Pacha va explica fără ocolişuri de ce s-a decis să accepte să meargă în audienţă la Führer. În linii mari, este redarea în vorbire indirectă a scurtei discuţii pe care au avut-o cei doi: „Am mers împreună cu deputatul Kräuter. M-am prezentat în faţa lui Hitler şi am spus că sunt episcop romano-catolic din România, că majoritatea credincioşilor mei sunt germani şi că îl salut din partea lor. Hitler i-a cerut lui Kräuter date amănunţite despre condiţiile în care trăiau germanii în România. Hitler a dovedit un interes special pentru situaţia materială a germanilor din România şi mi-a promis că le va interzice propagandiştilor săi să facă propagandă contra Bisericii Romano-Catolice”[19].

De admirat este sinceritatea cu care îşi defineşte Episcopul Pacha poziţia faţă de organizaţiile germane fasciste din România, precum şi gradul, respectiv maniera de implicare în acţiunile acestora: „Deoarece majoritatea credincioşilor mei erau germani, nu puteam să stau pasiv faţă de aceste organizaţii, fiindcă, în acest caz, o mare parte din credincioşii mei m-ar fi respins. La invitaţia lui Andreas Schmidt, locţiitorul şi reprezentantul lui Hitler în România, am luat parte la o manifestaţie organizată de către el în Timişoara. Fiindcă majoritatea era formată din tineret german, care se prezentase în masă şi saluta cu obişnuita ridicare a braţului – salutul lui Hitler – am răspuns cu acelaşi salut al lui Hitler, pentru ca ei să simtă că episcopul lor e de partea lor. O manifestaţie asemănătoare a Grupului Etnic German a avut loc în Aradul Nou, la care am luat, de asemenea, parte şi unde am fost salutat şi am salutat în mod hitlerist, cu mâna ridicată”[20]. Reiese de aici că prezenţa Episcopului Pacha la manifestările pro-naziste şi salutul hitlerist au fost pur formale, dictate de conjunctura în care se găsise la acea vreme. Dar, din păcate, suficiente pentru un regim nou instaurat, ce avea să pornească o prigoană nemiloasă împotriva intelectualilor, a clericilor şi a tuturor celor cu „origine nesănătoasă” din „sănătoasa” Românie, care începuse „să se vindece” de „morbul” capitalismului şi al imperialismului!

Privitor la acuzaţiile de spionaj, Episcopul Pacha a declarat, la fel de sincer, că este de datoria tuturor episcopilor romano-catolici să predea la Vatican, o dată la cinci ani, rapoarte care „se referă, în primul rând, la chestiuni bisericeşti, cât şi militare, politice, economice şi sociale”[21]. Ca în toate procesele iniţiate de comunişti contra „duşmanilor” regimului, declaraţiile inculpaţilor erau fie luate sub ameninţare, fie li se deturna sensul. Acelaşi lucru s-a întâmplat şi de această dată. Pe lângă Vatican, acuzatorii au mai introdus un termen în „ecuaţia” spionajului: America, explicaţia reieşind direct dintr-unul din fragmentele raportului de anchetă: „Succesele tot mai mari ale forţelor democratice din România şi mai ales nimicirea partidelor istorice la alegerile din 1946 i-au neliniştit pe imperialişti în asemenea măsură, iar pentru a-şi întări pe mai departe activitatea de spionaj, serviciul american de spionaj a preluat direct conducerea centrului de spionaj de la

[19] *Ibidem*, p. 169.
[20] *Ibidem*, pp. 169-170.
[21] *Ibidem*, p. 171.

www.memorialdurerii.ro

Nunţiatura Apostolică din Bucureşti, prin Episcopul american de Savannah (!), O'Hara"[22].

Dar ce a aflat, mai concret, Nunţiul Papal O'Hara prin intermediul Episcopului Pacha, conform anchetatorilor comunişti? Informaţii din felurite domenii de activitate „despre aprovizionarea fabricilor şi a întreprinderilor cu materii prime, naţionalizarea industriei în Banat, numărul, retribuirea şi aprovizionarea muncitorilor, reforma monetară, organizarea, conducerea şi activitatea Partidului Muncitoresc Român în regiune şi deplasările sale, cât şi alte informaţii militare, economice şi politice"[23].

La cele două capete de acuzare enumerate deja s-a adăugat şi citirea unei scrisori pastorale în Domul Romano-Catolic din Timişoara. Tot publicaţia „Neuer Weg", care deschidea „un drum nou" campaniilor acuzatoare şi defăimătoare, redă în numărul din 11 septembrie 1951, sub titlul *Nunţiatura provoacă*, motivele care ar fi dus la redactarea acestei scrisori, precum şi itinerariul ei. Conform acuzatorilor comunişti, scrisoarea a fost redactată de către Nunţiul Papal O'Hara ca un act provocator înaintea părăsirii de către acesta a României şi a ajuns în posesia Episcopului Pacha după ce a trecut prin mâinile unor călugăriţe. Această scrisoare cu „atacuri defăimătoare la adresa Republicii Populare Române şi cu chemări la împotrivire în faţa legilor"[24] a fost citită de către Episcopul Augustin Pacha în faţa credincioşilor în Domul din Timişoara.

Franz Kräuter sintetizează conţinutul scrisorii pastorale după cum urmează: „În scrisoarea pastorală a fost justificată mai întâi atitudinea Nunţiaturii: ea a încercat totul pentru a ajunge la un acord raţional cu statul, dar nu este vinovată că tratativele au eşuat. Mai departe se face trimitere la pericolul unei schisme şi se face apel la credincioşi să nu se supună, într-un asemenea caz, ierarhiei schismatice şi să rămână fideli Bisericii Romano-Catolice. În acelaşi timp, se declară că toţi cei care împiedică exercitarea jurisdicţiei legitime ar urma să fie excomunicaţi"[25].

Poziţia Episcopului Pacha în această acţiune a fost cea a unui sacrificat, după cum rezultă din mărturia prelatului papal Josef Waltner, care fusese şi directorul Diecezei Romano-Catolice din Timişoara, arestat, de asemenea, şi condamnat la 15 ani de muncă silnică şi 10 ani de pierdere a drepturilor civile: „[…] i-am spus (adică fostului secretar al Nunţiaturii, Monseniorul Guido del Mestri) că Episcopul ar fi arestat imediat dacă ar da citire unui asemenea document în Catedrală. Del Mestri mi-a răspuns: «Nunţiul O'Hara a fost de părere că este mai important conţinutul scrisorii pastorale decât arestarea Episcopului»"[26].

Pe lângă aceste grele acuzaţii, Episcopului Pacha, care făurise şi pusese în aplicare un plan de „fascizare (!) a tineretului catolic german în şcolile şi

[22] *Ibidem*, p. 165.
[23] *Ibidem*, pp. 165-166.
[24] *Ibidem*, p. 167.
[25] *Ibidem*, p. 168.
[26] *Ibidem*, p. 167.

www.memorialulvictimelor.ro

organizaţiile catolice”[27], i se mai aduc încă două, valabile doar în regimul comunist: deţinerea de metale nobile şi efectuarea de operaţiuni ilegale cu valută străină.

Încheierea procurorului, plină de cuvinte pompoase şi patriotarde, care frizează deja „limbajul de lemn”, cade grea ca o secure peste vieţile tuturor acuzaţilor, ce ni se prefigurează ca nişte veritabili monştri, atentatori, în bună măsură, nu doar la vieţile conaţionalilor lor, ci chiar şi la cele ale altor naţii ale Terrei: „În numele sutelor de milioane de oameni simpli din întreaga lume, care îşi doresc fierbinte un viitor luminos, în numele poporului nostru muncitor, care pune bazele neîncetatului său avânt, în numele victoriei cauzei păcii şi în numele vieţii solicit, de aceea, cea mai severă pedeapsă pentru toţi inculpaţii”[28].

Pedeapsa pentru Episcopul Augustin Pacha va consta în 18 ani de carceră grea şi 10 ani de pierdere a drepturilor civile, o amendă de 880.000 de lei şi 306.000 de lei daune pentru statul român. Pentru un om de 80 de ani, 18 ani de carceră însemnau, de fapt, închisoare pe viaţă!

Privitor la cei trei ani pe care Episcopul Pacha îi va petrece în temniţa grea de la Sighet, ni se confirmă, de către Franz Kräuter, trăsături de caracter prezente la majoritatea clericilor întemniţaţi şi, extrapolând, la mai toţi deţinuţii politici din carcerele comuniste: „În general, Episcopul Pacha a suportat greutăţile închisorii cu calm. Un preot din Moldova povestea că Pacha era mereu plin de glume şi anecdote. [...] Este o dovadă de tărie sufletească dacă cineva, chiar şi în asemenea condiţii dure, nu îşi pierde umorul”[29].

Din nefericire, sănătatea de fier care l-a însoţit pe parcursul vieţii a început să se şubrezească vertiginos, aşa încât Episcopul Pacha a ajuns să sufere dureri atroce, pe care le ţinea în frâu cu foarte mult efort: „Uneori stătea toată noaptea treaz pe marginea patului şi plângea tare de durere. Confraţii săi întemniţaţi îl sfătuiau să nu plângă tare, deoarece atunci îl aud paznicii şi îl duc în camera spitalului, unde ei nu ar mai putea să îl susţină şi să îl ajute. Totuşi, asta nu a ajutat întotdeauna. Când durerile erau aşa de mari, încât aproape că nu mai putea să le suporte, îşi băga vârful păturii în gură şi îl strângea între dinţi, ca să nu se audă nimic”[30].

La 31 mai 1954, Episcopul Pacha va semna, sfătuit şi de unul din nepoţi, convocat la Ministerul de Interne pentru a-l convinge, o cerere de graţiere adresată preşedintelui ţării. Este demnă de menţionat reacţia Episcopului la auzul acestei propuneri: „Eu sunt deja bătrân, nu mai pot lucra nimic. Mai bine lăsaţi-i pe preoţii mei liberi!”[31]

După aprobarea cererii şi publicarea ei în ziarul guvernului, Episcopul Pacha a putut părăsi, în sfârşit, închisoarea. Din păcate, cancerul pusese deja

[27] *Ibidem*, p. 175.
[28] *Ibidem*, p. 176.
[29] *Ibidem*, p. 182.
[30] *Ibidem*, p. 182.
[31] *Ibidem*, p. 188.

www.memorialulrevolutiei.ro

stăpânire pe trupul lui, iar vederea îl părăsise aproape complet. La reîntoarcerea în Timişoara a fost întâmpinat cu multă căldură atât de clerici, cât şi de credincioşi.

Cu toată oboseala şi suferinţa care îl măcinau, Episcopul Pacha îşi va prelua o parte din prerogative, numind, totodată, doi prelaţi care să poată prelua, la rândul lor, în caz de necesitate, conducerea Episcopiei până la noi ordine de la Vatican. Din nefericire, avea să mai trăiască şi să se bucure de libertate doar câteva luni. La 4 noiembrie 1954, spre seară, Episcopul Augustin Pacha avea să închidă ochii, după ce i s-a pus o lumânare între degete şi s-a rostit rugăciunea pentru muribunzi.

Funeraliile Episcopului Pacha vor strânge o mare de credincioşi, care vor umple Domul Catolic şi se vor revărsa şi în faţa acestuia, pentru a-l putea însoţi pe ultimul drum. Episcopul Pacha se odihneşte în pace în cripta Domului Catolic, în dreapta mormântului Episcopului bulgar al Cenadului, Nikola Stanislavici, decedat în 1750. Pe lespedea mormântului său nu sunt încrustate decât câteva cuvinte, mai multe ar fi fost de prisos: „Beati mortui qui in Domino moriuntur!" – „Mântuiţi sunt cei care mor întru Domnul!"[32]

Franz Kräuter îl aşează, la finalul cărţii sale, pe Episcopul Augustin Pacha în panoplia prelaţilor Bisericii pe care a reprezentat-o, cu aceeaşi obiectivitate cu care i-a urmărit parcursul vieţii: „Episcopul Pacha nu este, în cadrul Bisericii Universale Catolice, una dintre marile figuri, dar pentru mica sa seminţie, şvabii dunăreni, mai ales pentru şvabii din Banat – dar şi pentru Biserica Catolică din Sud-Estul Europei şi amestecul ei variat de etnii – este unul dintre episcopii ei proeminenţi"[33].

Adina HORNEA ABRUDA

www.memorialulrevolutiei.ro

[32] *Ibidem*, p. 205.
[33] *Ibidem*, p. 208.

Costel Balint, ***1989. Maşina de scris,*** Editura Eurostampa, Timişoara, 2012, 386 p.

The review of the book whose title is stated above is focussed on the last book written by Costel Balint, a sport teacher who has been arrested and imprisoned during the protests from Timişoara and who remained an ardent supporter of the fight for freedom, with all inherent aspects thereto. The author transcribed and compiled relevant fragments from a series of interviews published in the American and national press, priceless documents on the military technique and strategy, classified information from the intelligence and diplomatic sectors, interesting details of the deadly ambush from Otopeni as well as several captivating intrigues and outmanoeuvres. The information is gathered and put down according to the chronology of events in 364 title-chapters. This is a book which approached not only the major aspects of the Romanian Revolution from December 1989 but also the post-Revolution convulsions which marked the recent history of Romania, in its difficult journey to democracy. Important events which shaped the Romanian society, the mass media and its role during the macro-transition period are now revealed.

Key words: **Otopeni, Washington Post, rabbi, Pacepa, unrest, America.**

O carte care tratează aspecte din Revoluţia Română din Decembrie 1989, dar şi despre convulsiile postdecembriste care au marcat istoria recentă a României, în calea ei anevoioasă spre clamata democraţie.

După cum sugerează şi coperta de faţă, suntem avertizaţi că presa e ca un câine rău care păzeşte...

Cititorul află lucruri mai puţin cunoscute sau mai puţin ieşite la lumină, scoase cu greu din semiobscurul atotdefinitoriu pentru societatea tranziţiei, inclusiv a mass-mediei româneşti. Avantajul presei americane este şi privirea de la distanţă, la rece, dar uneori cu informaţii eronate, situaţii şi statistici amplificate, corespondenţe hazardate şi din cauza factorului uman, dar şi a bruierilor în procesul de captare, filtrare şi transmitere a informaţiilor reale.

Adunate şi puse în pagină în ordinea evoluţiei evenimentelor, avem imaginea platoului de desfăşurare a acestora, într-o ordine cronologică, pe alocuri întretăiată de episoade semnificative dintr-un timp trecut. Avem, aşadar, 364 de titluri-subcapitol, cu o culegere de articole din presa americană, care constituie baza de informaţii a acestei cărţi. La acestea, autorul a adăugat – poate mai puţin inspirat ca structurare indirectă a volumului în două părţi, dar una e oglindirea din exterior şi alta e cea internă – în ultimele 100 de pagini, analize ale unor autori ca Vladimir Tismăneanu şi Nicolae Manolescu privind convulsiile posdecembriste, cu

www.memorialulrevolutiei.ro

contraargumente ale autorului. Cea de a doua parte a cărţii, care poate fi privită ca şi capitol, cuprinde relatări din presa autohtonă; ierarhii, tactică şi tehnică militară, documente din timpul evenimentelor din Decembrie 1989 petrecute în România; jocuri de culise şi dejucări de planuri; cazuri controversate de revoluţionari luptători cu legitimaţie la Televiziune, care au ajuns să fie linşaţi ca terorişti în spitale, precum şi dezvăluiri despre sângeroasa ambuscadă de la Aeroportul Otopeni, în care au murit militari nevinovaţi în scenariul „Teroriştii – Securiştii".

Este dezvăluită înţelegerea secretă a lui Ceauşescu cu Yasser Arafat, şeful Organizaţiei pentru Eliberarea Palestinei „prin care se îngăduia unor grupuri OEP să folosească teritoriul românesc pentru *sprijin logistic*". Liviu Turcu – dezertor român, lucrător la Serviciul de Informaţii din Departamentul de Stat al Securităţii – stabilit în Austria, a dezvăluit că „România a început să colaboreze cu Mişcarea pentru Eliberarea Palestinei la sfârşitul anilor '60 şi că există în România grupuri rivale ale OEP, dar acordul interzice ciocnirile dintre aceste grupuri şi posedarea de arme. Pe lângă aceste grupuri, au mai fost instruite într-o tabără de lângă Buzău, la poalele Carpaţilor, unităţi militare pentru operaţii speciale ale Iranului, Irakului, Siriei şi Libiei". Liviu Turcu, citat de Dan Morgan în „Wasghington Post" (nr. 24 din decembrie 1989), mai spune că „Forţele în uniformă ale luptătorilor au cuprins tineri fără familii, luaţi din orfelinate de mici, soldaţi ai securităţii, educaţi şi crescuţi în şcoli speciale, îndoctrinaţi să vadă în Ceauşescu un tată". El mai subliniază că „în apartamentele capitalei erau echipe de şoc formate din arabi. Evidenţa din ce în ce mai mare a atrocităţilor săvârşite de forţele securităţii contra manifestanţilor neînarmaţi de la Timişoara şi Bucureşti a ridicat unele chestiuni privind angajarea unor mercenari străini". Turcu a relevat faptul că masacrele s-au dovedit a fi contrare afirmaţiilor sentenţioase ale preşedintelui răsturnat, Ceauşescu: *„să nu facem martiri",* pe care le repeta adesea celor din jur. El face aceste afirmaţii în contextul fricţiunilor de lungă durată dintre armată şi securitate, fricţiuni cauzate şi de avantajele salariale şi traiul bun prin abuz, de care aveau parte securiştii (p. 34-35). Toate acestea sunt văzute ca interferenţe tracasante pentru armata română, vinovată, şi ea, de masacru.

Autorul îşi începe itinerariul jurnalistic cu imaginea unei Românii închise la frontiere, continuând cu *Ultimul dominou,* redând un tablou al diplomaţiei externe, cu mişcările tactice pe terenul strategic est-european, dar cu efect la nivel global, macroeconomic.

Un capitol important este *Rabinul român şi pactul cu diavolul,* cu subtitlul *A plătit Moses Rosen cu un preţ prea mare dictatorului?* – citat după Glenn Frankel, Serviciul extern, „Washington Post", 21 februarie 1990

www.memorialulrevolutiei.ro

(p. 204), din care se desprinde jocul lui Ceauşescu prin apropierea de Moses Rosen, rabinul-şef al evreilor din România, cu influenţă asupra băncilor, dar şi în comunitatea evreiască de pretutindeni şi în relaţiile cu S.U.A., obiectivul dictatorului fiind obţinerea Clauzei naţiunii celei mai favorizate, prin care Washingtonul îi acorda reduceri de tarife de peste 300 de milioane de dolari pe an, iar în schimbul acesteia, Ceauşescu le-a oferit evreilor din ţară libertatea de a se ruga în sinagogi şi posibilitatea să emigreze. Pentru fiecare evreu care emigra primea bani peşin în valută, care ajungeau în fondul său de bani ilegal, între 3000-25.000 de dolari pe cap de evreu, plătiţi unui agent autorizat de la Mossad, serviciul secret israelian. Peste 300.000 de evrei au emigrat în Israel. Sinagogile reprezintă un barometru atât în privinţa influenţei lui Rosen asupra lui Ceauşescu, cât şi a limitelor acesteia. Din 15.000 de clădiri şi monumente din cartierele istorice ale Bucureştiului, Dudeşti şi Văcăreşti, inima vechiului ghettou evreiesc, printre dărâmături au fost păstrate cu grijă, de acţiunea buldozerelor, trei sinagogi. „A salvat poate pe evrei, dar a prezentat distrugerea iudaismului. Este o comunitate evreiască Potemkin acum" – scria ziarista britanică Jessica Douglas-Home, vajnic critic străin al lui Rosen, văzut ca o unealtă comunistă. Rosen se apăra, spunând că „strategia lui era ca cea a lui Charles de Gaulle: „Nu am inamici, nu am prieteni, ci numai interese... Nu sunt Faust, el şi-a dăruit sufletul, eu i-am dat mâna diavolului, dar am salvat evreii şi aş fi făcut o înţelegere chiar şi cu Hitler pentru a salva comunitatea evreiască din ţară".

Ceauşescu a reuşit să păcălească lumea, devenind favorit al Apusului şi primind distincţii ca: Legiunea de Onoare din Franţa şi Ordinul de Cavaler al Marii Cruci de la Buckingham Palace, unde a fost primul oaspete comunist găzduit, fiind primit, de asemenea, şi de Jimmy Carter, la Casa Abă. Nicolae şi Elena Ceauşescu au devenit chiar şi cetăţeni de onoare la Disneyland!...

Sunt referiri controversate, emblematice, precum „aprobarea tacită a execuţiei celor doi de către U.R.S.S." (p. 63), „S.U.A. pentru o intervenţie externă de partea revoluţiei" (p. 36) şi influenţa Occidentului asupra mineriadei, respectiv a Pieţei Universităţii.

Interesantă este şi mărturisirea spionului crucial Pacepa (şef al spionajului românesc) despre fuga în S.U.A., în 1978, trădarea lui Ceauşescu, care „şi-a umplut buzunarul cu bani din exportul de petrol, evrei şi germani", repercusiunile asupra familiei şi experienţele din „viaţa nouă" (vezi p. 103).

Alte referinţe: Despre războiul informaţiilor, trecerea securităţii sub controlul P.C.R. şi organizarea Serviciilor de Securitate Româneşti între 1948-1978 şi 1989-1990 (p. 334-363).

www.memorialulrevolutiei.ro

„Washington Post”, prin corespondentul Jonathan C. Randal – Serviciul Extern – relatează, în numărul din 20 iunie 1990: *Enigma violenţei din România*, interpretând retoric, în sens derizoriu, „tulburarea din Bucureşti ca o rană auto-pricinuită” (pag. 277), făcând responsabilă noua putere prin autoritatea Frontului Salvării Naţionale, „un amestec de foşti...”, ceea ce alţii numesc eşalonul doi. Dar să nu uităm că şi America, „tărâmul tuturor posibilităţilor”, a avut o perioadă de recesiune şi mişcări sociale pe fond economic, cu implicarea unor clase sociale, o serie de greve ale sindicaliştilor, tot aşa cum şi ţări din toată Europa au înregistrat proteste de stradă, în ultimul secol, toate cu o conotaţie politică.

Costel Balint, profesor de sport, arestat şi încarcerat în timpul protestelor de la Timişoara, nu se dezminte şi rămâne, şi prin această carte (a şaptea publicată?), tributar luptei pentru libertate, cu toate aspectele care le implică ea, pentru că, aşa cum îşi încheie şi postfaţa: „... Moartea nu mai avea nimic eroic în ea, dar nici uciderea altora...”

Liza **KRATOCHWILL**

www.memorialulrevolutiei.ro

INSTANTANEE – MEMORIAL

Evenimente

The Agency for Euro-Regional Development DKMT - Dunăre-Criş-Mureş-Tisa has implemented the project referred to as "*Roads without Borders; Revelations in the DKMT Euro-Region*" under the Dunăre-Criş-Mureş-Tisa Regional Cooperation.

The objective of this project was to encourage the touristic promotion of the border area between Hungary, Romania and Serbia, from the perspective of the important historical monuments and places located there. On this occasion, Mr. Gino Rado, the Vice President of the "Memorialul Revolutiei din Timişoara" Association was invited twice in Szeged: on June 28th 2011 and September 24th 2012.

The debate-presentation on the theme "*Financing of culture in the new financial perspective of 2014-2020*", initiated by the Association of Cultural Operators from Romania (AOCR) took place on November 7th 2012. Mr. Gino Rado and Mrs. Simona Mocioalca represented the "Memorialul Revolutiei din Timişoara" Association.

During the new edition of the Academic Days of Timişoara, hosted by the West University of Timişoara, the history staff with the Department of Romanian Studies within the Faculty of Letters, History and Theology organized, over a period of two days (23rd – 24th of May 2013) the symposium "*Culture and Civilization in the Historical Banat*" which consisted of two sections: the ancient and medieval history and the modern and contemporary history. The "Memorialul Revolutiei din Timişoara" Association honoured the invitation to this event, being represented by Mrs. Adina Hornea Abruda, Mrs. Cristina Pop and Mrs. Simona Mocioalcă.

On June 2013, the Civic Academy Foundation organized, at the Memorial of the Resistance and Victims of Communism from Sighet City, the *Open Day*. Mr. Traian Orban and Mrs. Cristina Pop represented the "Memorialul Revolutiei din Timişoara" Association.

The "Memorialul Revolutiei din Timişoara" Association, represented by its Vice President, Mr. Gino Rado, was also present at the *Days of the Calea Martirilor District*, on June 15th – 16th 2013. Timişoara has participated to the National Heroes' Day, held in Popeşti-Leordeni, with an exhibition on the Romanian Revolution; the exhibition has been conceived by Mr. Gino Rado who, together with Mr. Eugen Gheorghioiu, attended the commemorative manifestations.

www.memorialulrevolutiei.ro

Key words: **Dunăre-Criş-Mureş-Tisa Regional Cooperation, *Roads without borders; revelations in the DKMT Euro-Region*, Association of Cultural Operators from Romania, *Financing of culture in the new financial perspective: 2014-2020*, *Open Day*, Memorial of the Resistance and Victims of Communism from Sighet, *Days of the Calea Martirilor District*, National Heroes' Day, Popeşti-Leordeni Church, Traian Orban, Gino Rado, Adina Hornea Abruda, Cristina Pop, Simona Mocioalcă.**

În cadrul Cooperării Regionale Dunăre-Criş-Mureş-Tisa s-a implementat proiectul *Drumuri fără frontiere, revelaţii în Euroregiunea DKMT* de către Agenţia de Dezvoltare Euroregională DKMT Dunăre-Criş-Mureş-Tisa. Scopul proiectului a fost promovarea turistică a regiunii de frontieră dintre Ungaria, România şi Serbia prin prisma monumentelor şi a locurilor istorice, prilej cu care Gino Rado, vicepreşedintele Asociaţiei Memorialul Revoluţiei a fost invitat de două ori la Szeged, o dată în 2011, în 28 iunie, respectiv anul următor, în 24 septembrie.

Dezbaterea-prezentare pe tema *Finanţarea culturii în noua perspectivă financiară 2014-2020,* iniţiată de Asociaţia Operatorilor Culturali din România (A.O.C.R.), a avut loc la data de 7 noiembrie 2012. Din partea Asociaţiei Memorialul Revoluţiei au participat Gino Rado şi Simona Mocioalcă.

În cadrul *Zilelor Academice Timişene*, desfăşurate la Universitatea de Vest din Timişoara, colectivul de istorie al Departamentului de Studii Româneşti al Facultăţii de Litere, Istorie şi Teologie a organizat, în 23 şi 24 mai 2013, simpozionul *Cultură şi Civilizaţie în Banatul Istoric*, care a cuprins două secţiuni: istoria veche şi medie şi istoria modernă şi contemporană

Memorialul Revoluţiei a dat curs invitaţiei de a participa la acest eveniment, fiind reprezentat de Adina Hornea Abruda, Cristina Pop şi Simona Mocioalcă, care au susţinut lucrările *Patimile şi triumful credinţei. Augustin Pacha –primul Episcop al Timişoarei multiconfesionale*, *Aspecte legislative privind învăţământul superior din România în anii 1950* şi *Obiceiuri şi tradiţii ale cehilor din Banat*

Fundaţia Academia Civică a organizat la Memorialul Victimelor Comunismului şi al Rezistenţei din oraşul Sighet *Ziua porţilor deschise.* De la Memorialul Revoluţiei au participat Cristina Pop, Ericha Wittmann şi Traian Orban.

Ziua Eroilor, a dus la Popeşti-Leordeni, de la Timişoara o nouă expoziţie despre Revoluţia de la Timişoara, realizată de Gino Rado, care împreună cu Eugen Gheorghioiu au făcut deplasarea, şi au participat la manifestările comemorative din localitate.

1. *Drumuri fără frontiere, revelaţii în Euroregiunea DKMT.*
Proiect al Agenţiei de Dezvoltare Euroregională DKMT.

În cadrul Cooperării Regionale Dunăre-Criş-Mureş-Tisa s-a implementat proiectul *Drumuri fără frontiere, revelaţii în Euroregiunea DKMT* de către Agenţia de Dezvoltare Euroregională DKMT Dunăre-Criş-

www.memorialulrevolutiei.ro

Mureş-Tisa. Scopul proiectului a fost promovarea turistică a regiunii de frontieră dintre Ungaria, România şi Serbia prin prisma monumentelor şi a locurilor istorice, prilej cu care Gino Rado, vicepreşedintele Asociaţiei Memorialul Revoluţiei a fost invitat de două ori la Szeged, o dată în 2011, în 28 iunie, respectiv anul următor, în 24 septembrie.

Cu ocazia acestor întâlniri, s-au elaborat materiale publicitare şi broşuri privind traseul turistic tematic, care a fost promovat în cadrul unor târguri de specialitate.

În regiunile de frontieră ale ţărilor din Vestul Uniunii Europene, crearea de itinerarii tematice şi valorificarea destinaţiilor turistice în acest mod este o practică consacrată de ani de zile. În proiectul din toamna anului 2012, partenerii şi-au propus să grupeze obiectivele turistice ale Euroregiunii DKMT pe marginea a două tematici: vin şi gastronomie, respectiv monumente istorice.

Obiectivul general al proiectului a fost creşterea competitivităţii turistice a regiunii de frontieră şi includerea ei în circuitul turistic internaţional, iar scopul întâlnirii l-a constituit informarea prestatorilor de servicii turistice implicate în proiect, în calitate de destinaţii, despre activităţile proiectului.

Programul conferinţei de încheiere a evenimentului, din 24.09.2012, s-a derulat astfel:

– prezentarea proiectului *DKMT fără frontiere, revelaţii în Euroregiunea DKMT* (SUP Nonprofit DKMT SRL)
– prezentarea unor destinaţii: Tüdős Géza – Pensiunea *Géza şi Monika*
Gino Rado – Memorialul Revoluţiei
– prezentarea unor proiecte turistice pe graniţa Ungaria-România
Autoguvernarea oraşului Makó: Ecotur între Periam şi Makó; colaborarea dintre 5 staţiuni termale.
– tendinţe în turism în judeţele Arad şi Timiş:
conf. univ. dr. Cipriana Sava – Universitatea Creştină „Dimitrie Cantemir” Facultatea de Management Turistic şi Comercial

2. Dezbatere-prezentare pe tema
Finanţarea culturii în noua perspectivă financiară 2014-2020

Dezbaterea organizată la Timişoara, Bucureşti şi Cluj-Napoca a fost însoţită de un proces de colectare a nevoilor de finanţare ale operatorilor culturali, prin intermediul unui chestionar on-line, disponibil pentru a contribui la clarificarea unui set de nevoi ale operatorilor culturali din România. Răspunsurile furnizate prin intermediul chestionarelor vor fi

www.memorialulrevolutiei.ro

analizate şi integrate în *Studiul privind nevoile de finanţare ale operatorilor culturali, în perspectiva 2014-2020*, care va fi lansat în cadrul unei conferinţe organizate în Bucureşti, în anul 2013.

La Timişoara, acţiunea a avut loc la data de 7 noiembrie 2012, la Muzeul Banatului, în cadrul proiectului *Finanţarea culturii în noua perspectivă financiară*, iniţiat de Asociaţia Operatorilor Culturali din România (A.O.C.R.), asociaţie care reuneşte artişti, organizaţii neguvernamentale, manageri culturali, experţi din diverse domenii. Proiectul a fost implementat cu sprijinul financiar al Fondului pentru Inovare Civică, program finanţat de Trust for Civil Society in Central and Eastern Europe, sponsorizat de Raiffeisen Bank şi administrat de Fundaţia pentru Dezvoltarea Societăţii Civile. Lansat în septembrie 2012, proiectul a fost realizat în parteneriat cu Universitatea Naţională de Arte Bucureşti (U.N.A.B.), Institutul Intercultural din Timişoara şi Institutul de Cercetări Europene din cadrul Universităţii „Babeş-Bolyai" din Cluj-Napoca. Din partea Asociaţiei Memorialul Revoluţiei au participat Gino Rado şi Simona Mocioalcă.

3. Zilele Academice Timişene.
Simpozionul *Cultură şi Civilizaţie în Banatul Istoric*

În cadrul *Zilelor Academice Timişene*, desfăşurate la Universitatea de Vest din Timişoara, colectivul de istorie al Departamentului de Studii Româneşti al Facultăţii de Litere, Istorie şi Teologie a organizat, în 23 şi 24 mai 2013, simpozionul *Cultură şi Civilizaţie în Banatul Istoric*, care a cuprins două secţiuni: istoria veche şi medie (moderatori: prof. univ. emerit dr. Doina Benea, lect. univ. dr. Călin Timoc şi lect. univ. dr. Dorel Micle), respectiv istoria modernă şi contemporană (moderatori: prof. univ. dr. Victor Neumann, prof. univ. dr. Radu Păiuşan şi lect. univ. dr. Eusebiu Narai).

La simpozion au participat profesori de istorie de la Universitate, de la muzeele din Timişoara şi doctoranzi. Memorialul Revoluţiei a dat curs invitaţiei de a se alătura la acest eveniment, fiind reprezentat de Adina Hornea Abruda, Cristina Pop şi Simona Mocioalcă.

Am inserat, în continuare, titlurile lucrărilor prezentate în cadrul secţiunii de istorie modernă şi contemporană a simpozionului, în care s-au înscris şi cele susţinute din partea Memorialului Revoluţiei.

Tamara Farcaş – *Banatul istoric în scrierile lui Francesco Griselini*

K. Á. Kovács – *Die Religionssachen des Temeswarer Banats in den Protokollen des österreichischen Staatsrats in den 1760-70-er Jahren*

www.memorialulrevolutiei.ro

Mihaela Vlăsceanu – *Contribuţii la valorificarea patrimoniului artistic din Banat: documente fotografice inedite din colecţia Ordinului Piarist din Budapesta, ce păstrează reperele stilului baroc provincial*
C. Glăvan – *Cenzura în Imperiul Habsburgic şi în Banat de la Revoluţia din 1848-1849 până la instaurarea regimului dualist*
F. Zamfir – *Şcoala şi societatea românească din comitatul Timiş, în procesul de separare de ierarhia ortodoxă de la Carlovitz*
Alina Covaci – *Forme de manifestare ale interculturalităţii în comitatul Timiş la sfârşitul secolului XIX şi începutul secolului XX*
Z. Marcov – *Istoricul colecţiei de arme a Muzeului Banatului Timişoara*
Á. Kovács – *Multiculturalism sau asimilare? Educaţia în ciclul primar în Banat între anii 1867 şi 1914*
V. Dudaş – *Câteva consideraţii privind Jurnalul de război întocmit de Ştefan Peneş în anii Primului Război Mondial*
V. Neumann – *Timişoara interbelică. Cultură şi societate civilă*
Adina Hornea Abruda – *Patimile şi triumful credinţei. Augustin Pacha – primul Episcop al Timişoarei multiconfesionale*
I. Traia – *Chestionarul lui Ioachim Miloia*
M. Ciuruşchin – *Dezertorii din armata română în cursul celui de Al II-lea Război Mondial, trădători sau luptători antifascişti*?
R. Păiuşan – *Din activitatea Partidului Naţional Popular în Banat în perioada alegerilor din 19 noiembrie 1946*
E. Narai – *Aspecte din activitatea Partidului Social-Democrat în judeţul Caraş în anii 1944-1946*
Cristina Pop – *Aspecte legislative privind învăţământul superior din România în anii 1950*
V. Rămneanţu – *Reacţia opiniei publice din judeţul Timiş faţă de intervenţia militară din Cehoslovacia din august 1968*
C. Roiban – *Sensurile ideologice ale expresiei „specificitate naţională" în istoriografia naţional-comunistă*
Simona Mocioalcă – *Obiceiuri şi tradiţii ale cehilor din Banat*

4. *Ziua porţilor deschise* la Memorialul Victimelor Comunismului şi al Rezistenţei din Sighet

Fundaţia Academia Civică a organizat la Memorialul Victimelor Comunismului şi al Rezistenţei din oraşul Sighet *Ziua porţilor deschise*, o zi a celor ce au trecut prin închisorile şi deportările comuniste sau au luptat în rezistenţa împotriva comunismului.

www.memorialulrevolutiei.ro

Au venit, la aceste manifestări, foşti deţinuţi politic, deportaţi, familiile şi prietenii lor, cetăţeni din toate colţurile ţării, toţi cei care au vrut să vadă poate cea mai teribilă închisoare comunistă din România. Fundaţia a lansat invitaţia ca cei care nu au făcut-o în anii precedenţi, să aducă un pumn de pământ din locurile unde s-a murit, pentru a fi depus în urnele din Cenotaful Eroilor, aflat sub altarul din cimitir. Un gest simbolic de omagiere a celor care au pierit seceraţi de teroarea comunistă.

Această zi plină de semnificaţii a însemnat, şi pentru noi, un prilej de reculegere la Sighet, în 13 iunie 2013 (Sărbătoarea Înălţării Domnului, *Ziua Eroilor*.) De la Memorialul Revoluţiei au participat Traian Orban, Cristina Pop şi Ericha Wittmann.

5. *Zilele Cartierului Martirilor*

În cadrul *Zilelor Cartierului Martirilor*, Mircea Suru, preşedintele consiliului acestui cartier, ne-a făcut propunerea să participăm şi noi cu o expoziţie itinerantă de fotografii pe tema Revoluţiei din Decembrie 1989.

Numele cartierului, legat de tragicele evenimente din Decembrie 1989, un gest de recuperare istorică şi de recunoaştere a meritului celor din cartier, care au ieşit cu mâinile goale şi au luptat pentru dreptate, libertate, democraţie şi bunăstare economică, ne-a obligat moral şi onorat, totodată, să organizăm prezentarea unei asemenea expoziţii.

La *Zilele Cartierului Martirilor* a participat, în zilele de 15-16 iunie 2012, Gino Rado, vicepreşedintele Asociaţiei Memorialul Revoluţiei, care a mai fost prezent aici şi anul trecut, în 22 şi 23 septembrie.

În cadrul evenimentelor omagiale a avut loc şi o depunere de coroane la monumentul *Deschidere,* închinat Revoluţiei, de pe Strada Arieș, din Cartierul Martirilor. Deşi „concurate" de celelalte manifestări: concursul de role, biciclete şi cros, târgul de adopţii canine, jocurile de divertisment pentru copii, programul artistic cu formaţiile Palatului Copiilor şi spectacolul de muzică populară al Ansamblului „Timişul", expoziţia itinerantă a Memorialului Revoluţiei, precum şi standul cu cărţi au stârnit interesul celor prezenţi, care au pus întrebări pe tematica Revoluţiei şi au petrecut mult timp în cortul special amenajat.

6. *Ziua Eroilor* la Popeşti-Leordeni

Pe faţada monumentului ridicat de Memorialul Revoluţiei în oraşul Popeşti-Leordeni, stă mărturie: „Monument ridicat în memoria Eroilor-Martiri din Timişoara, ucişi de forţele de represiune comuniste şi arşi în

crematoriul din Bucureşti. Cenuşa lor a fost aruncată în acest loc, în Decembrie 1989". Sunt apoi pomenite numele a 38 de luptători în Revoluţie ucişi la Timişoara, urmate de cinci inscripţii „cadavru neidentificat – bărbat". Tineri, oameni de diferite confesiuni şi naţionalităţi, cu felurite profesii, şi-au sacrificat viaţa, iar cenuşa lor a ajuns, din păcate, într-o gură de canal…

De când monumentul nu se mai înalţă singur, sfidând, parcă, timpul, Biserica întregeşte, pe verticală, peisajul, fiind locul în care se organizează momente de rememorare, cu prilejul marilor sărbători de peste an.

Ziua Eroilor a adus la Popeşti-Leordeni, de la Timişoara, o nouă expoziţie despre Revoluţie, realizată de Gino Rado, care a participat, împreună cu Eugen Gheorghioiu, la manifestările comemorative din localitate. În loc de discursuri şi cuvântări politice, s-au depus coroane pentru martiri şi s-a participat la o liturghie.

Simona **MOCIOALCĂ**

www.memorialulrevolutiei.ro

Vin ambasadorii...

Olanda

Chiar şi atunci când Memorialul Revoluţiei nu şi-a deschis oficial porţile, chiar dacă vizitele au avut caracter particular, fără blitz-urile zgomotoase ale reprezentanţilor mass-media, am avut vizitatori de cel mai înalt rang. Unul dintre aceştia, Excelenţa Sa, Johannes Hendrik Mattheus van Bonzel, ambasadorul Olandei la Bucureşti, a petrecut câteva ore la Memorial în după-amiaza zilei de 30 martie 2012.

Înconjurat fiind de zgomote asurzitoare cauzate de muncitorii care făceau lucrări de reparaţii, Excelenţa Sa nu s-a arătat deranjat de acest fapt, din contră, aspectul nerenovat al parterului i-a plăcut foarte mult, spunând că interioarele au un iz autentic al anilor comunismului, făcând o paralelă cu interioarele de la Serviciile Secrete Germane din Berlin, unde „atmosfera este asemănătoare, o expoziţie spontană, modernă, într-un mediu autentic". La fel de încântat, şi domnul Marius Popa, consul onorific al Olandei la Timişoara, ne-a sugerat să păstrăm acest aspect: „Interiorul acelor vremuri, foarte original... să nu restauraţi foarte mult din mizeria asta, pentru că ea este transmisă vizitatorilor, iar în 1989 totul aşa arăta".

Despre amintirile legate de Revoluţia Română din Decembrie 1989 domnul ambasador şi-a reamintit: „În 1989 lucram la Minister şi, aşa cum a arătat filmul, vedeam că se întâmplă ceva în România; înainte de decembrie nu am mai auzit niciodată despre Timişoara, dar până la sfârşitul anului Timişoara a devenit un loc faimos, pe care nu l-am mai uitat. Filmul, expoziţiile, cele prezentate de domnul Orban despre evenimentele din 1989, despre oamenii curajoşi din acele zile, împotriva autorităţilor represive, mă fac să mă gândesc că trebuie să le fim recunoscători şi pentru acest muzeu minunat, şi pentru o viaţă nouă. Eu şi soţia mea am fost impresionaţi de fotografiile pe care le-am văzut, de comentariile care s-au făcut, de tablourile realizate de copii şi de tot ceea ce se poate vedea aici, deosebit de animat şi viu. Vă mulţumim!"

www.memorialrevolutiei.ro

Polonia

Spaţiul expoziţional nou deschis al Primăriei municipiului Timişoara, din Piaţa Victoriei Nr. 5, a fost gazda multor expoziţii de prestigiu, printre care cea de fotografii, „Zbor deasupra Poloniei”, de Kacper Kowalski.

Cu prilejul vernisajului, în 12 noiembrie 2012, a venit la Timişoara domnul Marek Szczygieł, ambasador al Poloniei la Bucureşti, care, după vernisaj, a onorat şi invitaţia noastră de a vizita Memorialul Revoluţiei.

Impresionat încă de la intrare, domnul ambasador a declarat că „(...) este un loc potrivit pentru a găzdui o asemenea expoziţie. Îmi amintesc acele vremuri, Decembrie 1989 a fost ceva cu adevărat de necrezut, s-a arătat totul la televizor şi pentru toată lumea a fost un şoc faptul că asemenea lucruri se întâmplă, nu foarte departe de Polonia. Luptele, ideea că armata a tras, apoi teroriştii de mai târziu, a fost de nedescris pentru noi. În timpul Crăciunului, oamenii stăteau acasă, se uitau la televizor şi nu-şi puteau crede ochilor. A fost foarte emoţionant. Voi recomanda colegilor de la Bucureşti, care vin la Timişoara, să viziteze această instituţie.”

Domnul ambasador s-a arătat foarte interesat de toate exponatele, de standul de cărţi poloneze, de expoziţia „Solidari cu România”, iar în final a pus întrebarea pe care o pun majoritatea vizitatorilor care sunt, cu adevărat, interesaţi de Revoluţie, dar au şi cunoştinţe temeinice în acest sens: „Cine au fost teroriştii, dumneavoastră ştiţi? (...) Lucrurile acestea ar trebui clarificate. Este dificil să realizezi progresul, bazat pe adevăruri reale, dacă nu elucidezi evenimentele şi situaţiile nerezolvate ale trecutului.”

Impresionat de expoziţia cu desenele copiilor, despre cum au văzut ei Revoluţia, domnul ambasador a concluzionat că „este o expoziţie despre primele experienţe personale, iar copiii spun adevărul întotdeauna. Pentru a educa tânăra generaţie, noi organizăm la Bucureşti dezbateri despre educaţia în comunism, la care aderă şi instituţiile abilitate”, lucru îmbucurător, ţinând cont de faptul că tinerii trăiesc într-o altă lume şi nu sunt iniţiaţi în istoria noastră recentă. Personal, domnul ambasador a participat la Bucureşti, la câteva dintre aceste dezbateri, cu scopul de a evidenţia trăsăturile comune ale comunismului polonez cu cel românesc: „Criminalii din comunism sunt

memorialrevolutiei.ro

identici şi nu putem vorbi despre o adevărată «Epocă de Aur» sau despre vremuri fericite, în care simţeai o presiune mereu".

Excelenţa Sa, Marek Szczygieł, a citit şi ne-a recomandat câteva cărţi despre căderea sistemului comunist din Estul Europei şi a făcut o paralelă cu Institutul Memoriei de la Varşovia, care publică memorii şi înregistrări ale martorilor chiar pe site-ul instituţiei, materiale care se pot descărca de toţi cei care nu mai au răbdare să parcurgă cărţi, sau chiar pe format digital, respectiv DVD-uri, o soluţie, de asemenea, mai economică.

În sala *Iosif Costinaş* domnul ambasador a constatat că avem o arhivă vastă cu înregistrări şi ziare din perioada ante- şi postrevoluţionară, despre implementarea reformei şi schimbările survenite, rămânând surprins că la noi a fost doar o dizidenţă timidă împotriva regimului comunist.

Referindu-se la evenimentele din Polonia, domnul Marek Szczygieł a afirmat că reforma a fost foarte dură, dar că, în urma ei, economia poloneză a crescut şi „azi culegem roadele".

În ceea ce priveşte filmul „Noi nu murim!", impactul acestuia asupra ambasadorului Poloniei a fost puternic: „(...) pentru mine, personal, a fost şocant, prea multe victime care au murit în zadar, a fost un haos, creat de acei terorişti, doar pentru a păstra puterea, fiindcă se ştie cum au decurs în alte ţări evenimentele, fără vărsare de sânge".

Cehia

Ambasadorul extraordinar şi plenipotenţiar al Republicii Cehe în România, domnul Jiří Šitler, împreună cu consulul onorific al Republicii Cehe la Timişoara, domnul Ştefan Moţec, au făcut o vizită discretă la Memorialul Revoluţiei, fără mass-media, la fel ca şi Excelenţa Sa, Johannes Hendrik Mattheus van Bonzel, ambasadorul Olandei la Bucureşti, în data de 19 aprilie 2013. Oaspeţii au apreciat expoziţiile noastre: „Solidari cu România", „Zidul Berlinului. O graniţă prin Germania", „O cronologie a Războiului Rece", „Revoluţia Română din Decembrie 1989 în imagini", „Revoluţia Română din Decembrie 1989 văzută prin ochii copiilor", „Cultul personalităţii lui Nicolae

Ceauşescu”.

Ambasadorul Cehiei a rememorat câteva momente fierbinţi din timpul mişcării anticomuniste din Praga, din anul 1989, bucuros că a văzut, pe un panou, câteva fotografii sugestive: „Eram aici, aici am stat eu, apoi pe partea aceasta, fotograful a stat acolo, îmi amintesc foarte bine! (...) 20 de mii de oameni au fost separaţi, înconjuraţi de tancuri, forţe de ordine cu câini, de nu se mai putea nici respira. După un timp, s-a deschis un culoar, o cale îngustă, şi cine a trecut pe acolo a şi încasat-o. Şi eu am trecut, şi eu am încasat-o. Aşa ceva nu se uită. S-au folosit bastoane. N-a fost o mişcare pregătită de organizaţia din care făceam parte; iniţial, s-au comemorat 50 de ani de la închiderea universităţilor din regimul nazist, de aceea autorităţile au fost de acord cu organizarea demonstraţiei, apoi au venit mult mai multe persoane decât erau aşteptate şi, atunci, au fost aduse forţele de ordine. Atunci a fost un punct de cotitură, tineri, studenţi, demonstrând, apoi imaginile care se arătau la televiziune. De fapt, demonstraţiile au început în ianuarie, iar o perioadă totul a fost ţinut sub control, au avut loc mai multe demonstraţii, incidente, mulţi au fost închişi, pe urmă s-a comemorat moartea lui Jan Palach, practic 20 de ani de la moartea sa, apoi la 28 octombrie, de Ziua Naţională a Cehoslovaciei, a izbucnit, din nou, revolta. Puterea a avut totul sub control. Cei din opoziţie au planificat demonstraţii mai ample pentru 10 decembrie, de Ziua Drepturilor Omului, dar mişcările au început mai repede. Lumea şi-a depăşit frica, s-a simţit puternică, până la acel moment, participanţii au venit mai cu teamă de bătăi. Un moment de aducere aminte...”

Traian Orban, preşedintele Asociaţiei Memorialul Revoluţiei, le-a explicat distinşilor oaspeţi cum a devenit Timişoara primul oraş liber de comunism după 45 de ani, că au fost mii de oameni în centru, că acum avem, prin bunăvoinţa Ministerului Apărării Naţionale, un muzeu memorial într-o fostă cazarmă militară. Legat de activităţile noastre, au fost prezentate atât biblioteca, cât şi colecţiile de presă.

Domnul ambasador a fost de mai multe ori surprins pe parcursul vizitei sale, respectiv când a constatat că numele unei colege de-ale noastre are rezonanţe cehe şi că avem un monument dedicat Revoluţiei, cu patronul său spiritual: Sfântul Gheorghe. Pentru că, trebuie să remarcăm, în limba cehă acesta poartă numele de... Jiří.

„Avem şi noi o expoziţie, *Carta ’77*, simplu de tradus, din engleză, se poate aduce şi aici, la Timişoara” – o propunere lansată de domnul ambasador, care ne onorează. Prin urmare, vom avea mai multe acţiuni în colaborare cu Ambasada Cehiei, printre care şi prezentarea expoziţiei noastre itinerante în zonele din România în care există o comunitate cehă.

www.memorialulrevolutiei.ro

Cu puţin timp înainte de încheierea vizitei, domnul Traian Orban a remarcat, referitor la unul din tablourile dedicate Revoluţiei, expus în muzeul nostru: „Pictura asta reprezintă o trecere a timpului, sub forma unui râu; în timp, crimele rămân, aşa cum rămân pietrele în apă”. Un adevăr trist, dar care reprezintă o realitate.

Franţa

Excelenţa Sa, domnul Philippe Gustin, ambasadorul Franţei în România, a efectuat, pe 5 şi 6 februarie, vizite în oraşele Timişoara, Arad şi Reşiţa, în cadrul cărora s-au abordat subiecte economice şi culturale cu prefecţi, preşedinţi de consilii judeţene şi primari de municipii.

Cu regret remarcăm că şi situaţia imobilului Institutului Francez din Timişoara este una delicată, domnul ambasador Philippe Gustin având, legat de acest subiect, o întrevedere cu doamna Liliana Oneţ, subprefect al judeţului Timiş, cu domnul Titu Bojin, preşedintele Consiliului Judeţean, precum şi cu domnul Nicolae Robu, primarul oraşului Timişoara.

Domnul Philippe Gustin şi-a încheiat a patra vizită din mandatul său la Timişoara, la Memorialul Revoluţiei, unde, între orele 16.30-17.00, a susţinut şi o conferinţă de presă. Vizita a debutat într-un cadru festiv, în faţa fragmentului de Zid al Berlinului, unde domnul ambasador a aprins, alături de oficialităţile locale, candele în memoria Eroilor Revoluţiei şi a tuturor celor care s-au jertfit pentru libertate şi democraţie.

Ambasadorul Franţei s-a declarat impresionat de Memorialul Revoluţiei de la Timişoara şi şi-a amintit că în decembrie 1989 a urmărit evenimentele ce se petreceau în România: „Vizitând acest muzeu, mi s-au trezit unele amintiri. Sunt un bătrânel, în sensul ăsta, dar amintirile mele sunt foarte vii. În decembrie 1989 eram la Budapesta, nu departe de Timişoara. Urmăream, minut cu minut, evenimentele derulate la Timişoara, apoi în sudul României”. Memorialul Revoluţiei i-a plăcut în mod deosebit domnului ambasador: „Vă mulţumesc pentru posibilitatea de a vizita acest muzeu superb, frapant pentru istoria lui, o istorie recentă, care a marcat nu numai

www.memorialulrevolutiei.ro

istoria României, ci şi pe cea a Europei, un muzeu pentru păstrarea memoriei vii pentru tinerele generaţii”.

Privitor la regionalizare, doamna subprefect Liliana Oneţ este convinsă că „Noi vom fi o regiune destul de compactă, vom avea judeţe în care se face agricultură, vom avea şi judeţe de munte, unde putem să dezvoltăm turismul, avem centre universitare în toate oraşele, şi în Timişoara, Reşiţa, Arad, şi va mai fi şi judeţul Hunedoara, care, tot aşa, e un judeţ de munte cu zone turistice, are şi industrie, şi minerit. Va fi o zonă foarte compactă din toate punctele de vedere: cultură, turism, agricultură şi învăţământ”.

„Având în vedere contextul regionalizării ţării, pentru mine această vizită a fost foarte importantă, pentru că am putut discuta cu aleşii din judeţele vizitate pe acest subiect, le-am ascultat părerile despre procesul regionalizării. Cred că toată lumea aderă la procesul regionalizării, dar există multe semne de întrebare, dacă e să analizăm în detaliu procesul de regionalizare”, a declarat ambasadorul Philippe Gustin, în cadrul conferinţei de presă.

Obiectivul acestui eveniment a fost acela de a face un bilanţ asupra relaţiilor dintre Franţa şi România, de a aborda chestiuni legate de dezvoltarea locală, care ne privesc pe toţi. O altă temă discutată a fost păstrarea patrimoniului de nepreţuit, conservarea şi valorificarea lui, precum şi modul în care poate contribui economia regiunii la acest deziderat.

Împreună cu domnul ambasador au fost prezenţi şi domnii Stanislas Pierret, directorul Institutului Francez din România, Thierry Sète, directorul Institutului Cultural Francez din Timişoara, precum şi Dan Bedros, consul onorific al Franţei la Timişoara.

În finalul vizitei sale, Excelenţei Sale, domnului Philippe Gustin, i s-a înmânat, de către preşedintele Memorialului Revoluţiei, domnul Traian Orban, medalia aniversară a Revoluţiei Române.

www.memorialulrevolutiei.ro

Germania

Memorialul Revoluţiei a dezvoltat, de-a lungul anilor, excelente relaţii cu instituţii din Germania, care ne-au donat o serie de expoziţii referitoare la comunism („Der Schrei nach Freiheit” / „Strigăt spre libertate” – o expoziţie a Fundaţiei Ettersberg în colaborare cu Geschichtswerkstatt Jena – Atelierul Istoric din Jena; „Die Mauer. Eine Grenze durch Deutschland“ / „Zidul. O graniţă prin Germania“; „Die heile Welt der Diktatur? Herrschaft und Alltag in der DDR“ / „Lumea vindecată a dictaturii?“; „Von der Friedlichen Revolution zur Deutschen Einheit“ / „De la Revoluţia Paşnică la Unitatea Germană” – ultimele trei realizate de Bundesstiftung zur Aufarbeitung der SED-Diktatur – Fundaţia Federală pentru Prelucrarea Dictaturii Partidului Socialist al Unităţii Germane din Berlin).

Tot ca o urmare firească a bunelor relaţii stabilite cu Germania, expoziţia noastră itinerantă „Revoluţia Română din Decembrie 1989 în clişee“ a fost vernisată la Jena, Teistungen şi Gera în 2004, Mannheim în 2005, Erfurt (2005-2006), Berlin, Hamburg şi München în 2009, iar în Leipzig în 2010, evenimente la care s-a prezentat şi filmul documentar „Noi nu murim!“.

În 2012, după un an de corespondenţă electronică, Senatul Berlinului a aprobat cedarea gratuită a unui segment de 2,5 tone din fostul Zid al Berlinului, care constituie acum una dintre piesele de rezistenţă ale Memorialului Revoluţiei, întâmpinând, la intrare, vizitatorii veniţi din toate colţurile lumii.

Şi, nu în ultimul rând, tot datorită interesului statului german pentru istoria noastră recentă, parlamentari şi înalţi demnitari (printre care vicepreşedintele Parlamentului German, doamna Susanne Kastner), ambasadori (Andreas von Mettenheim) şi consuli (Rolf Maruhn, Klaus Christian Olasz) au vizitat, cu un deosebit interes, expoziţiile Memorialului Revoluţiei din Timişoara.

La scurt timp după ce am renovat parţial noua clădire a Memorialului Revoluţiei, **consulul Republicii Federale Germania în Transilvania, cu sediul la Sibiu, domnul Alfred Hans Körner**, ne-a făcut o vizită privată, departe de ochii presei, petrecând împreună cu soţia sa întreaga după-amiază a zilei de 18 august 2012.

Interesat de macheta Catedralei, domnul Alfred Hans Körner şi-a amintit că, la un moment dat, porţile Catedralei au fost închise în timpul Revoluţiei. Traian Orban, preşedintele Memorialului Revoluţiei, i-a explicat că „Biserica a închis porţile, dar n-au fost cercetaţi cei care au tras”.

www.memorialulrevolutiei.ro

Încântat de expoziţiile germane expuse în sălile noastre, domnul consul şi-a reamintit de revista „Sputnik”, citită de germani chiar în limba rusă, în care apăreau ştiri despre Perestroika şi Glasnost, încurajatoare pentru poporul german din fosta RDG.

Domnului consul i s-a decernat, de asemenea, medalia aniversară a Revoluţiei Române din Decembrie, „pentru bunele relaţii pe care le avem cu Consulatul German, cu Ambasada Germaniei, dar şi cu foarte mulţi vizitatori germani care vin la noi”, a precizat Traian Orban.

La nici zece zile de la vizita sa la Memorialul Revoluţiei, domnul consul Alfred Hans Körner a trimis o carte-document, un material informativ despre Zidul Berlinului, ştiind, ba mai mult, susţinându-ne în demersul nostru de a ni se aproba aducerea la Timişoara a unui segment din Zidul care a făcut istorie.

Simona **MOCIOALCĂ**

www.memorialulrevolutiei.ro

20 Decembrie 2012 – Popeşti-Leordeni

Silent commemoration at Popeşti-Leordeni; inauguration of the itinerant exhibition "*The Romanian Revolution from December 1989 in negative pictures"* at the Church built in the memory of the Martyr – Heroes; requiem; memorial service and wreath ceremony.

Key words: **Romanian Revolution from December 1989, Popeşti-Leordeni, Church, requiem, inauguration of the exhibition, Martyr Heroes, Romanian Revolution from December 1989.**

Luna cadourilor, luna în care încheiem un an cu bune şi cu rele, în care mereu ne gândim, ca la un bilanţ, la ce am realizat din tot ce ne-am propus, în care ne spălăm conştiinţa ruşinată că nu am putut face mai mult, dar promitem ferm că în anul care vine vom clădi fel şi fel de vise gata să devină realitate, luna în care toată lumea goneşte, mânată de energia finalului de an, este una deosebit de încărcată emoţional şi pentru noi.

Nu ştiu dacă, pe măsura trecerii anilor, sentimentele de durere sau de tristeţe se estompează, nu ştiu când a fost durerea mai mare, atunci sau acum... Atunci – la pierderea unei fiinţe iubite, acum – când speranţele şi viaţa nouă, plină de bunăstare, nu s-a arătat multora, când cei în vârstă au rămas şi fără bruma de sprijin pe care ar fi contat la bătrâneţe...

Lor, Eroilor-Martiri, le-am închinat o biserică, ca un pios omagiu pentru sacrificiul făcut, un semn de recunoştinţă pentru familiile care acum au unde merge pentru a-i pomeni... O biserică de lemn, la Popeşti-Leordeni, în care amintirea acestor oameni nevinovaţi să rămână vie pentru noi, acum, cât şi pentru toate generaţiile care vin... Lăcaşul de cult a servit, în Decembrie 2012, la vernisarea unei expoziţii itinerante despre Revoluţia Română din Decembrie 1989. Câteva zeci de panouri cu fotografii semnificative din Timişoara au fost expuse chiar pe pereţii bisericii, pentru ca toţi cei ce calcă pe lângă canalul unde a fost aruncată cenuşa Eroilor-

www.revolutiei.ro

Martiri arşi la Crematoriul „Cenuşa” din Bucureşti să afle cum au decurs evenimentele din Decembrie 1989, să cunoască chipurile victimelor cărora le datorăm libertatea.

Biserica, astfel, nu este numai un loc de reculegere şi rugăciune, ea devine, treptat, un simbol al istoriei noastre recente, libertatea noastră religioasă şi credinţa au fost regăsite, în adevăratul sens al cuvântului, abia după Revoluţia din 1989.

A fost prima comemorare în linişte, aşa povesteau participanţii. Lume puţină, mai puţină decât în alte dăţi, dar fiecare cu gândul şi cu sufletul la durerea lui. De parcă un loc de pelerinaj ar fi un loc în care s-ar acorda privilegii sau s-ar împărţi ceva, în alţi ani s-au găsit multe spirite încinse, străine de cadrul comemorativ, poate chiar şi de dreptate şi de adevăr, care au perturbat atmosfera şi festivitatea solemnă cu nemulţumirile şi vociferările lor.

Ca şi în alţi ani, au fost prezente oficialităţi din Bucureşti, precum şi cele ale localităţii Popeşti-Leordeni, s-au depus coroane „în linişte”, a avut loc slujba de pomenire, s-a făcut pomana creştinească. Programul aniversar s-a încheiat cu vernisarea expoziţiei itinerante, care, după ce a fost prezentată în multe localităţi din ţară, va rămâne la biserică, până la Ziua Eroilor, când se va vernisa noua expoziţie, una concepută special pentru a rămâne în sfântul lăcaş.

Simona **MOCIOALCĂ**

www.memorialulrevolutiei.ro

Prin muzică cinstim Eroii

The manifestations dedicated to the Romanian Revolution from December 1989 have also included a recital of religious music held in the "Ioan Curea" Aula Magna of the West University of Timişoara, where the students instructed by Prof. Felician Roşca PhD., Prof. Dana Chifu, Reader, Rodica O. Miclea Lecturer, PhD., Mariana Şarba, Lecturer, PhD. and Prof. Viorel Ciurtin performed a concert of pipe organ, chamber music and canto.

The concert was preceded by the projection of the documentary film "*We Won't Die*" performed by the "Memorialul Revolutiei din Timişoara" Association and during the concert, numerous photos from the archive of the "Memorialul Revolutiei din Timişoara" Association, depicting the tense and bloody moments of the Revolution of 1989, were shown on the back screen.

Key words: **religious music, Memorial of Revolution, „We Won't Die!"**

Manifestările dedicate Revoluţiei din Decembrie 1989 au inclus şi un program de muzică sacră, în Aula Magna „Ioan Curea" a Universităţii de Vest, unde studenţii claselor prof. univ. dr. Felician Roşca, conf. univ. dr. Dana Chifu, lect. univ. dr. Rodica O. Miclea, lect. univ. Mariana Şarba şi a prof. Viorel Ciurtin au susţinut un concert de orgă, muzică de cameră şi canto în memoria Martirilor căzuţi la Revoluţia din Decembrie 1989, la Timişoara.

În deschiderea concertului s-a vizionat filmul „Noi nu murim!", realizat de Memorialul Revoluţiei, în regia lui Gabriel Burza, un documentar care punctează momente-cheie ale Revoluţiei, pe înţelesul tuturor, subtitrat, până în prezent, în opt limbi: română, engleză, franceză, germană, maghiară, italiană, sârbă şi spaniolă, fiind deja în lucru subtitrarea în olandeză şi poloneză.

Piesele interpretate au fost atent alese, pentru a transmite mesajul pios de recunoştinţă, sentiment pe care timişorenii l-au nutrit şi îl vor nutri mereu pentru Eroii Revoluţiei.

Prin grija educatorilor spirituali de la Universitatea de Vest, acest concert omagial se organizează anual, începând cu 1995. Dintre tinerii muzicieni

www.memorialulrevolutiei.ro

care ne-au încântat cu virtuozitatea lor, îi putem numi pe: Mark Ionescu (vioară I), Claudia Fotin, Ligia Ardelean (vioara a II-a), Daniel Mehedinţi (violoncel), Cristina Struşa (orgă), Zsuzsana Szántó (soprană), Denis Moldovan (orgă), Robert Adam (orgă, Liceul de Artă „Sabin Drăgoi" din Arad), Andreea Constantinescu (vioară), Minodora Luca (orgă), Renata Balla (mezzosoprană), Alina Bompa (orgă), Roxana Chifan (orgă), Klaudia Szeidert (orgă) şi Claudia Brustur (soprană). Aceştia au interpretat piese de W. A. Mozart (Lacrimosa), C. Franck (Panis Angelicus), André Knevel (Toccata), T. Albinoni (Adagio), G. Frescobaldi (Toccata), J. G. Rheinberger (Preludiu din Suita op.166), M. Reger (Introducere şi passacaglia şi Fantezia Bach), M. Bartholdy (Duet), Nichifor (Coral), J. Haydn (Sonata în sol major), L. Vierne (Carillon de Westminster), J. S. Bach (Sonata IV) şi Bach-Gounod (Ave Maria).

În timp ce muzicienii interpretau piesele, pe toată durata concertului, pe ecran au rulat fotografii din arhiva Memorialului Revoluţiei, reprezentând momentele de încordare şi de luptă aprigă din timpul Revoluţiei din 1989.

Simona **MOCIOALCĂ**

www.memorialulrevolutiei.ro

„Cupa Memorialul Revoluţiei” – Ediţia a V-a

On Sunday morning of December 9th 2012, under the program of commemoration of the Martyr Heroes who died during the Romanian Revolution of December 1989, the Olympia Hall of Timişoara hosted the 5th edition of the “Memorialul Revoluţiei 1989” Mini-Football Cup which gathered the football teams of several non-governmental organisations, churches and other institutions which support the socially disadvantaged young people (the Revolution’s orphans, young people from the foster homes and/or the centres for rehabilitation of minors, homeless children, etc.) as well as the football teams of several associations of the revolutionaries from the country.

Key words: **Memorial of Revolution, Martyr Heroes, mini-football, young people, revolutionaries.**

Duminică, 9 decembrie 2012, a avut loc la Sala Olimpia din Timişoara, în cadrul programului de comemorare a Eroilor-Martiri căzuţi în Revoluţia din Decembrie 1989, ediţia a V-a a „Cupei Memorialul Revoluţiei” la minifotbal, cu echipe ale unor ONG-uri, biserici şi alte instituţii care se ocupă de tineri defavorizaţi din punct de vedere social (orfani din Revoluţie, tineri proveniţi din orfelinate, centre de reeducare pentru minori, copii ai străzii etc.), respectiv echipe ale unor asociaţii revoluţionare din ţară.

Din cauza condiţiilor meteorologice defavorabile, două dintre echipele înscrise în competiţie, respectiv Metanoia Arad şi Beraca Lugoj, nu au mai putut ajunge la Timişoara, astfel că, din cele 8 echipe înscrise iniţial, au rămas doar 6, acestea fiind repartizate în două grupe de câte trei echipe.

Primele două echipe din fiecare grupă au jucat semifinalele, unde s-au întâlnit: Metanoia-Libertatea ’89, scor 4-1, respectiv Rudolf Walther-Memorialul Revoluţiei, scor 6-2. Finala mică, disputată între Memorialul Revoluţiei-Libertatea ’89, a avut nevoie de prelungiri, după ce în timpul regulamentar scorul a fost 4-4, pentru ca, în cele din urmă, Libertatea ’89 să reuşească adjudecarea locului 3, câştigând cu 7-5. Finala mare, între echipele Rudolf Walther şi Metanoia Timişoara, nu a avut istoric, punându-se doar problema scorului, în final – 9-0. De altfel, echipa Rudolf Walther a

www.memorialrevolutiei.ro

defilat în această ediţie, reuşind să câştige, în premieră, „Cupa Memorialul Revoluţiei”, părând a fi o echipă din altă ligă, faţă de celelalte competitoare.

Remarcaţii turneului: cel mai bun portar: Alin-Traian Orban (Libertatea ’89); golgeter: Petre Râmneanţu (Rudolf Walther), secondat de coechipierul său, Alex Moricz, care, deşi nu a primit nicio distincţie, a fost printre remarcaţii competiţiei; cel mai tehnic jucător: Simion Gulan (Metanoia Timişoara).

Toţi participanţii au primit pachete cu dulciuri şi fructe, iar premianţii diplome şi cupe, atmosfera fiind una plăcută pe întreaga durată a meciurilor.

Competiţia sportivă a fost organizată de către Asociaţia Memorialul Revoluţiei 16-22 Decembrie 1989 Timişoara, în colaborare cu Primăria Timişoara, Consiliul Judeţean Timiş şi D.J.T.S. Timiş.

Rezultate:

Grupa A

Meciul	**Scor**
Metanoia Timişoara-Centrul Oneşti 3 Timişoara	2-2
Metanoia Timişoara-Memorialul Revoluţiei	1-1
Metanoia Timişoara-Centrul Oneşti 3 Timişoara	8-4

Grupa B

Meciul	**Scor**
Rudolf Walther-Mană Cerească	8-0
Libertatea ’89-Rudolf Walther	1-5
Libertatea ’89-Mană Cerească	3-1

Semifinale:

Metanoia Timişoara-Libertatea ’89	4-1
Rudolf Walther-Memorialul Revoluţiei	6-2

www.memorialulrevolutiei.ro

Finala mică:
Memorialul Revoluţiei-Libertatea’89 5-7 după prelungiri
(4-4 după timpul regulamentar)

Finala:
Rudolf Walther-Metanoia Timişoara 9-0

PREMII:
Locul 1: Rudolf Walther
Locul 2: Metanoia Timişoara
Locul 3: Libertatea ’89
Locul 4: Memorialul Revoluţiei
Premiul Fair-Play: Centrul Oneşti 3 Timişoara
Cel mai bun portar: Alin-Traian Orban (Libertatea ’89)
Golgeter: Petre Râmneanţu (Rudolf Walther)
Cel mai tehnic jucător: Simion Gulan (Metanoia Timişoara)

Eugen **GHEORGHIOIU**

www.memorialulrevolutiei.ro

„Supercupa Memorialul Revoluţiei” 2012

On Sunday evening, on December 16th 2012, the “Carlo” Arena from Timişoara fostered the “Memorialul Revoluţiei” Mini-Football Super Cup which gathered two important football teams: the team of the “Regele Ferdinand I” Technical College and the football team of the “Rudolf Walther” Foundation. The first team won the mini-football tour, namely the “National Heroes” Cup dedicated to high school students, in June, while the second team won the “Memorialul Revoluţiei 1989” Football Cup, organized at the beginning of December.

Key words: **Memorial of Revolution, mini-football, super cup.**

Meciul a început în nota de dominare a liceenilor de la „Ferdinand I”, care conduceau, la un moment dat, cu 2-0. Treptat, mai tinerii de la Fundaţia „Rudolf Walther” au prins curaj şi au pus stăpânire pe joc, printr-un joc de pase foarte plăcut şi eficient, astfel că, la pauză, ei conduceau cu 4-2. Repriza a doua s-a desfăşurat tot cu jucătorii fundaţiei la timonă, rezultatul final consfiinţind victoria cu 8-4 a Fundaţiei „Rudolf Walther”, care câştigă, astfel, prima ediţie a Supercupei organizate de Asociaţia Memorialul Revoluţiei 16-22 Decembrie 1989 Timişoara.

Eugen **GHEORGHIOIU**

www.memorialulrevolutiei.ro

Obiective pe anul 2013

The "Memorialul Revolutiei din Timişoara" Association is the single Romanian institution which promotes, both at the national and international level, the importance of the moment of 1989 for Romania and Europe. This is the reason why the activity involving drafting, drawing up, editing and publishing of books is highly important for us; consequently, several titles are pending to be published in the near future: the 10th and 11th numbers of the "*Memorial 1989*"– a scientific and information journal and the "*Revolution Encyclopaedia*".

While still at the beginning of our journey, in a new building, there are still plenty of works to be done, such as numerous repair works to the building, including the power grid connections, the sanitary appliances, the painting of the ground floor halls, several repair works to the roof and possibly, to the attic.

Since we have developed a good partnership with several authorities, such as the authorities interested in choosing Timişoara as an eligible candidate city for the title of "*The European Cultural Capital*", the main decision makers with the Ministry of Culture and Mr. Ben-Oni Ardelean, acting as the liberal senator of Timis County, we are looking forward to start and work on joint projects to open a modern and competitive exhibition complex.

One project is the fitting-up and arrangement of the interior of the Popeşti-Leordeni Church as an exhibition space and also the display of several documentary films made by our institution.

We are also interested in opening our itinerant exhibitions in as many places in the country and abroad and therefore we use our best efforts to establish contacts and we travel to the locations where the local institutions show their interest in both the recent history of Romania and the Romanian Revolution.

Key words: "**Memorialul Revolutiei din Timişoara**" **Association, Church, Romanian Revolution from 1989.**

Asociaţia Memorialul Revoluţiei este singura instituţie din România care promovează, la nivel naţional şi internaţional, importanţa momentului 1989 pentru România şi Europa. Tocmai de aceea, activitatea de redactare şi de editare a unor cărţi este o preocupare importantă pentru noi.

Referitor la editare, sunt în lucru mai multe titluri: buletinul ştiinţific şi de informare „Memorial 1989", nr. 10 şi 11, şi *Enciclopedia Revoluţiei* (lucrare amplă, în 5 volume, cu termen de finalizare – noiembrie 2014).

Fiind încă la început de drum, într-o clădire nouă, se fac, în continuare, reparaţii la clădire: instalaţia electrică şi cea sanitară, zugrăveli la parter, reparaţii la acoperiş şi, eventual, la mansardă.

De asemenea, ne preocupăm de promovarea imaginii Memorialului Revoluţiei, un brand cu care oraşul se poate mândri. În acest sens, am dezvoltat o bună relaţie de colaborare cu factorii interesaţi în alegerea

www.memorialulrevolutiei.ro

Timişoarei ca oraş candidat la titlul de *Capitală Culturală Europeană*, cu factori decizionali ai Ministerului Culturii, cu senatorul liberal de Timiş, Ben-Oni Ardelean, şi aşteptăm să demarăm proiecte comune, pentru a deschide un spaţiu expoziţional modern şi competitiv.

Schimbarea numelui străzii unde se află sediul nostru ne-a impus să luăm o serie de măsuri, pentru a-i ajuta pe turişti să ne găsească mai uşor. În acest sens, aşteptăm punerea în aplicare a hotărârii de panotare, respectiv a celei de amenajare a spaţiului verde din faţa clădirii.

În fază de proiect este şi amenajarea spaţiului din interiorul Bisericii de la Popeşti-Leordeni ca spaţiu expoziţional, dar şi de prezentare a unor filme documentare realizate de instituţia noastră.

Ne preocupă, de asemenea, prezentarea expoziţiilor noastre itinerante în cât mai multe localităţi din ţară, dar şi din străinătate, iar în acest scop ne străduim să stabilim contacte şi ne deplasăm acolo unde există instituţii interesate de istoria recentă a României şi de Revoluţie.

Simona **MOCIOALCĂ**

www.memorialulrevolutiei.ro

Vizita ministrului Apărării Naţionale la Memorialul Revoluţiei

The Minister of National Defence, Mr. Mircea Duşa, the Chief of the General Staff, the major-general, Mr. Ştefan Dănilă, PhD., the prefect of Timis County, Mr. Eugen Dogariu, the president of Timis County Council, Mr. Titu Bojin and the mayor of Timişoara City, Mr. Nicolae Robu have visited our institution on January 8th 2013.

Key words: **Mircea Duşa, Ştefan Dănilă, Eugen Dogariu, Titu Bojin, Nicolae Robu.**

Prima delegaţie oficială din anul 2013 a sosit la noi foarte repede, în 8 ianuarie, când ministrul Apărării Naţionale, domnul Mircea Duşa, şeful Statului Major, general-maior dr. Ştefan Dănilă, prefectul judeţului Timiş, domnul Eugen Dogariu, preşedintele Consiliului Judeţean, domnul Titu Bojin, şi primarul Timişoarei, domnul Nicolae Robu, ne-au vizitat pentru a vedea stadiul lucrărilor de reabilitare a clădirii noastre, care ni s-a atribuit la sfârşitul anului 2011, de către Ministerul Apărării Naţionale.

Pe lângă obiectivul vizat, delegaţia a făcut un tur al sălilor noastre expoziţionale şi, desigur, al expoziţiilor permanente şi itinerante ale Memorialului Revoluţiei.

Mulţumit de felul în care au decurs lucrările de reabilitare într-un singur an, domnul ministru a precizat că imobilul de pe Strada Oituz s-a pus la dispoziţia Memorialului Revoluţiei din respect, recunoştinţă şi apreciere pentru activitatea timişorenilor. „Cred că s-au făcut eforturi deosebite, având în vedere că este o clădire veche şi că, prin preocuparea celor de la Timişoara, deja etajul acestei clădiri e amenajat, şi mai cred că arată foarte bine. Urmează ca anul acesta şi anul viitor Memorialul să fie sprijinit, şi prin Guvern, pentru amenajarea parterului şi a mansardei", a concluzionat Ministrul Apărării Naţionale.

Oficialităţile au plecat de la noi cu medalii aniversare ale Revoluţiei din 1989 şi cu un set de cărţi şi reviste editate de Memorialul Revoluţiei.

Simona **MOCIOALCĂ**

Activităţi în parteneriat

The "Memorialul Revolutiei din Timişoara" Association has organized numerous actions in partnership with other cultural institutions from Timişoara, such as the French Cultural Institute – an opportunity for his Excellency, the French Ambassador to Romania, Mr. Philippe Gustin, to hold a press conference on the regionalization, on February 6th and the German Cultural Centre, which organized, on April 30th 2013, a bilingual book reading with the German author, Mrs. Herma Kennel.

On May 8th 2013, under the teaching circle which gathered the geography teachers from Timişoara South, our institution fostered the observation of the lesson "*The Revolution of 1989 between Truth and History*" taught by Mrs. Ioana Cherteş, teacher with the Elementary School of Uivar, and which has been attended by students and teachers from Timişoara.

Key words: **Memorial of Revolution, Timişoara, French Cultural Institute, Philippe Gustin, German Cultural Centre, Herma Kennel, Radu Filipescu, Ioana Cherteş.**

www.memorialulrevolutiei.ro

Spaţiu central, cochet, generos, sediul nostru a fost solicitat pentru diferite parteneriate, mai ales cu instituţii culturale din oraş. La propunerea Institutului Cultural Francez din Timişoara, Excelenţa Sa, domnul Philippe Gustin, ambasadorul Franţei în România, a susţinut o conferinţă de presă în 6 februarie 2013, pe tema regionalizării.

Tot la noi, Centrul Cultural German Timişoara a organizat, în 30 aprilie 2013, o lectură bilingvă cu autoarea germană Herma Kennel.

Herma Kennel a citit fragmente din cartea *Es gibt Dinge, die muss man einfach tun / Radu Filipescu: Jogging cu Securitatea***,** care a fost tradusă în limba română de către Nora Iuga şi a apărut în 2009, la Editura Polirom, cu o prefaţă de Ana Blandiana.

Autoarea germană descrie activitatea disidentului Radu Filipescu, care a distribuit, în timpul regimului ceauşist, manifeste anticomuniste în Bucureşti, fiind arestat de Securitate şi continuând, şi în închisoare, să susţină că a fost corect să îşi urmeze conştiinţa.

Herma Kennel s-a născut la Pirmasens, în Germania. A absolvit Academia de Arte din Mannheim şi Facultatea de Ştiinţe Politice din

München, lucrând, timp de trei ani, la Bruxelles. A aflat de Radu Filipescu şi rezistenţa sa împotriva regimului comunist cu ocazia unei şederi de patru ani în România, între 1979 şi 1983, urmând să îl întâlnească personal în 1990.

În limba română a citit Dan Cărămidariu, vicepreşedintele Societăţii Culturale Româno-Germane din Timişoara.

Tot la sediul nostru, în cadrul Cercului metodic al profesorilor de geografie din Timişoara-Sud, doamna profesoară Ioana Cherteş, de la Şcoala Generală din Uivar, a susţinut, în 8 mai 2013, lecţia deschisă *Revoluţia din 1989 între Adevăr şi Istorie,* la care au participat elevi şi profesori din Timişoara.

Simona **MOCIOALCĂ**

www.memorialulrevolutiei.ro

Vizita ministrului Culturii, o vizită cu multe clarificări

The visit paid by the Minister of Culture, Mr. Daniel Constantin Barbu to our institution on March 15th 2013 clarified all questions and concerns related to the future of the single Romanian institution which celebrates the Heroes of the Romanian Revolution from 1989 and which is to hereinafter benefit from the support of the Ministry of Culture, the local authorities, the local representatives in Parliament and Senate who are determined to initiate a project for building a modern museum of the Romanian Revolution. A brief summary of the activities carried out, highlighting the major achievements starting from the date when our institution has been set up, was presented at the end of the visit.

Key words: **Memorial of Revolution, Daniel Constantin Barbu, Ben-Oni Ardelean, Traian Orban, Gino Rado.**

Vizita ministrului Culturii, Daniel Constantin Barbu, din 15 martie 2013, la Memorialul Revoluţiei a clarificat toate întrebările în legătură cu soarta singurei instituţii din România care omagiază Eroii Revoluţiei din 1989. Pentru Timişoara, Revoluţia este un etalon, oameni din toate colţurile lumii vin aici pentru a vedea unde şi cum a început răsturnarea sângeroasă a guvernului comunist. În nicio ţară din Europa anul 1989 nu a adus atâta tristeţe, în nicio altă ţară bucuria schimbării nu a fost umbrită de atâtea lacrimi scurse pentru vieţile pierdute.

Domnului ministru i s-a făcut, în prezenţa secretarului general al Ministerului Culturii, Mihaela Ioana Kaitor, a senatorului liberal Ben-Oni Ardelean, şi a vicepreşedintelui Consiliului Judeţean Timiş, Marian Constantin Vasile, un scurt bilanţ al existenţei Memorialului Revoluţiei, trecându-se în revistă toate realizările majore, începând cu data înfiinţării: ridicarea a 12 sculpturi monumentale în locurile unde s-au pierdut vieţi omeneşti în Revoluţie, a unui Complex Memorial în Cimitirul Eroilor, repararea clădirii unde am avut primul sediu şi apoi evacuarea nedreaptă, ridicarea şi inaugurarea bisericii de lemn din Popeşti-Leordeni, înfiinţarea unui Centru Naţional de Cercetare, Documentare şi Informare Publică despre Revoluţie, în cadrul căruia se arhivează documente şi se scriu cărţi editate, apoi, de propria noastră editură, şi, nu în ultimul rând, nenumăratele vernisaje ale expoziţiilor noastre itinerante din ţară şi din străinătate.

„Pentru noi este un moment deosebit – şi-a început prezentarea Traian Orban, preşedintele Memorialului Revoluţiei –, pentru că este şi o aniversare a primei noastre colaborări, 13 ani, din 2000. (...). Domnule ministru, folosesc acest prilej pentru a mulţumi Ministerului Culturii pentru aceşti ani în care, fără niciun fel de dificultăţi financiare, incidente, am fost

www.memorialulrevolutiei.ro

coordonaţi financiar, deconturile s-au făcut prin Ministerul Culturii, bani publici pe care i-am investit în clădirea veche, pe care a trebuit s-o părăsim, respectiv şi în această clădire. Suntem o organizaţie non-profit, neguvernamentală, şi am încercat să ţinem steagul sus; în toate demersurile noastre am fost ajutaţi de autorităţile locale, Consiliul Local, Consiliul Judeţean, de Prefectură, de deputaţi şi senatori ai judeţului. Domnul senator Ben-Oni Ardelean, aici de faţă, ne este alături de câteva luni de la alegeri şi-i mulţumim. Sediul a fost retrocedat, am avut multe procese, le-am pierdut şi sigur că ne-am bătut pentru recuperarea investiţiilor, fiind bani publici. Şi totuşi s-a decis că nu suntem despăgubiţi, că nu avem calitatea de a recupera banii; asta înseamnă că, pe lângă faptul că am făcut aceste enorme cheltuieli de circa 17 miliarde de lei, giraţi de Ministerul Culturii, suntem chiar datori, având o sentinţă prin care suntem obligaţi să plătim chiria pe 5 ani, 631.000 de lei cheltuieli de judecată, pentru că am făcut acest proces de recuperare a banilor. (...).

Am fost pedepsiţi că am reparat o casă, am fost pedepsiţi că, la clădirea respectivă, am ridicat un etaj, am şi mansardat-o, am escavat pământul din curte şi s-a format sub curte o sală de peste 100 m². Toate acestea le-am pierdut în favoarea unui privat care a cumpărat drepturile de la urmaşii proprietarilor. Acest muzeu, acest Memorial este făcut pentru 7 zile de istorie, 7 zile după care România a renăscut. Sigur că şansa timişorenilor a fost că Revoluţia a continuat în multe oraşe: Lugoj, Arad, Sibiu, Cluj, Braşov, Târgu-Mureş, Caransebeş, Alba-Iulia, Bucureşti. Pretutindeni s-a tras şi s-au înregistrat morţi şi răniţi. Noi avem o arhivă de presă din ţară şi din străinătate, am procesat aceste ziare cu intenţia de a face o bibliotecă tematică de presă. Am rămas în urmă cu modul de prezentare, pentru că majoritatea banilor pe care i-am primit i-am investit în clădiri, dar sper să putem continua. (...) Avem un personal care s-a calificat în procesarea documentelor şi ne-am împărţit în aşa fel încât să asigurăm permanenţă toată săptămâna, şi după-amiaza. (...) Am dori anul acesta să amenajăm parterul, nădăjduiesc că se vor putea

www.revolutiei.ro

continua investiţiile şi că ne vom extinde şi la mansardă, unde sunt peste 860 m². În total, în clădire sunt 2500 m²: parter, etaj şi mansardă. Suntem foarte bine receptaţi, cu tot ce prezentăm – expoziţiile, care sunt traduse, filmele, prin care stabilim nişte relaţii amicale în acest domeniu atât de mult vehiculat – în presă, în cercetare, în scrieri şi sigur că noi trebuie permanent să fim pe fază, pentru că apar neaveniţi, care îşi dau cu părerea la televiziune, cu declaraţii ce nu corespund tristei realităţi. Noi încercăm, prin mijloacele noastre, să prezentăm o oglindă corectă a Revoluţiei Române din Timişoara şi din alte oraşe. Menirea noastră este să prezentăm filme, să publicăm cărţi, pentru care invităm istorici, colaboratori renumiţi din universităţile locale, chiar şi din Germania, de la arhivele Stasi, care conlucrează. Recent am fost în Italia, unde am fost primiţi, ca nicăieri, cu imnul național!”

„În 20 de ani am devenit un brand – a precizat Gino Rado, vicepreşedintele instituţiei noastre – , suntem foarte cunoscuți afară, avem multe colaborări de profil cu instituţii din Germania, din fostele state comuniste, am participat la simpozioane, avem legături, prin care vom edita nişte lucrări, avem un proiect foarte mare, cu 12 colegi, dorim să scoatem o lucrare amplă la 25 de ani de la Revoluţie, o enciclopedie a Revoluţiei, în 5 volume. Problema este că primim vizita acestor colaboratori, a acestor parteneri de afară, şi sigur că imaginea, nu neapărat a Memorialului, ci şi a Timişoarei, a ţării, este, pe undeva, modestă. Noi am fost invitaţi la ei pe banii lor, la noi tot pe banii lor au venit, şi am văzut ce este în Polonia, în Ungaria, în Cehia şi în toate ţările foste comuniste şi e păcat că la noi în ţară nu reuşim să facem ceva de care nu neapărat să ne mândrim, să avem, măcar, decenţa de care ar fi nevoie în acest domeniu. (...) Suntem mai mult decât un muzeu, suntem un Centru Naţional de Documentare, partea muzeală e doar o părticică din activitatea noastră.”

Legat de activităţile noastre, conf. dr. Viorica Bălteanu a menţionat: „Excelenţă, ceea ce noi facem pentru ca adevărul să se cunoască cu totul nefalsificat cred că este de o importanţă excepţională. În sfârşit, spunem deschis că revolta transformată în Revoluţie la Timişoara, căreia i s-a dat o altă turnură, a avut ca punct de plecare un pretext numit Tőkés şi a avut victime din rândul adevăraţilor oameni, care au ieşit disperaţi şi înfometaţi de libertate, nu numai de pâine. (...) Noi spunem lucrurilor pe nume şi, în sfârşit, opinia publică şi specialiştii din străinătate acceptă, cu mare deschidere, faptul că se spune, apăsat, Adevărul. Numai aşa putem, cu adevărat, să ne arătăm chipul, care merită să fie cunoscut. Eu cred că ceea ce se face la Memorialul Revoluţiei, la Timişoara, este absolut excepţional şi să facem ceea ce trebuie făcut, unindu-ne puterile pentru adevăr!”

www.memorialulrevolutiei.ro

Înainte de a-şi încheia vizita, Traian Orban i-a propus domnului ministru să adreseze câteva cuvinte despre Memorialul Revoluţiei şi despre viitorul lui. „Sprijinul îl are, şi îl are de mulţi ani, şi îl va avea în continuare, mai ales că e şi chestiunea asta cu procesul. Eu apreciez mult ce aţi făcut dumneavoastră; în acelaşi timp, eu sunt responsabil pentru banii publici. Cu banii publici noi nu spunem adevărul. Nu e sarcina guvernului şi a instituţiilor finanţate de guvern să spună adevărul despre ceva. Noi vrem să facem un muzeu, să-i spunem *Memorial,* să-i spunem cum vreţi dumneavoastră, un muzeu care să fie convingător, care să le permită celor care-l vizitează să desluşească adevărul, fiecare, potrivit propriei inteligenţe, sensibilităţi, experienţe de viaţă, de cunoaştere. Asta face un muzeu. Muzeul, aşa cum l-am văzut, cunoaşteţi şi dumneavoastră, este foarte trist. Vă dau un singur exemplu: la Jena, în muzeul principal, la ultimul etaj, sunt patru odăi cu culoar, tot numai fotografii, niciun obiect, doar fotografii, dar făcute atât de bine, atât de emoţionante, doar pentru că au ieşit în octombrie la Catedrala din Jena toţi cetăţenii cu lumânări, deci un eveniment mult mai puţin dramatic decât ce s-a întâmplat la Timişoara. O zi, care e reconstituită, dar într-un mod absolut emoţionant, care-ţi lasă o impresie, ca necunoscător de text german; unii nici nu ştiu germană, dar înţeleg tot. Deşi sunt multe texte în germană, nici nu e nevoie să ştii germană, atât de bine e făcut. Aceste tipuri de adevăruri le transmitem prin intermediul artefactelor, pozelor, păstrării memoriei, nu un adevăr discursiv, părerea noastră despre cine e mai merituos decât altcineva, într-un anumit moment al istoriei. Nu este sarcina, repet, a Ministerului Culturii, în calitate de finanţator al Guvernului, în general, să stabilească adevărul despre ceva. Adevărul îl stabilim fiecare dintre noi, asociat sau de unul singur, după cum ne duce mintea, ne pricepem şi ne lasă experienţa. Deci eu am venit aicea ca să vorbesc despre determinarea noastră de a continua sprijinul pentru Memorialul Revoluţiei **şi de a-l duce???**, cu ajutorul prietenilor din Timişoara, care şi ei s-au investit în ani: Primăria, Consiliul Judeţean, reprezentanţii dumneavoastră aleşi în Parlament, Senat, deputaţi, cât putem acuma, nu ştiu dacă mai putem peste 4 ani, peste 8 ani, peste 12 ani. Acuma putem să ridicăm această extraordinară experienţă, acest loc al memoriei, construit de dumneavoastră, nimeni nu contestă asta, nimeni nu vrea să uzurpe sau să facă paralelisme, ci doar să ridice pe verticală, nu să facă altceva pe orizontală, alături de, mai bine, mai prost, nici măcar nu contează! Deci noi dorim ca acest loc, pe care-l plătim, ca să fiu direct în exprimare, să devină realmente aşa cum vă doriţi şi dumneavoastră, sub autoritatea dumneavoastră, nu a altcuiva, o referinţă. Trebuie să punem capăt acestei modestii, avem cu ce să ne mândrim, cred, şi trebuie **să**

www.memorialulrevolutiei.ro

facem??? din acest loc, probabil mai puţin decât ne-am putea imagina, datorită resurselor limitate, dar cu puţinii bani pe care-i avem, putând identifica şi alte surse, în spaţiul privat, de unde, poate, vom găsi doritori care vor să se asocieze, anonim sau identificându-se, unui asemenea proiect. Să facem, cu adevărat, un proiect care să pună Timişoara pe harta memorială, intelectuală, muzeală, politică a memoriei (nu e vorba de politica curentă a Europei), asta vrem, nu altceva. Cred că şi dumneavoastră vreţi acelaşi lucru, deci despre asta este vorba. (...). Aşa cum văd eu, sunt trei elemente componente ale acestui loc. Primăria este dispusă să pună la dispoziţie un spaţiu, eu nu ştiu, dumneavoastră ştiţi, un spaţiu sub Piaţa Victoriei, trebuie văzut dacă e apt de ceva, dacă poate fi ceva şi acolo, tot Memorial va fi."

Impresionat de medalia aniversară, turnată de Memorialul Revoluţiei cu ocazia împlinirii a 20 de ani de la Revoluţie, domnul ministru a concluzionat, printr-o paralelă cu muzeul care se doreşte a fi ridicat: „Am sute de medalii în birou, dar aceasta e frumoasă, îţi rămâne privirea pe ea, îţi vine s-o iei în mână, s-o întorci pe ambele feţe. Priviţi-o ca pe o metaforă pentru ceea ce ar putea să fie acest muzeu. Aşa trebuie să arate şi muzeul, să punem totul la scară de 1/6000, să amenajăm un muzeu interesant, viu, să nu mai ieşi de aici".

Traian Orban i-a mulţumit domnului ministru pentru precizările făcute, subliniind că „suntem gata să facem aceste lucruri, aderând şi adoptând un concept modern, pentru funcţionarea unui memorial, a unui muzeu, reparaţiile urmând să se facă, de la bun început, grefate pe noua concepţie".

Ministrul Culturii a sugerat să se realizeze o operă colectivă, împreună cu experţi de la Memorial, de la minister, Universitate şi Primărie, deoarece „(...) nu pretinde nimeni că are o soluţie, nici eu nu-mi dau seama cum, v-am spus micile mele experienţe, am văzut în altă parte şi am fost interpelat, mi-a plăcut, am stat acolo, ore, deşi erau doar poze şi texte într-o limbă pe care n-o citesc uşor. Am stat şi m-am uitat, era frumos, era un dinamism, era o interpelare a inteligenţei, sensibilităţii, a emoţiei celui care se uita. Ceva asemănător mi-aş dori, nu ca să arate ca la

www.memorialulrevolutiei.ro

Jena, fiindcă nici nu ştiu exact cum era acolo, dar ceva la care să vină cât mai mulţi vizitatori, care să plece emoţionaţi de aici. Conceptul trebuie născut dintr-o deliberare, dintr-o consultare, spuneam că eu nu cred că cineva deţine adevărul, cu excepţia Creatorului nostru, care ştie tot adevărul despre toate. Fiecare om ştie multe adevăruri, şi adevărurile pe care le ştie sunt doar parţiale; aşa, printr-un joc de oglinzi, găsim o imagine mai clară, care să se apropie de o restituire a memoriei, ca să fie cât mai acceptabilă. Toţi cei care au traversat acele timpuri, din nefericire pentru mine, şi eu am vârsta să fi trăit acele momente, la Bucureşti, e adevărat, nu la Timişoara, dar sunt momente unice şi amare, îţi lasă în tine şi o emoţie, pe care ar trebui să o putem transmite, acesta e rostul unui muzeu, de asta sunt muzeele, nu numai să conservăm obiecte, fotografii sau alte lucruri, cel puţin aşa înţeleg eu sensul muzeografiei moderne, să încerci să transmiţi o oarecare emoţie celor care intră, nu numai satisfacerea unei curiozităţi, dar şi o anumită stare. Când intri într-un asemenea loc, să fie o emoţie puternică, care să interpeleze caracterul, nu numai sensibilitatea, aptitudinile mai profunde ale persoanei care vizitează. De dorit asta ar fi şi cred că asta ne dorim cu toţii să facem, nu vrea nimeni să facă altceva".

Senatorul liberal Ben-Oni Ardelean, implicat, de asemenea, în acest proiect, a precizat: „(...) ideea vis à vis de un alt concept sau de un concept mai pregnant şi cu impact mai mare asupra individului care trece printr-un astfel de edificiu am lansat-o în perioada campaniei şi mulţi au interpretat-o ca populism ieftin de campanie, dar să ştiţi că eu chiar cred în asta aşa, ca un om care a avut mult de suferit în perioada comunistă, părinţii mei au fost serios afectaţi de perioada respectivă, persecutaţi. Vreau doar să vă spun că dorinţa este de a avea un loc de reper pentru Timişoara şi pentru România. Cu bucurie vă spun că Timişoara este cunoscută în lume şi în România, de cele mai multe ori, prin rezistenţa şi dorinţa de democratizare, prin modul în care a reuşit, în momentele Revoluţiei, să strige pentru Libertate, într-un mod cât se poate de dramatic. Eu cred că acesta este punctul nostru de reper, pe care trebuie să-l scoatem în evidenţă, spectrul internaţional, pentru că, atunci când vorbim despre ieşirea în afara ţării, nimeni nu ştie despre Poli, nici despre Fabrica de bere, nici despre tramvaie, nici despre iluminatul public din sec. al XIX-lea. Indiferent că mergi în Asia sau în America, acesta e punctul de reper despre România, şi ceea ce cred, cu tristeţe faţă de acest act dramatic al istoriei recente a României, este o chestiune care poate să atragă foarte mulţi turişti şi, la un moment dat, să devină, dacă vreţi, un potenţial finanţabil, şi nu doar o chestiune care să necesite, în permanenţă să se stea cu mâna întinsă către cineva. (...) Vreau să fac aici o precizare pe care am făcut-o de nenumărate ori, la întâlnirile cu domnul Traian Orban: e

www.memorialulrevolutiei.ro

absolut irelevant dacă se va numi Memorial sau muzeu. Relevant este conceptul în sine pe care să-l aibă. Ceea ce cred că putem realiza sau e bine să realizăm – şi sunt foarte onorat că domnul ministru este aici, împreună cu doamna secretar general a Ministerului Culturii, special pentru asta. Eu cred că trebuie să găsim împreună o soluţie şi să existe deschidere pentru toţi factorii care vor să se implice şi spun încă un lucru cu fericire, că atât preşedintele Consiliului Judeţean, şi aici este domnul vicepreşedinte al Consiliului, şi domnul primar susţin acest proiect, apoi sunt oameni din zona privată şi din străinătate dispuşi să contribuie la acest lucru. Nu cred că valoarea în sine este cea mai mare problemă, ci conceptul. Din punctul meu de vedere, în România aşa ceva nu există, şi de aceea cred că este nevoie ca toţi cei care am fost implicaţi să gândim împreună, să găsim o soluţie, modalitatea, diverse chestiuni pe care să le punem laolaltă. Că se va realiza printr-un concurs de idei, că se va realiza printr-o licitaţie publică, internaţională, că se va realiza prin discuţii cu cei care au mai făcut aşa ceva, eu cred că avem o onoare ca Ministerul Culturii să aducă o echipă de specialişti care să ne ajute la găsirea acestei soluţii, dar vreau să accentuez ce spunea şi domnul ministru, nu se pune problema de a realiza altceva, a face clone. (...) Ceea ce mi-ar place e să ne dăm concursul la chestiunea asta. Încerc să fac parte integrantă a acestui proiect şi să ajut, în măsura în care putem să lucrăm împreună, cu mare drag”.

În concluzie, vizita ministrului Culturii, prin promisiunile lansate, ne-a întărit convingerea că este voinţă politică, că nu suntem singuri în lupta noastră de a menţine viu momentul istoric 1989.

Simona **MOCOALCĂ**

www.memorialulrevolutiei.ro

„Şcoala altfel” la Memorialul Revoluţiei

Following a campaign involving the mobilization of schools in terms of a better understanding of the purpose and scope of our activities, we received proper feedbacks and consequently, over 1000 students from Timişoara and Timis County were our guests for one week.

Key words: „**A Different Approach of School”, Stelian Radu, Ştefan Rădulescu, Clarisa Rădulescu.**

Dacă pentru copii a fost o bucurie la început, când s-a introdus „Şcoala altfel”, dedicată activităţilor educative extracurriculare şi extraşcolare, părinţii, dar mai ales dascălii mai tradiţionalişti, au privit cu multă reticenţă această săptămână, pentru care a curs multă cerneală în ziare.

Cu siguranţă că unii au perceput-o ca pe o extensie a vacanţei, un bun prilej de a se sustrage de la şcoală, însă treptat, pe măsură ce anii au trecut şi profesorii au acordat mai mult interes, găsind activităţi educative atrăgătoare pentru elevi, „Şcoala altfel” a deschis porţile unor instituţii de artă şi cultură, elevii au schimbat abstractul cu concretul, iar muzeele au devenit spaţii interactive, de informare şi educare.

După o campanie de mobilizare a şcolilor, în scopul familiarizării elevilor cu oferta noastră, care include un program educativ – vizitarea expoziţiilor şi vizionarea filmelor documentare despre Revoluţie şi comunism –, am avut un feed-back corespunzător şi, ca urmare, peste 1000 de elevi din Timişoara şi din judeţ au fost oaspeţii noştri timp de o săptămână.

Merită să semnalăm eforturile următorilor dascăli de a aduce numeroase grupuri de elevi la noi: Olga Furdui (Şcoala Gimnazială Nr. 26), Daniela Berar (Şcoala Gimnazială Nr. 2), Alina Jula (Şcoala Generală Banloc), Nicolae Petchescu (Colegiul Tehnic „Henri Coandă”), Dana Vidaicu, Simona Goşa

www.revoluţiei.ro

(Colegiul Naţional „C. D. Loga”), Corina Puşcaşu (Colegiul National „Mihai Viteazul” Bucureşti), Diana Cioca şi Flavia Ionilă (Colegiul Tehnic „Regele Ferdinand I”), Oriana Hajas şi Daniela Peja (Liceul Teoretic „Nikolaus Lenau”), Mircea Popp (Colegiul Tehnic de Vest), Titiana Almaşa, Silvia Popescu, Sabina Miloş şi Dorel Laşcu (Liceul de Informatică „Grigore Moisil”), Diana Lukin şi Georgiana Gherga (Liceul Peciu Nou), Ioan Geolaş şi Cristian Tudose (Şcoala Generală Sântana-Arad), Daniela Bătănean, Gheorghe Viţelariu şi Livia Trandafir (Liceul Teoretic Baptist), Felicia Drăgoiu, Gabriel Szabo, Radu Steian, Carmina Şuine, Bianca Nedelcu, Viorel Ţunea (toţi de la Colegiul Tehnic „Dimitrie Leonida”), Violina Luca, Narcisa Resiga şi Carla Boşcovici (Şcoala Generală Dumbrăviţa), Frantz Zsolt, M. Ardelean, Tabita Bunea, Lavinia Dancea, Diana Dreavă, Claudiu Străin, Marinela Pribac, Elena Ciorogariu (Liceul Teologic Penticostal „Logos”), Mariana Lazăr (Şcoala Gimnazială Nr. 13), Andreea Robu, Raluca Argetoianu.

Trebuie subliniat că doamnele profesoare Clarisa Rădulescu (Şcoala Gimnazială Nr. 26), Cristina Mandae (Colegiul Naţional „Ana Aslan”) şi domnul profesor Ştefan Rădulescu (Liceul de Informatică „Grigore Moisil”) au venit de mai multe ori la Memorial, cu diferite clase la care predau.

Elevii însoţiţi de doamna învăţătoare Mirela Toader, de la Crai Nou, au participat la o lecţie de istorie la noi şi au aflat povestea bunicului colegului lor, Oteliţă, nepotul lui Aurel Oteliţă, Erou-Martir al Revoluţiei din Decembrie 1989.

Domnul profesor Ştefan Rădulescu a depănat câteva amintiri în faţa camerei de luat vederi, pentru colecţia noastră de istorie orală: „Am 30 şi ceva de ani de activitate la catedra de istorie, sunt pasionat, pot să spun, de această disciplină şcolară, iar dorinţa mea este ca elevii mei să cunoască câte ceva din istoria oraşului Timişoara. În 1989 eram tânăr, cu ani în urmă, mi-amintesc, seara, cum se auzeau focurile de arme, pistoalele-mitralieră, exact cum se aud acuma clapetele dintr-o sală unde sunt 20 de copii şi unul lucrează la calculator: «Ţaca, ţaca», se întrerupeau. Soţia era plecată de

www.memorialrevolutiei.ro

acasă, la ora 6 seara se auzeau focurile de armă. O altă impresie: ştiu că atunci şcoala, normal, trebuia să se încheie în 22 decembrie; Inspectoratul Şcolar a luat decizia să se termine în 17 decembrie, atunci când a început Revoluţia (...), ideea a fost, probabil, să nu se circule aşa mult prin oraş".

Soţii Rădulescu, de fapt, au fost în repetate rânduri cu elevii şi la fostul nostru sediu, de pe Strada Emanoil Ungureanu. „Consider – ne-a relatat domnul Rădulescu – că istoria se cunoaşte mult mai bine pe viu, iar acum am decis să vin cu mai multe clase, fiindcă deja copiii au spus la şcoală că se trăia mai bine în comunism; aşa, elevii pot să vadă pe viu ce a însemnat Revoluţia şi comunismul. Istoria consemnează faptul că un singur conducător a luat decizia de a fi ucişi copiii, e vorba de Irod, or, în timpul Revoluţiei au fost ucişi copii şi tineri; să tragi în propriii copii e un genocid, o crimă împotriva umanităţii. Le-am spus copiilor să pună în balanţă dacă a fost mai bine în comunism, faptul că un conducător comunist a putut ordona să se tragă în propriii copii, mai poate fi acela un regim bun sau nu? Iar finalul filmului, unde tocmai se spune că sunt două sisteme, pe care le ştiu ei de la şcoală, sistemul totalitar şi sistemul democratic; niciodată sistemul democratic nu poate fi mai rău ca sistemul totalitar, chiar dacă are nişte carenţe. Vă mulţumesc şi în numele copiilor pentru tot ceea ce aţi făcut pentru oraş şi pentru faptul că ne oferiţi această posibilitate să venim şi să vedem, concret, ceea ce a însemnat Revoluţia, nu numai prin vorbe, ci şi din imagini."

Stelian Radu, profesor de istorie la Colegiul Tehnic „Dimitrie Leonida", ne-a împărtăşit, de asemenea, opinia legată de instituţia noastră: „Ne bucurăm că aţi rezolvat problema locaţiei, după mult timp, şi că Memorialul are un sediu pe care-l merită, care este necesar şi oraşului, şi tinerei generaţii; ştiţi cum e, timpul, câteodată, acoperă evenimentele, dar evenimentele rămân deasupra timpului, şi rămân şi prin acest Memorial".

Simona **MOCIOALCĂ**

www.memorialulrevolutiei.ro

Proiecţii de film, dezbateri între tinerii prelaţi

Episcopia Caransebeşului pregăteşte, în cadrul Seminarului Teologic, tineri cu o aleasă pregătire şi ţinută morală. Interesul acestora de a cunoaşte cât mai multe despre anul 1989 fiind mare, Traian Orban, preşedintele Memorialului Revoluţiei, a făcut două deplasări la Caransebeş, în 27 martie şi 23 aprilie 2013, pentru a prezenta filme despre Revoluţie şi expoziţia noastră itinerantă de fotografii.

„La Revoluţie, românii şi-au câştigat libertatea – şi-a început prezentarea Traian Orban – dar trebuie să ştiţi că pentru libertate s-a murit şi, ori de câte ori această libertate este încălcată, trebuie să luptăm pentru ea".

Preocupat de evoluţia societăţii de după 1989, un tânăr a întrebat dacă sunt şanse de a se afla adevărul. „Evident, a precizat Traian Orban, aceste fapte s-au întâmplat, a existat o comisie condusă de Sergiu Nicolaescu, care a arătat ce a fost, s-a consemnat în detaliu: toţi cei care au sustras cadavrele, le-au încărcat, transportat la Bucureşti, le-au ars, apoi au transportat containerele şi le-au deversat în gura de canal de la Popeşti-Leordeni. Toate persoanele care au participat la acest proces odios au fost amnistiate. Este trist că printre primele decrete date imediat în 4 ianuarie 1990 se află textul unui proiect prin care se amnistiază fapte de acest fel. Multe din dosarele de cercetare penală împotriva criminalilor Revoluţiei în primii ani, până în 1996, au primit soluţie de neurmărire penală. Noi, în Timişoara, am făcut multe procese şi le-am câştigat; este o chestiune de opţiune personală şi legea aşa spune: fiecare trebuie să depună dosarul şi să ceară cercetarea penală a celui care a fost implicat. Generalii Victor Stănculescu şi Mihai Chiţac au fost întemniţaţi la 15 ani de închisoare. Generalul Ştefan Guşă a fost vinovat, pentru că era persoana cu cea mai mare funcţie care dirija în teritoriu armata, ba mai mult, în zilele noastre, a început să se vorbească despre amplasarea unor statui în

www.memorialulrevolutiei.ro

Târgu-Mureş, Piteşti, de denumiri de străzi sau pieţe cu numele lui. În trista operaţiune de reprimare au murit şi peste 333 de cadre militare, militari în termen, recruţi de 2-3 luni, care nu ştiau să se apere; a fost cea mai mare manipulare care se dirija de la Televiziunea Română; multe persoane care, atunci, au dirijat, în prezent scriu cărţi sau dau interviuri. Nu s-a cerut peste tot cercetarea, asta este o mare problemă a românilor, o complicitate la crime: tăcând, n-au cerut să se facă dreptate, să se cerceteze dosarele. În timp ce în România se încercase prescrierea acestor dosare, la CEDO au fost declarate neprescriptibile."

Întrebat de un alt tânăr despre implicarea sa în Revoluţie, Traian Orban a răspuns: „În 16 decembrie am auzit ce s-a întâmplat şi mă aşteptam să mai urmeze ceva. În 17 decembrie am venit la Timişoara cu o ocazie (...), era foarte multă lume, era nemaipomenit să poţi striga în gura mare: «Libertate!» după 45 de ani. N-am avut arme, n-am spionat, n-am incendiat, eram acolo în încăpăţânarea timişorenilor de a rămâne pe loc şi de a vedea ce se întâmplă; nu credeam că e o Revoluţie". Referitor la generalul Vasile Milea, Traian Orban a precizat că acesta a semnat un ordin de a se trage şi este vinovat de morţii de până în 21-22 decembrie.

Fiind pregătiţi pentru o viaţă duhovnicească, era firesc ca tinerii să fie interesaţi de felul în care Biserica a acţionat în zilele Revoluţiei. Domnul Traian Orban a precizat că preoţii şi-au făcut datoria, au oficiat slujbele de înmormântare; chiar şi în condiţiile în care s-a tras, Biserica, în timpul Revoluţiei, şi-a făcut datoria, a mângâiat familiile victimelor: „(...) dacă nu erau preoţii, tragedia ar fi fost şi mai mare. În 22 decembrie a venit cu bani pentru răniţi, la Spitalul de Ortopedie, preotul Ilie Sârbu".

Şi, ca o prelungire a bunelor relaţii cu Biserica, Episcopia de la Caransebeş, prin Preasfinţitul Episcop Lucian, ne-a ajutat să ridicăm, la dorinţa urmaşilor, a victimelor represiunii din Decembrie 1989, respectiv a membrilor noştri, o Capelă a Eroilor-Martiri – un spaţiu de reculegere.

Pentru amenajarea acesteia vor fi, mai întâi, pictaţi pereţii cu scene religioase şi, ceea ce conferă originalitate – şi vor fi menţionate numele tuturor Eroilor-Martiri ai Timişoarei (români, maghiari, germani, sârbi, respectiv ortodocşi, catolici, reformaţi, neo-protestanţi etc.).

Dorim să cinstim, prin această Capelă, memoria Eroilor-Martiri ai Revoluţiei din Decembrie 1989.

Nihil Sine Deo!

Simona **MOCIOALCĂ**

www.memorialulrevolutiei.ro

Pelerinaj pe biciclete la Monumentele Revoluţiei

On May 11th 2013, the Teaching-Staff Resource Centre and the "Memorialul Revolutiei din Timişoara" Association, in partnership with the School Inspectorate of Timis County, organized a bike tour at the monuments raised in honour of the Heroes of the Revolution of December 1989 from Timişoara.

This event has been attended by a large number of students from different schools and high schools from Timişoara, who took a trip to our recent history and familiarized with the artistic significance of every monument built in the memory of the Martyr Heroes of Timişoara.

Key words: **Revolution, heroes, monuments, tour, students.**

Casa Corpului Didactic Timiş, în colaborare cu Inspectoratul Şcolar Judeţean Timiş şi cu Asociaţia Memorialul Revoluţiei din Timişoara, a organizat o activitate comemorativă privind eroii Revoluţiei. Zeci de elevi au avut parte, sâmbătă dimineaţa, de o oră de istorie adevărată, dar şi de o oră de sport. Ei au plecat prin oraş cu bicicletele pentru a vizita şapte monumente ridicate în amintirea Eroilor Revoluţiei Române din 1989.

Participanţii la acţiune sunt elevi de la Colegiul Naţional „C. D. Loga", Liceul Teoretic „Bela Bartok", Liceul de Arte Plastice, Şcoala Gimnazială Nr. 26, Şcoala Gimnazială Nr. 16 „Take Ionescu", Şcoala Gimnazială Nr. 7 „Sfânta Maria" şi Şcoala Gimnazială Nr. 15 – unităţi de învăţământ din Timişoara.

Copiii au făcut un tur pe biciclete pe traseul Memorialul Revoluţiei (Str. Oituz) – Piaţa Mărăşti – Str. Gh. Dima – Piaţa 700 (Monumentul *Omul-Ţintă*) – Piaţa Victoriei – Catedrala Mitropolitană (Monumentele *Crucificare* şi *Triptic*) – Bd. Regele Ferdinand – Str. 20 Decembrie – Muzeul Banatului (Monumentul *Martirii*) – Piaţa Iancu Huniade – Bd. Brătianu – Hotelul „Continental" (Monumentul *Evoluţie*) – Bd. Revoluţiei

www.memorialulrevolutiei.ro

1989 – Podul Decebal (Monumentul *Pieta*) – Piaţa Traian (Monumentul *Clopotul*).

Toate aceste monumente, care au fost ridicate de Memorialul Revoluţiei începând din 1990, pentru cinstirea Eroilor din Decembrie 1989, au fost prezentate detaliat, cu accent pe semnificaţiile lor artistice. Elevii au primit, de asemenea, o serie de informaţii despre autorii lor, cât şi despre momentul inaugurării fiecăruia, iar la încheierea prezentării au aprins candele în memoria Eroilor Revoluţiei.

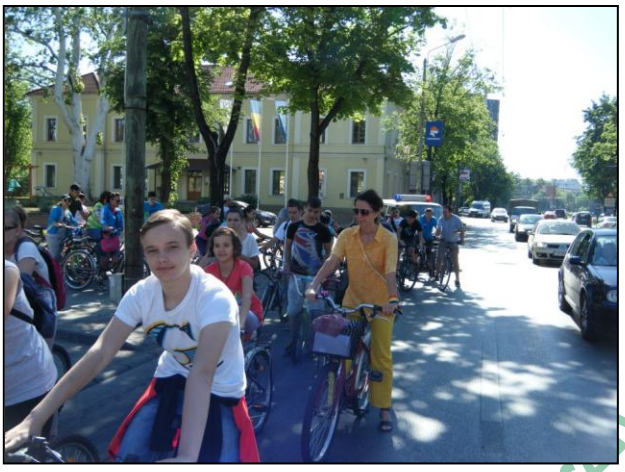

Pe parcursul traseului, în Piaţa Operei cei prezenţi au luat parte la prezentarea cronologică a Revoluţiei Române din Decembrie 1989 din Timişoara, realizată de către reprezentanţi ai Memorialului Revoluţiei. Referitor la aceasta, au fost trasate câteva aspecte importante din istoria noastră naţională.

Scopul pelerinajului pe biciclete la Monumentele Revoluţiei a fost de a-i cinsti pe Eroii Revoluţiei, dar şi de a-i conştientiza pe elevi de faptul că Revoluţia din Decembrie 1989 a adus Libertatea de care se bucură şi ei, la rândul lor, astăzi.

Eugen **GHEORGHIOIU**

www.memorialulrevolutiei.ro

„Cupa Eroilor Neamului” – Ediţia a III-a

The third edition of the “National Heroes” Mini-Football Cup took place from 10th to 14th of June 2013. This football competition was organized by our institution in close partnership with Timis County Council and Timis County School Inspectorate. The first final, dedicated to the elementary schools, and which gathered two football teams, the team of the Elementary School no. 12 vs. the team of the “Bela Bartok” High School, has been won by the former against the final score of 5-1. The second final, which was also more challenging, has been finally won (break score: 2-1; final score: 4-2) by the football team of the “Regele Ferdinand I” Technical College which faced the ambitious football players of “C.D. Loga” National College.

.

Key words: **„National Heroes” Cup, Memorial of Revolution, mini-football, Timis County School Inspectorate, Regele Ferdinand I, C. D. Loga, Bela Bartok, Elementary School no. 21, Elementary School no. 16, J. L. Calderon, William Shakespeare, Checea, Cărpiniş, Nikolaus Lenau.**

1. Istoric

Asociaţia Memorialul Revoluţiei din Timişoara, împreună cu Inspectoratul Şcolar Judeţean Timiş şi Consiliul Judeţean Timiş, a organizat în perioada 10-14 iunie 2013 a III-a Ediţie a „Cupei Eroilor Neamului” de minifotbal. Competiţia sportivă se adresează elevilor din gimnaziile şi liceele timişorene şi aliniază, la startul ei, mai multe echipe.

Tineretul continuă să reprezinte un punct de interes major pentru organizatorii acestei competiţii. Obiectivele primordiale ale acestei întreceri sunt dezvoltarea spiritului de competiţie şi stârnirea interesului pentru cunoaşterea istoriei locale şi naţionale. Competiţia este un omagiu adus Eroilor Neamului şi doreşte, totodată, să îndrepte atenţia elevilor participanţi spre unele personalităţi ale istoriei naţionale şi locale. Toţi participanţii la această ediţie sunt invitaţi să cinstească prin sport memoria Eroilor.

Ideea din care s-a născut această întrecere a venit din partea conducerii Memorialului Revoluţiei şi a avut ca punct de plecare o altă competiţie de minifotbal menită a omagia Eroii căzuţi în Revoluţia din Decembrie 1989. Prin urmare, întrecerea dedicată Eroilor Neamului a fost precedată de „Cupa Memorialul Revoluţiei, care se desfăşoară în fiecare an în luna Decembrie.

„Cupa Eroilor Neamului” vine în completarea orelor de istorie ţinute la clasă. Obiectivul acestei activităţi îl constituie apropierea elevilor din şcoli, şi prin sport, de istoria naţională. În această ediţie ne-am propus să surprindem imaginea a 5 personalităţi însemnate ale istoriei noastre

www.memorialulrevolutiei.ro

naţionale: Mircea cel Bătrân, Gheorghe Doja, Eftimie Murgu, Regele Ferdinand I al României şi Sever Boc.

Mircea cel Bătrân (1386-1418), domn al Ţării Româneşti. Într-un hrisov purta următorul titlu, de factură imperială: „Eu cel întru Hristos Dumnezeu binecredinciosul şi bine cinstitorul şi de Hristos iubitorul şi singur stăpânitorul Ion Mircea, mare voievod şi domn, cu mila lui Dumnezeu şi cu darul lui Dumnezeu stăpânind şi domnind toată Ţara Ungrovlahiei şi părţile de peste munţi, încă şi spre părţile tătăreşti, şi Amlaşului şi Făgăraşului herţeg, şi Banatului de Severin domn, şi pe amândouă părţile, pe toată Podunavia până la Marea cea mare şi cetăţii Dârstorului stăpânitor”[34].

Numele lui însemna „Mircea cel Vechi” (din bătrâni, din trecut), însă odată cu evoluţia limbii a ajuns să-şi piardă sensul iniţial, deoarece numele în sine s-a păstrat neschimbat. Mircea urcă pe tron după moartea fratelui său, Dan, petrecută la 23 septembrie 1386. El găseşte Ţara Românească în plin proces de dezvoltare, datorită politicilor înţelepte promovate de înaintaşii săi, şi va continua consolidarea economiei, armatei, administraţiei şi bisericii.

Rezultatele obţinute i-au permis să reziste tendinţelor de expansiune ale Regatului Ungar şi ale Poloniei, care urmăreau, în special, controlul asupra gurilor Dunării şi stăvilirea forţelor otomane aflate în plină expansiune în Balcani[35].

Mircea ctitoreşte o serie de mănăstiri şi biserici pe întreg cuprinsul ţării, care vor deveni, în timp, centre de cultură prin activitatea copiştilor şi caligrafilor, precum şi prin crearea şcolii de pictură religioasă şi activitatea zugravilor acestora. În 1401 Mitropolitul Ţării Româneşti primeşte titlul de „exarh al plaiurilor”, având astfel jurisdicţie şi asupra credincioşilor din Ardeal.

„Principe între creştini cel mai viteaz şi cel mai ager”, aşa cum a fost numit de către istoricul german Leunclavius, Mircea a domnit peste Valahia timp de 32 de ani. Pe plan intern, domnitorul s-a dovedit un bun

[34] Constantin C. Giurescu, *Istoria Românilor*, Vol. I, Editura BIC ALL, Bucureşti, 2007, p. 363.

[35] http://ro.wikipedia.org/wiki/Mircea_cel_B%C4%83tr%C3%A2n, 13 mai 2013.

www.memoriajurisv

gospodar, prin măsurile economice înţelepte pe care le-a luat, şi un adevărat creştin, lăsând în urma sa mai multe lăcaşe de cult. Pe lângă succesele militare, Mircea a fost un strălucit diplomat, atât în relaţiile cu Ungaria şi Polonia, cât şi cu Imperiul Otoman, căruia i-a determinat, o bună bucată de timp, situaţia internă. Reuşind să împiedice, în mod eficient, expansiunea otomană în nordul Dunării, Mircea cel Bătrân devine o figură proeminentă a luptei creştinilor din Balcani[36]. A murit la 31 ianuarie 1418, fiind înmormântat la Mănăstirea Cozia.

Gheorghe Doja (născut la cca. 1470, Dalnic, Regatul Ungariei, astăzi în judeţul Covasna, România – decedat la 20 iulie 1514, Timişoara) a fost un mic nobil secui din Transilvania, care a condus răscoala ţărănească împotriva marilor proprietari (magnaţi) unguri de pământ, din anul 1514, care-i poartă numele[37]. Acesta a condus marea răscoală antifeudală din Transilvania[38].

Papa Leon al X-lea proclamase cruciada împotriva turcilor, care îşi continuau cuceririle în apusul Peninsulei Balcanice[39]. În anul 1513 Doja a fost însărcinat cu organizarea unui corp de oaste secui, care să participe la cruciadă. Oastea organizată pentru cruciadă s-a transformat într-o oaste de răsculaţi pe teritoriul Ungariei şi Transilvaniei, sub conducerea lui Gheorghe Doja (remarcându-se, anterior, ca bun ofiţer în războaiele antiotomane). După mai multe bătălii, la 15 iulie 1514 răsculaţii au fost înfrânţi[40] la Timişoara de oastea regală, condusă de voievodul Transilvaniei, Ioan Zapolya. Căzut prizonier, Gheorghe Doja a fost executat, în ziua de 20 iulie 1514, prin torturi cumplite (a fost aşezat pe un tron înroşit în foc, pe cap purtând o coroană de fier încins). Ţelul răsculaţilor a fost lichidarea robotei (obligaţia

www.memorialul.ro

[36] http://ro.wikipedia.org/wiki/Mircea_cel_B%C4%83tr%C3%A2n, 13 mai 2013.
[37] http://ro.wikipedia.org/wiki/Gheorghe_Doja, 13 mai 2013.
[38] Dan Berindei, *Istoria Românilor din Paleolitic până în 2008*, Editura Cartex 2000, Bucureşti, 2008, p. 51.
[39] Constantin C. Giurescu, *op. cit.*, p. 217.
[40] http://ro.wikipedia.org/wiki/Gheorghe_Doja, 13 mai 2013.

de muncă), a dijmelor, a dărilor în bani, dar şi suprimarea nobilimii[41]. Gheorghe Doja a fost o personalitate remarcantă a istoriei României.

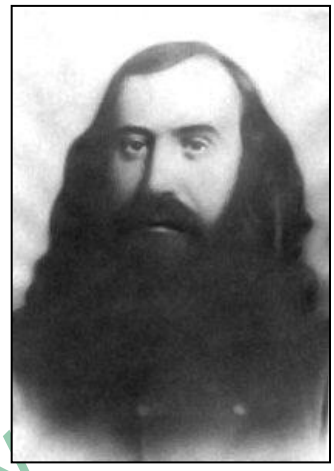

Eftimie Murgu (născut la 28 decembrie 1805 la Rudăria, comitatul Caraş-Severin – decedat la 30 aprilie 1870 la Budapesta) a fost un eminent jurist şi profesor de filosofie, cât şi om politic, deputat în parlamentul revoluţionar maghiar din timpul Revoluţiei de la 1848, apoi avocat în Budapesta.

Eftimie Murgu era un adept înflăcărat al ideii de republică, un neobosit luptător pentru desfiinţarea relaţiilor feudale, cât şi pentru unitatea naţională a românilor. Pe lângă română, vorbea fluent latina, maghiara, germana, greaca şi slavona.

Devenit, ulterior, unul dintre cei mai clarvăzători revoluţionari democraţi paşoptişti, Eftimie Murgu îşi începe activitatea în 1830, când intră în viaţa publică odată cu tipărirea lucrării sale, *Combaterea dizertaţiei*, ca răspuns împotriva defăimărilor maghiarului Sava Tököly, care punea la îndoială autenticitatea limbii şi istoriei poporului român. La activitatea cărturărească a lui Murgu se adaugă şi faptul că a fost unul din deschizătorii de drumuri ai învăţământului filosofic în limba română.

La 24 iunie 1848 este ales deputat simultan în circumscripţiile electorale Lugoj, Oraviţa şi Făget. Cu ocazia validărilor la şedinţa Adunării Naţionale din 6 iulie 1848, va opta pentru mandatul Lugojului. Marea Adunare Naţională de la Lugoj din 15 iunie 1848, al cărei preşedinte a fost propus, a cerut, printre altele, următoarele:

– înfiinţarea unei armate populare române prin înarmarea poporului
– organizarea Banatului ca un căpitanat general
– numirea lui Eftimie Murgu căpitan general al Banatului
– recunoaşterea limbii române ca limbă oficială în tot Banatul
– independenţa Bisericii Române din Banat.

www.memoriadulrev

[41] Mihai Bărbulescu; Dennis Deletant; Keith Hitchins; Şerban Papacostea; Pompiliu Teodor, *Istoria României*, Editura Corint, Bucureşti, 2007, p. 152.

În anul următor revoluţiei, Eftimie Murgu votează detronarea habsburgilor (la 13 aprilie), cât şi noua lege a naţionalităţilor, care cuprindea obţinerea unor drepturi minimale pentru români, precum şi reorganizarea unei legiuni române (28 iulie).

Pentru curajul de a vota împotriva habsburgilor este arestat, la 22 august, şi condamnat la moarte pentru „înaltă trădare faţă de monarhia habsburgică". Pedeapsa i se comută la patru ani de închisoare, pe care-i va executa în închisoarea din Josefstadt, Boemia. După ce iese din închisoare mai candidează o dată pentru funcţia de deputat în Dietă şi în 1861 este ales deputat de circumscripţia electorală din Moraviţa, iar în 1865 scrie ultima lucrare, intitulată *Despre memorandumul Congresului Sârbesc*, activitatea fiindu-i îngrădită de faptul că închisorile l-au slăbit foarte mult. Ca atare, la 12 mai 1870 trece în cele veşnice acest „om fantastic, cu caracter de bronz", pe care l-a dat Banatul[42].

Regele Ferdinand I al României

A devenit rege la moartea unchiului său, Carol I (1865-1927), şi a rămas în istorie ca Ferdinand Întregitorul sau Ferdinand cel Loial, Regele României Mari, care a trecut peste originea sa germană, pentru a urma voinţa de unitate a poporului său, în timpul Primului Război Mondial.

La 15 octombrie 1922, la Alba-Iulia, a fost încoronat Rege al tuturor românilor. Tot în timpul domniei lui, s-a trecut la sufragiul universal, s-a înfăptuit reforma agrară din 1921 şi a fost adoptată Constituţia modernă din 1923, care a oferit cadrul dezvoltării României Mari.

În 1914, Ferdinand a devenit Rege al României, la 49 de ani, depunând jurământul solemn şi promiţând că va fi „un bun român". În timpul războiului mondial, Regele Ferdinand s-a alăturat curentului favorabil Antantei şi, în 1916, la 14 august, a prezidat Consiliul de Coroană, în cadrul căruia s-a luat o hotărâre dramatică: intrarea României în război împotriva ţării sale natale, Germania. La aflarea veştii că România s-a aliat cu Antanta, familia din Germania l-a renegat, iar la Castelul Hohenzollern s-a arborat în doliu stindardul heraldic al familiei. În timpul războiului, Regele

[42] http://ro.wikipedia.org/wiki/Eftimie_Murgu, 13 mai 2013.

www.memorialulrevolutiei.ro

Ferdinand şi, mai ales, Regina Maria, au contribuit esenţial la concentrarea efortului de război şi la păstrarea moralului armatei, deşi încheierea de către Rusia a unui tratat de pace separat a provocat căderea frontului estic, lăsând România singură împotriva puterilor centrale[43].

Sever Bocu

Cetăţean de onoare al Timişoarei în 1933, reconfirmat post-mortem în 1999, Sever Bocu s-a născut la Şiştarovăţ, lângă Lipova, la 19 noiembrie 1874. A urmat Liceul Maghiar din Arad, de unde a fost exmatriculat, pentru că refuzase să poarte la piept panglica în culorile maghiare. Şi-a continuat studiile la Academia Comercială din Viena, din 1892 lucrând la Banca Transilvania din Sibiu. A organizat la Lipova o manifestaţie în favoarea memorandiştilor, fiind arestat şi dus la Timişoara.

În paralel cu lupta purtată împotriva puternicilor zilei, Sever Bocu s-a ocupat, pe plan intern bănăţean, cu alte activităţi demne de interes. El a iniţiat primele ziare româneşti din regiune după Unire, într-un moment când minoritarii dispuneau de 17 publicaţii.

Declarat, în 1933, cetăţean de onoare al Timişoarei, Sever Bocu continuă o serie ilustră, din care mai fac parte contele Mercy, primarul slovac Telbisz, Emanuil Ungureanu, Heinrich Baader, dr. Aurel Cosma şi generalul Domăşneanu. Mulţi ani Bocu s-a zbătut pentru deschiderea Universităţii timişorene, care a avut loc abia în 1945.

Meritele sale în trecutul Banatului nu pot fi şterse. El a fost respectat de toţi locuitorii regiunii, indiferent de naţionalitate. Sever Bocu a fost ales, în ianuarie 1935, în funcţia de preşedinte de onoare al Clubului Ripensia Timişoara. Iată şi un citat dintr-un articol al ziarului „Vestul", apărut în 1935, cu referire la alegerea noului Comitet Executiv al clubului: „Remarcăm, cu deosebită satisfacţie, prezenţa dlui Sever Bocu în rândul celor aleşi, care merită pe deplin calitatea de preşedinte de onoare, căci a ştiut întotdeauna să sprijine interesele acestui club bănăţean". Fără doar şi poate, Sever Bocu rămâne una dintre personalităţile de seamă ale Banatului, fără de care istoria oraşului nostru ar fi mai săracă[44]. A murit în

[43] http://ro.wikipedia.org./wiki/Ferdinand_I_al_al_Rom%C3%A2niei, 13 mai 2013.
[44] http://ro.wikipedia.org/wiki/Sever_Bocu, 13 mai 2013.

www.memorialulurev

21 ianuarie 1951 în închisoarea Sighet, căzând victimă represiunii comuniştilor.

2. Desfăşurarea competiţiei

Luni, 10 iunie, şi marţi, 11 iunie, au avut loc meciurile între şcolile generale: 8 echipe repartizate în două grupe de câte 4 echipe, meciurile fiind disputate pe terenul Şcolii Generale Nr. 16 „Take Ionescu” din Timişoara. Iată rezultatele:

Luni – Grupa A:
Şcoala Generală Nr. 16 „Take Ionescu”-Liceul Teoretic „Bela Bartok”: 0-1
Şcoala Generală Cărpiniş-Şcoala Generală Checea: 2-2
Şcoala Generală Nr. 16 „Take Ionescu”-Şcoala Generală Cărpiniş: 8-0
Liceul Teoretic „Bela Bartok”-Şcoala Generală Checea: 1-1
Şcoala Generală Checea-Şcoala Generală Nr. 16 „Take Ionescu”: 2-6
Liceul Teoretic „Bela Bartok”-Şcoala Generală Cărpiniş: 8-0

Clasament Grupa A:
1. Liceul Teoretic „Bela Bartok”
2. Şcoala Generală Nr. 16 „Take Ionescu”
3. Şcoala Generală Checea
4. Şcoala Generală Cărpiniş

Marţi – Grupa B:
Liceul Teoretic „Nikolaus Lenau”-Şcoala Generală Nr. 21: 0-5
Şcoala Generală Nr. 16 (B)-Liceul Teoretic „Jean Louis Calderon”: 2-0
Şcoala Generală Nr. 21-Şcoala Generală Nr. 16 (B): 2-1
Liceul Teoretic „J. L. Calderon”-Liceul Teoretic „N. Lenau”: 0-0
Şcoala Generală Nr. 16 (B)-Liceul Teoretic „Nikolaus Lenau”: 1-1
Şcoala Generală Nr. 21-Liceul Teoretic „Jean Louis Calderon”: 3-2

www.memorialulrevolutiei.ro

Clasament Grupa B:
1. Şcoala Generală Nr. 21
2. Liceul Teoretic „Jean Louis Calderon”
3. Liceul Teoretic „Nikolaus Lenau”

În a doua zi a competiţiei, Liceul Teoretic „William Shakespeare” nu s-a prezentat, locul acestuia fiind luat de echipa a doua a Şcolii Generale Nr. 16, rezultatele înregistrate de aceasta nefiind luate în calcul la întocmirea clasamentului.

Miercuri, 12 iunie, au avut loc pe terenul Colegiului Tehnic „Regele Ferdinand I” meciurile între licee, cele 6 echipe participante fiind repartizate în două grupe a câte 3 echipe.

Rezultatele înregistrate miercuri:
Grupa A:
Colegiul Tehnic „Regele Ferdinand I”-Liceul Teoretic „N. Lenau”: 4-0
Liceul Teoretic „Nikolaus Lenau”-Liceul Teoretic „J. L. Calderon”: 0-1
Liceul Teoretic „J. L. Calderon”-Colegiul Tehnic „Regele Ferdinand I” : 0-6
Clasament Grupa A:
1. Colegiul Tehnic „Regele Ferdinand I”
2. Liceul Teoretic „J. L. Calderon”
3. Liceul Teoretic „Nikolaus Lenau”

Grupa B:
Colegiul Naţional „C. D. Loga”-Liceul Teoretic „Bela Bartok”: 1-0
Liceul Teoretic „Bela Bartok”-Liceul Teoretic „William Shakespeare”: 2-1
Liceul Teoretic „W. Shakespeare”-Colegiul Naţional „C. D. Loga”: 0-5

Clasament Grupa B:
1. Colegiul Naţional „C.D. Loga”
2. Liceul Teoretic „Bela Bartok”
3. Liceul Teoretic „William Shakespeare”

Vineri, 14 iunie, au fost desemnate câştigătoarele turneului de minifotbal „Cupa Eroilor Neamului”, acestea fiind Şcoala Generală Nr. 21 la gimnaziu, respectiv Colegiul Tehnic „Regele Ferdinand I” la licee.

În prima finală, destinată şcolilor generale, Şcoala Generală Nr. 21 (prof. Cristian Harizomenov), una din favoritele turneului, s-a impus cu scorul de 5-1 în faţa Liceului Teoretic „Bela Bartok” (prof. László Balazs). Jucătorii de la Liceul „Bela Bartok”, care au realizat luni surpriza turneului, eliminând una dintre

www.memorialulrevolutiei.ro

echipele gazdă (Şcoala Generală Nr. 16), au ţinut piept adversarilor doar în prima repriză, deschizând chiar scorul, care la pauză era 1-1. În repriza a doua favoriţii s-au dezlănţuit şi au rezolvat adjudecarea finalei şi pe fondul unei pregătiri fizice mai bune, unii dintre jucătorii de la Şcoala Generală Nr. 21 activând la echipe de juniori din oraş.

Clasament general:

1. Şcoala Generală Nr. 21
2. Liceul Teoretic „Bela Bartok”
3. Şcoala Generală Nr. 16

Alte premii: cel mai bun jucător: Adrian Ghiorghioiu (Şcoala Generală Checea), cel mai bun portar: Răzvan Aronoaie (Liceul Teoretic „Nikolaus Lenau”).

A doua finală a fost una mult mai echilibrată, Colegiul Tehnic „Regele Ferdinand I” (prof. Flavia Ionilă) impunându-se, în cele din urmă, greu, cu 4-2 (2-1) în faţa ambiţioşilor jucători de la Colegiul Naţional „C. D. Loga” (prof. Florin Jivan). Cele două echipe şi-au câştigat dreptul de a juca finala, câştigând miercuri, fără probleme, meciurile de calificare din grupe. Fiecare repriză a finalei a consemnat acelaşi scor: 2-1 în favoarea gazdelor, astfel că, în final, s-a terminat 4-2.

Clasament general:

1. Colegiul Tehnic „Regele Ferdinand I”
2. Colegiul Naţional „C. D. Loga”
3. Liceul Teoretic „Bela Bartok”

Alte premii: cel mai bun jucător: Florin Rogojinaru (Colegiul Naţional „C. D. Loga”) şi Bogdan Vâlceanu (Liceul Teoretic „J. L. Calderon”), cel mai bun portar: Dan Nicolcescu (Colegiul Naţional „C. D. Loga”).

S-a mai acordat un premiu special unei echipe de majorete, care a fost condusă de prof. Izabela Samfirescu.

Cristina **TUDOR** şi Eugen **GHEORGHIOIU**

www.memorialulrevolutiei.ro

BIBLIOGRAFIE:

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ

Giurescu C. Constantin, *Istoria Românilor*, Editura BIC ALL, vol. I, Bucureşti, 2007.
Berindei Dan, *Istoria Românilor din Paleolitic până în 2008*, Editura Cartex 2000, Bucureşti, 2008.
Bărbulescu Mihai; Deletant Dennis; Hitchins Keith; Papacostea Șerban; Teodor Pompiliu, *Istoria României*, Editura Corint, Bucureşti, 2007.

SURSE INTERNET

http://ro.wikipedia.org/wiki/Eftimie_Murgu, 13 mai 2013.
http://ro.wikipedia.org./wiki/Ferdinand_I_al_al_Rom%C3%A2niei, 13 mai 2013.
http://ro.wikipedia.org/wiki/Gheorghe_Doja, 13 mai 2013.
http://ro.wikipedia.org/wiki/Mircea_cel_B%C4%83tr%C3%A2n, 13 mai 2013.
http://ro.wikipedia.org/wiki/Sever_Bocu, 13 mai 2013.

www.memorialulrevolutiei.ro

COLABORATORI

Georg Herbstritt, cercetător, Institutul Gauck, Berlin

Ana Blandiana, poetă, publicistă, Academia Civică, Bucureşti

Romulus Rusan, scriitor, publicist, Academia Civică Bucureşti

Lucia Hossu-Longin, realizator de emisiuni TVR, Bucureşti

Dumitru Tomoni, profesor doctor în istorie, Făget

Marius Mioc, revoluţionar şi publicist, Timişoara

Lucian-Vasile Szabo, jurnalist, Timişoara

www.memorialulrevolutiei.ro